

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 1.

Львів, за січень 1922.

Рік XVII.

Виходить раз на місяць в обемі двох і пів аркушів друку.

Адрес редакції і адміністрації: Львів, вул. Корняків ч. 1.

ПАПА ВЕНЕДИКТ XV.

По цілм світі розійшлася пресумна вістка — пресумна для цілого католицького світа і для многих — премногих навіть нехристиян, що вмільй а великодушний Провідник католицької Церкви в тій грізній епосі світового кривавого круговороту по короткій недузівіддав Всевисшньому свою праведну душу дня 22. січня с. р. І не тільки яко голова Христової Церкви, але також яко чоловік заслужив собі Великий Покійник, що на другий — красший світ супроводить Його світове шире „Вічная Йому память!“

Папа Венедикт XV засів на Апостольським Престолі по Пієви Х з початком вересня 1914 в самім першім розгарі світової війни. А уступає з сього Престола саме в хвилі, коли свитають надії, що світова пожежа вк'нці вповні потахне.

Вік Його володіння дійсно можна очеркнути яко „Ecclesia depopulata“.

Родився покійний св. Отець 21. XI. 1854 р. в Pegli в епархії Генунеській; його хрестне імя було Яків, а назвище Della Chiesa, походив з аристократичної родини. Висвячений на священника 1878 р.; на єпископа 1907. Був викариєм капелюх одержав 1914 р. Був вихованком і секретарем кардинала Rampolli.

ЛБ АН УРСР

Ж. № 5052

В епосі світової катастрофи та розбрату християнських народів невисказано трудне було положення Намісника Христового. Алеж Великий Покійник зберіг Церков не тільки від розбиття, а також від більших потрясень. „Мир і справедливість рівна для всіх“ — ось се було Його словом і Його ділом. І не можна собі навіть задумати красшого свідка для сеї благословенної діяльності, як поставлення пам'ятника Покійникови в Царгороді через некаатолицьких християн і нехристиян — в Царгороді, де від часів турецького панування не міг знаходитися ніякий пам'ятник. Особливо ми Українці католики і некаатолики зазнали багато добра від Венедикта XV, і глибока вдячність наповняє наші серця супроти Нього. Всім нам у пам'яті матеріяльні підмоги, які Він уділяв нашій Церкві та нашим сиротам, Його співчуття з нами в тяжкій нашій долі (так ясно і могутчо висказане у звітнім листі до нашого Митрополита). Його опіка над нами, Його велике довіря до нашого Митрополита і т. д.

Справедливість має то до себе, що для насильства представляється несправедливістю, а для прибитого охороною. Не диво отже, коли шовіністичні польські газети за зле беруть Покійникови навіть такі дрібниці, що у Ватиканській бібліотеці за Його володіння одна переділка дістала етикету „Ucraina eccidentalis“ (західна Україна).

Алеж „nemo iudex in propria causa“. Цілий світ є свідком рівної справедливості покійного св. Огця і Його батьківської любови до всіх.

Вічна Іому пам'ять!

Петро Хомин.

Церковне питання на підкарпатській Русі.

Говорити про церковні відносини на Підкарпатській Русі, це те саме, що розкривати одну з тих кривавих ран, якими так обильно вкритий хворий організм цієї нещасної країни, виводити на денне світло ту закриту перед очима світа тиху трагедію, яка зараз розіграється у всіх ділянках пробудженого національного життя. „Поранений брат“ скинув із себе тисячлітнє гнітуче ярмо мадярське, бурхлива і кипуча революція принесла волю і для цієї найбільше занедбаної і забутої вітки нашого народу. Здавалось, що пробуджений національно народ піде природним шляхом на стрічу своєму цілковитому національному відродженню, котре так гарно і скоро заповідалося. Але вслід за волею прийшли на Підк. Русь лжепророки і розбили, розєднали цю одностайну лаву пробудженого народу, опять роздерли ці криваві рани, що зачали були поволи гоїтися, запалили велику пожежу релігійної і національної боротьби, підняли брата

на брата, місто тихої і благодатної культурної праці принесли між цей нещасний народ пекло.

В двох напрямках іде зараз боротьба на Підк. Русі: язикова, якої найблизша ціль порішити питання літературної мови, боротьба хоть і дуже пристрасна, але всеж таки не виходяча поза межі дуже плитких псевдонаукових дискусій та часописних статей, а друга релігійна, котрої ціллі завести на цілій області Підк. Русі „святе православіє“. Боротьба ця, а радше розбій, дуже некультурна, дика і жорстока та далеко відбігла від тих кличів, які виписала на своїх прапорах. Православна пропаганда має союзника в обставинах, витворених революцією, котрим на ім'я „свобода“ розуміють дуже односторонню, стоїть за нею майже усе урядництво, усильно попираючи її, а навіть організуючи православних. З тих причин православний рух розлився широкою повінню по усій Мармарошині та вплив його помітний вже і в інших жупах Підк. Русі.

I.

Христову віру прийняла Підкарпатська Русь о ціле століття скорше чим проча Україна, бо вона стояла майже під безпосереднім впливом св. Апостолів славянських Кирила і Методія, котрі ширили віру Христову в Велико-Моравській державі. До єдності з Римом вернула в 17. століття (1649. р.). Унію було прийнято на таких умовах, що уніятське духовенство діставало ті самі права, що й латинське, вибирало єпископів, а в богослуженню задержувався східний обряд. Однак Мадяри дивилися на гр.-кат. церкву — мимо її повороту до єдності — все як на щось низшого, хотіли в ній заводити свої латинські порядки та старалися на кожному кроці ослаблювати її, щоби опісля легше знищити її. Однак на сторожі прав гр.-кат. церкви і руської народности стояло твердо духовенство, а мукачівські єпископи йшли на чолі тих оборонців віри і народности. Мадяри виділи, що в обороні рідної віри і народности станули всі Русини під проводом своєї інтелігенції та вчинили такий сильний фронт, котрий годі було проломити і тому взялися за инший спосіб мадяризації. Постановили змадяризувати в першу чергу духовенство і світську інтелігенцію, щоб народ остав сам без провідників, темний, безпросвітний, нестрашний для єдності „Magyarország-y“ (мадярської держави): а із змадяризованою інтелігенцією діло піде гладше. І свою ціль досягнули. По цілій Підк. Русі пішов страшний, мадяризацийний терор. Здавалося, що ця частина великої української родини потоне на віки в мадярському морю. На початку 20 століття не стало вже оборонців руської віри і народности, інтелігенція, крім кількох виїмків, зовсім змадяризувалась, в проявах патріотизму перелічувувала нераз роджених Ма-

дярів на простолюддя дивилась з гори. Були це вже Мадяри гр.-кат. обряду. При руській вірі, рідному славянському обряді остав фактично лиш мужик, цей збідований, темний і погорджуваний всіми „bűdös orosz“ (вонячий Русин). Серед зелених гір, під убогими стріхами збереглась чудова народня мова, в такій чистоті, що аж вражає всіх, хто ближше прислухається до неї. Та філі мадяризації починали підходити вже й до простолюддя, однак встигли лишити сліди лиш на ділах, зелені гори остали майже неткнені. І справді лиш ті зелені гори та безпросвітна темнота простолюддя спасли ту чудову мову, рідну віру та окремішні національні прикмети від загибелі.

Духовенство, котре зпомежи усьої інтелігенції було найчисленніше, не зробило — з виїмком лиш деяких світлих одиниць — для народу нічого, мимо того, що найліпше знало його нужду й потреби. Протівно, воно жило від того простолюддя з далека, боялось з ним ближше стикатися, бо воно „воняло“. для нього народ був лиш на те, щоб давав коблину, платив за треби, котрому однак не треба було за це нічого давати. Треба було лиш відправити Богослуження. Було воно духовенством ненаціональним. Творити якісь організації хотьби чисто релігійні, основувати якісь братства чи конгрегації, було чуже духовенству. Священники були панами, аристократами, горді на свй вибраний стан, на приналежність до „великого“ мадярського народу. Таким був загаль духовенства. Були вправді виїмки і то дуже світлі, серед даних обставин були вони правдивими героями, але дуже нечисленні і то лиш межі старшим духовенством, між молодшим ті виїмки щораз то рідше лучалися. З духовного семинара виходили священники, котрі не знали добре рідної мови, і як би не те, що більшість народу по мадярськи не розуміла, були би проповіді виголошували по мадярськи, а в многих парохіях вже так і робили.

На такому тлі, серед такої руїни національного життя, серед тої безпросвітної темряви, котрою блукав засуджений на національну смерть народ, опущений і тими, котрі найближше до нього жили, родиться православіє. Родиться і починає рости при чужій помочи як протест проти тих економічних й національних відносин, які утворила мадярська влада, а за якою стояла майже вся інтелігенція і духовенство руське. Своїм протинародним поступованням довело духовенство до того, що народ стратив до нього довіря і любов і, хоть з самих основ незвичайно побожний і привязаний до своєї прадідної віри, кидаєсь при першій нагоді в обійми всіляких лжепророків, котрі голосять йому більш демократичні кличі, послугуються брехнею і демагогією, щоб лиш тоту масу, в котрій серцях накіпіло тільки болю, котрій мадярський кнут задав тільки ран, спонукати до пірвання всяких звязків з минулим.

З невеличких початків починає рости православ'є. Гр.-католицький священик в Ізі Раковський є батьком цього руху (в початках 90. рр. мин. стол.). Селяни ж зразу пристали до нього і від року 1902. православ'є вступає вже явно. Майже в тім самім часі родяться перші початки православія в Вел. Лучках, котрих батьком повернувши́й з Росії-тамошний селянин. Були це лиш початки і мож було з тим скоро упоратися. Але треба було, щоб духовенство вернуло назад до народу, з котрого вийшло, щоб стало духовенством національним і як таке щоб стануло на чолі боротьби з тою заразою. Однак духовенство, мабуть свідоме того, що не має на народ найменшого впливу, після невеличких спроб (спроба уладження місії в Ізі) усунулося від цієї боротьби, а віддало провід у ній мадярській жандармерії. Почалося люте катування приклонників православія, тортури, знущання. Це, розуміється, ободрювало лиш визна́вців нової віри і число їх мимо переслідувань росло.

Однак і Мадяри не дали ради, не могли здусити того руху, не могли його скрити і світ дізнається про нього в 1914. році на процесі в Марм. Сиготі.

На процесі аж надто наглядно показалося, хто стоїть за тим рухом та хто його субвенціонує. Приїзд гр. Бобринського на розправу лиш покріпив і ободрив православних, бо вони бачили, що за ними стоїть Росія.

Недовго по скінченому процесі вибухла війна. Много Русинів Мадяри арештували, між ними і проводирів православія, і самий рух притих. Але лиш на зверх, бо в нутрі кипіло, варилося, душилось полум'я. Нещасна коблина і роковина лиш доливала оливи до тліючого огню, котрий таки вкінці вибух. Вибух голосним полум'ям протесту проти насильного заведення григоріянського календаря в 1916. році. Руські свята було знесено, а місто них приказано було святкувати разом з латинниками свята римокатолицькі. Святкувати руські свята було заборонено. Се викликало велике обурення у населення і воно рішучо проти того поставилося. Мадярські жандарми гонили людей у найбільші свята до публичних робіт, самі гр.-кат. священики деколи піддавали жандармам цей плян. Заведення григоріянського календаря було найбільшим нещастям для гр.-кат. церкви, воно піднесло православ'є в очах населення і скріпило значно його ряди.

Однак тоді панував військовий режім, наслідком чого невдоволення населення не могло проявитись в формах, відповідних своїй силі. Много людей визнавало православ'є тайком. Лиш у Ізі та Вел. Лучках православ'є не боялось денного світла, але лиш кільканайцять родин признавалося явно до нової віри. Священика не мали, жили літами нехрещені, невінчані, вмирали без священика, а однак держалися. А мимо того населення, хоть виділо витревалість

і певного рода героїзм православних, не відступило від своєї прадідної віри, не кинуло болотом на свої дотеперішні святощі, бо православ'є було безсильне, без можности агітації. Вслід за тим гр.-кат. духовенство було ще спокійне о своїх вірних, бо гр.-кат. релігія була ще хоронена законами.

Та з вибухом революції в падолисті 1918. р. православ'є спалахнуло могучим полум'ям. Ішло немов зараза від села до села, йшло незорганізовано, хаотично, стихійно. В перших початках революції було воно радше рухом національним а не релігійним, покищо без русофільської закраски, з сильним нахилом до зєдинення з матірнім пнем-Україною. Причини того руху були дуже плиткі і тому можна було дуже легко зльокалізувати той по́жар, що тільки лиха наробив і ще наробить підкарпатському народови. Найзвичайнішою, типічною причиною переходу було це, що народ, невдоволений з свого дотеперішного пароха (з причин національних), жадав від єпископа іншого. Писали в тій справі прошення до єпископа, посиляли телеграми, їздили депутації до Ужгороду, грозили, що, если не буде вволено їхньому жаданню, то перейдуть на православ'є, Ужгород однак оставав глухим на ті домагання, бо — мовляв — священик, котрого собі громада бажала, замолодий на ту парохію, не заслужив собі еще на неї і т. д. Само собою ясне, що громада не має права в нормальних відносинах диктувати єпископови, котрого священика має їй дати, але це був горячковий час, була революція, бурливійша і грізнійша як в Галичині, ширилася пошесть православ'я з демагогічними і приманчивими кличами. І тому, если несвідомим і революційними кличами подразненим простолюдьм було поставлено квестію: або інший священик або перехід на православ'є, треба було поставитись на сторону того першого домагання людности. Але Ужгород легковажив звичайно такі домагання, занадто недоцінював православного руху, вважав його нетрівким та хвилевим дуром, викиненим на верх кипучими філями революції, котрий і так поводи погасне. Однак цей рух не гас, але ще більше змагався, заточував щораз то ширший круг. Чим довше тревали революційні відносини, тим більше поширювалось православ'є. Це й привело гр.-кат. духовенство, котре досі дивилося на цілий той рух очима стороннього глядача, до опам'ятання. Воно побачило, що православ'є починає котитись грізною лявіною на їхні парохії, грозячи розторощенням їхньої екзистенції і се приневолило священиків подумати про боротьбу з тою пошестю. А боротьба не була еще тоді така тяжка. Гр.-кат. церква була еще дуже сильна, число її вірних по визнавців православ'я було в відношенню 20:1, православ'є було еще внутрішньо слабе, без найпримітивнішої організації, з трома священиками (Кабалюк, Кемень,

Вакаров). Однак гр.-кат. духовенство не вміло стати до тої боротьби в організованій лаві; воно ніколи не боролось ні за що, то деж йому було набратись того запалу і упертості до неї. І тому духовенство не стало в збитій лаві до боротьби, в котрій змагалися два релігійні світи, в котрій дужалася правдива віра з релігійною демагогією, з фанатичною агітацією, з терористичним наступом дуже низких елементів непевного походження, з цілою тічною платних агентів, що з усіх усюдів злетілися на Під. Русь. В тому часі (большевизм і румунська окупація) до православля переходять люди вічно невдоволені, нероби, сільські мудрагелі та поклонники большевицьких ідей в самому найціннішому їх розумінню. Чесний, порядний і взагалі той, хто мав щось до страчання, держався кріпко своєї прадідної віри. Тому не диво, що супроти тої анархії та хаосу, супроти тої широкої „свободи“, котра дозволяла народови майже все безкарно робити, духовенство було налякане, розтревожене, непевне свого положення, так що про організацію якоїсь систематичної боротьби з православ'єм годі було думати.

В тому також часі були зроблені перші початки організації православної церкви. Велика частина православних громад була вже сформована. Осередком стала Іза в густському окрузі, де сиділо вже трьох висше згаданих „батьок“ (два перші прийшли сюди зараз з вибухом революції, третій трохи пізніше), а до неї прилучилися доколичні села як: Кошельово, Нанково, Нижнє Селище, Горінчово, Манастирець, Нижня Бистра і інші. Було воно поширене лиш в Марамарошині себто головнo в густському окрузі, а доперва не сміло почало перекидатися до округів тячівського та терешівського. Поза Мармарошиною лиш частина Вел. Лучок в бережській жупі перейшла на православ'є.

(Далі буде).

о. Др. Теодозій Галущинський ЧСВВ.

Значіння св. письма в проповідництві.

(6. Дальше.)

2. Сам Спаситель наш Ісус Христос проповідав тільки три роки. Бажання однак його було, ту науку розширити по цілому світові. „Я огонь прийшов кинути на землю і чого хочу більше, як щоби вже розгорівся?“ (Лук. XII, 49). — До сповнення так великого завдання покликав він апостолів, дав їм на те особне післанництво, наділив їх надприродною мудрістю і іншими надприродними дарами й дав повеління проповідати його

науку по цілій землі (Порів. Мат. XXVIII, 18—20; Мк XVI, 16—20; Лк XXIV, 45—49). Апостоли уоружені так великою надприродною силою як найточніше сповнили волю свого учителя й Господа й словом євангелія запалили весь світ.¹⁾

Не дивно, що ті люди переняті святою наукою Спасителя і горючі бажанням слова Божої а одушевлені великим своїм покликанням, бесідою своєю поривали слухачів. Їхні слова пили з глибокого пересвідчення, походили з розпаленою Божою любовію серця, тому й захоплювали душу, вдаряли прямо в серця людей. Ізза того бесіди апостолів, записані в св. письмі, а також їхні послання заслужують на особливу нашу увагу як вдоховенні взори духовного проповідництва.

І так в Діяннях апостолів маємо дві бесіди св. Петра (II, 14—37; III, 12—26) правдиві приміри красномовности. Перша може служити як взір реторичного такту так у висловах як і в поступенім розвою головної теми бесіди. Наперед усуває упередження одної часті слухачів, котрі взяли апостолів наповнених Духом святим за людей п'яних. А ділає се без найменшого огірчення, виказуючи на основі старозавітних пророцтв, що тут не що иншого а сповнення обітниці виляння святого Духа.

„Мужі юдейські і всі, що мешкаєте в Єрусалимі, нехай се буде вам відомо і прийміть до ушей мої слова. Бо се не п'яні, як ви думаете, бо є трета година дня; а є се, що сказав пророк Йоїль:

І буде в останні дні (говорить Господь), вилию з мого Духа на всяке тіло і пророкуватимуть ваші сини і ваші доньки і ваші молодші видіння бачитимуть і вашим старшинам сні будуть снитися. І на моїх слуг і на мої служниці вилию в ті дні з мого Духа. І дам Вам чудеса в горі на небі і знаки внизу на землі, кров і огонь і куряву диму. Сонце обернеться в темряву і місяць в кров, перш заки прийде день Господень великий і явний. І буде: кождий хто призиватиме ім'я Господнє, спасеться“. (Діян. II, 14—21.)

Наведенням слів знаного всім пророка Йоїля св. Петро настроїв прихильно слухачів і се дозволило йому тепер до сказаного навязати спомин про Господа Ісуса Христа. Щоби однак усунути та злагодити упередження сорому хрестної смерті, говорить вперед про численні чуда, котрі Христос ділав на очах всего народа ізраїльського. Ізза того і його смерть не була наслідком немочи, але впливом Божої постанови, причім дуже обережно вказує на злочин жидів. Щоби відтак ще успішніше усунути „соблазн хреста“ протиставить славу зоскresення і могутість воскресшого Спасителя...

„Мужі Ізраїльські, вислухайте сих слів: Ісуса Назарєя, мужа преславленого Богом між вами силами і чудесами і знаками, котрі ділав

¹⁾ In hoc maxime potestas divina in Christo monstrata est, quod discipulis suis tantam virtutem contulit in docendo, ut gentes, quae nihil de Christo audierant converterent ad ipsum. — S. Thomas Sum. Theol. 3 p. qu. 42. a. 1, ad. 1.

через Нього Бог посеред Вас, як і самі знаєте, сього рішенням ради і провидінням Божим виданого, ви руками безбожників замучили і убили. Його Бог воскресив, розв'язавши болі смерті так, що було неможливо, щоби вона ним опанувала" (Діян. II, 22—24).

Месія мусів воскреснути, бо про се пророкував Давид. А що Христос дійсно воскрес, про се свідчать апостоли, котрі стоять тепер на очах всіх, а що се свідоцтво заслугує на віру, найлучше показують ті дивні знаки, котрі Дух Божий виказує на Христових учениках.

„Бо Давид говорить про нього: Я бачив Господа завжди перед собою, бо він по правді в мене, щоб я не захитався. Для того звеселилося серце моє і зрадів язик мій, ще й тіло моє відпочне в надії. Бо не полишили душі моєї в аді, ані не дали св тому твому бачити зотління. Ти об'явив мені дороги життя і сповниш мене радістю перед лицем твоїм“.

Мужі брати, гозвольте сміло говорити до вас про патріарха Давида, що вмер і поховано його і гріб його у нас до нинішнього дня. Будучи отже пророком і знаючи, що клятвою клявся йому Бог, що з його потомків (по тілу повстане Христос) мав сидіти на його престолі, предвиджуючи сказав про воскресення Христа, що ані не полишився в аді ані тіло його не бачило зтління. Сього Ісуса воскресив Бог, чого ми є свідками. Правцею ж Божого взнісися і обітницею Духа святого від Вітця прийнявши, вилив сього, котрого ви бачите і чуєте. Бо Давид не взнісся на небеса; сам же сказав: Сказав Господь, Господеві мому, сиди по моїй правді, аж положу твоїх ворогів підніжком ніг твоїх“ (Діян. II, 25—35).

Тим чином дійшов св. Петро до заключення, що Ісус розпятий є правдивий Месія, а те заключення висказує ясно й сильно: „Нехай отже певно знає весь дім Ізраїля, що і Господом і Христом учинив його Бог, сього Ісуса, котрого ви розп'яли“ (Діян. II, 36).

Доси говорив верховник апостолів догматично. Коли жиди поневолені силою правди поставили питання: „Що ж нам робити, мужі брати?“ — бесіда його переходить на моральну тему.

„Покайтеся і нехай охреститься кождий з вас в ім'я Ісуса Христа на відпущення ваших гріхів і приймете дар Духа святого. Бо для Вас обітниця і для ваших дітей і для всіх, що далеко, котрих покличе Господь Бог наш“ (Діян. II, 38—39).

Наслідок сеї бесіди був той, що того дня охрестилося около три тисячі жидів.¹⁾

Друга бесіда св. Петра висказана вже є з більшою свободою. На се вплинули зовсім відмінні обставини. Він зділав що й не превелике чудо. Вмісто ворожо настроєних слухачів мав тепер перед собою зачудованих людей. Ту обставину умів він вихіснувати, щоби поставити їм перед очі велич злочину сповненого на Ісусі і так привести їх до по-

¹⁾ Прекрасно про євангельську зторопність св. Петра в тій бесіді говорить св. Іван Золотоустий в 7. гомілії до Діян. апостольських.

каяння. Значає тим, що всю славу, що сплила на нього через чудесне уздоровлення паралітика, віддає Богові. Правдиво прекрасний взір для духовних проповідників! Жиди зі сего чуда повинні пізнати, як належить цінити і величати Христа, котрого сам Бог прославив як свого сина. Тому прославленню Божому протиставить їхнє поступовання, як то вони передали Ісуса Пилатові, а коли сей узнав його невинним, жадали його крові, як вони поставили низше від убійника того, котрий є творцем життя.

„Мужі Ізрайльські, чого ви дивуетесь сьому, або чого нам приглядається, начеб ми нашою силою або власттю учинили, що сей кодить Бог Авраама і Бог Ізаака і Бог Якова, Бог наших вітців прославив свого сина Ісуса, котрого ви видали і виреклися перед лицем Пилата, коли він судив його, щоб увільнити. Ви ж святого і праведного відреклися і просили дарувати вам чоловіка убійника, а творця життя убили.... (Діян. III, 12—15).

Відтак знова покликується на воскресення Христа яко на доказ його божества і на свідоцтво апостолів, котрого в'рність стверджує шойно зділане чудо.

„...котрого Бог воскресив з мертвих, чого ми є свідками. І через віру в ім'я його, сього, котрого знаєте й бачите, його ім'я укріпив: і віра, що через нього, дала те повне здоровля перед очима вас всіх“ (Діян. III, 16).

Тепер лагодить терпкість, яка могла бути в попередніх його словах увагою, що жиди більше се зробили з невідомости як зі злоби. А Господь той їх злочин випровадив на добро, бо Христос по Божій волі, як се предсказали пророки, мав терпіти і так звершити загальне відкуплення.

„І тепер, брати, знаю, що через незнання вчинили ви, як і ваші князі. Бог же, що устами всіх пророків звістив наперед, що його Христос мав терпіти, так сповнив“ (Діян. III, 17).

Тепер переходить апостол до практичного заключення:

„Покайтеся отже і наверніться, щоб очиститися від ваших гріхів“.

Се заключення опирає на найсильніших мотивах, іменна посліднім суді, коли то зявиться Христос пан неба й землі, віддати кожному після його діл і відновити все, як се предсказали пророки.

„Прийде бо час покріплення від лица Господнього і пішли наперед проповіданого нам Ісуса Христа, котрого мусіло небо прийняти аж до часу новонастання всего, що говорив Бог устами всіх святих своїх пророків од віку.

Бо Мойсей сказав: Пророка підійме вам Господь Бог ваш з поміж ваших братів, як мене. того слухатимете у всім, що nebude говорити вам. І буде; всяка душа, що не послухалаби того пророка, буде викорінена з народу. І всі пророки від Самуїла і після них, що говорили і предсказали ті дні“ (Діян. III, 20—24).

Щоби однак страх злучити з надією, вказує на особлившу любов Божу до вибраного народу, як то вони стали учасниками перших благодатий Божого царства.

„Ви є сини пророків і завіта, що установив Бог з нашими вітцями, кажучи до Авраама: І в твоїм сімені благословені будуть всі народи землі. Вам найперш підняв Бог Сина і післяв його благословити вас, щоби відвернувся кождий від своєї злости“. (Діян. III, 25—26).

Сей послідний висказ вказує на ріжницю між духовною а світською красномовністю. Світська кінчиться тим, що найсильніше, отже тим, що переражає; духовна лучить страх з надією і потрясає на се, щоби відтак піднести на духові. Для духовної бесіди свята боязнь є тільки конечним переходовим чувством, а її метою є ласка і мир хреста.¹⁾

Надто так в першій бесіді як і другій св. Петро називає слухачів братами. Тим бажає пересвідчити їх, що його бесіда не пливе з погорди або ненависти, але з любови. Помимо їхньої недостойности він не має для них інших почувань, як Той, котрий умирав на кресті з молитвою за ворогів на устах.

б) Також незвичайно поучаючим приміром духовної красномовности є бесіда св. Павла перед ареопагом (Діян. XVII).

По звичаєві вправлених бесідників зараз на вступі навяжуючи свої слова до щасливої обставини з написи одного жертівника: „Невідомому Богові“ — виказує пересадну побожність Атенців. Тим зискує їхню симпатію і основує на чисто розумових доказах, що вповні відповідало духовному підготованню слухачів, виказує ім єствовання того одного Бога, про котрого дотепер нічого не знали, а котрий дає ім життя і котрого вони є родом, як се оспівували вже давно їхні поети (Арат, Піндар і Клеант). А таке духове єство ніяк не похоже на ідолів вироблених хотяйби помистецьки.

„Мужі Атенці, по всім бачу, що ви наче пересадно благочестиві. Бо переходячи і оглядаючи ваші святощі, знайшов я також жертівник, на котрім було написано: Невідомому Богу. Що отже не знаючи потаєте, се я вам проповідую. Бог, що сотворив світ і все, що в нім, сей будучи Господом неба й землі, не в рукотворних храмах мешкає. І не потребує нічого, не почитається людськими руками, бо сам дає всім життя і дихання і все; і сотворив з одного весь людський рід, щоби мешкав по всім лиці землі виміривши постановлені часи і границі їх мешкання. Щоби шукали Бога, чи може не наткнуться на нього і не знайдуть, хоч від кожного з нас не далеко пробуває. Бо ми в нім живемо і рухаємось і єсмо: як і деякі з ваших поетів сказали: Бо його і родом єсмо. Колиж ми є родом Божим, не повинні думати, що божество похоже на золото або срібло або на камінь, твір мистецтва й видумки людської“. (Діян. XVII, 22—29).

¹⁾ Nikolaus Schleinitzer, Das kirchliche Predigtamt 3. ст. 93.

Від першої не запереченої але теоретичної правди переходить до висшої, надприродної і практичної. Той один правдивий Бог проявив себе не тільки в природі, але і особним об'явленням. Він завзиває всіх людей до покаяння і бажає, щоби вони пізнали час милосердя. Бо Господь назначив один день, коли судитиме цілий світ після справедливості і то через чоловіка, котрого зділав судією, а воскресенням з мертвих дав йому віру перед цілим світом.

„І не вважаючи на часи того незнання, звіщає тепер Бог людям, щоби всі усяди каялися, тому, бо назначив день, в котрім має судити весь світ по справедливості, через мужа, котрого настановив, даючи віру всім, воскресивши його з мертвих“. (Діян. XVII 30—31).

Тут бачимо, як серіозно, апостол народів звіщає загальний суд, як природно але й обережно впроваджує Ісуса Христа, не називаючи його інакше, як мужем, котрого Бог найбільшим чудом, бо воскресенням з мертвих, проголошує будучим судією всіх людей. Та бесіда св. Павла під зглядом реторичного такту і своєї практичної сторони дуже подібна до першої бесіди св. Петра, але способом представлення так різна, як сего вимагало успособлення і характер слухачів. Головно що нема тут ні одного наведеного місця св. письма, бо се для поганських слухачів було без вартости.

Далі буде.

І. Свенціцький.

Завдання і потреби Національного Музею.

Зібрати усе гідне бачніщої уваги, що належно свідчить про розвиток культурно-національного життя народу, ось і завдання кожного національного музею. Зібране розмістити в належній системі так, щоби видець дістав ясний образ не тільки загальний поодиноких відділів, але й їх звязку, та навіть поодиноких предметів — се вже шлях, яким музей впливає по часті на суспільний світогляд громадянства. Усе зібране заховати для дійсного пожитку науки та грядучих поколінь, се вже обов'язок не тільки музейний, але кждої одиниці з особна, та найширшого загалу, що вміє належно оцінити кожний доробок людського життя.

Загально сказавши, кожний музей збирає і зберігає для загальної користи. До сповнення отсих завдань кожний музей потребує особливого приміщення, відповідно вишколеного персоналу та сталих значних засобів грошових.

Музейний будинок мусить бути таким, щоби в ньому був можливий ясний розклад зібраного по родам і добам; щоби збірки не перешкаждали одна другій; щоби кожда

з них вводила видця немовби в дійсну хвилину життя навіть давно минулого. Усі ж збірки музейні мусять бути вповні забезпечені від дальшого нищення не тільки часового, але й живлового. Мало того, вони мусять бути легко доступні у всій своїй великій кількості і ріжнородности не тільки для дослідника, але й для цікавого ока більших кругів дійсних любителів. Все те вимагає чимало простору як для установи предметів, так і для свободних рухів між зібраним. Тож музейний замок мусить бути великим. Велика будівля без відповідної величності, без краси — пригнічувалаби як збірки так і видців. В слід чому музейна будівля мусить бути свого рода величним виразом поваги, вигоди і краси, як внутрі так і на вні.

На таку будівлю, та на таке ведення музейних збірок потреба чимало гроша. Може подумати дехто, що се великопанські видумки та забаганки. Так дійсно є: музей творити, ним любовуватись, та йому радити — може тільки великий пан. Але не сей пан, що в золоті і шовках ходить, не сей пан, що їсть пегуляє та бенкетує, що в великих сальонах живе та всіми помітує — ні, лише сей пан, що має в собі великі скарби духа, що радби отсих скарбів як найбільше придбати для усіх, що вміють та навчаться отсі скарби цінити належно, що сі скарби сам творить нераз в голоді і холоді, та в якій буді гірше собачої. Таким великим паном може стати кождий, хто тільки зрозуміє вагу свободної творчости людини.

Тим-то великі національні музеї не жаліють гроша на будівлі свої та на збірки, бо вони за легко минаючий гріш збирають вічні скарби духа людського, або життя всесвіту. А скарби отсі рівно добре виявляються — у вікодавньому клевети, яким якісь предавні предки наші орудували в ясині, гуцульській писаній бартці, невідступній товаришці пастуха на чорногорській полонині, звичайному пістинському горшкові, яворівській діточій забавці, бойківській свитці і сорочці, та в містерній золотарській роботі незвісного міщанина XVII. в., численних іконах наших церков, наших церковній книзі і кождому навіть архитворови найкрасшого мистця. І все те наші скарби — бо твори наших людей, і через них то ми усі — до найбіднішого бездомного зарібника-гоняка — дійсно великі пани! От через що для наших скарбів належить мати величну музейну будівлю з відповідним числом урядників — служби та таким засобом грошеvim, з якого можна булоби відповідно черпати на можливо найповніше зібрання усіх видимих скарбів нашого творчого духа.

Величний музей національних скарбів небагатого на земське добро народа, до того ще тяжко прибитого політичними злиднями, буде сему народови найкрасшим місцем для віддику після сірих буднів, він буде для сего народа

жерелом розваги, поуки і животворної сили для борні за краще будуче; він дасть йому привід до створення нових великих вселюдської ваги цінностей духовних. Тим то за такий Національний Музей мусять дбати усі найширші верстви народу у своїх гуртках, організаціях, громадах, школах, церквах, товариствах, касах, закладах наукових, бо кожний національний музей для всіх них однаково прихильний, та за передачу усіх придбань їх хвилевого життя можливо найдальшій будучині — дбайливий.

Виходячи з сего заложення загальної ваги музею для народу, управа Національного Музею у Львові, що від 1905. року розвивається виключно на средства його Основника, митрополита галицького Андрея Шептицького, приступила до зібрання значніших грошових засобів на будову особного будинку музейного. Протягом 1918. р. було зібрано на сю ціль 1.600-корон і від австрійського уряду одержано на видавництва 30.000 кор., а в 1920. р. одержано із складок 10.000 К. З сего гроша видано книжки: „Про музеї і музейництво“ та „Альбом старинних дерев'яних церков Галичини XVI—XVIII в.“ по рисункам архitekта А. Лушпинського. Крім сего влаштовано 1919—1921. р. п'ять вистав: Галицького мистецтва XIX—XX в., збірку Покійного Модеста Сосенка, у 80-ліття появи „Кобзаря“ Шевченківську, сучасних галицьких мистців і декільки українських, та виставу Гуцульщини і маєвого побуту в творах мистецтва, присвячену пам'яті професора Володимира Шухевича.

В 1921. р. приступила Управа Національного Музею до видання „Альбому орнаментів і мініатюр“ по українським рукописам музею XVI—XVIII в. Коштом пів мільона мп. приготовано весь матеріал в докладних перерисівках на кальку (біля 1000 чч.), заготовлено 75 кліш по 200—300 квадратних смт. з орнаментів і мініатюр XVI в., придбано потрібний папер друковий; в найближшій будучині буде випущений 1-ий зошит альбому.

На 1922. р. переноситься видання дальших випусків Альбому, підготовка до другого зошиту церков по матеріалам архitekта А. Лушпинського і опис українських рукописів церковнослов'янських, яких в Музеєві зібралось більше 1600 чисел.

Ось єдино можливий для теперішньої Управи Національного Музею у Львові шлях, яким вона може підійти до здійснення заповітної думки Основника Музею — зібрати і зберегти скарби українського культурно-національного добра для грядучих поколінь. Шляхом сього систематичного ознайомлювання найширших верств України і культурного світа з пам'ятками колишнього духового життя України — книгою і її мовою, орнаментом, мініатюрою і іконою у всіх видах, різьбою, шиттям на гафтованих іконах XV—XVIII в., людським мистецтвом, та із сучасними творами особового

мистецтва, управа Національного Музею надіється переконати усіх членів нації о необхідности можливо найскорійшої будови спеціального великого дому для систематичного приміщення усіх збірок музейних по родам їх та вікам. Бо як довго немає відповідного дому для збірок, так довго немає Музею, тільки збірки ріжної цінности і ваги, з яких користати може тільки дійсний знавець, але не звичайний видець. Систематично розложені збірки сами собою виявлять і найпростійшому видцеві красу і вагу свою та того часу, якого вони невмиручими свідками є.

Думку про будову величного Національного Музею для збірок української старовини і рідного мистецтва прийняли архитекти Українці з великим захопленням. Перший предложив нарис будівлі інженер Роман Грицай 1920. р. Його проєкт дає центральну розвязку фронту з великою площиною внутрішних стін, без вікон від улици, що забезпечує збірки від пилуки і влому, та дає їм лагідне освітлення північне. Службу музейну і директора приміщає він в осібних домах — давній офіцині і новому домови на обох углах північної границі парцелі.

Архитектор С. П. Тимошенко, б. міністр шляхів УНР., звісний харківський діяч, проєктує повне забудовання площі музейної з головним входом від горшньої частини і віздовим тунелем від долішньої частини улици, через що дістає для майбутнього музею більше внутрішньої площі. Він же приміщує й урядників музею в двох поверхах осібного дому, чим значно облегчує внутрішній догляд за порядком в музеєві і за цілістю збірок.

Можливо, що булоби найкрасше поставити Музей на новому місці. Як довго, одначе, не має такого на приміті, то предложені проєкти творять вже поважну основу до реальної дискусії, та виготовлення єще якого иншого красшого за них проєкту. тимпаче, що Управа такі проєкти набуває на власність Національного Музею. В кождому разови з хвилиєю переводу усіх збірок музейних у власний великий дім, нинішній будинок ставби приміщенням для великої відчитової салі, бібліотеки і наукової робітні, в яких в прекрасній обставині моглиби усі верстви нашої суспільности користати в царині усіх областей людської думки з найкращих творів науки, письменства і штуки.

Звіщаючи про се ширші верстви українського громадянства, Управа Національного Музею звертається перш за все до Духовенства Галицької Землі з просьбою відновити свої живі зносини з Музеєм, перервані довгим лихоліттям воєнним. Завдяки живій участі Галицького Духовенства в будівництві музейному, що так радо прислуховалася до замислів Основника музею, збірки Церковного Музею вже на 7-ому році свого існування мусіли глядати просторійшого

приміщення в нинішньому домови Національного Музею. Але сьогодні і тут їм за тісно, з очевидною страшно великою шкодою для нашого власного добра національного і міжнародного. Памятки нашої старовинної культури так цінні взагалі, що їм належить як найширйша опіка і як найвеличнійше приміщення.

Здійснити усі завдання та заспокоїти всі потреби свого власного Національного Музею може тільки нація шляхом найсердечнішої прихильності для цілей і замислів музею, щедрої матеріальної допомоги від одиниць і загалу, та розумінням великої ваги такого закладу не тільки для сучасности, але й для будучини та людскости.

Складайте речі до Національного Музею, купуйте його видання, не жалуйте для нього гроша — навіть тяжко запрацьованого. Нехай не буде в нас ні одної містини, з якої не булоб чогось гідного в музейних збірках; нехай не буде в нас ні одної громади, ні одної церкви, ні одного товариства, а навіть ні одної особи, від яких не булоб якої жертви для Національного Музею у Львові.

О. Д-р Гавриїл Костельник.

Значіння старослов'янської церковної мови.

I.

Як знаємо, слов'янську мову ввели в богослуження, а тим самим зробили її книжною мовою, слов'янські апостоли св. Кирило та св. Методій, славні солунські браття. Не легка се була річ, атже треба було навіть нову азбуку видумати. Для чого отже вони рішилися на се? Яка тут властива причина? Чи тут входила в гру еманципація (як на тодішні часи) чи політична спекуляція царгородська? Ні. Се питання властиво рішили вже ті св. Отці, які укладали грецьке богослуження. Слов'янські апостоли мусіли ввести слов'янську мову в богослуження, коли вже стало на тому, щоби поширити християнство в грецькій одежі — тобто в грецькому обряді. Про се рішає вже сама конструкція того богослуження. В тому богослуженні нарід бере таку саму участь, як і священник. А якжеж нарід міг би брати таку участь в богослуженню, колиб літургична мова була для нього незрозуміла, чужа? Се не дасться навіть подумати. Кілька зовсім чужих слів, кілька коротких зворотів може нарід виучити, і повторювати, хоч їх і не розуміє. Так вже Греки та Римляни (а за ними ми) поприняли деякі жидівські вирази, як амінь, алилуя, осан-

на, Месія і др. — на вічну памятку, що християнство походить „от Юдей“. Тай не тяжко латинникам виучити кілька таких зворотів, як „et cum spiritu tuo“, „habemus ad Dominum“.

В латинському обряді се вистарчить для вірних. Тут священник властиво сам відправляє, ну, а священників вже можна так виховати, щоби вони розуміли літургічну мову, чужу народови. Але як можна би загал вірних, Словян, по грецьки виучити всіх тих пісень, які в грецькому обряді наряд має співати на заміну зі священником? Згадаю тільки антифони, Єдинородний, Іже Херувими, Свят свят, Достойно єст, Да ісполняться, Буди імя, Христос воскрес, Рождество твоє, Во Йордані і т. д. і т. д.

Отже се вже будова грецького богослуження така, що ті богослуження неминуcho мусять відправлятися в мові для вірних зрозумілій. Ось без сумніву на се покликувалися в Римі словянські апостоли, коли їх там візвано для оправдання, і вони мусли побідити, бо тут вже сама річ побіджає. Ось тому Румуни ввели в богослуження румунську мову, а в послідних часах Мадяри грецького обряду ввели в богослуження мадярську мову. Инакше се не може бути, того сама річ домагається. Правда, кричали за се Славяни на Мадярів, однак лиш тому, що Мадяри се визискували для успішнійшої мадяризації чужих їм національностей (Українців та Румунів).

* * *

Введення словянської мови в богослуження через св. Кирила та Методія в тодішних часах в Європі було великою еманципацією та великою побідою. Атже в Європі тоді панувало упередження „трох святих мов“ (якими уважано жидівську, грецьку та латинську), котрими одиноко годиться Богу служити. (В Азії та в Африці було трохи инакше: там були упривілейовані мови: сирійська, коптійська, вірменська і т. д.). Через введення словянської мови в богослуження в тих Словян, де се сталося, повстала нагода, щоби природні сили вільно розвивалися. Хай се зілюструє отакий уявлений примір: Є хлопський син на селі — великий поетичний (чи якийсь инакший) талан. Коли він останеся на селі, не розвинеться як слід. А колиб його дати до шкіл, до міста, то тут буде нагода, щоб його природні сили буйно розвинулися. Такою нагодою для словянських народів грецького обряду було те, що словянська мова стала церковною, отже „освяченню“, гідною, „панською мовою“ — мовою гідною книжок. Ся мова була народною мовою, отже широкий загал народу не тільки що міг брати живу участь в церковнім богослуженню, але міг ті скарби, які там знаходилися, ще саможостійно поширити — як сього життя домагається.

Християнська церков нерозлучна з письмом, з книжкою, з проповідю, з правом, з моральною наукою, з описом життя святих, з поезією, з оповіданням — одним словом: з культурою. Отже через введення словянської мови в богослуження, тим самим стали отворені двері для питомої народної культури.

Воно вдійсности так і сталось. Ті словянські народи, які прийняли христ. віру з Царгороду, літературою (чи то загалом культурою) далеко випередили тих своїх братів, що прийняли христ. віру з Риму, як загалом усі новочасні європейські народи. Обмежимося на нас і на Поляків. Русь своєю літературою випередила Польщу округло о 500 літ. Сеж не жарт— 500 літ! А се випередження не ґрунтується на якимсь кількістрічковім марнім вершику, на якимсь „Krlęz“ (зіпсуте „Kyrle eleyson“ чи то „Bogarodzice“, але на літературі в повному значінні слова. Через 500 літ (округло від 1000 р. по Хр.) наша література жила, розвивалась в повному стилеві, гомоніли й списувались проповіді, творились поезії (в правдивім значінні слова), хроніки, біографії, законники, моральні поучення, описи подорожий, легенди, казки, перекладано потрібні чи то цікавіші річі з двох старинних мов — заки польської літератури загалом ще не було на світі, заки польська мова ще навіть не була книжковою мовою. Треба при тому завважати, що те, що до нині нам осталося з давньої нашої літератури, се властиво тільки щасливо заховані уривки з тої цілої повні, яка вдійсности була (такої долі діждалися всі старинні літератури).

Стара наша література випередила не тільки польську, але загалом всі європейські новочасні літератури. Яка тут заходить ріжниця, вистарчить поглянути на скрижали порівнюючої літератури: від X. до XIII. віку у інших народів пустка, а у нас тут видніють вже поважні літературні твори. Помилявся би той, хто шукав би причину сього факту в тому, що ніби ми „щось иншого“ як інші народи. Се було би так само плитке та безпідставне як і се, коли наші сусідські вороги в своїй нездоровій психозі залюбки говорять, що вони тому випередили нас в останніх віках, бо — мовляв — вони „щось иншого — щось висшого“. Люди звичайно не здають собі ясної справи з того, від якої — на позір дрібної — причини залежить розвій, або упадок народів та одиниць. Євангельська притча про сівача і тут може бути поучаючою. Є зерно, є все готове до життя — але се ще не життя. Життя зерна залежить від того, де впаде зерно: чи на камінь, чи між терня, чи в добру рілю? Природні сили вже є, але тим силам треба дати жити. А се не таке просте (хоч се позірно лиш марна річ) — не таке просте, як здається. Те саме, що пізнійше пімстилось на нашому народови, о кілька

віків скорше пімстилося воно на європейських народах з латинською культурою. А що се таке? Історичний намул, мертвеччина не дозволили природним силам жити.

Зі всіх європ. народів з латинською культурою Італійці (Данте в XIII. ст.) найскорше визволилися зпід того ярма мертвеччини. Однак заходить тут зглядність. Італійці своєю народною літературою випередили нинішні європ. народи з лат. культурою, алеж вдійсности вони були в тенетах мертвеччини менше-більше так само довго, як і інші народи. Дивним правилом сей час майже у всіх народів виносить 500 до 600 літ.

Коли Христова віра поширилася в Італії, тоді народною мовою була там мова латинська. Латинська мова з певністю увійшла в богослуження зараз тоді, коли в християнських громадах в Італії перемогло число Римлян, а се вже мусіло статися зараз з початку II. ст. І ось так у Римлян христ. Церков своєю мовою була суцільна з життям народу. Сталось тоді те, до чого стремиться нині у многих народів: щоби церковною мовою була народна мова... В такій згоді була у Римлян церков з народом десь до 600—700 року по Хр. — доти, доки з Римлян не потворилися Італійці в нинішньому розумінню сього слова. Через вандрівку народів та через звичайну природну еволюцію мови говір мешканців Італії щораз більше віддалювався від латинської мови. Нарід від біди розумів латинську мову (менше-більше так, як наш нарід розуміє церковну нашу мову), атже його діалекти розвинулися з латин. мови. Алеж нікому й на думку не риходило, щоба церковну — латинську — мову заступити своєю звичайною мовою. На се складались ріжні причини. І так передовсім:

1) Латинська мова була книжковою мовою, яка мала вже свою давну традицію; а говір народу складався з ріжних діалектів, які оден від другого в дечому ріжнилися; коли отже говір одного Італійця в дечому ріжнився від говору иншого Італійця, то чому церковна мова не могла би, хочби трохи більше, ріжнитися від звичайної мови?

2) Книжка для простолюдина се щось святого й незвичайного; вже й те вражіння промовляє за тим, щоби — борони Боже — не зміняти вже раз даної книжкової мови. Атже книжкова мова має бути приспособлена до книжки, має бути „учена“ мова, якою хтонебудь не зуміє володіти... де простому чоловікови до того? Книжкова мова се „панська“, а „хлопська“ має остатись хлопською якраз тому, бо вона є тільки „хлопська“. Ну, а коли до того ся „панська“ мова є zarazом і церковною мовою, то вона „свята“ — а деж „хлопській“ мові бути святою?

3) Через вандрівку народів культурний дух і змисл сильно

був підупав. Де отже було „хлопам“ братися до якихсь інновацій в справі церковної мови? Як „хлоп“ вже до чогось привикне, то він з тим і до гробу піде, а не ворухнеться. Щоби настав тут якийсь рух, треба інтелігенції, щоби бачити: що і як треба би зробити?

При розважанні літератури під кутом, який ми собі вибрали, треба гостро відрізнити простонародні твори від творів властивих письменників. Нарід всюди оповідав свої казки, байки та укладав свої поезії в тій мові, якою в означеному часі та на означеному місці говорив. Нарід має свою історію під зглядом мови, а властиві письменники свою. А ті дві історії можуть розминатися.

Письменники романських народів перші звернулися до живої народної мови. Однак не треба забувати, що Романи перші* спомежи нинішних європейських народів приймали християнство. З віками мови романських племен що-раз то більше диференціювались, та щораз то більше віддалювались від латинської мови. Просвічені люди легко могли зорієнтуватися, що латинська мова вже сталася мертва, для їх народів чужа; що поодинокі романські народи витворили собі свій окремішний язик і т. д. До того водила їх ціль, щоби літературу зробити приступною для чим ширших верств народу. А з того могло бути тільки таке закліснення: щоби писати книжки живою народною мовою. (Розуміється, оминаємо всі подрібні процеси, які при тому заходили). Якаж користь була з того, що в літературу увійшов живий народний язик? Незвичайна. Письменники могли висловлюватися зовсім свobodно, з легкостю писати о чомунебудь; література стала приступна для найширших верств; стала вона більше цікава і приманлива, та більше творча. Досить згадати, що польська література в трех століттях (XVI - XIX) непомірно більше зросла, чим наша в вісьмох століттях (до XIX ст.), (Дальше буде.)

О. Др. Гавриїл Костельник.

Народна чи вселенська Церков?

I.

Наше питання.

Живемо в часах культурного та політичного націоналізму. Націоналізм стався провідником в суспільному життю. А з того „духа часу“ родиться стремління, щоби націоналізм поширити загалом на ціле суспільне життя: щоби до культурного та політичного націоналізму долучити ще церковний націоналізм. Се стремління тим сильніше,

що вже є такі християнські церкви, які офіційально виступають яко національні. Отже тим легше ведеться агітація за національною церквою, бо вже є приміри, на взір котрих націоналізація може провестися; є вже готова, для сього потрібна, идеологія; є єпископи та священники (ті, що належать до національних церков), які охоче приложать до сього руки...

Але чи Христова Церков дійсно має бути національна? Ось на се питання хочемо відповісти.

*

*

*

Щоби поставлене питання виступило перед нами в цілій своїй силі, мусимо подрібнійше і приступнійше представити ті обставини, які ми щойно піднесли в загальних нарисах. Культурний націоналізм спричинила загальна просвіта в народах. Нині, як то кажеться, „світ учений“. І стремиться до того, щоби світ був ще більше вченим: щоби кожда людина стала письменною і освіченою. Чоловік просто мусить вчитися — силує його до того держава, в якій нормальна наука обовязкова для всіх горожан (всі діти мусять ходити до школи); силують його обставини життя: без науки ти нині у світі наче в могилі — безпорадний. Науку треба побірати в якійсь мові. Давнійше, коли наукою займалися лиш рідкі одиниці (як н. пр. священники), вони могли виучитися й чужої мови, і в тій мові побірати та розвивати науку. Так в середніх віках на цілому заході в Європі наука велася тільки в латинській мові. Але коли цілий нарід, кожда людина в народі має побірати науку, то як виучити цілого народу якоїсь чужої мови? Ось з того само собою слідує, що науковою мовою нині мусить бути народна мова. В противному випадку нарід або не буде брати участі в просвіті, або, коли буде приневолений побірати науку в чужій мові, буде засуджений на смерть, винародовлювати меться. Тому то кождий нарід стремить нині до того, щоби „жити своїм (культурним) життям“: щоби мати свої національні школи від найнижших до найвищих, свої газети, книжки. Ось се культурний націоналізм. Без сумніву кождий нарід має повне право до нього. Алеж культурний націоналізм тягне за собою політичний. Культурний націоналізм робить народну мову дорогою, „святою“, робить її синонімом цілого народу. А внаслідок того хочемо, щоби державна власть шанувала нашу мову у всіх своїх урядах. Та коли в одному краю будуть дві нації (переняті культурним націоналізмом), то політично сильніша з тих націй всюди дбати-ме про скріплення свого націоналізму, а се входить-ме на шкоду політично слабшій нації. Ось тому нині кождий нарід стремить до того, щоби стати хазяїном на своїй землі, себто: щоби оснувати свою

власну, незалежну державу. Ось се політичний націоналізм.

Ми так і бачимо, що по останній, світовій війні потворилися нові держави на національній засаді. Так повстала: Фінляндія, Естонія, Лотва, Литва, Польща, Чехи, Югославія ітд.

Але є ще оден незвичайно сильний чинник в кожному народі: церков. Ми тут маємо на думці тільки християнські народи і християнську церков. Се звісні історичні факти, що при допомогі церковного апарату неодна нація винародовлювала иншу націю. Так н. пр. Німці винародовлювали Чехів та Поляків, Маляре Словаків, Хорватів, Румунів, Українців, Москалі Українців ітд. Коли сила в руках, а релігія одна й та сама, так се проста річ: лиш треба на єпископів ставляти самих „своїх людей“, а сі вже дбати-муть, щоби священники виховувались і працювали в дусі висших своїх наставників. Розуміється, годі тут обвинувати Христову релігію. Націоналізм се не релігійна справа, але чисто людська. Так н. пр. колиб Москалі були якісь иншої релігії, а не християнської, то так само були би московщили Українців. Атже вони се переводили не лиш при допомогі церкви, але також при допомогі школи, війська, урядів.

Се для кожного ясно, що церква має величезний вплив в народі. І нераз доля народу залежить головно від долі церкви: від релігійного виховання народу, від душевного стану духовенства ітд. Так н. пр. про се ледви чи можна би перечитися, що доля Великої України в останніх літах була би зовсім инакша, колиб тамошнє духовенство було так переняте українським патріотизмом та колиб мало такий вплив на народ, як наше галицьке українське духовенство.

Церковна організація наче тисячвузлева сіть обіймає цілий народ, кождий закуток, кождий присілок. Всюди вона має свого постійного представителя, який виступає на свому місці яко провідник, учитель, авторитет. Ані війт, ані учитель — з природи річи — не може мати такого впливу на нарід, як священник (розуміється: маємо тут на думці властиво становища, а не особи). Війт має власть, але не вчить. Учитель учить лише діти. А священник учить всіх: і діти і старших. А його наука має далеко більший авторитет, чим наука учителя, бо священник учить яко божий посол. Звідти випливає також його власть, яка в широких верствах суспільности не є без значіння. В порівнанню зі світськими школами церкви можемо уважати „народними університетами“, в яких весь народ навчається через ціле життя. І колиб поставити питання: що було би ліпше для якогось народу: чи мати свої щиро національні нормальні школи? чи щиро національне духовенство? — то тяжко було би дати влучну відповідь. Так н. пр. се ясно.

річ, що польський народ за часів його російської неволі удержало при життю тільки щиро національне польське духовенство (і не лише що воно свій народ удержувало при життю, але ще й прозелітів рікрічно роздобувало споміж чужих народів).

Коли отже вплив церкви на народ так могучий, то в нинішніх часах, коли націоналізм рівнозначний з життям народу, — нарід з повним правом може добуватися сього, щоби його священики були щиро народними людьми, і в тому дусі працювали (виголошували проповіді в народній мові ітд.). Алеж се ще не є церковним націоналізмом. Також се ще не є церковним націоналізмом, коли стремиться до того, щоби богослужебною (літургічною) мовою була чиста народна мова (маємо тут на думці головно тих християн, що належать до східного обряду) ¹⁾.

Церковний націоналізм рівнозначний з так званою „автокефалією церкви“. Засада церковного націоналізму звучить: Кождий (християнський) народ повинен мати свою автокефальну т. є. незалежну церков. В католицькій церкві є лиш одна найвисша власть на цілому світі: патріарх римський — папа. Після сеї науки може бути лиш одна правдива Христова церков. А після засади церковного націоналізму кождий (християнський) нарід повинен мати свого „папу“ — свого незалежного патріарха, і скільки є християнських народів на світі, стільки може бути правдивих Христових Церков.

Ось щойно тим розвинули ми наше властиве питання. Чи церковний націоналізм дійсно в згоді з наукою Христа Господа та зі здоровим розумом? Се питання особливо для нас, Українців, важне. В довгій а тяжкій національній боротьбі на дві сторони (з Москалями та з Поляками) націоналізм у нас так пекучим, що многі з нашого народу готові все для нього жертвувати „Автокефалія української церкви“ пре ставляється яко обосічний меч — заразom і проти Москалів і проти Поляків, тому вона для них ідеалом, який конче треба здійснити. Як довідуємось, в Америці тисячі наших братів відпали від вселенської церкви, і прилучились до свіжо заснованої „української народної церкви“. А в недалекій будучности, коли зміняться теперішні політичні обставини, без сумніву сильно зможеться агітація за автокефальною церквою також у нас в Галичині. Далеко більша часть нашого народу православна, а нинішнє православ'є узнає засаду церковного націоналізму. Отже для тісного зєдинення обох частий нашого народу,

¹⁾ Гл. мою статтю „Значіння церковно-словянської мови“ в „Ниві“ ч. 1. з 1922 р.

як також для рішального розмеження з Москалями та з Поляками автокефалія української церкви буде дуже поважною.

Стремління до церковного націоналізму виступає нині також у римокатолицьких народів, а іменно в тих, котрих національність загрожена, (або недавно була загрожена і заходить побоювання, що в будучности те саме могло би повторитися). Так по розпаді Австрії на Чехах та в Хорватії засновано „народну церков“, а Поляки в Америці ще передше заснували свою „народну церков“. Однак в тих випадках під плащиком церковного націоналізму зревольтоване духовенство намагається передовсім здійснити свої інші стремління, як знесення celibату, демократизацію церковного устрою ітд., що вдійсности не підходить під поняття церковного націоналізму. Роздор між „національною“ а вселенською церквою в тих випадках далеко більший (власно тому, що тут з церковним націоналізмом лучиться реформістичний рух), чим у нас, де з церковним націоналізмом реформістичних рух бодай не так яскраво лучиться. А що загал суспільности вірний традиціям, то він тяжше здобудеться на більший розрив з традиціями, чим на менший; а з того слідує, що в тогочасних обставинах та при рівномірному зревольтованню душ церковний націоналізм у нас міг би удастися в більшому стилі, чим у згадуваних чужих народів.

Нема що таїти перед собою правду: небезпека грожить. Тому вже заздалегідь, доки ще зревольтовання не запоморочує голів, повинні ми ясно і спокійно здати собі справу з того: що се властиво церковний націоналізм? Куди він веде? чи він не є запереченням, звиродненням християнської релігії?

II.

Яка має бути Церков Христова після науки самого Христа й Його апостолів?

Господь Ісус Христос виразними словами не відповів на наше питання (як і на многі й многі інші). Однак з тих слів, які він висказав, з цілою певністю можемо виснувати відповідь на наше питання.

В старинному світі, в часах Христових, націоналізм жив, як і нині живе, однак мав він трохи відмінне лице. Був він тісно злучений з релігією і був ексклюзивний. Кождий нарід мав своїх богів, свій культ, свої звичаї, традиції. Релігія і традиція були тим найважнішим знам'ям, котре оден нарід відділювало від другого. А що релігія творила підставу націоналізму, тому сей націоналізм був ексклюзивний: кождий нарід себе уважав вибраним, божим, пляхотським, а інших уважав гідними лиш того, щоби вони ста-

лись його рабами. „Ціна крові“, „вартість роду“ мали першорядне значіння.

Се все найяскравіше, виступає у Жидів. Релігія у них була так тісно злучена з народністю (як се й до нині є), що годі було відрізнити народности від релігії. А походження „з покоління Авраамового“ се було уважане за найважнішу вартість чоловіка і перед людьми і перед Богом. Атже Авраамови і його дітям завітував Бог всі обітницї... Поган (навіть освічених, як Греків та Римлян) уважали Жиди „нечистими“ так, що годі їм було й заходити до їх дому.

„І привели Ісуса від Каяфи в судище (перед Пилата)... і самі не увійшли в судище, щоб не осквернити сь, а щоби їсти пасху“ (Йоан, 18, 28).

Якжеж Христос відносився до сього ексклюзивного жидівського націоналізму? Є одно місце в євангелії Мафтея, яке позірно стоїть в суперечности з кінцем тої євангелії (як також з кінцем других двох синоптиків — тобто: Марка та Луки). Ось воно: „Сих дванайцятьох післав Ісус і заповідав їм, кажучи: на дорогу поган не ходіть і в міста Самарянські не заходьте. А ідіть радше до овець, що загинули з дому Ізраїлевого. А йдучи, проповідайте і кажіть, що приблизилося царство небесне“. (Мафт. 10, 5—7).

А кінець сієї євангелії такий: „Ідіть отже, навчайте всі народи, хрестячи їх і т. д.“

(Дальше буде).

Євангеліє в українській мові.

(Допись).

Ну — в кінці діждався наш народ Євангелія в рідній мові Маємо найновіше видання св. Письма нового завіта, переложене на українську мову і видане по всяким вимогам найскрупульянтніших священників.

Не від нині справа та, так важна і життєнна для нашого народу витягана була на публичне форум. Наше духовенство під зглядом впровадження рідної мови — вже не кажу — до Богослуження, але бодай в саму науку: до молитви і Євангелія, остало крайно реакційне. Сею справою навіть світська інтелігенція інтересувалася і глибоко мислячі патріоти як Куліш і Нечуй взялися до толковання всего письма святого, а коли з властями духовними не могли до нічого довести — звернулися до світового товариства біблійного і воно видало цілу біблію „старий і новий завіт“, котре так сильно розійшлося, що нині годі його і за високі гроші набути. Правда, що переважно українські штундисти най-

більше їх розібрали, але не брак було тої біблії і між галицьким селянством, а і тепер можна її здобати у кождім селі — нераз і по кілька примірників.

Се спонукало і декотрих наших поступово думаючих патріотів старатися о перевід Біблії — з дозволом властей духовних. Перший голос потреби того піднесли так звані „конференції духовні“ на зборах в Олеську 1890 р. Там уложено меморіал до духовних Властей з домаганням переводу св. Письма. Меморіал сей був друкований в різних часописах заграничних, а навіть друкували його російські часописи прихильні українцям. До праці взялися поодинокі священники і вже 1891 р. дістав покійний кардинал Сембратович кілька переводів поодиноких Євангелістів, однак — не дуже тим одушевився, здається, в наслідок недуги, яка його 1898 р. змогла.

Опісля взявся до праці пралат о. Ал. Бачинський, котрий в 1903 р. видав перший властю духовною авторизований перевід в українській мові. Здавалося би, що наше духовенство, так патріотичне, вхопить се Євангеліє обома руками, та не тільки засипле народ тим переводом, та введе в церков — на амвон — не лиш читання бодай недільних євангелій, тай в своїх науках буде уживати цитатів вже не з церковщини, але з Євангелія в живій мові... На жаль, переклад о. Бачинського і доси лежить не розкуплений на книгарських полицях...

Причина того: брак зрозуміння своєї задачі: „Ідіть в увесь світ і проповідуйте Євангеліє цілому сотворінню...“ Між нами є много таких священників, що і в молоді кістку знайдуть. Одним перевід був за слабий — другим мова не чиста — третім правопись не подобалася.

Даремно відзивалися голоси, щоб раз вже почали священники наші читати бодай недільні Євангелія в рідній мові по прочитанню церковщиною — або щоби бодай страстні Євангелія читати в українській мові: подібні відгуки являлися і в політичних дневниках; та завсігди знайшовся хтось, що оборонив старий порядок, „бо що инше латинсько-польське богослуження, а що инше наше „руське“ котре всім зрозуміле“... і дальше остало як бувало.

Мабуть, чи не послідний ми в Європі народ, що не чує св. Євангелія і внеслих наук Христових на рідній мові!

В кождім разі: коли за перевід авторизованого нового завіта треба було 30 літ кричати і добувати його — то узглядняючи обєм старого завіта, діждемося переводу цілої біблії може за яких 300 літ. Є се прокляття якесь на нашім народі від самого початку історії — нашим людям було милійше чуже, чим своє. Не лиш Рюрика чужого ми взяли — не дозволили своїм людям держати керми державної, не вміли і мови власної пошанувати, а шукали завсігди за чимсь иншим — ліпшим...

Тепер живемо у відмінних відносинах: я сказавби, щомимо всього ладу урядового тут і у Великій Україні — тепер для плекання рідної мови і введення її всюди, де лиш вона повинна бути пануючою, або бодай знайти для неї належне їй право горожанства — тепер ліпші часи.

Та у тому згляді давні репрезентанти царсько-російської Церкви нас випередили: Православне духовенство — сі, що почуваяться правдивими українцями — править вже Богослуження на українській мові: вони і молитов щоденних вчать на українській мові. Не є воно там все в порядку, но до совершенного зукраїнізованя Церкви вже недалеко.

В виду того, тепер ми вже повинні читати народови Євангеліє в неділі і свята в українській мові. Можна читати і в церковній мові співаючи, а опісля робити так як робить лат. духовенство: що по відспіванню Євангелія в лат. мові, читає перед наукою в мові народній.

Але коли ходить о Євангелія на Страстній утрени, на вечірні вел. Пятниці, на Царських часах, на Воздв. Ч. Хреста, ну і на цілий великий тиждень треба брати лиш текст український співаючи. Стрібуйте ВП. Отці, а будете мати заплату за се зараз. Устануть кашлі, напружить ся увага горожан — бо кождому буде мило почути науку Христову з Євангелія в рідній мові.

Противникам рідної мови в церковнім ужитку кинув би я питання: який вплив і яке значіння має для слухаючих на прим. 12. страстне Євангеліє, коло воно відспівається в церковній мові? Найкрасший уступ з всего Євангелія: завіщання Христове, остає для народу без ніякої користи! Нехай мені ніхто не каже, що народ розуміє і церковне. Народ не розуміє — а лиш похапує деякі слова або речення.

Тож Всеч. Отці, берімся до праці: Ширім св. Євангеліє в рідній мові — подаймо народови їду на його власній заправі! І мило нам буде, коли побачимо, як народ поликає всім своїм єством слова Христові і події Євангельські!

О. Ю. Д.

Зі світа.

Австрія. Справа теологічних факультетів. В грудни м. р. піднесла Arbeiterzeitung домагання, що би з австрійських університетів усунути теологічні факультети. Се домагання мотивує згаданий часопис ось як: „ein Bettelstaat kann sich solchen Luxus einfach nicht leisten“.

Сектанська пропаганда. На пресовім конгресі католиків кардинал Piffel, віденський архієпископ, звертав увагу учасників на зріст сектантської пропаганди у Відни. Її розвивають головно секти: адвентистів, баптистів і ме-

тодистів. Пропаганду ведуть матеріальними дарунками і проповідю. Проповідь ґрунтується на ложнім трактуванні св. Письма.

Спорадичні випадки сектантської пропаганди зустрічаються і у нас. Вона ведеться рідко дарунками, звичайно послугуються агітаційними брошурами в українській мові. Друкують їх в Америці, а висланниками сектантів є наші давні переселенці.

Америка. Погруддя кард. Mersiera на університеті в New-Yorku. На днях в торжественний спосіб поставлено погруддя кард. Mersiera в авлі університету в New-Yorku.

Англія. Студії біблійні для жінки. Конвертита G. J. Romanes отворила в Лондоні з початком листопада для освічених жінок курс студій св. Письма. Участь в курсі необмежена ніякими умовами, вимагається лиш формального впису. Ініціаторка сего курсу буде на ній викладати про науку св. Павла. Курс отворений за дозволом кардинала Bourne.

Дотація англійського духовенства. На щорічному конгресі англійської церкви порушено справу дотації духовенства. З проектом виступив в сій справі майор Birchall. Він поставив яко мінімум платні духовника 500 фунтів штерлінгів річно. (Числячи 1 ф. штерлінгів лиш 10.000 м. п. маємо 5 000,000 мп. Перед війною 1 ф. шт. виносив менше більше 24 кор. австр.). Але такої суми не дає ніоден бенефіцій. Пересічний дохід англійського духовника виносить 285 ф. шт. Тому внескодавець домагається, щоби зобов'язати вірних доповнити своему душпастиреви суму, якої йому не достає до повних 500 ф. шт.

Греція і новий царгородський патріарх. Недавно вибраний в Царгороді на „вселенського патріарха“ Мілетій IV, який на днях вертає з Америки, щоби засісти в Фанарі. Грецька влада і атенський св. синод розвинули найбільшу діяльність, щоби ані одна з автокефальних церков не признала сього нового патріарха, бо — мовляв — його вибір був протизаконним тому, що у виборі брало участь 4 церковних, а 6 світських голосів, а мало би бути 11 церковних, а 9 світських голосів. Та дійсності ходить тут Атенцям о політичну орієнтацію нового патріарха. Натомість Греки в Царгороді дуже тішаться з вибору Мілетія IV.

Відкриття пам'ятника Венедикта XV. в Царгороді. Дня 11. XII. 1921. на площі перед катедрою торжественно відкрито пам'ятник папи Венедикта XV, твір професора Quatrini. Пам'ятник поставлений жертвами Турків, Жидів, Вірменів, Греків, протестантів. На ньому напись: Al Grande Pontifice — dell' ora tragica mondiale — Benedetto XV. — Be-

nefattore de' popoli — Senza distinzicne di nazionalità e di religione — In segno di riconoscenza — L' Oriente — 1914 — 1919. При відкриттю були присутніми всі дипломатичні представники, як також представники християнських і нехристиянських релігій. Се перший пам'ятник в цілій турецькій імперії. У великій трагедії Схід зрозумів чисто гуманне становище папи без огляду на національні та релігійні ріжниці.

Італія. Народня партія. Се партія політична заснована італійськими католиками і оперта на католицьких принципах. Вона зове себе Partito popolare. В осени 1921. р. відбувся щойно третій річний конгрес сеї партії, а вже вона має велике значіння в політичнім життю Італії. Числить 105 послів (загальне число послів в італійськім парламенти є 535) і на тринадцять міністерств має обсаджені три теки. Головним діячем партії є священник Don Sturzo.

Ся партія від самого початку взялася з великою енергією до оборони інтересів працюючих кляс, і тому зразу не у всіх кругах найшла довіре. Однак фактично вона займає становище лівого центра. В своїй програмі вона становить такі точки: народне правительство, реформи аграрні, шкільні і індустриальні, кооперація. Але ся програма основана на принципі, що партія є речником цілого народу, а не пролетаріату, і стремить до відбудови народнього життя в усіх його областях.

Під сю хвилю найбільш пекучим питанням в партії є контакт зі соціалістичними партіями. Держатись остронь від соціалістів неможливе для народньої партії вже тим самим, що її члени засідають в раді міністеріяльній, де соціалісти мають велику силу. З другої сторони соціалісти самі виявляють охоту до порозуміння з народньою партією.

З Ватикану. Є поголоски, що на веснянім консистири будуть іменовані нові кардинали. В Римі вичисляють яко кандидатів асесора конгрегації св. Офіціум і секретаря конгрегації Конціліум, а також архієпископа Болонії.

Католицький університет в Мілянї отворено при кінці 1921. р. На разі креовано два факультети, філософічний і соціольогічний, з 50 навчаючими силами.

Франція. Консекрація Msgr-a Baudrillarta. Недавно іменував Ап. Престол Msgr a Baudrillart-a єпископом Гімерії. Свячення довершив кард. Dubois, париський архієпископ. Крім нього і співдійствуючих єпископів були присутні на тім торжестві кард. Luçon і до трийцять інших єпископів. В сей спосіб французький єпископат виявив своє признання для діяльности номіната. Msgr Baudrillart є чле-

ном французької академії і ректором католицького інституту в Парижі. Його зачисляють до найвизначніших личностей в сучасній Франції.

Дозвіл уживати папські відзначення. Внаслідок розриву між Церквою а державою не вільно було нікому уживати тигулів і відзнак наданих через Папу. Тепер по навязанню дипломатичних взаємин Уряд Републики зніс сю заборону.

Закарпатська Україна. Консисторія Мукачевської єпархії рішила оснувати жіночий монастир чина св. Василя Вел. Дві монахині вже є в Ужгороді, і підготовляють організацію монастиря.

Югославія. Богословська Академія в Любляні. Професори богослов. факультету в Любляні оснували наукове товариство „Bogoslovna Akademija“. На президента вибрано унів проф. F. Grivca, на підпресидента А. Ušeničnika, на секретаря унів. проф. Ujčiča. Літературним органом Академії є „Bogoslovni Vestnik“ (квартальник). Крім того Академія видала доси отці книжки: Ušeničnik: Uvod v filozofijo, стр. 512. F. Grivec: Cerkevno prvenstvo i edinstvo po bizantinskem pojmovanju, стр. 112. F. Grivec: Pravovernost sv. Cirila in Metoda. — Адреса: Ljubljana, Rožna ul. 11.

О. Аврелій Palmieri — професором на богослов. факультеті в Загребі. На предложення загребського католицького богослов. факультету білгородське міністерство просвіти заіменувало звісного знавця східних церков о. Аврелія Palmieri контрактним професором східної теології на загребьськім богослов. факультеті.

Сербська Церков на роздоріжжі. Сербська церков ступила в офіційальні зносини з „народною чеською церквою“ — мимо того, що „чеська народна церков“ ще не має усталених своїх догм, а оскільки вони кристалізуються то виявляється, що „чеська народна церков“ посувається по лінії протестантизму, а не „православія“. Хорватські часописи развраз підносять, що сербська церков, ступаючи в офіційальні зносини з „чеською народною церквою“, відпадає від науки перших семи вселенських соборів, а прилучається до протестантизму.

Ми вже в „Ниві“ подали, що сербський еп. Доситей (з Нішу), яко офіційальний висланець сербської церкви, організував „чеську“ церков, висвячував священників для тої церкви ітд. А в вересні м. р. в Београді через сербського патріярха став висвячений перший єпископ-патріярх чеської народної церкви Др. Кароль Фарські, який прибрав собі іма „Горазд“ (так називався оден з учеників св. Методія). При тому обряді асистували всі сербські єпископи і богато духовенства (також „чеського“). По скінченому „рукополо-

женню" єпископ Горазд зложив присягу на руки сербського патріярха, що буде берегти та поширювати Христову науку любови та що, яко верховний пастир, з любовю та з совістю водити-ме своє стадо, свій чехословацький народ, що остане вірним учеником Христовим і апостолів Кирила і Методія. На се весь народ, зібраний в церкві, закликав: „живіо Горазд! Наздар Горазд!“... Однак ціла одна партія в „чеській народній церкві“ явно свідчить про сього першого свого єпископа-патріярха Горазда, що він не вірить в божество Христа... А православні сербські єпископи на се всьо замикають очі!

Нові книжки.

Bogoslovni Vestni, II річник, ч. 1. (виходить в Люблянї, видає „Bogoslovna Akademija“). Цікавші статті: Dr. Ujčić: Біблійні тексти про простительний гріх. Dr. Andrej Snoj: Початки єпископату. Dr. Fr. Grivec: Scholia Veteroslavica de primatu ecclesiae. Dr. G. Rožman: Розрішення від екскомунікації після кан. 2314 § 2.

Dr. Jos. Slipyj: Die Trinitätslehre des byzantinischen Patriarchen Photos. Sonderabdruck aus der Zeitschrift für katholische Theologie. Bd XLIV (1920) u. Bd XLV (1921). 8° (90 стор.). Innsbruck 1921. З признанням висловлюється про сю студію нашого земляка словінський „Bogosl. Vestnik“. Тема для нас дуже цікава, тому просимо автора, щоби був ласкав сумарично переповісти зміст сеї своєї студії українською мовою для читачів „Ниви“.

Др. Діонисій Дорожинський: О процесах після нового Кодексу права канонічного. Церковне судівництво. (Право процесове). Стор. 67. Ціна 250 Мп. Се відбитка з „Ниви“.

Розважання для священників о. Антонія Huondet a S. J. в польськїм перекладі, Kraków 1917. Розважання ks. Piotra Mańkowskiego: „Tu es Petrus!“ — Kraków 1913. „Vas electionis“ — Kraków 1914. „Ecce Mater tua!“ — Kraków 1916. Всьо з видавництва ОО. Єзуїтів в Кракові (ул. Коперника, 23) Всі ті розважання промовляють до душі, можу їх поручити собраттам. — О. В. В.

Руски Календар за южнославянських Русиных на 1922 р. Видавець: Руске народне просвітне дружтво (товариство) в Руськом Керестурі (Югославія).

В 1919, р. зачатий просвітний рух між югославянськими Українцями (Руснаками) гарно розвивається. „Руске нар.

просв. дру́тво" видало доси два підручники для нормальних шкіл (читанку для III. класу і буквар) і два календарі. Щораз то видно поступ в ортографії, в чистоті мови та в літератській продукції. Сей новий Календар під всіми зглядами далеко перевищує свого першого попередника. Він досить обемистий (150 стор.) з 23 ма ілюстраціями. Між тими ілюстраціями поміщені фотографії (6) членів Просв. товариства, які дарували принайменше 5000 К (50.000 Мп.) для товариства. Інші ілюстрації представляють важніші будинки (церкви і др.) та сцени з побуту тамошних Українцв. Автори поміщених праць різні (священники, лікарі, учителі, студенти ун.в., селяни), та найбільше число праць відпадає на священників. Колиб не ті священники (особливо агільними є: о. Біндас, парох Дюрдьова, редактор календаря, та о. Мудрий, парох Керестура, председатель Р. Н. Пр. Д.), то — можна сказати без найменшої пересади — просвітний рух між тамошними Українцями зовсім не існував би. Вони від хати до хати ходили (і тепер ще ходять), від села до села їздили, скликали збори і т. д., шоби прибирати членів для просвітнього товариства (як з Календаря довідуємося, тих членів до 21. V. м. р. було 381). Під літератським оглядом до помочи їм о. Г. Костельник (також його фотографія поміщена в Календарі). Як се вже в „Ниві“ було піднесене, він написав граматику для югосл. Українців, а сей новий календар вже придержується його ортографії (фонетичної). Власно під сим зглядом новий календар сильно різниться від попередного, в якому ще не придержувалося ніякої системи в писанню. Крім поезій та одної новельки, знаходиться в календарі одна лінгвістична розвідка о. Костельника: „Дзе спада наша бешеда? I. Цо зме прияли у нашей бешеди од Полякох? II... од Словакох? III... од Сербох?“ Для українських лінгвістів сей бачванський діалект з певністю буде дуже інтересний. В календарі замітна еволюція ідей до більшого зближення з цілим українським народом. В статті „Яка наша народна назва?“ (також о. Костельника) є змагання поширити між тамошними нашими людьми назву „Українець“. Єсть окрема стаття про Тараса Шевченка з наведенням його „Заповіту“ в оригіналі, а 3-ох інших поезій (Три дороги, Сон, Чума) в перекладі (автор: Ілько Крайцар. студ. прав).

В Югославії тепер є около 30.000 Українців. З тих є около 20.000 т. зв. „бачванських Українців“, які походять з давньої горішньої Угорщини, а осіли в Бачці (в тешерішній Югославії) ще за часів Марії Тереси. Другу часть становлять нові кольоністи з Галичини, які зачали напливати до Босні та до Слявонії від 1900 р. Сі дві групи аж до найновіших часів не стоять з собою в ніякій звязи, і їх мова і їх положення відмінне. За часів Австрії Галичани з Босні

та зі Славонії зносилися з Галичиною*), а Бачванці жили своїм життям.

Тепер також в тому помітний поступ. В новому календарі є стаття („Нашо браца Русини Українці у Славонії и Босни“), якої ціллю є: зєднати всіх югославянських Українців. Наводжу початок сеї статті, бо він добре ілюструє тамошні відносини: „Спознайме ше (тогго). Окрем нас бачваньскосримских Русиных жию Русини ище и по других крайох Югославиї розшати валалами (селами) и виляльчи-ками. Дотераз були тоти мали населєня велького нашого руского народу як охабени (запушені) и пущени готово (майже) на загибель. Але одкеди ше бачваньскосримски Русини рушели у роботи за свою народну просвиту, а особито одкеди вони основали у Руским Керестуре Р. Н. П. Д., котре так крашнє напредує, — зродзела ше и у тих Русиных у Славонії и Босни надія, же вони марно не препадню, бо маю коло себе так мощних и уж просвітно свидомих братох бачваносримцох. Обачели вони, же вони ведно з бачваносримскими Русинами не безсильни и же з їх помоцу можу спашиц (спасти) свою народносц, ба и вецей: же ше можу коло нїх поднесц просвітно и газдовски“. Автором статті є М. Фірак, студ. богосл., з кольоністів Галичан.

Керестур в календарі діждався гідної його оди, яку на скрізь може відчути тільки той, хто знає історію та роль Керестура. Конець сеї оди:

Шак Керестур — руска слава!
 Дваец езром¹⁾ мац²⁾ и глава!
 Дзеци своєю розсипани
 Вон под своєю кридла збера —
 У далекей цудзей страни
 Вон Руснацом до м и в е р а!³⁾

В сих двох календарях бачваносримці вже доволі конкретно представилися світови. Бажаним було би, щоб в слідуючих річниках календаря Просвіти на в'язувати звязь з цілим українським народом, і поміщувати статті і ілюстрації з побуту закарпатських, галицьких та великоукраїнських братів. Та — здаємо собі з того справу — нині дуже тяжкі зносини з заграницею.

о. К.

„Наш приятель“ Часопис (місячник) для шкільної молоді й дітей; орган християнських організацій укр. шкільн. молоді. Рік І. Ч. І. Річна передплата 400 мп., $\frac{1}{2}$ річна

*) Вислідом того було: сотворення окремої церковної гр.-кат. ієрархії в Босні (єпископський вікаріят), яка з розвалом Австрії стратила усяку рацію. Рішучо, а чим скорше треба знести окремішність боснійського гр. кат. вікаріяту, і прилучити його до крижевацької єпархії, бо боснійський вікаріят не зможе остаятися о своїй силі, коли вже з Галичиною звязи пірвані.

¹⁾ тисячам. — ²⁾ мати. — ³⁾ віра.

200, $\frac{1}{3}$ річна 100. (Поодинокі число 30 мп.). Видає Марійське Тов-о мол. у Львові. Експедиція: Жовква.

Тихо й непомітно, але рішучим кроком поступає Марійське Тов-о молоді до реалізації своїх високих завдань, до поглиблення християнського духа й виховання християнських характерів серед нашої, головно шкільної молоді. Одним із таких великих кроків, серед теперішніх відносин, то видання цього часопису. Цим робом Тов-о обняло як найширші круги й розвинуло велику експанзію своїх благодородних впливів.

Часопис представляється вельми симпатично, й як узяти під розвагу трикраскову укр. мережку, добрий папір, численні ілюстрації, то є просто люксовим виданням. Не менше симпатичний зміст часопису — з переважаючими різдвяними мотивами, з легонькою діточою мовою й теплим чуттям, із доцільною концентрацією біля Особи „Найбільшого Приятеля“ Христа, що повинен бути центром думок і тенденцій свідомого християнина. Якщо часопис піде тим шляхом — а на це по дотеперішній діяльності Марійського Тов-а можна певно числити — то й ми священики й цілий нарід матимемо могутний, тревалий і симпатичний чинник в руках для виховання наших наймолодших. Бо треба нам тямити, що такий часопис читатиме дитина не тільки, коли його дістане, але й за тиждень і за кілька й за місяць і за рік. А так ідеї та вражіння з часопису чимраз глибше входитимуть у душу. А читатиме й старший і старець. Печатане слово й по літах сповнятиме своє завдання. Ходить тільки о те, щоби справді відповісти на просьбу видавців поміщену в 1. листі. Якби так кожний із нас священиків приєднав тільки 20 передплатників, то часопис мати повинна відразу понад 40.000 передплатників. Те було би рекордовим числом у наших видавництвах, не відповідало би однак, числу й потребам хотяйби самого галицького населення (1 примірник на 400. це замало). Тому отже, що й потреба більша й кожний зі священиків може при добрій волі, при різних нагодах, при більшеразовім порученню, при так дешевій ціні — придбати більше чим 20 передплатників, то „Наш Приятель“ повинен дійсно досягнути число хоч зі 100 000, як сам цього бажає.

При так великій важности й потребі доброї преси — ми всі священики повинні це число для „Н. Приятеля“ й для нашої молоді й для нашої душпастирської праці чим скорше досягнути.

О. С.

Всячина.

В Холмщини. В селах Пініни, Зімно, Поледів томашівського повіту поліція із села Ярчева забрала з церкви пре-

стол і образи, павук та 6 свічників. Селянам сказали жан-дарми, що церква буде висвячена на костел, („Вперед“). Огидна „krzyżacka“ метода не переводиться. Знаменні для нас вискази поміщені у львівській газеті „Wiek nowy“ (з 8. I. с. р.) в статті „Bliskie zadania i dalekie zamiary: „Inną politykę prowadzi rząd, inną kler. Księża okazują dużo wojowniczego ducha i prowadzą poprostu czynne walki o zdobywanie cerkwi prawosławnych. Wypadki takie zdarzają się na Grodzień-czyźnie i na Wołyniu. Nasuwają takie gwałty najsmutniejsze re-флексје historyczne i paraliżują zupełnie politykę rządu, zmierzającego do tolerancji wobec inowierców. Ta polityka księży, identyfikująca kościół z narodem, prowadzi do najniepożądańszych zwykłań zwłaszcza obecnie, gdy odżywają na zachodzie myśli pozyskania Rosji dla Unji, a w Rosji prawosławie wzrosło na sile jako jedyna ostoja w walce z bolszewizmem“. Можна багато вичитати з тих слів. Польські церковні войовники завжди перехваляються своїм „чистим католицизмом“ супроти Унії, яку завжди представляють якo пересяклу націоналізмом, візантинізмом. А тут таки з польської сторони дістають вони поличника... „polityka księży, identyfikująca k ściół z narodem“.

Се не може бути виразніше сказане. А слідує з того, що для тої політики не є головне поширювати католицизм, лиш польскість, А що захід не сліпий, то не годиться По-лякам віддати місії для позискання Росії для католицизму. Зноваж з того повстають для Польщі різні мінуси. І так ціла та політика „prorowadzi do najniepożądańszych zwykłań“.

Хто ширить ненависть? В селі Мединичах коло Дрогобича є ks. Cz—ек До нього зголосився Ів. Собчак обр. л. і Ксеня Пікулик обр. гр на оповіди. „Згідливий“ душпастир рішучо зажадав, щоби дівчина перейшла на лат. обряд, бо інакше на оповіди не возьме. На таку бесіду мо-лода рішучо відповіла, що обряду не змінить. Ks. Cz—ек сказав до молодого, щоби не женився з Русінкою, бо Ру-сїні то злодії, рабусі, рабівники. Так гарно описав ks. Cz ек цілий наш народ. Повисший факт оповіли обоє молоді про-токолярно і при свідках парохів обр. гр. О. Гр. К.

Критяни приснолживі. Зальцбургський католицький тижневник „Kath. Kirchenzeitung“ має щастя до одного польського дописувача, який під іменем „Missionsfreund“ вже від довшого ряду літ пише в ряди-годи статті проти уніон-них заходів в Росії. На його думку унія в Росії чи на Укра-їні в розумінню масового навернення до католицької церкви при задержанню східнього обряду є абсурдом або радше неможливою до здійснення їх-ідеєю, до якої стремлять ті, що не числяться ані з конкретними даними в Росії, ані з реальною політикою Риму і т. д. Він є тому приклонни-ком конвертизму на лоно католицької Церкви під включним

услівям зміни обряду і такий „Einzelkonvertismus“ є на його думку далеко простішим средством для ратовання заблудлих братів, ніж масове навернення на унію.

Такі високоумні гадки висказував сей „Missionsfreund“ вже в 1916. р. на сторінках „Kath. Kirchenzeitung“ тоді, як Австрія ішла подібно в землі білого царя, отже ся тема здавалася бути актуальною. Те саме повторює він і нині, але при иншій нагоді. Іменно велеградський зїзд, який відбувся сего року в серпні дає Missionsfreund-ови знов нагоду переливати те саме з пустого в порожнє, проти чого ми нічого не малиб замітити, наколиб автор не копнув притому також і нашої „Ниви“.

В 47. ч. „Kath. Kirchenzeitung“ пише сей „Missionsfreund“ в статті пз. „Gedanken zum Velehraden Kongress“ так: So wusste z. B. die ruhenische Zeitung „Niwa“ diese Konvertiten (бесіди про петербурських конвертитів в 1905 р.) doch von Rechtswegen in die „uniert-katolische“ oder „ukrainische“ Kirche hätten eintreten sollen, nun aber wegen der Intrigen der Polen zu „Lateinern“ wurden. Притім ідуть дальші міркування про політичний інтерес французьких кругів прихильних ідеї унії в Росії. Та про се, як Польща без політичного інтересу дбаючи виключно про спасення душ направляє знищене Катаріною II діло унії на Білій Русі в той спосіб, що вирубує православні іконостаси, а на їх місце ставить статуї о 3 розмірах. Не так ревними в ширенню унії чи радше в навертанню до правдивої церкви Чехи, хотая в своїй державі уряджують уніонні конгреси, бо попирають православного єпископа Доспися на Закарпатській Україні, щоби через нього кати поміст до православної Росії. Всі ті міркування мають служити авторови яко средство оправдання проти несправедливих закидів велеградців, а іменно Аврелія Пальмієрого, що вважав польський націоналізм перешкодою унії на Сході.

Читаючи все те, не знаємо, чому більше дивуватися; чи апольогетичним спосібностям автора боронити своє католицьке геройство доконуване в православних церквах перед закидами, які велеградський зїзд робив еще в 1909 і 1911 році, але не тепер, чи дивуватися тій наївності, з якою „Missionsfreund“ упевнює, що французькі духовники мають інтерес політичний попірати унію на Сході (Польща ніби не така!), чи тій заїлости автора до всего, що українське, хотьби нею була й католицька „Нива“. Не дурно сказав раз Ап. Павло про мешканців Крети: Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri!

В справі мови в книгах метрикальних. Всі парохіяльні уряди доти мають придержуватися Ординаріятських розпоряджень в справі мови в книгах метрикальних, доки від тих же Ординаріятів не дістануть инакших роз-

поряджень. Цивільні влади можуть в тій справі впливати на парохіяльні уряди тільки через Ординаріати, а не безпосередно.

Легкодушний нетакт. Перемиську Епархію поділено недавно на нові деканати. Отворено новий деканат медичницький на суд. повіт Медичичі. Новоіменований о. декан С. скликав перший соборчик до Медичич на день 17 XI, і місцевий парох о. К. згодився на соборчик у себе. Нещастя хотіло, що у о. К. на 2 тижні перед соборчиком захоріла тяжко одинока донька, і лікар орік черевний тиф, та заборонив соборчик. О. К. повідомив о тім зараз о. декана С. і просив о відложення соборчика на інший час. О. декан — відай без глибокого роздумання — відповів, що заряджень не змінює і що соборчик мусить відбутися в означенім місци та часі, а священники не повинні боятися тифу. Соборчик дійсно відбувся і священники мусіли по приказу зібратись в хаті, де лежала хора на тиф. Пожаловання гідна була тоді гостинна жена пароха, котра не знала, чи сидіти коло смертельно хорої одначки, чи іти до гостей священників. Але ту впадає в очи інша о много грізнійша справа. Бакциль тифу наробив великого лиха і спустошення якраз в рядах нашого духовенства. Кілько вдів і сиріт по священниках ходить нині босих і голодних і нарікають майже всі переважно на тиф. Де не обернешся, всюди зойки і нарікання, що тиф причина не долі. Тому маємо право кликати до наших священників: Стережіться цілою силою перед тим маленьким страшним ворогом. Ідете до хорого, де мусите, не ідіть там, де не мусите. Если в нинішну страшну хвилю осиротите жінку і діти лишень з легкодушности, то знайте, що се гріх. Так само звертаємо увагу о. деканів, хай не тільки не скликають, але хай забороняють всякі зібрання в заразливих місцях. Того домагається нині добро нашої церкви і нашого народу.

О. Гр. К.

До відома Всеч. Кліру. У Львові осіло часово кількох спосібних закордонних артистів-малярів, котрі ведуть штуку у нашім властивім стилію. Коли би отже які церкви потребували образів або другого мальовання, можуть звертатись до „Достави“ у Львові (ул. Руська ч. 20), котра приняла посередництво.

Фонд бл. п. Олександра Борковського. Від дир. д-ра Ф. Федака одержало Українське Педагогічне Товариство слідуячого змісту:

До Українського Педагогічного Товариства у Львові. Для вшановання пам'яті бл. п. Олександра Борковського прошу заініціювати утворення фонду імені бл. п. Олександра Борковського на видавництво підручників для укр.

шкіл середних. Заряджую висилку Вам з того кошта суми 5.000 Мп. і кличу всіх б. учеників Покійного, щоби пішли за моїм приміром. Львів 4. XII. 1921. Тюрма Суду окрж. карного ул. Баторія ч. 3. Келія ч. 17. Др С. Федак.

Українське Педагогічне Тов о приймаючи цей дар сподіється, що за тим голосом підуть всі ученики Покійного. Гроші висилати на кн. шадн. ч. 6320. Краєвого Союзу Кредитового, Львів Ринок 10/1.

У Львові, дня 12. грудня 1921. р.

Головна Управа Українського Педагогічного Тов а.

„Священнича Каса“, Львів, Ринок 10, ся перша велика організація священства дасть вдовам і сиротам сталі підмоги, закуплює дім для священників, вдів і сиріт, допоможе на закуплених священниками по містах парцелях поставити для них доми. Хто з свящ. родини зложить уділи (один 500 мп.) то по його смерті виплатиться спадкоємцям подвійну суму. Є се найліпша життєва асекурація! Тому, декани, на соборч. і всі свящ. постарайтеся зложити зраз уділи і свої а предовсім церковні і братські гроші зложить до „Священничої Каси“ на $\frac{1}{10}$ Уладжуйте вечірки, представлення, концерти, відчити, відправте акафист, і складки всюди де можете на повищі ціли для „Священничої Каси“. Викуєте і обороните в тих ворожих для Вас часах свою долю і відродиться слава, патріарх-патріот. священнича Родина. До діла, всьо для Вашої, „Священничої Каси!“ Дирекція і Надзвірна Рада урядують що дня від 10—1 год. Львів, Ринок ч. 10., де приймаються також жертви на оборону священства і свящ. часопись. Спийте історію свящ. родин і присилайте „Свящ. Касі“!

Зі студентського Секретаріату. 1) Управа Марійського Тов-а молоді звертається до Всч. ОО. Душпастирів і Катехитів із уклінним прошенням: а) Поширити масово межи народом, діворою й молодшими школярами (до 13. р. життя) новий часопись „Наш приятель“ й улекшити передплату, беручи прим. на себе замовлення і т. п. — б) Подати до відома до Жовківської Експедиції, найпізнійше до 5. II скільки примірників і на яку адресу посилати. Це необхідне тому, щоби Тов о знало, яку скількість 2. числа має печатати. — в) Вирівнувати скоро евентуальні грошеві зобовязання, чого вимагають великі видатки Тов а.

З окрема прохає Тов-о В.ч. Оців зайнятися акцією „Дару для Марії“, коли ця буде заініційована в 2. числі „Н. Приятеля“. Цей акції вимагає загальна християнська організація шкільної молоді й вона увінчається гарним успіхом.

2) Подається до відома, що інформаційна брошура, про христ. організацію молоді появиться незаба-

ром із жовківської печатні. Обговорюватиме подрібно організацію взагалі, християнську організацію зокрема, подрібні методи душпастирської праці в христ. організації середньої та народньої школи і т. и. Вказівки в брошурі подані дадуться легко примінити до кожної організації з душпастирськими цілями, до братств і т. п. Величина брошури 8, около 5 арк. друку. Ціна 120 мп., з поруч. поштовим 130 мп. Замовляти можна зараз. Тим способом лекше усталиться висота накладу. Замовлення посилати до Жовкви.

Брошурка „Голос Ісуса“ в Найсв. Евхаристії (реценз. „Нива“ ч. 8—9., стор. 273) вийшла в 3 ім вид. побільшена. Ціна 20 мп. Для шкільної молоді дає Мар. Тов о 50 проц. опусту, коли замовляє хто з ОО. Душпастирів, згл. Катехитів. Загалом замовляється найменше 10 примірників на одну адресу, або принагідно з іншими книжками.

У Львові 17. І. 1922. П. М. головн. секр.

Церков на продаж. Громада Кальна має на продаж будинок деревляної церкви, місто котрої собі поставила нову муровану. Той деревляний будинок надається лишень на церков, для якої знищеної громади, є збудована у виді галицьких церковей у формі хреста з копулою на перехрестю. Її розміри в середині такі: 15 метрів довжина, широкість загальна 9 метрів, високість від підлоги до склепіння копули 18 метрів. Ціна дуже приступна враз зі старим іконостасом і престолами. Копула покрита бляхою, а прочий дах гонтами. Будинок в добрім стані. Зголошення приймає Комітет парохіяльний Кальна, почта Болехів, стац. зел. Болехів.

Нашому селянинові дається болючо відчувати брак фахових господарчих книжок, бо всі передвоєнні видання вичерпані. Щоби бодай вчасті запобічи цьому бракові, доценти ботаніки на кам'янецькім універс. Л. Бачинський і Др. С. Дмоховський зладили цінну змістом книжку п. з. „Рік в садку і городі“, де в формі вічного календаря подані поради для садовничої і огородничої господарки. (Борба зі шкідниками саду і городу, закладання парканів, прогноєння та перемену плодів, переховування ярин, про насіння, бжільництво).

Як звісно, в нас садівництво і огородництво дуже занедбає, тому і книжочка така дуже потрібна і повинна знайти в хаті кожного господаря. Саме тепер вона друкується, а ціна її буде обертатись около суми 200 мп.; залежно від коштів друку і накладу.

Щоби означити число накладу проситься Всч. о. духовних, Вп. Учителів, Читальні „Просвіти“, господарчі спілки і всіх свідомих селян, щоби вже тепер подали до відомого накладчикови (Др. Стефанови Дмоховському, Перемишль

Зелена 5), кілька примірників цієї книжки кожне село буде потребувати, бо з огляду на високі ціни друку і паперу наклад не може бути великий.

На „Священічій Дім“ зложили в Мп. Всч. Отці: Левицький Оборощин 1000, Йос. Малицький Борщів 1000, Д-р Д. Дорожинський Львів 1000, Ант. Котис Телешинці 1000, Петровський Мих. Риків 1000, Нес. Рудницький Яблінка 1000, Мих. Баричко Гуменець збірка 1750. Ант. Шебець (три тис.) 3000, Мих. Зінкевич 1000, Петро Патрило 1000, Ник. Климовський 1000, Йос. Маркевич 1000, Скоморовський Мшанець 1000, Д-р Вас. Лаба Чагрів 1000, Ст. Ковалів Чагрів 1000, Ол. Дуткевич 1000, Балюта Ясенів 1000, Ол. Боднар Борисів 1000, Кор. Куницький Бруховичі 1000, Д. Шуль Білка 1000, Зен. Жегалович Вовків 1000, Всл. Давидович Глібовичі св.р. 1000, Лук. Яримович Кореличі 1000, Ан. Бучко Лазанці 1000, Ів. Луцишин Осталовичі 1000, Ом. Ковч Перемишляни 1000, Вас. Мандзик Плетеничі 1000, Ів. Палій Станислав 1000, Макс. Панасюк Ушковичі 1000, Крук Керниця 1000, Вас. Дуда Лецівка 500, Ів. Харлампович Стариска 500, Ів. Блавацький Товстенке 1000, В. Терещук 1000, Ганас 1000, Панкевич 1000, А. Стоцький 1000.

Загальні Збори Тов-а Ап. Павла відбудуться дня 7. марта с. р. о год. 10. пер. пол. в будинку дух. семінара у Львові.

ПЛАЩЕНИЦІ в великім і краснім
----- виборі -----

постарада

„ДОСТАВА“ у Львові
(вул. Руська, ч. 21)

Також можна дістати чаші й другі образи.

Н И В А

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 2.

Львів, за лютий 1922.

Рік XVII.

Виходить раз на місяць в обемі двох і пів аркушів друку.

Адрес редакції і адміністрації: Львів, вул. Корняків ч. 1.

ПІЙ ХІ. НОВИЙ ПАПА.

Дня 6. с. м. conclave вибрало на папу кардинала Ахіля Ratti, який прибрав собі імя Пія ХІ. На вибір чекало около 10.000 людей, які вістку про нового папу прийняли з ентузіазмом. Небавом новий папа після відвічного звичаю з балкону ватиканського на площі св. Петра уділив благословенства „urbi et orbi“. Приписують вагу фактови, що новий папа по перший раз від 1870 р. уділив сього благословенства з зовнішньої ложі базиліки. А як говорить офіційальне звідомлення, новий папа уділив першого свого благословенства „не тільки зібраним на площі св. Петра, не тільки Римови та Італійцям, але всім народам і всім людям, вкінці цілому світови, щоб воно принесло обвіщення і бажання загального успокоєння, якого всі так горячо бажують“.

Новий папа — особа для нашої суспільности звісна. Декотрі мали й нагоду говорити з ним, коли він пробував яко апост. нунцій у Варшаві.

Новий папа має тепер 65 літ. Родився 1857. р. в околиці Медіоляну. В Медіолянці скінчив свої студії. Висвячений 1879. р. Відтак через 25 літ працював в амброзіанській бібліотечі в Медіолянці; 1912. р. став її віцепрефектом; 1916. р. префектом. В 1918. р. в цвітні був іменований апостольським візитатором для країв, що входили в склад Росії. В 1919. р. (від 10. XI). стає апост. нунцієм у Варшаві. В 1921. р. 4. цвітня іменований медіолянським архієпископом. Дня 16. червня 1921. р. став кардиналом.

Його вибір на папу між іншим вказував би на се, що в Римі під теперішню пору числяться з можливістю навернення Росії і України до католическої церкви, і хочуть бачити на Пегровім Престолі чоловіка, що знає краї, народи і відносини, що осталися по давній російській імперії. Як газети сповіщають, новий папа схильний до поєднавчої політики супроти Квіриналу. А як поведе новий папа свою діяльність? Кажуть, що піде слідами свого попередника.

Але що до тих майбутніх ділань, які конче мусять поставати „motu proprio“ то про них треба би судити після того, що вже знаємо з історії особи. А „між кардинальським перстеном“, як слушно висказується одна польська газета, „а між перстеном Рибак лежить перелім, який перечеркує минувшість, псує всякі висновки і затемнює будучність“.

Можемо бути певні, що новий папа так, як його попередники, буде правдивим, безсторонним батьком усіх синів церкви і опікуном усіх покривджених та потребуючих помічі.

Володій, учи, потішай, помагай, Святіший Отче, на многая літа!

Торжественне привітання митрополита Андрея Шептицького^{*)}

в неділю дня 20. падолиста м.р в Філадельфії, Па.

Сирій, осінній поранок. Цілу ніч лив дощ неначе з ведра, а вохкий холод переймав аж до кости. Та мимо того, як тільки засіріло, перед катедральним храмом стали збиратись громади людей. А храм святочно пристроєний. Цілий фронт катедри, неначе українські широкі лани з золотоколоським збіжем, філює і шелестить за кожним подувом вітру: він весь прикрашений синьо-жовтими прапорами. Неначе червоні маки ясніють поміж жовтими і голубими красками американські прапори, емблем нашої прибраної вітчизни, яка нас пригорнула до себе.

Над дверима катедри з електричних кольорових ламп ясніє напис: „Витай Нам!“

Та не тільки катедральний храм пишається святочним пристроєнням. По сей і по той бік храму далеко з домів мають українські прапори.

Само небо, неначе задивившись на святочний настрій, перестало сипати дощем. Важкі хмари то тут, то там переривались. Пояснійшало, звеселіло.

^{*)} Передрук з американської „Свободи“ з 13. XI 1921 р.

І що се за свято, що за празник нині у Філадельфії?

Велике, небуденне свято. Се Філадельфійська громада витає поміж собою великого і дорогого Гостя, свого провідника і народнього мученика, князя своєї церкви, Митрополита. Се сини народу мученика, вигнаного як і вони всі, злиднями і горем, скитальця-прошака милостині але не для себе самого, тільки для сих, що остались даліше і гинуть в пеклі на землі, в яке перемінилась наша нещасна вітчизна.

З громадок по короткому часі повсталала одна велика, непроглядна громада. На лицах всіх святочний спокій і повага. Не чути галасів ні криків, які так нерозлучно звязані з поняттям великого зібрання людей. І воно не могло інакше бути, бо се свято не поверховне, але свято відчуте всіми струнами серця і душі.

За любов і серце народ вийшов цілим серцем на зустріч достойному гостеві.

Став формуватися похід. Замаяли синьо жовті прапори і коло кожного з них ставали рядами сі, яких сей прапор кликав, так: Тов. імени єпископа Ортинського, Братство св. Володимира, Українська громада з Найставн, Січ з Найставн, Бр. св. Михайла з Кемден, Надніпрянський Сокіл, Товариство Любов, Товариство Згода, Сестрицтво Непорочного Зачаття, Брацтво Серця Христового, а позаду парохіяни з церковними хоругвами. Довгі, довгі ряди стояли спокійно і ждали на прочих. І ось зза рога ulиці понеслися звуки банди. Ще хвилина і під великим американським і українським прапором вийшли зза угла ulиці машируючі в ширину цілої ulиці бронзові ряди уніформованих ветеранів з американської армії, що боролись на полях Франції в американській армії за ідею світової демократії і братерства і рівності всіх народів. За ветеранами, уставлені так само в двайцятки ішли ряди українських дівчат, Січовичок. Се дівочі Січи з Філадельфії. А даліше за ними мужеські Січи. Всі Січовики з широкими синьо жовтими лентами через груди. Спокійно і рівно, однастайним кроком, занявши всю ширину ulиці, машинують. Аж сонце всміхнулось до них зза роздертої опони хмари. Вони станули на чолі походу. Під звуками оркестри похід рушив ulицею Френклин до Спринг Гарден, а звідтам звернув на Сему, до Сиротинця, щоб відтам з почестю відпроводити гостя до катедри. В поході несено численні таблиці з написами в англійській мові, як приміром; „Слава Нашому Гостеві“, „Слава Нашому Народньому Вождові“. — „Українці витають Свого Митрополита“ — „Витай, Опікуне 100.000 воєнних Сиріт“ і т. п.

Похід робив імпонуюче і зворушуюче вражіння. Довжиною заняв около три блаки, а повагою, святочним настроям і порядком та здисциплінованням здивував навіть самих представників поліції, які з обовязку все мусять являться при кожній подібній нагоді, щоб наглядати за ладом.

Поліція не мала що робити і не мала найменшої нагоди інтерв'ювати. Лад і порядок взірцевий під кожним оглядом, як в часі походу так і часі Богослуження в церкві удержували наші Січовики і ветерани.

І видно, що радість і празник Українців Філадельфії поділяли і інші народности. Видно, що імя митрополита вже знане по цілому світу, бо коли похід переходив улицями, Американці а навіть Жиди, вибігали зі своїх домів на стрічу походови і маяли американськими прапорами, віддаючи в сей спосіб поклін нашому народньому і церковному князеві.

Похід задержався перед Сиротинцем. Вийшов влади́ка, спираючись о палицю. Всіх голови поклонились до долу. А він окружений сирітками, святочно прибраними в білі строї, та супроводжений монахинями, під звуки американського національного гимну перейшов пішки сю недалеко віддаль, яка ділить Сиротинець від катедри.

Перед входом до катедри повитав митрополита українським звичаєм, підносячи на підносі хліб і сіль, д. Е. Якубович іменем філадельфійської громади „Провидіння“ та іменем цілої американської України, сими словами:

„Ваша Ексцеленціє: —

„Вся українська іміграція в Злучених Державах з найбільшою нетерпеливістю вижидала приїзду Вашої Ексцеленції, як вижидає спалена сонцем трава холодної роси. Ми всі числили дні і хвилини, коли настане для нас ся найщасливійша в життю година, що будемо могли побачити поміж собою того, хто за весь нарі́д терпів, хто болі і страдання всего народу взяв у свої груди.

„І нині нема тут між нами ні одного Українця, щоб не забилося в його груди серце з утіхи, що бачимо і витаємо поміж собою Вашу Ексцеленцію, нашого найбільшого Достойника, нашого народнього Мученика, нашого Защитника і нашого улюбленого Батька.

„Дорогий наш Гостю:

„В імени тугешньої нашої української іміграції у сій прибраній вітчизні, далеко від нашої незабутньої рідної землиці, далеко від сих наших любих і рідних, припала мені ся велика честь, привитати Вашу Ексцеленцію старинним українським звичаєм: хлібом і сіллю. Ми всі благаємо Всевишнього, щоб Ваша Ексцеленція прожили ще мно́гі літа для добра нашої Церкви і Українського Народу.

„Просимо Вашу Ексцеленцію тут на чужині о Архієрейське благословення“.

Митрополит приняв поданий йому на підносі хліб і сіль та увійшов в церков. Там в входових дверях повитав гостя парох, о. Кінаш сими словами:

„Ваша Ексцеленціє. Високопреосвящений Архієрею, Многострадальний Владико наш!

„З великою нетерпеливістю довго очікували ми при-

їзду Вашої Ексцеленції, але таки діждалися сеї радісної хвили. Численна філадельфійська громада, йдучи за поривом свого серця, зібралася в отсій святині, щоби побачити Гостя-Мученика з рідного краю; щоби почути слово потіхи і розради від свого Батька-Владики; щоби заявити свою глибоку почесність; за посвяту, за муки, за терпіння, перенесені за вірність до своєї Церкви та за любов до свого рідного народу.

„Яко парох тутешньої церкви, витаю Ваше Високопреосвященство від себе і своїх парохіян; складаю Вашій Ексцеленції глибокий поклін, а яко найвисшій Власти Духовній передаю ключі від Церкви“.

Принявши ключі, митрополит увійшов в катедральний храм і засів на престолі. Зачалася Служба Божа, до якої станули до.: Сембратович, Симко і Кузьмак. В часі Служби Божої співав прегарно місцевий хор під вмілою батутною д. Коцюбинського місцевого дяка учителя.

В церкві виголосив привітну проповідь о. М. Кінаш.

При кінці Служби Божої виголосив проповідь-науку до народу сам митрополит. Ми тут можемо обмежитися тільки на передання думок сеї майже півтора-годинної проповіді.

Митрополит з самого початку передав присутним привіт від далекої вітчизни; привіт від тих чорних могил, в яких сплять сі, що в обороні Вітчизни положили свої буйні голови; привіт від тих, що караються по тюрмах і в'язницях; привіт і широку подяку від десятків тисяч сиріт, які осталися в нашій рідній країні і яких живити помагає американська Україна. Митрополит заявив, що по захоронках нашого приміщення тільки всього 2,000 сиріт; без захисту і без ніякої підпори є все ще найменше 20,000 сиріт. І щоб дістати для них поміч, митрополит пішов поміж люди, у далекий світ.

Опісля казав, що довголітня війна спричинила, що Українці набули багато а багато досвідів, яких не мали перед війною і які були власне причиною, що спроба будовання української держави не повелася. А ці досвіди, яких набули там, дивним дивом є ліком на ці недомагання, які є тут на американській Україні. І тут митрополит перейшов на справу іменования для американської України єпископа. Заявив, що сю справу вирішує Рим. За час свого кількатижневого побуту в Америці, митрополит буде старатись заступити американським Українцям місце єпископа.

Дальшим предметом проповіді Митрополита була наука і напominання, щоб американські Українці в першій мірі працювали над захованням своєї традиції. За кілька десятків літ нас тут не стане. Наші внуки і правнуки не будуть вже знати говорити нашою мовою. Нехайже вони

тямлять; нехай поміж ними не затрачується традиція, відки вони походять, чиїх вони батьків діти. Заховання і стереження передань се найціннийший і найсвятійший скарб католицької церкви; се таксамо мусить бути найціннішим скарбом цілого народу. І власне сего нам не ставало; се загубило нас в хвилину будовання нашої державности, що ми не вміли заховати се, що було добре, а тільки в дечім змінити і примінити, а не все відразу валити і руйнувати. Бо всяка держава мусить будуватися на сім, що нам передали батьки.

Другою річю, якої не ставало там і якої тут не стає, другим нашим народнім великим гріхом було: брак якогось осередка, брак авторитету. І тільки в переверненій голові може поміститись і зродитись гадка, що на перевероті можна щось будувати. Єдністю і пошанованням влади та авторитету будуються держави і сим вони сильні. Де сего нема, найсильніша держава мусить завалитись. І се було нашим другим великим блудом, але і другим великим досвідом, якого нас навчила історія кількох послідніх літ. Сей блуд таксамо ярко виступає і серед американських Українців, і митрополит напминав і навчав, як його позбутись, щоб ми не пропали, а могли стати для рідного краю сим, чим повинні бути.

Народ із запертим віддихом слухав проповіді. Згадка і пам'ять про побут і повитання митрополита запишуться нестертими буквами в серцях філадельфійських Українців. І воно не може бути інакше: Се були перші, озарені теплом любови і нав'язні чаром рідного краю хвилини, які прийшлося переживати філадельфійським Українцям за довгих а страшних сім минулих літ.

Петро Хомин.

Церковне питання на підкарпатській Русі.

II.

Прихід Чехів повитало усе руське населення Підкарпатської Русі як не з одушевленням, то бодай з почуттям глибокого вдоволення. Лиш інтелігенція так світська, як і духовна — з виїмкою щирих народовців українофілів — поставилися до нових панів здержливо, вижидаючо. Вона ждала, який політичний курс заведуть нові пани. Духовенство на се передовсім чекало, як поставиться чеська влада до церкви взагалі, а до греко-католицької церкви і православного руху з окрема. Від першого виступу чеської влади залежало, чи стане й інтелігенція на їх бік, чи відвернеться від них й глядітиме на них як на окупантів. Тому треба

було урядовим сферам повести політику так, щоби симпатії у простолюддя закріпити, а у інтелігенції здобути. Однак Чехи не вміли зорієнтуватися в положенню, і не використали його для себе. В хвилі заняття більшої частини Підк. Русі державну керму мали в своїх руках старі русофіли Крамарж, Кльофач, Швегла і інші. На Підк. Русь вислали губернатора русофіла Брейху, і він відразу своїм безглуздим поступованням викопав гріб, в котрому поховано усі симпатії Підк. Русинів до Чехів. Окружив батьківською опікою галицьких кацапів з ославленим Гагатком на чолі, давав захист всіляким русофільським агітаторам і авантюристам, котрі для своєї баламутної і руйницької роботи не могли в освідомленій Галичині найти місця і хмарою злетілись на Підк. Русь. Тут вони зачали свою злочинну роботу серед темного простолюддя, підняли страшну агітацію русофільську і православну, а вслід за тим нечуваний терор проти визнавців гр.-кат. віри. Вони фактично давали напрям тодішній політиці на Підк. Русі і всіми силами змагались зробити з неї філію Москви. Влада виділа їх діяльність противну національним чувствам Підк. Русинів, однак не тільки що не боронила їм цього робити, але ще й попирала їх. Гр.-кат. духовенство, видячи, що уряд попирає православний терор, почало явно висказувати своє невдоволення.

Політика Брейхи мусіла скрахувати, і після довгих торгів прийшов на губернаторське крісло др. Гр. Жаткович, перший губернатор Русин з дуже обмеженою властю, з дуже неясним напрямом політики свого уряду. Однак країна — головню від часу, як чеські уряди обсадили і прочу часть Підк. Русі, котру досі занимали Румуни, себто від червня 1920 р. — була вже в огні. Русофільство і православ'є вже було насаджене, розпоряджало вже й не малими пособіями, між народом вже йшла кровава релігійна боротьба, руська інтелігенція майже вся станула по стороні невдоволених з нових панів, положення ставало щораз то тяжшим, так що й Жаткович не міг при своїй обмеженій власті і нерішучій політиці вже нічого вдіяти. Але все таки правительство, видячи, що православний терор спричинює анархію і вносить ще більший заколот в несконсолідовані відносини, офіційально поставилось проти терору православних і було би радо оперлося на греко-католиків, але ті, себто головню духовенство вже було „далече от него“. Не хотіли узнавати нової влади, саботували її, протягом цілих місяців не склали обіту вірности (деякі і досі не зложили), наслідком чого в деяких школах через цілий еще шк. рік 1920/21 не уділювано дітям гр. кат. обряду науки релігії. Межи чеським урядом а гр.-кат. церквою творилася поволи щораз то глубша пропасть, взаїмне недовірювання і обвинувачування. Був це початок тої хронічної кризи чеської політики на Підк. Русі, а zarazом і завязок тої безголосної трагедії гр.-кат.

церкви. А шкода для обох сторін велика. Бо колиб по одній і другій стороні було найшлося хоть трєхи доброї волі, то справу мож було вивести на ясний шлях з величезною користю для обох сторін. Уряд був би оперся на більшости населення, на елементі спокійнім, карнім, державно-творчим; місто теперішнього роздроблення на ріжні партії і гуртки було би наступило більше скуплення національних сил, більша консолідація політичних течій, дотично-ж релігійного боку, то гр.-кат. церква була би чула за собою ту моральну, дуже часто і фізичну силу, котра би була їй дала змогу зібрати і скріпити свої сили до боротьби із ростучим православієм, не була би наражена так дуже на ті беззаконні і кроваві наступи православних. Угода межі обома сторонами була би першим кроком на шляху до зліквідування православної заверухи.

Однак до угоди не дійшло, а православні агітатори вміли цей факт знаменито використати для своїх цілей. З великою нахабністю домагалися передачі у їхнє посідання гр.-кат. церков і церковних маєтків — хотьби їх була лиш незначна меншість в селі — бо, мовляв, ті церкви були все православні, лиш мадярське правительство їх відобрало та присилювало їх прийняти унію, на сторожі котрої поставило мадярське духовенство. Взагалі „мадяронством“ гр. кат. духовенства православні від самого початку дуже воюють, вчаси не без рації.

Воюючи з таким атутом в руці як „мадяронство гр.-кат. духовенства“, православіє безкарно гуляло, поширювалось і поглиблювалось. Поширювалось передовсім в Мармарошині і то головно тогди, як Чехи заняли і тоту її частину, котру були окупували Румуни, себто від червня 1920. До цієї пори гніздилося православіє головно в густському окрузі, а тепер перекрадається воно на дальші села тогож округа, а дальше на тячівський, тересівський і довжанський округ. В густському окрузі переходить крім Ізи, Кошеляова, Нанкова, Нижнього, Селища, Горінчова, Манастирця і Нижньої Бистри — Густ (мала частина), Березово (частина), Копашново (більша часть), Сокирниця (частина), Салдобош (більша часть), Крайниково (мала частина), Шандрово (більша часть), Данилово (частина), Залотарйово (мала часть), Велятина (мала частина). Незначне число єсть в Бороняв і Кривій, по кільканайцять родин, а лиш Драгово і Вишково здалека держаться від православної зарази. В окрузі Довге переходить Ліпша (частинно), Заднє і Кушниця (частинн), котра одначе знова вернула до гр.-кат. церкви. В окрузі Волове переходить майже ціле Вучкове і кілька родин в Воловім. З більшим розмахом шириться в окрузі тячівському і тересівському, де переходить Буштина, Чомалево, Угля, Уйбардоно, Колодно, Терєбля, Кричево, Дулово і Урмезьоро мале в окрузі Тячево та Бадевля

(мала частина), Вільхівці (більша часть), Нересниця (більша часть), Новоселиця (мала частина), Широкий Луг (мала частина), Підплеша (більша часть), Ганич, Калина (мала частина), Дубове (більша часть), Терново (мала частина), Велике Криве (маленька частина) і Тересва (маленька частина) з округа Тересва. В бережській жупі переходять Великі Лучки, Горонда і Білки (частинно), в угочанській жупі помітний також невеличкий рух і так переходять Горбки (маленька частина) та Егреш (мал. часть) в окрузі Великий Севлюш. Менший доступ має православ'є до сіл положених в горах, бо тамтуди не вигідно агітаторам їздити, а в окрузі рахівським, межі національно більше свідомими Гуцулами тієї агітатори взагалі не мають чого шукати.

Перехід відбувався звичайно дуже бурливо, а то тому, що майже ніколи не переходило ціле село, лиш звичайно менша часть, деколи лиш невеличка горстка і тота горстка насильно забиралася до церкви і до церковного майна, хочачи ним заволодіти. В обороні церкви і церковного майна ставали гр.-кат. вірні і майже завжди приходило до бійки, і як гр.-католики відважно поставилися, то відбивали наступ і задержували церкву. Колиж православних було більше, то брутально викидали священика з села, його обстанову та всіляке движиме майно відвозили звичайно до найближшої залізничної стації, помешкання руйнували, щоб не кортіло його назад вертати. Так зробили в Вел. Лучках, Буштині, Нересниці, де навіть прийшло до кривавої сутички між завізваною жандармерією а підбуреними селянами, та в многих інших селах. Де не могли священика викинути, там словно зневажували його на вулиці, метали камінням в його вікна, стріляли ночами до його мешкання, гр.-кат. вірним робили різні пакости і шкоди, не виключаючи і підпалів. Колиж уже упоралися з священиком, то зараз висвячували церкву як в Буштині, Урмецьові, Кричеві, Копашнові, де гр.-кат. парох еще був, бо ще була велика частина вірних, та в многих інших селах. В многих селах приходило до страшних бійок, а в кожному майже селі, де православ'є загніздилося, повстало два табори, котрі себе взаємно ненавидять, не виключаючи і членів родини.

Влада ж супроти такогож безправства засадничо поповнювала і поповнює ту похибку, що не виступає рішучо проти такого каригідного поступовання. Не зломить вона своєї неутральности, яку хоче зберігати у відношенню до всіх віроісповідань, бо не мусить виступати проти православ'я яко релігії, лиш проти православ'я яко анархії, насильства як розсадника тих нездорвих і для молодії республіки небезпечних відносин. Тепер воюють православні; если ж гр.-католики, котрих все таки є більше, схочуть вступити в їх сліди, тоді настане по селах правдиве пекло.

III.

Перші два роки після революції ширилось православ'є хаотично, неорганізовано, без додержання потрібних законних приписів. Та хаотичність і неорганізованість спонукала провідників цього руху оглянутись за способами, як би то цей хаос убрати в якусь організовану форму, вивести його на якийсь законний шлях, треба було оглянутись за кимсь, хто би станув на чолі того руху. Росія, до котрої звертали свій зір усі проводирі, була далеко, й сама безсильна, тому звернулися вони до Сербії, тої колиски сліпого русофільства. Вибралася депутація до архієрейського собору в Београді з проською о поміч при організації православної церкви на Підк. Русі. Той собор рішив в грудні 1920 р. вислати в тій цілі на Підк. Русь нішського єпископа Дозитея. Після довгого очікування (православна пропаганда в межичасі зовсім притихла була, бо народови вже також надоїв був той вічний терор і насильства, тому провідникам ходило дуже о той приїзд, бо він мав опять роздмухати пригасаючий огонь), приїхав єп. Дозитей з початком серпня 1921. Їздив автом, даним йому до диспозиції берегсаським жупаном Ліхтом. Відвідав майже всі села виключно або вчасти православні, в важніших осередках, як в Вел. Лучках, Густі й Ізі мав торжественні б.гослуження, а на Преображення Господнє відбулося в Ізі під його председательством перше православне зібрання, на котре прибули представники всіх православних громад (общин) — від 60 таких громад. Була се конституанта православної церкви, на котрій приняго було її статут, обговорен її цілі і завдання, її правне і соціяльне положення та її відношення до всіх інших автокефальних церков православних взагалі, а до сербської зокрема. „Карпато-русская восточная Православная Церковь“ — така її офіційна назва — має бути після принятого статута с а м о с т і й н о о д и н и ц е ю (!). Управа має спочивати в руках єпископа і ним настановлених священників. Основну адміністраційну одиницю становить громада (община) з священником на чолі. Кілька общин творять протоєрейство (благочиніє) з священником благочинним на чолі. Кілька благочиній творять єпархію. Адміністративними органами православної церкви єсть 1) в парохії „приходское собрание“ і „приходскій совѣтъ“, а 2) в єпархії: єпархіальний собор і консисторія. Опісля було вибрано щось в роді консисторії т. зв. „Центральный Православный Комитет“, зложений з 7 членів, духовних і світських та 5 заступників

На чолі православної церкви стоїть дочасно єп. Дозитей. До розпорядимости має около 12 священників (число се може в кожній хвилі збільшитися), а саме: 1) відомий др. Касіян Богатирець, автор

уставу, „spiritus movens“ цілої організації, 2) Михайло Мейгеш, бувший гр.-кат. священник з Ужгороду, перейшов на схизму підчас побуту еп. Дозитея в Лучках, тепер учитель горожанської школи в Ужгороді, 3) Алексій Кабалюк, селянин з Ясіни, звісний з процесу в Марм. Сиготі, був на Атосі, іменований тепер ігуменом „монастиря“ в Ізі, де вчать селянські діти святого письма, церковного співу і літургії, обслугує Густ й дооколичні села, 4) Юрій Плиско, селянин з Ізи, вчився в семінарі в Житомирі, в 1919 р. прийшов сюди і сидить на парохії в Горінчові, густського округу, 5) еромонах Василь Попович, селянин з Кречунова біля Сигота, пробував також в монастири в Дубні чи Луцьку, тепер парох в Буштині, тячівського округу, 6) ером. Матей Вакаров, селянин з Ізи, був також в якомусь монастири на Україні, тепер з Ізи обслугує дооколичні села, 7) Іван Ілечко, звісний і в Галичині, прийшов сюди в марі 1921, парох Вел. Лучок, 8) Лука Ольхвий, 9) Ілія Баран, бувший евстрійський фельдвებელ, висвячений в Америці, осів тепер в Нересниці, де й счинив кроваві розрухи, 10) ером. Василь Кемень, селянин з Ізи, був мабуть з Кабалюком на Атосі, прийшов до Ізи зараз по вибуху революції з війська, тепер в Ізі, 11) Александер Гарпаш, не докінчив учительської семінарії, висвячений в Америці, приїхав сюди перед кількома місяцями і осів в Салдобоші, густського округу, 12) ером. Боголіб Церкунік, селянин з Шандрова, попав в російський полон, і там якимсь чином висвяченого його, тепер в Шандрові, густського округу, 13) Рацин в Вільхівцях, тересівського округу.

Число се стало збільшується, бо приїжджають нові з Америки; кількох діаконів, висвячених Дозитеєм в „монастири“ в Ізі, ждуть на рукоположення.

Православне духовенство за виїмкою др. Богатириця і відступника Михайла Мейгеша не має потрібних студій богословських ні взагалі ніяких студій. Це звичайні ляїки, перед кількома еще роками звичайні хлібороби, робітники чи слуги, побувавши кілька літ в Росії чи на Україні, навчилися там троха св. Письма, обрядів та православної літургії, вернули на Підкарпатську Русь вже в характері священників, позапускали довгі бороди, і коси, понатягали на себе чорні рясни, і готові „батюшки“. Надихане воно сліпим обожанням всього, що російське, а глибокою ненавистю до всього, що українське і католицьке. Як далеко посувається їх русофільство, вистарчить навести факт, що ігумен Кабалюк підчас Служби Божої поминає Росію, а влада на це не звертає уваги, бо вони ж „jediný spolehlivý element“ (одинокій певний елемент). Священники, що приходять з Америки, більше освічені і культурнійші, борід не носять, так що нарід їх зразу не хотів узнавати, кажучи, що це уніяти.

Ідейних межі православними священниками не много

мож знайти. Декотрі лиш мріють про це, щоб трохи розбогатіти і виїхати в Америку, тому за тебе беруть декотрі о много більше чим гр.-католицькі. Інші знова держаться своїх посад лиш тому, бо инакше мусіли би скидати рясу і братися знова за чорну роботу хлібороба чи лісового робітника, а в православію чекають їх крім вигідного життя ще й може почеси, чини, золоті хрести. За ідейністю серед них годі глядіти. Священничий нарибок виховується в „монастири“ в Ізі, де під оком ігумена Кабалюка, Вакарова і Кеменя виховуються ледви що грамотні селяни.

О. Д-р Гавриїл Костельник.

Значіння старословянської церковної мови.

II.

Нераз так буває, що щастя з початку стається нещастям опісля. Так воно сталося також з нашою церковною мовою. Щастям було для нашого народу, що він зараз з прийняттям християнства дістав словянську мову яко церковну — отже книжну. Сю мову міг він легко розуміти, і навіть уважати за свою рідну, отже міг розвивати свою власну літературу. Та нещастям було для нашого народу, що його мова з віками щораз то більше віддалювалась від церковної мови, а він під впливом довговікової традиції не міг визволитися від тої сугестії, будьто би його церковна мова була його власна книжна мова.

Правду сказавши, наша церковна мова ніколи не була чистою мовою нашого народу. Перші церковні книги, які наш нарід дістав, без всякого сумніву були написані мовою св. Кирила й Методія.

Наш нарід може уважав ці книги за „свої рідні“, однак з певністю читав їх по своєму. А згодом, коли повставали наші письменники, то з певністю під зглядом мови взуруватися на церковних книгах, але що їх звичайна мова не була така сама, то вони натягали вимову та граматику церковної мови на своє і перемішували її словами народної мови. Звідти се походить, що мова церковних книг друкованих в Росії має закраску російської мови; мова тих, що друковані на Україні, має закраску української мови; а мова тих, що друковані в Сербії, має закраску сербської мови. Не прогрішимося отже проти дійсности, коли ствердимо, що наша література аж до найновіших часів (до XVIII ст.) ніколи не мала дійсно народної мови. Те саме відноситься до Москалів та Сербів.

Нема що правди скривати. Церковна мова вже по кількох віках свого панування сталася великою перешкодою в розвою літератури слов'янських народів гр. обряду. Представмо собі, що ми, священики, нині мали би писати в тій мові всі літературні твори (а ми до тої мови так привикли, як і давні наші попередники). Яке се було би неприродне.

Та просто страшним був процес визволювання від церковної мови яко літературної. Можна сказати, що у нас він ще й до нині триває. Легко було визволитися Слов'янам лат. обряду від латинської мови яко літературної, і перейти до чистої народної мови. Між церковною а народною мовою, тут не було навіть схожості. Наколи тільки ті слов'янські народи (Хорвати, Чехи, Поляки) побачили, що інші (їх сусідні) народи за літературну мову взяли свою живу народну мову, то вони без перешкоди пішли за своїми сусідами. А Слов'яни гр. обряду, хоч і бачили, що вже всі народи в Європі творять літературу на своїй живій мові, жили в тій сугестії, що „ми вже маємо свою літературну мову“ — маючи на думці церковно-слов'янську мову. Сю мову вони розуміли, зжилися з нею, ціла дотодішня їх література була писана тою мовою, тому й дуже трудно могло витворитися переконання, що їх жива народня мова гідна літератури та що церковна мова щось зовсім іншого як їх народна мова. Як звісно, велася жорстока боротьба навіть о форми букв, о поодинокі букви (ѣ, ѣ і др.). А коли вже витворилося загальне переконання, що церковна мова належить до мертвеччини, то повставали погляди, щоби за літературну мову приймати вже якусь, старшу новочасну слов'янську літературну мову — з правила російську. Властивим коренем сього погляду є при звичаєння до напів чужої мови яко літературної (якою спершу була церковно-слав'янська мова). Отже всі москвофільські тенденції, оскільки тут не ходить тільки о політику, але також о національно культурний інтерес, мають свій перший корінь в пануванні старослов'янського язика в наших церквах.

Якими дорогами йшла боротьба проти церковної мови яко літературної в нашій народі, се у нас звісне. Хиба згадаємо фази, як консервативна сторона щораз уступала і змінювала фронт своєї боротьби. Перше боронила вона церковну мову і церковне письмо, відтак церковне письмо (афера Шашкевича з „Дністровою Русалкою“), відтак етимологічний правопис і язикову латанину, вкінці російську мову і її етимологічний правопис, а тепер вже правопис байдуже (бо большевики завели фонетичний), остається отже лиш російська мова.

Інтересне буде для ширшого нашого загалу пізнати, як ся боротьба виглядала між Сербами. Тривала вона там округло 150 літ (від 1700 до 1850 р.). По визволенні по-

людневої Угорщини та Слявонії від Турків Сербі, там за-
мешкалі, старалися піднестись культурно. Своїм літератур-
ним язиком, розуміється, уважали вони церковний словян-
ський язик Але що не мали ані своїх книжок, ані вишколе-
них людей, то як книжки, так професорів спроваджували
вони з Росії, зглядно з України. Так в школі в Карловцях
(в Слявонії) 1712. р був учителем Василій Мошковит (з
Москви). В „Духовній Колегії“ в Новому Саді (около 1750.
року) першим ректором був Емануїл Козачинський (з Укра-
їни). Було таких учителів більше. Та всі вони годилися
в одному: вмовляли в Сербів, що їх літературним язиком є
та тарабарщина, якою вони писали свої сочиненія. Максим
Суваров (москаль) привіз зі собою в Сербію 400 букварів
і 100 граматик Мелетія Смотрицького. Ся граматика стала
взором для всіх пізнійших „сербських“ граматик. Як ка-
жеться в „Povjest-i Književnosti“ д-ра D. Šurmin-a: „Тою до-
рогою Сербі прийшли до того, що за свій книжний серб-
ський язик взяли той язик, який знайшли в церковних ро-
сійсько-українських книгах“. Той язик називали вони „сла-
веносрбскі язик“. Ніщо смішнішого, як читати книжки пи-
сані тим „славено-србским“ язиком. Ніхто не був би спро-
можний написати граматику сього „язика“, бо в ньому зо-
всім припадково змішувалися старословянські, російські,
українські та сербські граматичні форми, а так само й сло-
ва. Так н. пр. старословянське ѡ в народній сербській мові
всюди перейшло в е (свет, се, език і т. д.); а в „славено-
србскому“ язичі се залежить тільки від припадку, чи автор
тут напише „язик“ чи „език“, „княз“ чи „кнез“ і т. д. Ро-
зуміється, писалось тут ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ і т. д., хоч сі букви
в сербській мові не мають ніякого значіння, бо Сербі мають
лиш і. Хорвати відразу писали чистою народною мовою.
Колиж Сербі видавали їх твори, то „справляли“ їх після
тенденцій „славеносрбского“ язика т. є. псували чисту на-
родну мову

Ось яким тягарем, якою перешкодою була церковна
мова для сербської літератури. Вправді треба тут брати під
увагу також московський вплив (а сей у нас був ще силь-
ніший). Так н. пр. Сербі ще й нині в церковному язичі
вимовляють ѡ яко ѡ (помолимся, ѡзик, святий і т. д.),
хоч, як сказане, в народній сербській мові ѡ всюди змі-
нилось в е.

Першим найбільшим подвижником проти „славено-
србского“ язика був Доситей Обрадовіч (1744—1811). Од-
нак він і сам ще не міг позбутися сильних впливів того чу-
дернацького, штучного „славеносрбского“ язика. А борба
його була дуже тяжка, бо з противної сторони (тут знахо-
дились всі патентовані „вчені“) висмівали народну мову яко
негідну книжки, яко „воларску чито говедарску“ (пасту-
шу) мову.

Боротьба за народний сербський язик в найгострійшій стадії увійшла щойно по смерті Обрадовіча, а тревала звиш 40 літ (від 1814 до 1847). Найбільшим подвижником в тих часах був Вук Караджіч (1787—1864). Він збирав і видавав (пишучи фонетикою) сербські народні поезії (особливо геройські), казки, байки і т. д., щоби виказати, які великі скарби витворив той простий нарід і в тій мові, з якої сербські вчені тодішних часів насміхалися. Заграниця (Німці, Чехи, навіть Москалі) з подивом привитала сі випуски Караджіча. Тим значно змігся авторитет сербськими ученими зневажаного простого народу, його здібности та його мови. Нинішнім ученим приходить ся сміяти з думки тодішних сербських учених. Атже нині ясне на підставі психології, що народна мова яко природний витвір є непомірно совершенніша, суцільніша, придатніша для літератури, чим яканебудь штучна мова. Тай се ясне, що кождий нарід найкрасше може творити свою літературу тільки в своїй питомій мові. Алеж ми, нині маємо инакше поняття о „природі“, чим сербські вчені в часах Вука Караджіча. Був час, коли книжки Караджіча були в Сербії проскрибовані а його (фонетичний) спосіб писання уходив майже за ересь.

Боротьбу о народний сербський язик закінчив щойно сербський учений Юрій Данічіч (1825—1882), який 1847. р. з науковою ерудицією виступив в обороні Караджіча. А щойно, коли Данічіч написав „Малу србску граматіку“, боротьба була оконечно вирішена на користь народної мови. „До Вука“, як каже др. Surmin, „Серби властиво й не мали своєї сербської народної літератури“.

Наша українська народна література лиш небогато старша від сербської, а боротьба за народний язик мала майже такі самі перепетії, як у Сербів. Се передовсім церковній нашій мові маємо завдячити, що ми літературою спершу випередили інші нові європейські народи о 500—300 літ, а опісля спізналися з а ними о 500—300 літ. Тяжко було визволитися від довговічної домінуючої традиції церковної мови, і заки ми тратили час на язикову борбу, інші народи творили свою літературу. Дійсно, се виглядає немов якийсь парадокс: 150 літ Серби шукали своєї літературної мови, а тою мовою щодня говорили! А подібно було також у нас.

III.

У всіх слов'янських народів гр. обряду нині вже утвердилась література в народній мові. Ся борба вже скінчена. Але тепер виступає нова боротьба: щоби церковно-слов'янський язик усунути також з богослужень,

і ввести в богослуження живу народну мову. Річ так мається, що скорше чи пізнійше до того мусить дійти. Коли се зробить тільки оден народ гр. обряду, то вже й інші підуть за ним. А як для нас, Українців, ся справа представляється? Мусимо повернути до того, що ми вже сказали: грецький обряд так збудований, що рішучо домагається, щоби богослужебна мова була для народу зрозуміла.

Правда, церковно-словянський язык настільки зрозумілий для нашого народу, що він в суперечці н. пр. з Поляком (як се часто буває) може сказати: „я розумію нашу церковну відправу, а ти ні“. І се вже велика річ. Протестантизм який заводив народну мову в богослуження, з певністю лекше поширився між германськими народами, чим між романськими, також тому, що германські народи зовсім нічого не розуміли своєї богослужебної — латинської — мови, а романські народи розуміють її менше більше так, як наш народ розуміє наш церковний язык. Однак таке розуміння на нинішні часи неvistарчаюче. Чим більше розярений атеїзм, тим більшу, тим подрібнійшу участь повинні брати вірні в церковних відправах, чито загалом в релігійнім життю. А для сього конче потрібне, щоби богослуження відправлялись в живій народній мові. Всі упередження до тої мови в церковних богослуженнях походять тільки з при звичаєння до церковної словянської мови, і вони є рдними братами тих уперелжень, якими воювали старі вчені у нас, у Сербів і т. д. проти введення народної мови в літературу. Впрочім факти — приміри більше значать, чим такі упередження. Ось вже римокат. словянські народи, як Хорвати, Словінці, Чехи заводять свою народну мову в богослуження, на що мають дозвіл Риму (з винятком одної літургії). А се виступить у нас тим сильнійше, що вже сам наш сбряд домагається вповні зрозумілої для народу мови.

Кождий розуміє, яке велике політичне значіння матиме для нас сей факт. В той спосіб вже раз остаточно буде поставлена національна ріжниця між нами а Москалями. Коли наша мова буде церквою посвячена, то вже не буде на світі тої сили, котра могла би з успіхом воювати проти нашої мови, проти нашої окремішньої культури. Правда, введення української мови в богослуження буде для деяких окраїнних діалектів (як н. пр. для мого рідного) немилою справою. Ще довга борба буде, заки люди з такими діалектами приймуть українську мову за свою літургічну. На се однак год зважати, хочаб кілька тисячів душ і спекалося української заєдниці.

Впрочім: акція ввводження народної мови в богослуження повинна іти оглядо, поступенно вже після місцевих обставин — щоби будувати, а не руйнувати.

А коли вже раз всі Слов'яни гр. обряду приймуть свою мову за літургічну, думаю, що тим ослабиться православне бодай в його формі. По заняттю Царгороду Турками властивими представителями православ'я аж до нинішніх днів були Слов'яни, а передовсім Русь. Одна спільна літургічна мова між всіми Слов'янами гр обряду сильно причинялась до того, щоби всі вони почувалися під церковним зглядом чимсь „одним“. Колиж з введенням народних мов у богослуження та язикова єдність розпадається, то й православ'я вийде роздроблене так, що поодинокі церкви легше звернуться до католицизму.

о. Др. Теодозій Галушинський ЧСВВ.

Значіння св. письма в проповідництві.

(7. Дальше.)

Особливо гарною є бесіда св. Павла, висказана в Мілеті, коли він повертаючи з третьої місійної подорожі до Єрусалиму, прашався з Єфеськими пресвітерами. (Діян. XX, 18—35).

Провідна думка сеї прашальної а сердечної бесіди була така: Павло пригадує зібраним священикам на їхні обов'язки, котрі вони як пастирі Божої церкви мають сповняти для добра вірних. Він сам є свято переконаний, що його апостольський уряд є Божим ділом та що він за допомогою Божої ласки совістно сповняє свої обов'язки. Ізза того своє ділання в Єфезі та околиці ставить як примір почувань, трудів, журби, витревалости для всіх душпастирів.

„Ви знаєте від першого дня, коли я увійшов в Азію, як я через цілий час з вами пробував, служачи Господеви з усякою покоробою і слізами і спокусами, котрі приходили на мене з жидівських засідок; як я не ухилився від нічого корисного, щоби вам не проповідати і не навчати вас прилюдно і по домах, засвідчаючи Жидам і Грекам покавання перед Богом і віру в Господа нашого Ісуса Христа“.

Весь час побуту в Єфезі посвячений був апостольській службі. А сповняв її в покорі, в смутку над слабостями й недосконалостями людий, у всякого рода терпіннях, котрі справляли йому завзяті жиди. Все те не відстрашувало ані знеохочувало його публично і приватно по домах проповідати те, що користне для спасення. Одним реченням подає зміст проповідання в Єфезі: Поворот до Бога дорогою покавання і віра в Ісуса Христа.

Так вказавши кількома знаменними чертами про свою минулу працю, тепер кидає кілька лучів на глибоку будучність.

„А тепер я звязаний Духом, їду до Єрусалиму, не знаючи, що в нім приключиться мені; тільки що Дух святий свідчить мені по всіх містах, кажучи, що окови й горе ждуть мене. Та я не уважаю моєї душі дорожшою від себе, щоб тільки скінчити свою дорогу (з радістю) і службу, котру прийняв від Господа Ісуса, щоб засвідчувати євангеліє ласки Божої“.

Сими сердечними словами мусів апостол прикувати увагу слухачів, зєднати собі цілковито їхні серця і міг тепер зовсім сміло звернутися прямо до них:

„І тепер се я знаю, що більш не будете бачити мого лиця ви всі, між котрими я ходив проголошуючи царство. Для того свідчуся вам нинішнього дня, що я чистий від крові усіх. Бо я не відтягався, щоб не обявляти вам всяку раду Божу“.

Апостол виказує, що він в Єфезі своєю проповіддю поставив сильну основу, на якій ним поставлені єпископи можуть спокійно далі будувати царство Боже. Він не закрив нічого а обявив всяку фазу Божу т. є. все, що Господь вирішив для спасення людей а що довершив Ісус Христос, і як люди зі своєї сторони мусять співділати, щоб доступити відкуплення. Ізза того він „чистий від крові усіх“ т. з. є зовсім без вини, як що деякі на віки запропащать свою душу. Такі слова вплинули незвичайно на розположення слухачів до прийняття слідувочої перестороги:

„Пильнуйте себе і всего стада, в котрім вас Дух святий настановив єпископами, пасти церкву Божу, що її придбав власною кров'ю. Я знаю, що після мого відходу увійдуть між вас хижі вовки, не щадячи стада. І з вас самих повстануть мужі, говорячи розпустне, щоб відвести учеників за собою. Для того чуйте, памятаючи, що я три роки в ночі і в день не переставав зі слізма нагадувати кожного з вас поодиноким“.

Як сильні мотиви подає тут апостол душпастирям беречи себе і стада! Вони поставлені не людьми а Духом святим, перед котрим відвічатимуть за вірність у своїй мурядови. Вовки хижі увійдуть на певно між стадо, а вони пастирі. Найстрашніше же се, що між ними самими знайдуться відступники і зрадники Божої справи. Такі слова апостола ідучого нужно на муки й терпіння задля євангелія мусіли порушити до глибини слухачів.

„А тепер — кінчить св. Павло — поручаю вас Богови і слову його ласки, котрий в силі будувати і дати наслідство між всіми освяченими. Срібра і золота або одежі від нікого я не жадав. Самі знаєте, що моїм потребам і тих, що зі мною, служили ті руки. Я все показав вам, що так працюючи, треба підіймати немічних і памятати на слово Господа Ісуса, що він сказав: Щастям є радше давати як приймати“.

В закінченню сеї прегарної промови поручає апостол єпископів ласці Божій, щоб співділаючи з нею вистерігалися всякого користолобства, в чим знова кладе себе за при-

мір до наслідування. Вони не тільки не повинні бути тягарем другим, але надто милостинями помагати біднішим. Як найсильніший мотив для сповнювання діл милосердя подає слова самого Спасителя.

Не диво, що по таких зі серця пливучих словах та по горячій спільній молитві „настав великий плач“. І як каже св. письмо :

„упавши на шию Павла цілували його, сумуючи найбільше ізза слова, котре сказав, що вже більше не мають побачити його лица“ (Діян XX, 37—38).

Діяння апостольські подають нам ще інші проповіді і бесіди великого апостола народів. Між ними на особлившу увагу заслуговувалиби дві оборонні промови, а то перед римським прокуратором Феліксом та царем Агрипою (Діян. XXV. 2—28). Обі ті промови під зглядом красномовности можна назвати клясичними і вони вказують, як знаменитим бесідником був св. Павло. Тут однак поминаємо їх, бо зі згляду на зміст належать вони радше до світської бесідництва як до взорів духовної красномовности.

Зате багато нових та поучаючих взорів найдемо в посланнях св. апостолів.

„Бесіда св. Петра в його соборнім посланню є енергічна, стисла, раз дише любовю й потіхою, та знова ревно напминає, а при кінци другої глави другого послання взнесла а пориваюча. Бесіда св. Якова є рішуча і наскрізь практична. Його послання з початку поучає, відтак напминає і ганить, вкінци потішає. Як бачимо, уложення його зовсім реторичне. Св. Іван говорить ширими і глибокого змісту словами про любов, додаючи напмнення простими але незвичайно поважними висказами. Св. Юда Тадей в короткім своїм посланню нагадує старозавітних пророків, коли вони виступали ревнуючі за захованням закона“.¹⁾

Найбільше однак ріжноманітности так у висловах як і в змісті мають послання св. Павла. Ізза того від давніших часів були вони для християнських проповідників не тільки головним жерелом богословської науки але й взором духовної красномовности.²⁾ — Послухаймо що о тім говорить св. Іван Золотоустий: „Мисли св. Павла є копальнею Духа святого й жерелом. Копальнею, бо цінніші над золото видають багатства; жерелом, бо ніколи не висихають; а чим більше черпаєш з нього, тим обильнійше наливаєся. Про се зовсім ясно свідчить минувшина. Вже добігає пять соток літ, як жив св. Павло. В тім то часі велике число у-

¹⁾ Nikolaus Schleiniger, Das kirchliche Predigtamt³, ст. 94.

²⁾ S. Thomas, In ep. ad Rom. Prolg.; Salmeron, Coment. In omnes epsst. Pauli Trost. I.

чителів й тих, що пояснювали тай толкували св. письмо, часто і много черпали зі сего скарбу й ніяк не могли вибрати всі багатства. Бо сеся скарбниця не підпадає під змисли, тому й не вичерпують її копаючі руки, радше помножують і побільшують. Але пощо я говорю про тих, що були перед нами? Як велике число прийде по нас, а по них знова інші і ніколи не забракне води в сім жерелі ані сеся копальня не вичерпаєся¹⁾

„Послання св. Павла — пише Корнелій *a Lapide* — заключають норму віри і християнської релігії. І правдиво про ласку, призначення, про відкуплення через Христа і цілу його в люцькій тілі підняту справу спасення люцького роду, про подружжя й права супругів, про дівство, про Найсв. Тайну Євхаристії і жертву, про девять ангельських хорів, про обовязки єпископів, священників, діаконів та всі степені церковної єрархії ніхто не говорить так ясно, поважно, стисло і мудро як Павло. Поминаю його природні дані... але гляньмо на його християнську і божу мудрість, про що сам згадує, коли каже, що євангеліє не прийняв від людей ані не навчився, тільки обявленням Ісус Христовим, або коли каже, що захоплений був до третього неба й чув тайнственні слова, котрі не годиться казати людям.. Коли Мойсей на горі Синай розмовляв з Богом і одержавши таблиці закона повернув до народу неначе новий та небесний законодавець — то св. Павло не зі Синаю, але неначе з неба пророк, що більше ангелом ступив на землю, відкрити перед цілим світом глибину євангельського закона і виявити тайнства заслонені і укриті від початку світа“²⁾

Не диво отже, що всі найвизначніші церковні писателі, проповідники і учителі цевкви з великим замишуванням розписувалися в листах св. Павла, а їхні діла переповнені є мудростію і глибиною богословського знання, котре черпали з письм великого апостола народів³⁾

Під зглядом стилю послання св. Павла не дорівнюють вправді красі і гармонії грецьких клясиків, помимо того однак визначаються незвичайною, одинкою майже у своїй роді силою, котра пориває розум, волю й серця читачів⁴⁾

Не від річи буде тут навести слова св. Єроніма: „Кілько разів читаю послання св. Павла, здається мені, що не

¹⁾ De verbis Apost. hom. 3. M. 51. 291.

²⁾ Proem. de praerogativis Pauli 3.

³⁾ Re thmeyer, Einl. p. 314. „Die geistreichsten unter den alten Kirchenlehrern forschten mit Liebe und Eifer in den paulinischen Briefen. In ihren Commentaren ist das in den Briefen concentrirte Licht weithin geflossen. Die Theologie und die theologische Literatur der Kirche ist in ihrem gediegenem Theile eine Ab — und Widerspiegelung des Geistes unseres grossen Völkerlehrers.

⁴⁾ R Cornely, Introductio² III. p. 392.

слова чую, а громи. Читайте його послання, передовсім до Римлян, до Галатів, до Єфесян, де він цілий в боротьбі; а побачите його в свідоцтвах, котрі бере зі Старого Завіта, як по мистецьки, як вт ропно примінює їх, як уміє закрити те, до чого зміряє. Слова видаються бути прості, неначе найневиннішого і не ученого чоловіка, котрий ні підійти нікого не є в силі, ні уйти засідки; однак денебудь глянеш, побачиш лискавиці¹⁾.

В перепровадженню доказів св. Павло визначає великою силою, ясністю і живістю.

Нехай за примір послужить I. Кор. гл. XV, де стараєся переконати читачів про воскресення мертвих.

„А пригадую вам, брати, євангеліє, котре я вам голосив, котре ви й прийняли, в котрім стоїте, через котре й спасеться, коли так його держитесь, як я вам голосив; інакше ви на зармо увірували.

Бо я вам найперше передав, що й прийняв, що Хривтос помер за наші гріхи по писанням, і що був похоронений, і що воскрес третього дня по писанням, і що явився Кифі, а відтак дванайцятьом, відтак явився більш як п'ятьсот братам разом, з котрих многі живуть досі, инші ж уснули. Відтак явився Якови, відтак усіх апостолам. На останок же всіх, наче недородкови явився і мені...“

Воскресення отже Ісуса Христа засвідчене тількима свідками є непорушимою основою і запорукою загального воскресення мертвих. Ізза того пише дальше:

„Колиж про Христа проповідається, що воскрес з мертвих, як деякі між вами говорять, що нема воскресення мертвих? Колиж нема воскресення мертвих, то й Христос не воскрес.“ А коли Христос не воскрес, тоді марне наше проповідання, марна й ваша віра. А ми являємося також ложними свідками Божими бо ми свідчили проти Бога що воскресив Христа, которого не воскресив, коли мертві не воскресають, то й Христос не воскрес. А коли Христос не воскрес, марна ваша віра, бо ви ще в гріхах. Отже і ті, що уснули в Христі, погинули. Колиж тільки в тім життю надіємося на Христа, ми найнещасливіші зі всіх людей“...

Перепровадивши так правдиво по мистецьки негативну сторону доказу, переходить до позитивної.

„Тепер же Христос воскрес з мертвих, первісток між помершими. Бо через чоловіка смерть і через чоловіка воскресення мертвих. Бо як в Адамі всі умирають, так і в Христі всі оживуть. А кождий у своїм порядку. Первісток Христос, відтак ті, що є Христові, в часі приходу його. А посім кінець, коли передасть царство Богу і Вітцви, коли знищить всяке начальство й всяку владу і силу. Бо мусить він панувати, аж положить усіх ворогів під свої ноги. А як останній ворог буде знищена смерть“...

(Далі буде).

¹⁾ Ad Rommach, ep. 48, 13. M. 22.502.

О. Й. Скрутень ЧСВВ

Акція против унії і уніятів.

Бажаю звернути увагу нашого духовенства на протиуніятську акцію всіх тих, що їм унія й наш обряд не по нутру. — Безпосередню нагоду розвинути свої пляни дали їм політичні й релігійні обставини останніх літ. Провалилася Росія, й Схід зустрінувся з Заходом. Так довголітний казаметний Схід своєю появою зацікавив зараз живо вільний, цвитучий Захід. За першим промовленим словом пізналося, що він недужий, завміраючий, бо душа в нього хвора, душа неспокійна, душа бажливо тужить за ліком, котрий єдиний може вратувати її. Широкий Схід забажав повернути до церковної єдності, жадавав католицизму. А хочаб і не бажав його, то вже сам факт розпаду російського царату й обопільна стріча з нами, поставила нас перед великими апостольськими завданнями. Хтож має розпочати й довершувати це діло, хто має сповістити католицизм цим братам нашим?

Якщо нас спитав би хто про нашу думку, так — думаю — кожен промовляв би за тим, що це наш громадянський, братний обов'язок, споконвіку наложений нам минушиною. „Per vos, Rutheni“... З окрема наші Василяне покликані до того й наділені особливішою місією, коли великий покровитель Сходу й його святощів папа Лев XIII. закликав до них: „...Confidimus, ut Basiliana Ruthenorum in Galicia societas... id facile assequatur, quod eius tum conditor Basilius, tum resitutor Josaphatus animo proposuerant: nimirum catholicum nomen in alteris conservare, ad alteros propagare, avitam eius gentis cum Ecclesia Romana coniunctionem tueri“... (Sing. praesidium, 12. V. 1882.), а вони ті слова виписали на першій сторінці правил, як завдання свого закону.

Та наші сусіди ні одної ні другої завваги не респектують. Як чуйні знатоки напрямків хвилі; а ще більше, як пани хвилюючих обставин, котрі на їх щастя не то дозволяють, але й пруть говорити та активувати свої всерухливі сили, використали час і започаткували акцію, котру важився я назвати протиуніятською. Почали отже свій похід із культурою та католицизмом на Схід. Пірвались на вертати Схід без потрібної місії, залишаючи чемненько унітів і їхній обряд на боці. Раз роблять це тому, що нас, точніше: нікого з нас, не уважають відповідним до діла, то знова тому, що унітів не знають і не-хотять знати, їхній обряд бажалиб засудити на вимертя, щоб мерщій прийшла хвиля, у котрій при одній вівчарні, одним пастирі пишавсяби й один обряд, якщо тоді так можнаб виражатися.

Акція зміряє до одного, хоч ведеться тут і за кордонами, хоча раз на це, то знов на що инше ударяє. Плят-

форма акції — на сповид наскрізь теоретична, научна, основана й мотивована думками знеслими, бо релігійними й чисто католицькими. Але цьому нічо не стоїть на перепоні, що шовіністичний іжак тут і там здвигає свої колючки і — коле, де й кого нападе. Не знать чи більше дивуватись, чи співчувати, коли бачиться, що акцію ведуть люде, ще вчєра нам жичливі, люде хрещені, католики, священники, ба навіть законні. З якою совістю можуть вони майстерно оминати те, що тільки віків прикрашувало св. церкву і зглядом чого вона досіль була й є так невмолимою та консервативною, того ніяк не вгадаєш. Береться розв'язувати далекосяглі питання, але по розв'язці, котру самі заздалегідь начеркнули. Накидуються на роземців, але не слухають другої сторони. Судять спорячих тільки одномишленники, тільки люде однакової орієнтації. На спільника акції навіть для ока не пропонують нікого з тих, котрі унії служать невольничо й її віддані цілим серцем і душею.

Робота робиться після пляну й обіймає два поля ділання: так сказатиб поле фронтове, на котрім робота в повнім розгарі, повна подвигів, бо дуже войовнича. Про неї звідомляє нас щоденна преса, тож про неї більше не згадую. Друга ведеться в запілю, по цілій „широкій і високій“ річипосполитій, а навіть й гоза нею. На вислугах стоїть тут печатане слово. Про неї кілька слів більше, подаючи кілька зразків.

Єзуїтські „Misje katolickie“ (XL [1921] 130 сл.) помістили кілька місяців тому статтю кс. Яна Урбана п. з. „Nawrócenie Rosji — posłannictwem Polski“. Автор ставить тезу, що з католицизмом повинні йти до Росії Поляки, і то не хто инший, тільки вони. На доказ подає отсі причини: 1) з поміж католицьких народів Поляки є безпосередніми сусідами Росії; 2) до цієї місії накликає їх історія; 3) кличуть їх братя, що осталися в Росії; 4) цього домагається повождення самого діла місії; і 5) вимагає цього інтерес їх народу і держави. Ці рації вказують на обовязок Польщі готувитися до релігійної місії на занедбанім загоні Божої ниви. Покищо робити треба ці три речі: молитися, приготовляти ряди робітників, збирати матеріяльні джерела.

Про це післанництво реферував автор статті на кат. зїзді у Варшаві дня 7. IX. 1921. р., як сам зазначив у нотці й на иншій місці (Przegląd powsz. CLIII—CLIV. 224). До цього повернув іще раз на сторінках „Przeglądu powsz. (CLIII—CLIV. 68 сл.). Реалізації цієї думки були присвячені варшавські сходи д. 13. XII. 1921. р., котрі покінчились заснованням місійного Секретаріату. День пізніше відбулося зібрання в цілі засновання місійного товариства, котре має повстати як реалізація обовязку польського народу спомагання католицьких місій із осибливішим

узглядненням славянських країв. Скріплення католицької віри на польських окраїнах, опіка над школами, що освічують місійний клир — отсе найблищі завдання, які стоять перед новим товариством, заки воно розростеться, скріпиться, що-би були в змозі приступити до здійснення історичного післанництва народу — католицизації Росії.

В дечім можна би зачислити тут статтю D-ra W. поміщену на шпальтах краківського „Czas-y“ (Nr. 21, 22 i 27 ц. р.) п. з. „Polityka obrządków“. Полишаючи її зреферування на інший час, зазначу сьогодні лиш це, що автор хоч прямо не кривдить унії й нашого обряду, все таки кинені ними думки-проекти підривають їх престиж. Бажання автора „zawsze jasno i rzeczowo informować Watykan“ про відносини в Польщі, наложення цього як обовязку своєму посольству при Ап. престолі й єпископатови, проект найменування польського куріяльного кардинала, построєння огнища католицької місійної акції при варшавській нунціятурі, переконання автора, що Польща надається на вихідну точку для місійної праці в Росії, відтак критика місійної акції Митр. Шептицького, виелімінувати його й клиру, що вийшов із його школи від обговорюваної праці, вкінці сама фалшива супозиція, на якій буде багато своїх плянів, себто дефінітивна приналежність Східної Галичини до Польщі та ідентифікування українських місіонарів із українськими політиками, те все стоїть у гострім розрізі зі сказаним на нетикальности та гідности унії й її обряду. Чому автор не спробує усіх своїх рацій прикласти до унітів як таких, без огляду, чи це будуть Галичане, чи закордонці, чому обстоєння одної юрисдикції для двох обрядів, коли ця спроба так фатальною була в півн. Америці? Чому пр. в Румунії Польща мусить признати виключну компетенцію в справі поширення католицизму, а в нас цього не має признати, уніятській церкві, котра з усіх форм католицизму найбільше підходить до православ'я? Чому самі тільки Поляки знають російську а то й українську душу ліпше, чим Українці? і т. д.

Докінчення буде

О. Др. Гавриїл Костельник.

Народна чи вселенська Церков?

(Дальше.)

Порівнюючи сі місця опно з другим, недовірки заключають, що Ісус (якого вони уважають лиш звичайним чоловіком) спершу ще не здавав с бі ясної справи зі свого посольства, і думав ограничитися на своїм власнім народі, а щойно під кінець своєї науки змінив свої думки, відсту-

тив від жидівської ексклюзивності, і повелів апостолам проповідати євангелію всім народам. Зноваж декотрі бачать в тому патріотизм Христа, що він передовсім дбав про ізраїльський нарід (чого справді не можна виключити, бо воно ґрунтується на природнім законі). Алеж ясно, що слова Христа в Мафт. 10, 5—7. властиво були подиктовані станом річи. З яким наслідком могли би апостоли з самого початку проповідати між поганами „царство небесне“, коли ще й самі не розуміли Христового духа як слід? Ясне, що тільки в Ізраїлі було підготовання для Христової науки, і звідти треба було сю науку зачинати. А слова в Мафт. 10, 5—7. ніщо иншого й не значать. Погане (бодай спершу) Христа хибно понимали: або яко чарівника, або яко якогось божка. Так в поганській Гергесенській стороні (де Христос бісам позволив увійти в свині), просило його ціле населення Гергесенської країни, що би відійшов від них, бо обняв їх великий страх“ (Лук. 8, 37). А Павла та Варнаву в Лістрі (зідля чудесного уздоровлення кривого з уродження) погане уважали божками: „Боги стали подібними до людей і зійшли до нас. І назвали Варнаву Зевсом, а Павла Гермесом, бо він був проводиром слова. А жрець Зевса, того, що був перед містом, привів воли з вінками до воріт і хотів з народом жертвувати. Коли се почули апостоли, Варнава й Павло, роздезли свою одежу і вбігли між нарід, кричучи і кажучи: Мужі, що се ви робите?“ (Діян. 14, 8—18).

Слова, якими Спаситель виражав апостолів зараз з почину свого явного життя, записали також Марко (6, 8—11) та Лука (10, 1—20), але не підносять тої ексклюзивності, яку знаходимо в Мафтея. Видно, що сеї ексклюзивності не ставляв Христос на чільне місце, що виходить також зі слів Мафтея: „ідіть радше...“ Лука доповнює тут Мафтея: „Опісляж назначив Господь і инших сімдесять і післав їх по двох перед собою в кожде місто і місцевість, куди мав сам удатися“ (Лук. 10, 1). А Христос за короткий час своєї науки дійсно обмежився (як се стан річи диктував) тільки на нарід ізраїльський. В тому значінню треба зрозуміти його слова висказані при нагоді просьби жени Хананейки (яка в дійсности була Грекинею, Марк. 7, 26): „Мене післано тільки до погибших овець дому Ізраїля“ (Мафт. 15, 24). Щойно апостолів було післано до поганських народів, бо для сього посольства потреба було довгого ряду літ. Та і тут християнство вперше знайшло податливий ґрунт в жидівських оселях, розкинутих по світі.

Инші факти і вискази, яких багато в книгах Нов. Завіта, незбито свідчать, що Христос стояв понад жидівською національною ексклюзивністю. А тут видно вже не якусь припадковість, якесь примінення подиктоване станом обста-

вин (як у попередніх фактах), але доцільну систему, чисту науку.

Вже Йоан Хреститель говорив до Жидів: „І не думайте говорити в собі: Маємо вітця Авраама; бо кажу вам, що може Бог з сього каміння збудити дітей Авраамови“ (Мф. 3, 9). Ось найвиразніше висказане, що національна вартість перед Богом не є ніякою вартістю. А се поняття сталося „угольним каменем“ в ідеології Нов. Завіта. На місце старинних понять „*civis Romanus*“, „з покоління Авраамового“ і т. д., на місце кровної чи то племінної вартості тут висувається душевна вартість — „дитина Божа“, чесний чоловік. „Котріж приймили його, тим дав власть дітьми Божими статися, віруючим в імя його. Котрі не з крови, ані з похоти тіла, ані з похоти мужа, а з Бога народилися“ (Йоан 1, 12—13). Отже місто родження „з крови“ тут цінне душевне відродження, душевна звязь з Богом. „Коли хто не родиться з висоти, не може бачити царства Божого... що зродилося з тіла, є тілом, а що зродилося з Духа, є духом“ (Йоан 3, 3—7).

Маємо тут найідеальнішу еманципацію душі. Душа має першорядну, неоцінену вартість („яка користь для чоловіка позискати весь світ, а занепастити свою душу?“ Марк. 8, 36), а не тіло („Не бійтесь тих, що вбивають тіло, а душі не можуть убити“ Мат. 10, 28). І головна ціль для чоловіка: жити для душі, а що душа безсмертна, то жити для „царства Божого“: „Шукайтеж передовсім царства Божого і правди його..“ (Мат. 6, 33).

Поняття народу чи народности тут ні при чому. Нарід твориться на підставі родження „з крови“; життя (ціль) народности дочасне: народність — річ змінна, зглядна. Від всього того наука Христова абстрагує, бо вона шукає висшх вартостей — вартостей, які мають ціну у вічності. Перед очима Христови стоїть чоловік, а не народ, не племя, не Жид, не Грек, не Римлянин і т. д. Отже стоїть Христови перед очима те, що в людей загальне, в чому всі люди лучаться, з огляду на що всі люде рівні, а не те, чим люде ріжняться. І ціла його релігія достосована до чоловіка загалом, а не до Жида, Грека чи Римлянина. Відношення, які узглядає Христова релігія, се: Бог і чоловік, чоловік і чоловік; а не: Бог і Римлянин, Римлянин і Єврей, Єврей і погане, Бог і Єврей, і т. д. (як се було в старинному світі). Нашим „ближнім“ є кождий чоловік, а передовсім той, що в потребі (притча про милосердного Самарянина).

Христос ломить національні упередження свого народу, про що виразно свідчить його розмова з Самарянкою: „Як се ти, Жидовин, просиш пити у мене, жінки Самарянки? Бо Жиди не пристають з Самарянами“ (Йоан

4, 9). А се ломлення доцільне: Христос при тій нагоді хоче обчистити правдиву релігію від того, чим попсували її національні інстинкти; хоче обчистити відношення чоловіка до Бога від національних домішок, пересудів. „Сказала йому жінка: ...Наші вітці на сій горі поклонялись, а ви кажете, що в Єрусалимі є місце, де треба поклонятися. Сказав їй Ісус: жінко, вір мені, що йде година, коли ані на сій горі, ані в Єрусалимі не будете поклонятися Вітцєви... правдиві поклонники будуть поклонятися Вітцєви духом і правдою...“ (Йоан 4, 19—25) Місце, де можна Богови поклонятися, не є привілеєм ніякого народу, воно доступне всім людям.

Жидівські націоналісти, фарисеї, найбільшу вагу приписували зовнішнім звичаям, церемоніям, якими Жиди відріжнявались від інших народів, отже в релігії більшу вагу клали на національне її значіння, чим на чисто-душевне значіння. Вони висше ставляли національність, чим властивий зміст релігії, — релігію цінили тільки яко національну ознаку, як „національну релігію“, яка передовсім має охоронити жидівський нарід від перелиття в інші народи. Якраз за се Христос безпощадно ганих їх — за сю зверхність, за сю „вартість перед людьми“, перед людським оком, а не перед Богом. (В своєму народі фарисеї мали славу консерватистів-народовців, а щойно через Христову оцінку „фарисей“ в християнському світі стало рівнозначне з „лицеміром“.) Христос і тут ломить звичаї (миття рук, абсолютна здержність від праці в суботу і т. д.), яким фарисеї приписували першорядне значіння.

В грізних барвах Христос предсказує пропасть свого народу, яка прийде на нього якраз тому, що він, засліплений в своїй „національній релігії“, не хотів прийняти чистої божої релігії, яку голосив Христос: „І з землею зрівнують тебе і твої діти, що в тобі (в Єрусалимі), і не зівставлять камінь на камені в тобі, бо не зрозумів єси часу твого навішання“ (Лука 19, 44). Христос навіть вивисшує моральну вартість поган понад моральну вартість Жидів: „Горе тобі, Хоразине, горе тобі Витсаїдо, бо колиб у Тирі і Сидоні сталися були ті чудеса, що сталися у вас, давно в волосінниці та попелі були би покаялися. Та я кажу вам: Тирови і Сидонови буде відраднійше в день суду, як вам. І ти, Капернауме, чи аж до неба взнесешся? аж до пекла зійдеш; бо колиб у Содомі сталися були чудеса, що сталися в тобі, позістала би була певно до нинішнього дня. Та я кажу вам, що землі Содомській буде відраднійше в день суду, як тобі“ (Мафт. 11, 21—24).

В наслідок того Бог відкине Жидів, а покличе поган з усіх сторін світа до царства небесного (притча про господаря, що справляв гостину). „Істинно кажу вам, навіть в Ізраїлі не знайшов я такої віри. І, кажу вам: Що многи

від сходу і заходу прийдуть і засядуть з Авраамом і Ісааком і Яковом у царстві небесному; а сини царства будуть викинені у тьму кромішну; там буде плач і скрегіт зубів" (Мф. 8; 11—12).

Основує Христос свою релігію не на вартости жидівського народу, не на вибранню свого народу (як се фарисеї учили), але на моральній вартости всіх тих, котрі приймуть його науку. Огже жидівство тратить вартість. Се дуже добре зрозуміли патріоти фарисеї. І якраз се склонило їх, щоб видати на Христа засуд смерті. „Зібрали отже первосвященники і фарисеї раду, і говорили: Що зробимо, бо сей чоловік творить много чудес: Коли його так лишимо, всі в нього увірять, і прийдуть Римляне, і заберуть і наше місце і нарід. Оден же з них, на імя Каяфа, що був на той рік первосвященником, сказав їм: Ви нічого не знаєте. Не думаете, що ліпше вам, щоб оден чоловік умер за нарід, а не весь нарід загинув. ...Від того отже дня постановили, щоб убити його" (Й. ан 11 47—53).

Римляне вже тоді панували над Палестиноюю, а Юдея була безпосередно піддана римському намісникови. Ходило тут відійности о се, що Христос ставляв на чільне місце релігію, а не національність, і Жиди побоювались, що через таке відділення релігії від національності, жидівський нарід, яко слабший чисельно і політично в порівнанню з Римлянами, зденаціоналізується.

Алеж Христос зі свого вселюдського становища не уступив і поніс смерть.

(Далі буде).

о. Й. Скрутьєн ЧСВВ

Вороги не сплять.

Битий довгим воєнним лихоліттям український народ починає саме охолояти. Розірваний тучею кривавих боїв збирається на ново біля своєї любой батьківської землі, котра ще вчора відстрашувала кожного своїм обличчям сумного та пустого побоевища. Твердою рукою свого працьовитого хазіяна береться орати запустілу ниву, щоб завтра оказалась вона знова пишною й життєдайною. Діло робиться пиняво, бо треба подужувати й ту тривогу, котра проймила серце, й той сум, що висить над чорною закритою майбутністю.

Одначе при цій тяжкій роботі веселить і підбадьорює його те, що веселило з поконвіку його батьків, прадідів. Це релігія й її святощі: віра, церква, обряд, богослуження, відправи. Цих перлин український люд ніколи не кидав під ноги, бо завсе дорожився ними, тужив при їх відсутности. Любувався ними, якщо посадав їх. Хто заперечить, що й тепер те все не піддержує нашого українського загалу?.. Обійдіть села, місточка, міста, загляньте до хат, до кімнат, а загляньте без упередження в серця, питайте кожного й всіх, а безперечно впевнитесь про це, що кажу. Релігійні святощі це такі багатства, такі щастя, яких не проміньється ні за віщо в світі.

До цих скарбів починає підкрадатися чоловік-ворог, щоб їх загарбати від наших людей. Та хоч не від нині тягнеться його робота, всеж

таки сьогодні вона більш вишколена, більш систематична. Не вдовольняється однобічними наступами, ударає з усіх усюдів, бо наступи начеркнув цей ворог на велику скалю. Подаю тільки один факт, котрий повинен застановити нас усіх як факт справді непотішний, ба навіть грізний.

Завелася в культурному світі хвальна звичка, що преса звикла зустрічати кожную важнішу подію окремими присвятами та споминами. При надходячих подіях релігійної закраски присвята прибирає звичайно характер піднеслий, небуденний. У нас те все має місце передусім при надходячих двох рокових святах Христового Різдва й Воскресення. Під ту хвилю печатані органи, відкликуючись на історичний факт і шануючи традиційну подію, теплими словами оновляють її пам'ять і складають усім свої бажання. Любий це звичай і годиться його заховати, бо він робить своє.

Не понехтував, що правда, цієї звички львівський „Вперед“. Хоча своєю поганською душею як викидок стоїть далеко поза загальом віруючих Українців, мусів — рішаючись навіть на розріз зі своїм світоглядом — підійти до християнської душі своїх читачів та вшанувати традицію й присвятити спомин дорогій події. Але ліпше булоб, якщо не бравсяб за доконане діло. Своім виступом іще раз засвідчив явно, що він нарочно кпить собі з наших святошів, а своєю роботою продовжує ганебну службу того ворога, що від початку наступає на наші скарби.

Маю на думці різдвяну передовицю „Впереду“ ч. 6 (739) із 7. січня 1922 п. з. „Велика легенда“. Яка це саме легенда? — Її знає людство дві тисячі літ і більше. Бо знає її від тої хвилини „коли в пралюдінні повстала свідомість хвилюючої загадки існування, коли в його душі зродилася безмежна, непомірна туга за абсолютном добра, правди і любови. Тоді з'явилася вона як фантом недовижимости, як віра в перемогу позаоблачного царства мрій над сірою буденщиною щоденних турбот. Коляда — гимн побідним промінням сонця, коляда — гимн легендарному, чи правдивому синові назаретського теслі, це славлення того самого символу“. Ім'я цього „легендарного, чи правдивого сина назаретського теслі“ сьогодні на мільонах уст, але, не як ім'я біблійної постаті, але як ідея, ... яка наче блудні вогні світить на тернистому шляху історії. Христос, ідея, абсолют — чи ж є між ними суттєва різниця?“ Для визискуваних і поневолених, для тих, що угинаються під важким ярмом наємної праці, для заправцюваних, чорних рук, які „під удар батогів судьби лупають ту скалу старих пережитків і кривдячого ладу, що затемнює вид леліаного „царства божого на землі“, Христос — у стіп вифлеємського вертепу дух людства поклав першу іскру любови, котра мала розгорітися великим полум'ям, обняти цілий світ, освітити шлях його злиднів і повести людство на стрічу новому. І ім'я цієї ідеї тисячі гинули в муках, а раб „з фанатичною вірою“ йшов проти свого пана-гнобителя. У ім'я цієї ідеї „йде новочасний пролетар в останній і рішучий бій“, кладе жертви і дань крові всюди, де тільки зрозуміння нашло Христове слово любови правди і рівности. Конкретним виразником реалізаторів ідеї, це фаланга неустрашимих борців, що під червоними стягами несе оновлення життя, без раба і пана, без поганьблення гідности людини, без визиску і ненависти“. Тож із днем Христового Різдва нехай віра і надія скріпить малодушні серця, бо стоїмо на передодні дня перемоги, дня здійснення. Він уже наближається, зближається він — цей третій завіт. А на нього ждали, ждуть і ще ждатимуть з повною вірою, що він мусить прийти“.

Що речення, що слово навіть, фалш і глупота заправлені хворими фантастичними образами. І генеза свідомости в пралюдінні й парадокс про хвилюючу загадку існування в цій хибі вже освідомленої пралюдини і теревені про зроджену — тільки не в хвилині сотворення, але мийно після набуття свідомости — тугу за абсолютном, до которого ніяк не прикладається прикмет особових, реальних і т. д. від початку до кінця все те націховане неучтвом а заправлене цинізмом. Але на це

звертаю увагу ненарочно. Хочу перш завсе підчеркнути безличність автора й самої редакції часопису, котрі сьогодні в ХХ. столітті важлились смілим тоном виразитись про історичну статтю Божественного Спасителя Ісуса Христа як про „легендарного, чи правдивого сина назаретського теслі“. Одним почерком пера мрійливий автор перечеркнув усі людські й Божі докази на його дійсність, історичність, божество. Шумними фразами думав прикрити своє грубе незнання, безкритичність, а своїм категоричним осудом забивався наказати слухняність усім, що слухати муть його мови. Грубо однак, сердега, ошибнувся.

Поважніші троха люде й більш освічені голови чим панове з „Впереду“ слідили і передумували те все, чого від століть про особу Христа навчала й навчає св. Церква, та однак не доглянули нічо легендарного чи там сумнівного біля Його естування й історичного життя. Що більше: його життя узнали й назвали під деяким оглядом вершком всесвітньої історії, в нім бо концентрується „вона як у якому огнищі“. Всі її нитки-волокна до нього збігаються. Його буденне життя це золотий міст між областю думки і відчущання з одної сторони, а між вірою, що тут на землі вінчає думку та відчущання й між знанням, що там поза гробом основується, на дійсности й правді. Обі області пронизує Він своєю особою, своєю божою правдою до тої міри, що вони зливаючись в одно, представляють нероздільну будівлю. Притім стоїть Він понад визискуваними, понад угинаючимися під важким ярмом наємної праці, понад великою сімєю заправчованих, чорних рук не тільки як вимагаючий послууху й узнання своєї волі, але й як слухаючий їх просьб, скорбот, їх бажань та молитви. Пристає Він теж на це, щоб ставляти йому питання й охоче дозволяє пробувати себе, саме як допустив це колись із невірним Томою. А у тій двоякій пробній ролі змійся до одного, — щоби підбити людське серце для себе, якраз через терпеливість у терпінню, через повне довіря до себе навіть у знемозі під хрестом, через надію у покусках зневіри та роспуки. Якщо переможе таке серце й здобуде собі Його любов, невмолимо домагатись від нього рішучости у дальшій боротьбі за Його заповіді й справу. Боротьбу — по словам св. Августина — Він сам наглядає, сам, що найважніше, веде її, а прибраний їм борець тільки співділяє з Христовим властивим діланням. І отся то віра в засади Христа-провідника, отся многонадійна рішучість в Його боротьбі, а за все, отся тісна злука борця з Вождом через ласку приносить оновлення життя, мир і справедливість на землю. Отже не червоний стяг соціалістів чи большевиків поришити бути чи не бути між людьми любові та братерству, але небесний прапор Христа зі своїми віруючими борцями. Пролетар і буржуї мають поруч себе станути в христовім ряді і остати вірними присязі зложеної при св. хрещенню, себто вірити в Христа і Йому служити. Як цього не буде, не буде й дня побіди, не буде третього завіту, за який побиваються псевдохристияне.

Це тільки на адресу автора статті в його одномишленників. Для нас же всіх віруючих Його публічний виступ, це непотішний симптом, що чоловік-ворог не спить, а приготував трійку, котру змагається впустити в живий організм нашого віруючого загалу. Та трійка не страшна й скоро дасться замітити, тільки більше чуйности, більше відпорности!

Загальні Збори Тов-а св. Ап. Петра у Львові.

Загальні збори Тов-а св. Ап. Петра у Львові відбулись 2. лютого с. р. при значній участі членів — гловно з поза Львова. Зі звіту уступаючого виділу слідно, що товариство, зовсім зруйноване воєнним лихоліттям, двигаєсь спровола, а виділ старався направити шкоди, занодіяні товариству в часі облоги 1918 і 1919 р. Та все таки воно фінансово дуже слабе, не може бути поважним чинником при відбудові соток зруйнованих церков.

В 1921. р. мало власного доходу 162.404 Мп., а саме 104.646 Мп. вкладок від церков і духовенства, 42.001 Мп. добровільних жертв з акафістів, а проче жертви „Народної Торговлі“ 3000 Мп., „Дністра“ 2000 Мп. та дописані від отки. Деякі деканати від 1914 р. не дають належних вкладок членських ані від церков а і від духовенства.

Крім грошових запомог товариство давало зруйнованим церквам книги церковні і ризи які дарували деякі деканати, а воно направляло і переробляло. В недовзі надієсь зорганізувати безпосередний товарообмін між гірським а подільським населенням, а се в сей спосіб, що за дерево, закуплене на відбудову церков і парохіяльних будинків, плачено би збіжжем, через що відпали би великі видатки на посередників.

Дискусія оберталась головню коло фінансового скріплення товариства та поширення його діяльності на областях, на яких можна би надбати фонди на будову церков. Поручено новому виділові дати почин до організації церковних кооператив та підготувати евентуальне основи фабрики церковного світла, ліярні дзвонів та робітні церковних риз. На такі підприємства потрібна товариству недвижимість у Львові і тому уповновласнено новий виділ заміняти реальність в Терембівлі, записану товариству бл. п. о. крил. Залуцьким І. за відповідну кам'яницю у Львові з огляду, що реальність в Терембівлі не рентуєсь, а заміна була би хосенна для товариства, бо ціна недвижимої у Львові є низша.

Вкладку на 1922 р. установлено: 300 Мп. від матерних, 200 Мп. від дочерних церков і від священників, а 100 Мп. від світських членів товариства.

До нового виділу вибрано: о. Рудовича Івана, головою, а виділовими оо.: Гріняка Григорія, Громницького Євгена, д-ра Застирця Йосифа, Каштанюка Антона, прал. Куницького Леонтія, Садовського Володимира, д-ра Цегельського Гната. Заступниками виділових оо.: Коповальця Володимира, д-ра Лабу Василя, Новосада Івана, Семкова Володимира. До Комітету надзираючого оо.: Білевський Семен, Ковальський Олександр і крил. Яцковський Михайло.

Зі світа.

Америка *Прийняття митрополита Шентицького в Нью-Йорку.*

В день Андрея уладжено в Нью-Йорку в честь митрополита Шентицького вечер в готелі Пенсильванія. На вечер запрошено представників всіх українських організацій. Всіх гостей було 131, в тім 40 священників. В імені „Соединенія“ найбільшої організації русинів Підкарпаття був присутній о. Константин Рошкович, дух. управитель „Соединенія“; Михайл Гаучин в імені Руської Народної Ради, о. Корнелій Лавришин, директор треко-кат. руського Сиротинця (в Елмгорст, П-а) і пр. Вечеря зачалася молитвою. Підчас вечери витали бесідники митрополита, як рідкого гостя і мученика за церков нашу і народ. В імені підкарпатських Руських організацій говорив о. Константин Рошкович, духовний управитель „Соединенія“; завзивав до єдності Галичан і Підкарпатчан, вказуючи на то, що се „рідні браття, один народ, одна церков, одна мова, одна пісня і однакова доля“. Митрополит подякував в довшій промові.

(З ужгород. „Свободи“).

Католицький союз. За ініціативою католицького єпископату організується в Сполучених Держазах великий союз світських католиків, що обнімає всі класи суспільности. Його членом є між иншими адмірал Benson, що в часі війни управляв операціями флоту С. Д. Ціль союзу є піднести моральне життя народа. Зовесь він: „National Council of Catholic Men“.

Повінь розводів В деяких стейтах є округи, де число розводів перевищує число заключених шлюбів. І так в шістьох округах на 620 шлюбів припадає 680 розводів. Наслідки сего: в сирітських за-

хистах в Каліфорнії на 100 сиріт припадає 40 дітей розведених супругів, а за останніх 20 літ статистика вказує в Сп. Державах 1,318.000 дітей осиротілих внаслідок розводу родичів.

Англія. *Стан католицизму в р. 1921.* Урядовий щорічний звіт католицької Церкви в Англії „Catholic Directory“ подає за минулий рік отсдані: Загальне число католиків (без Ірляндії) виносить 1,932.000 священики 3.962 (в тім монахів .480); новонавернених в останнім році 12.621; католицьких народних шкіл 1.196, а в них учеників 317.000; середніх шкіл 431, а число учеників сих шкіл 44.090.

Греція. З нагоди іменования грецького амбасадора в Мадрид Skassis-а послом при ватикані для переведення конкордаму вислав бл. п. Бенедикт XV. власноручне письмо до короля Константина. Німецькі часописи висказують гадку, що тепер заноситься на зближення грецької церкви до католицької.

Італія. *Збір кардинальський* тепер складається з 61 члена, з тих 6 кардиналів єпископів; 48 кард. презвітерів, 7 кард. діяконів. Італійців 31, а 30 після народности так діляться: Іспанців 6, Французів 5, Німців 5, Англійців 2, Поляків 2, Американців 2, а для Мадярищини, Чех, Бельгії, Голляндії, Ірляндії, Португалії, Канади і Бразилії по 1 кардинал. Кардиналів монахів є 8, а се: 2 Домініканів, 1 Бенедиктин, 1 Піярист, 1 Редemptорист, 1 Салезіаніст, 1 з т. зв. лятеранських регулярних каноників. Іменованих Леоном XIII. — 58, Пієм X. — 25, Бенедиктом XV. — 28. За Бенедикта померло 35 кардиналів.

Рим. Сего року припадає 300 літний ювілей засновання конгрегації de Propaganda fide через папу Григорія XV. — Апостольським візитатором для Литви, Естонії і Лівляндії назначений є італійський Єзуїт Р. Zuccini. — Єпископ граф Нуцц, тепер латинський патріарх Александрії, зівстав приділений до конгрегації Concilii.

З Ватикану. Останніми часами розійшлася була поголоска, що між Ватиканом а італійською державою прийде вскорі до згоди. Італійська преса представляє справу так, немов для її поладнання вистарчає навязання дипломатичних зносин між Ватиканом а Квіріналом. Тимчасом урядовий орган Ватикану „Osservatore Romano“ займає зовсім инакше становище. Він заявляє, що Апостольська Столиця мусить омилити всякі пертрактації з італійським правительством, як довго не наступить зміна в дотеперішнім положенню голови католицької Церкви, яке є свого рода неволею.

Німеччина. *Шкільні справи.* Перед революцією мали поодинокі краї німецької держави упорядковувати шкільні справи власним законодавством. Тепер заведено в цілій державі одну систему школи. Ся система полишає однак еще поодиноким кряям свободу в менших річах.

В засаді релігія є предметом шкільної науки. Також є сказано виразно, що теологічні факультети мають бути надалі задержані при університетах. Крім того дозволено удержувати конфесійні школи. Але тим розпорядком ще справа школи не є упорядкована остаточно. Протинно, заноситься на остру борбу на полі шкільництва між католиками а соціалістами. Католики готуються до неї при допомозі „Союзу католиків Німеччини для оборони християнської школи і християнського виховання“. В тім союзі лучаться в окрему групу всі католицькі родичі. Кождий батько або мати стає членом союзу, коли лиш підпише декларацію. Вкладка зовсім не є вимагана. Через те в члені Союзу католики вступають цілими масами. Матеріальну сторону Союзу забезпечують добровільні датки. Справами Союзу управляє централя в Düsseldorf-i.

Франція. Сенат уділив вже кредитів на амбасаду при Ватикані. Однак дискусія над сим предметом викликала була гарячі спори в сенаті. Вкінці ухвала перейшла 174 голосами проти 129. Тимсамим порішено остаточно справу зносин з Римським Престолом. Порішено її справді аж тепер, бо доси вона не була вповні вирішена. Її перевів був

Briand по частині на власну руку. Відносний проєкт Briand-а був прийнятий через парламент і перейшов опісля до комісії сенату, де він застряг. Тоді Briand перемінив дотеперішню надзвичайну агенцію Франції в Римі на амбасаду. Все те однак потребувало ще затвердження сенату, яке і перейшло в січні сего року. — У Франції даєсь відчувати великий брак священників. Дієцезія Versailles, що числить кругло мільйон душ, має заледви 480 священників, так що понад 300 церков не має відповідної духовної обслуги. В інших дієцезіях заходять зовсім подібні відносини. В Ліонській недостає 200 священників, в Ам'єнській 150. в дієцезії Pamiers 80 парохій необсаджених, в д. Beauvais число священників яко-такто вистарчало би, але половина з них то стаєді висше 60 літ життя. Але будучність французької церкви заповідається краще. Знаний семінар св. Сульпіція числить 360 питомців. Інтересний, як на французькі відносини, є їх склад. Між ними є: 1 полковник, 1 майор, 6 сотників, 16 поручників, 26 четарів, 4 офіцерів маринарки, 10 інженерів, 6 адвокатів, 2 приватних доцентів, 1 військ вий лікар, 1 фінансовий інспектор і 1 генеральний секретар рахункового відділу при одним з найбільших купецьких підприємств в Парижі.

В Парижі відбувся недавно міжнародний зїзд представників католицької преси всіх країв. Порішено заложити в Парижі генеральний секретаріат з відповідними бюроми. З початком січня оголошено перепис населення. За останнє десятиліття населення Франції зменшилось о 2,104,975 душ. Нового населення набула Франція в добутих краях 1,709,776 людей.

Швейцарія. На університеті у Фрайбургу вписалося на зимовий семестер 1921/1922 513 студентів, в тім 224 чужинців. На поодинокі факультети припадають такі числа: теологічний 199, правничий 126, філософічний 94, наук природних 95.

Югославія. Як доносить „Време“ (з 3. І. с. р.), царгородський патріархат за ціну 1½ мільйонів франків признав сербську церков автокефальною з патріархом на чолі.

Катол. архієпископом в Сараєві іменований др. Іван Шаріч, епископ-коадьютор бл. п. архієпископа Штадлера. По смерті Штадлера архієп. престол (в наслідок воєнних перипетій) не був обсаджений через 4 роки. Преосв. Шаріч (родж. 1871) — чоловік святого життя й науки.

Нові книжки.

Студентський вістник „Поступ“. Зміст: Ос. С.: Laboremus. — А. Биковський: Національна бібліотека Української Держави. — Др. Т. Г.: На філософійні теми. — Яремченко: Скавтінг на Україні. — П. Сосенко Мол.: Укр. студент при будові держави. — Ор. Св. Мердін: Молодь серед непригожих обстави. — З молоді ниви: Ст. Семчук: Зеленим ковром. — Поліщук: „Великого бажайте“. — О. Іваненко: Душа моя. — Оленин: Грає буря. — В-ко: В Різдвяну ніч. — П. Сосенко Мол.: Чайка. — Переклади: З чужих поетів. — В. Я.: Різдво в неволі. — Ізоген: На Свят-Вечір. — Т. Котонський: Бють громи. — Під ясным прапором. — Зі студентського життя. — Голоси про „Поступ“. — Для світла. — Папа Венедикт XV. † — Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, Домініканська 11.

Карло Май: Сердешня мати (оповідання з мандрівки

по Курдистані) — переклад з німецького. Стр. 73. Накладом Видавництва „Добра Книжка“.

Проф. Іван Огієнко: **Новий Завіт** в перекладі на українську мову Ваїлентина Негалевського 1851 р. (Нарис з історії культурного життя старої Волині). Стр. 32.

Підвалини Української Православної Церкви. Стр. 16. Накладом Видавництва „Українська автокефальна Церква“ під редакцією професора І. Огієнка.

Замічуємо, що книжечки сього видавництва писані православними і (що до автокефальности церкви) для православних. А що нинішнє православ'є визнає засаду автокефальних церков, то наші православні браття мають таке саме право домагатися автокефалії національної церкви, як і інші. Тому ми й оголошували сі видання без наших коментарів. А що до самої засади автокефальности національних церков, то ми друкуємо про се розвідку в чергових числах „Ниви“.

Всячина.

Abusus! В „Gazet-i Kościeln-ij“ не переводиться рубрика „Ritus graecus skwierczy, a my jego abusus nie obserwujemy“ (розуміється: се має такий путній змісл, як і те, коли хтось через кілька годин безнастанно говорить, доказуючи, що він маломовний...). Сим разом в ч. 1. з с. р. чіпилась вона квестії: „Czy Unici nasi uznają jeszcze Konkordyę?“ — і покликуючися на наше оповіщення сеп 98 § 4 Нового Кодексу канонічного („Нива“ ч. 11. з м. р.), та натягаючи його, говорить собі, що „Ojcowie uniecy obecnie maskę zrzucili“. Міжтим пише вона: „Zgoda na interpretacyę kanonu z punktu widzenia prawa ogólnego“. А ми тільки се й подали — більш ніщо. А треба нам було звернути увагу нашого духовенства на сей канон силою тої самої засади, яку „Gaz. Kośc.“ при кінці сама підносить: „Na grożące obrządkowi naszemu nowe niebezpieczeństwo powinni baczną zwrócić uwagę nasi kapłani“. Миж дуже добре знаємо, що латинники навіть і без того канону в нечислених випадках робили „свою“ „конкордію“ (гляди хочби „Ниву“ ч. 1. з с. р. у „Всячині“)... Що правда, ми не знаємо ніякої „Конкордії“, яку Апост. Престол затвердив би для „Małopolski“ (як се „Gaz. Kośc.“ пише). Знаємо тільки „Конкордію“ для Галичини. Алеж ту „Конкордію“ наші латинники в практиці так обсмикали, що вже не знати, чи щось з неї осталося ціле. Отак н. пр. в самих львівських Бригідках (гл. „Ниву“ ч. 3—4, з 1920. р.) звиш 300 з самих найстрашніших „гайдамаків“ — гр. католиків „prawem i lewem“ через ніч потворилися латинники... Гей, шановна Gazeto! Ось skwierczy

і шкwierczy — а ти тут не обсервуєш *abusus*, бо він по твоїй стороні. Хто бере „на prawo і на lewo“?

А вже куріозне, коли „Gaz. Kość.“ пише: „Czy nie z zastosowania tego kanonu do siebie wynika w ostatnich czasach tendencya wśród Rusinów żenienia się jakby wyłącznie z bogatymi łacinniczkami, co się daje zauważyć?“

І знова „abusus“. „Na kresach wschodnich księza katolicy (т. є. польські) starają się koniecznie na katolicyzm nawrócić zarówno prawosławnych jak i unijatów, a dzieje się to przy współudziale policji, która częstokroć pomaga w odbieraniu prawosławnym ich świątyń“ („Dziennik ludowy“ ч. 32. з 1922.).

Небилиці „Вперед“. „Вперед“ (з 9.II. с. р.) в рубриці „І це і те“ наплів багато блясфемій і небилиць на тему вибору нового папи. Його балаканина плитка, дурна і несмачна — як якого попсутого хлопщища.

Що до події, яку він наводить, то вона неправдива. Ніяка депутація українських священиків не їздила до Варшави до бувшого апостол. нунція, теперішнього папи. Їздив там лиш оден священик, а його прийняття нунцієм не було таке, як се „Вперед“ представляє. Натомість правдою є, що якраз тодішній апост. нунцій, теперішній папа, найбільше поміг при увільнюванню наших Поляками арештованих священиків.

Згадуємо, що нас найліпше розуміли і ішли нам на руку якраз ті папи, котрі були нунціями в Польщі (Клемент VII, Венедикт XIV.). Річ проста: миж не домагаємося ніяких спеціальних ласк, тільки справедливости. А ту справедливу нашу річ могли найліпше зрозуміти якраз ті св. Отці, котрі були найкрасше поінформовані про наші обставини.

Проект п. Керніка в справі дібр духовних. Польща належить до держав, що оголосили конституцію. По думці праводавця узглядняє вона всіх і на всіх розширяється. Є однак деякі чинники, що бажалиб пристосовувати її тільки до деяких горожан і деяких справ, а всі непривітні собі сфери хотілиб поставити поза межі горожанських прав. На тій точці стоять у Польщі польські людовці супроти католицького духовенства. Доказом цього актуальна тепер справа вивінування духовенства, котру полагоджують тепер дві комісії: кат. єпископату й правительства.

Комісія єпископська опирається на конституції й соймовій уставі про аграрну реформу і домагається такої розвязки, котра зберігалаб права церкви. Головне її домагання, щоби справу віддачі церковних дібр звязати разом зі справою вивінування духовенства. Іншу думку підтримує п. Кернік, автор знаного правительствениго проєкту. Бажав

би він обі ці справи відділити від себе, трактуючи їх зовсім окремо. Очевидно й час їх полагодження має бути також окремий для обох справ. Духовні добра хоче він загарбати сейчас, а справу вивінування відсунути на неозначений час. Точніше текст його проєкту в тім місці звучить так: „*Az do uregulowania uposażenia duchowieństwa cena sprzedaży gruntów parcelowanych przez Państwo będzie składowana do depozytu w kasach skarbowych na rzecz masy rachunkowej między Państwem a kościołem w sprawie tegoż uposażenia. Odsetki od tychże sum przekazywane będą kościołowi katolickiemu*“. Значить, що не назначається терміну вивінування духовних, бо гроші за парцеляції остають в державній касі, а церкві дається лише відсотки від грошей одержаних із продажі, однак в міру напливу цих грошей. Проти цієї вирафінованої розв'язки треба додати й це, що дотичні відсотки не вистарчать на удержання духовенства й церковних інституцій. Зза через це церква в Польщі на неозначений протяг часу буде позбавлена матеріальної підмоги й матеріальних життєвих засобів.

Крім цього проєкт п. Керніка має в своїй основі ще інші промахи. Своїм зором обіймає він тільки фактичний стан посідання й про нього йому виключно ходить, забуває притім, що нічия інша тільки польська устава про земельну реформу з д. 15. VII. 1920. р. розтягає право власности церкви також і на добра, котрі *de iure* належать до церкви, хоча ким небудь загарбано їх. Відтак арт. 113 польської конституції постановляє, що „*każdy związek religijny, uznany przez Państwo, może posiadać majątek ruchomy i nieruchomy, zarządzać nim i rozporządzać*“, а одночасно презес Гол. Ур. Зем. позбавляє своїм проєктом цього права церкву, коли рішає, що парохі можуть посідати лише 8—15 гектарове господарство й то виключно титулом винайму. Вкінці іще один фатальний промах. Як ляк п. Кернік відай не має поняття, що єствають якісь церковні фундації, котрі потягають за собою особливіші тягарі прив'язані до маєтку, який належить до церкви. Короткою дорогою думає він справитися з цією так скомплікованою справою. Прецінь елементарне поняття справедливости домагається, щоби за забрану землю дати якийсь еквівалент титулом тих фундацій. Звичайненьким отже урядовим розпорядком не можна усувати легатів і зобов'язань, котрих довершили колись правною дорогою треті особи.

Цілий проєкт має ту добру сторону, що може служити за клясичний примір, якими не мають бути проєкти в тій так делікатній справі.

Й. Скр.

Справа відкликання Ордин. відпоручників до шкільних повітових Рад. Як відомо наші Ординаріати зарядили, щоби всі Орд. відпоручники до шкільних повіт.

Рад здержалися від усякої участі на засіданнях на так довго, доки в устрою цілого шкільництва не вернуть нормальні та справедливі відносини так супроти церкви як і нашого народу. На цей розпорядок польська преса починає відгукуватися. Черга випала на розпорядок станиславівського Ординаріату. Наступ розпочала благодійна собі „Nowa Gazeta Kołomyjska“, а за нею пішла „Gazeta Lwowska“ (№ 15, з д. 19. I. 1922.). Промовила авторитетно, із банкірсько-джентильменським жестом у замахистій передовиці „W niezgodzie ze swym postanowieniem“. Оборотна точка статті й субстрат її аргументації — вічно ті самі. Духовенство „ruskie“ замість в належнім розумінню свого післанництва працювати над усмиренням польсько-укр. ворожнечі, при кожній нагоді доливає радше оливи до огня. Тим сумніше, що навіть духові провідники укр. церкви займають таке становище, котре противиться священничому званню. Такий не будуучий примір дає голова тоїж церкви, Митр. А. Шептицький. Його слідами пішов тепер станиславівський єпископ Гр. Хомишин. Вмішався Владика до державних справ і то в спосіб, котрий раз що переходить компетенції церковної влади, а по друге остає в разячій суперечности із завданнями католицького священника. Цєю справою саме його останній розпорядок. Газета закидає йому, що він безпідставний, оперує фалшуванням ноторичного стану річей, й тому написаний не з переконання тільки рахує на заграничний експорт Прецінь укр. церква заживає в польській державі найдалі йдучої свободи. Доказом цього факт, що укр. єпископи видають такі розпорядки. Доказом цього множество шкіл (чи не іронія?) із викладовою укр. мовою, доказом переважаюча кількість учителів Українців (котрих пота bene фабрикуются, як виражається стаття, дорогою надто поблажливої клясифікації!), доказом вкінці піддержка вдів та сиріт по учителях Українцях, яким „визначено“ сталі побори в висоті пів платні помершого мужа. „Чиж отже, питає з плачем автор, закид покривдження народности руської в Польщі, зроблений через о. Хомишина, не оснувається на фалшивих передпосилках? А якщо так, то чи лицює, щоби католицький єпископ боровся фалшом?“ І так до кінця. — По правді не маю охоти переповідати дальші наклепи й інсинуації, звернені засліпленням автором в сторону Преосв. Архієрея, щоби нікого не злостити. Здається, начеб клеветник сидів десь замкнений у клітці й навіть не бачив того світа, що у вікні. Не спорю з ним, не оприкидаю його даних, бо вже роблено многократно й при різних нагодах, тільки присилаю йому бажання: „Нехай же й далі сидить він у ній, поки й йому не заспівають „вічная пам'ять“!

И, Скр.

Збір по церквах на користь українських емігрантів. Професор Іван Огієнко звернувся 10. січня цього року

до Преосвящених Епископів станиславівського Григорія Хомишина, Перемиського Йосафата Коциловського і до Митрополичого Ординаріату у Львові з листом такого змісту :

Високодостойний Владико !

Багато кращих синів Великого Українського Народу гіркою долею опинилися тепер на еміграції за кордонами Рідного Краю свого. Більшість цих українських емігрантів перебуває в Польщі і знаходиться в надзвичайно скрутнім матеріяльнім стані.

Емігранти мають при собі багато дітей, що живуть при них часто в нелюдських обставинах. Гіркий емігрантський стан, що його дорослі скрашують собі міцним своїм духом і великою національною ідеєю, цей емігрантський стан дуже зле впливає на крижких емігрантських дітей.

От уже більше року українські діти перебувають на еміграції в Польщі в таких обставинах, що це повинно турбувати серце кожного християнина : українські діти не мають сталої школи, де б вони регулярно й нормально вчилися, — а це діти найкращих оборонців волі Українського Народу... Вони не мають потрібних книжок до вчення, не мають навіть молитовників, взагалі духовно діти наші дикавіють, що важким каменем лягає на серце батьків їх, і без того заклопотаних емігрантською долею... А в будучині ці діти мають заступити батьків своїх в боротьбі за волю України.

Матеріяльний стан дітей емігрантських страшний : всі вони не взуті, не вдягнені ; тепер зима, а діти не мають потрібного вбрання й сидять в нетоплених хатах... Діти фізично виснажені, заморені, бо постійно не доїдають. Сухоти вже вклучились до дітей наших...

Чи вже Церква, заступником якої в Епархії являетесь Ви, Високодостойний Владико, допустить, щоби ні в чому неповинні діти гинули з голоду й холоду, або росли дикунами. Це булоб противно чоловіколюбивим заповітом того, хто так любив дітей, малих.

Крім дітей, опинилися на еміграції й багато Українців калік та хрих, нездатних до фізичної праці ; всі вони теж пробувають тепер в дуже гіркому стані і потребують негайної допомоги.

Як заступник релігійних інтересів Українського Народу, звертаюся до Вас, Ваше Преосвященство, з проханням взяти під свою опіку дітей та калік українських і допомогти їм матеріяльно.

Щиро прошу Ваше Преосвященство благословити по всіх парохіяльних церквах Вашої Епархії зробити збір на користь українських дітей і калік ; булоб дуже добре, колиб цей збір призначити на якесь урочисте свято, коли можна сподіватися більших зборів. А колиб перед зборами пан-

отцями сказано було ще й відповідне слово на користь дітей і калік, то вдачний збір був би забезпечений.

Ласкавої відповіді Вашого Преосвященства чекатиму.

Просячи Ваших Молитов, залишаюсь Вашого Преосвященства слуга ласкавий

Ректор Кам'янець-Подільського Державного
Українського Університету,

Професор *І. Огієнко.*

До українського громадянства! Репатріовані вертають!

По всіх часописах читається страшні описи їх недолі. Нагі і голодні вертають з країни голоду! Між вертаючими велике число українського галицького населення, яке по волі неволі в наслідок воєнних випадків найшлися поза межами Галичини!

Між вертаючими найбільшійші є українські діти.

Вертає їх тисячі — се дрібна решта — бо інші вже не побачуть рідної землиці!

Померли на широких степах України, в мурах Москви — в зимнім Сибірі!

Перейшли вони існуючий тепер кордон і тиняються по всіляких бараках, залізничних вагонах і місто рідної хати, бачуть як тиф забирає останки з тих колись щасливих дітей.

Головна Управа Українського Краєвого Товариства охорони дітей і опіки над молодіжю у Львові рішила зайняти долею повертаючих дітей.

Ми рішилися на велике діло — переняти сотки і тисячі наших повертаючих дітей і сиріт.

Ми беремо на себе обов'язок відшукати батьків і родини сиріт; по можності віддати їх родинам і кривним, а решту примістити по захистах.

Ми рішилися на це у тім глибоким переконанню, що це мусіли зробити, бо ходить о українські діти і сироти, котрим українське Громадянство мусить заступити батьків і опікунів.

Ми мусимо примістити, убрати, годувати і розсилати по цілім краю сотки тисячі дітей.

На те треба мільонів і десятки мільонів.

Розуміючи вагу справи, Управа митрополичого столових дібр охотно відступила на поміщення дітей митрополичу палату у Львові.

Найкращий льокаль віддано на приміщення тих нещасних жертв війни.

Нехай за тим приміром піде весь край!

З повним довірям звертаємося до українського громадянства з просьбою о збірки і жертви на річ сих найбільшійших з бідних.

Жертви в грошах проситься слати на нашу книжочку

щадничу Тов. „Дністер“, жертви в артикулах поживи до управи Захисту в митрополичій палаті у Львові площа св. Юра.

За Головний Виділ: „Українського Краєвого Товариства охорони дітей і опіки над молодіжю у Львові“ вул Домініканська 11 І.

*М. Каратницький вр.
президент.*

*Д-р Ст. Старосольський вр.
секретар.*

На ціли „Українського Краєвого Товариства охорони дітей і опіки над молодіжю у Львові“ зложили по кінець січня 1922. р. в марках польських: Вп. проф. Михайло Грушівський 35.000. Фурдас, Жемітон (Америка) 7.000, Укр. Гор. Комітет зі збірок жертв на свої руки 300.000, Рожанко, Борислав 100.000, Ученики III. і IV. кл. тк. вправ Самбір 340, Ілько Чиж, Самбір 100, Я. Придаткевич, Кольбушова 200, Ф. Волчук 500, К. Боронь і Ю. Шмериковський 800, К. Глуховський, Станиславів, Бучацький, Тисьмениця, М. Гординська, Стариска 2.200, Е. Ляшецький Самбір 400, О. А. Добрянський Бучач 1.000, М. Целевич Заболотіз 1.000, О. Ю. Сас Погорешький Калуш 200, Славко і Орест Бягрії Зборів 100, через філію в Ст. Самборі 5.000, філія в Підгайцях 23.501, О. Залужний Заланів 1680, парохіяне Заланови 1.320, Кр. Товариство Кредитове у Львові 1.000, О. Максимів Купче 2.850, Ю. Шмериковський, Печеніжин 500, Комітет „Коляди“ Хриплин к. Ст. 1 000.

Всім ПТ. жертводавцям складає Товариство в імени убогих дітей ширу подяку та просить і на будуче не забувати про ціли Товариства і слати датки до Т-ва „Дністер“ у Львові.

Загальні Збори Т-ва Ап. Павла відбудуться у Львові в салі дух. семінарії дня 7. марта с. р. з таким порядком: О год. 9. Служба Божа за усопших членів — в семінар. церкві. О год. 10. збори: 1) звіт секретаря з діяльності Товариства в р. 1921. 2) Звіт касієра. 3) Звіт контрольної комісії. 4) Вибір голови і нового виділу. 5) Реферат: Пасторальні обовязки духовенства. 6) Реферат: Реорганізація товариства. 7) Внесення і запити членів.

Виділ дуже просить очислення присуття членів.

Подаємо до відомости, що секретар Т-ва Ап. Павла, о. Ів. Бучко, виїхав до Риму, де побуде довший час. Тому гроші на свящ. дім треба слати на адресу о. Дуткевича, пароха церкви св. Петра і Павла у Львові (ул. Личаківська).

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 3—4. Львів, за mareць і квітень 1922. Рік XVII.

Виходить раз на місяць в обемі двох і пів аркушів друку.
Адрес редакції і адміністрації: Львів, вул. Корняків ч. 1.

Із римських торжеств.

Лискавкою облетіла круг земний вість про смерть бл. п. папи Венедикта XV., і потрясла цілим культурним світом. Обяви співчуття, жалю, необлудних похвал, що походили не лише від вірних синів Церкви, але й від людей, що стояли осторонь неї, не лише від звичайного загалу, але й від найвисших державників, — були знаком, що за управи Венедикта XV. значінне й блеск столиці Петрової піднеслися до незвичайної висоти. І справді — хоч як коротким був понтифікат помершого папи, бо лишень сім літ тревав — то довершив він діл превеликих, позискав апостольському престолови повагу безсумнівну й загальну і лишив пребогату спадщину.

Його добродійна акція не лише рівналася акції Його попередників на римським престолі, якою вони ставали добродіями, спасителями й освободителями Риму перед навалою варвар, але переходила її о много величиною розмаху, обємом і станула буквально всесвітною. Далекий Схід а передусім Арменія, — Росія, Бельгія, Ірляндія, Австрія Італія, й не на посліднім місци наш безталаннй край, як в час кривавих боїв і руїни, так і опісля в добу скритого а тяжкого гнету, — були широким полем Його всесторонньої діяльності. Підчас війни старався він о долю воєнних бранців, після війни о долю воєнних калік, недужих, сиріт і вдів, голодуючої дітвори.

Так, як Він, вже давно не відзивався ніхто в імя Божого та людського права до могучих сеї землі, до народів і держав.

Його діла для зєднання Церкви були справді переломові: „Конгрегація для східної Церкви“, „Інститут східний“, назначенне апостольського делегата для України, приготоу-

ваннє почви для унії на зруйнованих просторах Росії й непримиримої Геляди, дипломатичні представництва многих незєдинених народів при Ватикані: отсе твори, які золотими буквами запише колись історія „зєдинення“.

За Його управи Італія станула одним з країв, які мають наймогутніші католицькі організації всіх майже верств. В парламенті католицьке народне сторонництво при 3-річній своїм єствованню числить 105 членів! Які надії покладала в нїм Італія, зрозуміє добре той, хто близше стрінеся з життям цього краю.

А вжеж успіхи бл. п. Венедикта XV. на полі церковно-дипльоматичнім були дійсно надсподівані. За Його понтифікату Англія, що цілі століття не мала ніяких сталих урядових звязків з римською столицею, установила свого посла при Ватикані, Франція навязала з ним зносини і відновила свою амбасаду; урядова Італія зачала входити в контакт; баварський посол станув заступником цілої Німеччини, своїх представників прислали: Греція, Румунія, Болгарія, Чехословаччина, Польща.

Словом — Престіл св. Петра, що на початку управи Венедикта XV. — здавалось — слабим лишень яснів світлом на овиді міжнароднього політичного життя, якого голос губився і німів серед громів воєнної хуртовини а значіннє маліло при безглядности, буті, силі й цинічній самоволі великих держав, — при Його смерті сіяв в сім'ї народів незвичайним блеском і повагою.

Не диво отже, що з тим більшим напруженням і неспокоєм питав себе світ, хто стане тим, що перейме і поведе велику спадщину покійного Папи.

* * *

Дня 26 січня відбулися похорони. Зложено покійного в старій підземній Церкві св. Петра біля Пія VI. Послідували приписані дні торжественних відправ за усопшого, а тим часом із усіх сторін зачали зїзджатися кардинали виборці. І ледви про омоніли послідні жалібні звуки, — ще не усунено всіх слідів смутку по великій страті, а вже 2. люття на свято Очищення Преч. Д. Марії увійшли кардинали в conclave. Рим і світ з горячкою очікував його висліду.

Понеділок 6. II. — один із зимових днів в Італії, — теплий, хмарний, слотний.

Дощ чимраз сильнійший, товпа людей на площі св. Петра все зростає. Десять коло г. 11½. вона заворушилася, — очі всіх мимовільно піднялися в гору, з добре звісного комина зачали підноситися легенькі смужки диму. „Білий дим, білий дим!“ „Папа вибраний“, лискавкою перелетіло з уст до уст поміж присутними і великанська жива маса (яких 60.000) зачала глотитися перед св. Петром. Дощ падав без впиу. Поотвирані парасолі творили гейби одно, велике,

чорне поземе шатро. — Час знову минав. Аж ось кажуть вийти з Церкви всім і замикають брами. Між народом розноситься: Папа уділяти ме благословення не в церкві, але з балкона на площу. Це перший раз від 70-х років минулого століття. Народ радіє... — Коло 12 $\frac{1}{2}$ отвараються великі двері середньої льоджі, а служба розвіщує перед балконом багровий килим з гербом Пія IX. Парасолі замикаються і всі ждуть оповіщення. Небаром показується хрест, а за ним з асистєю входить на балкон кардинал — перший діакон Bisletti. На площі — глибока мовчанка. Сильним голосом кардинал читає: „Annuntio vobis gaudium magnum. Habemus Papam: Eminentissimum ac Reverendissimum Dominum Cardinalem Achillem Ratti ‘... буря оплесків; — дають знак з льоджі, успокоюють товпу, вона втихає; кардинал читає далше: „... qui sibi nomen imposuit Pius decimus primus “ Новий вибух радості, оплесків і окликів.

На терасі Ватикану рядами стає палатна гвардія з розвиненим прапором, з крісом при нозі, вітак відділ швайцарів у своїх середньовічних одягах, опісля чета гвардії вельмож в гальових червоних одностроях, в лискучих шелобах з довгими китицями позаду та з добутими шаблями.

Це прибічна сторож хоче прививно честь віддати новому Папі.

— Нараз у вікнах замаячили фіолетні одяги папського Хрестоносця. Через товпу перебіг немов електричний ток. В дверях показалася біла стать з темно-червоною накидкою на раменах — Папа спокійним кроком зближався на край балкона. Як рокіт грому перериває глуху тишу перед бурею, так довге і могутнє: „Evv va il Papa“, „Evviva Pio undecimo“, що вирвалося з тисячів грудей, розірвало мовчанку очидання: Папа успокоює народ знаком руки. — Зачинається обряд благословення. На молитви св. Отця товпа з низу відповідає сильним: „Аміль“. — Вже папа підіймає руку, вже в імя Пресв. Тройці благословить „Містови й Світови“, „Urbi et Orbi“, — благословить на три сторони світа. Народ відповідає невчаваючими оплесками й окликами: „Evviva il Papa“. Папа усміхається, дякує знаком руки і знова благословить. І немов би Йому було тяжко відділитись від своїх дітей, відходячи ще раз обертається і ще раз благословить.

* * *

Неділя, 12. лютого, — день великого торжества в Римі. Вступ до базиліки за білетами; початок заповіджених на г. 8 $\frac{1}{2}$. Та вже серед глугої ночі гудять самоходи, гуркочуть повози, а коло 3-ої з півночі немала гурма людей облягає брами Церкви. Коло 7 $\frac{1}{2}$ входимо до базиліки. Вона вже переповнена людьми. За конфесією, в абсиді головного корабля підіймається величавий трон папський, боками

тягнуться сидження для кардиналів і єпископів і трибуни для заступників дипломатичного тіла й інших достойників. Все те покрите багатою червоною або зеленою матерією. Ціла церков поділена бар'єрами на широкі хідники і переділи на видців.

По довгім ожиданню появляються перші ряди папського походу. Він виходить з каплиці Всв. Тайни, йде до каплиці мощей, де серед горючого світла виставлені св. Тайни, а відтак зачинає посуватися серединою попри конфесію до трону. На чолі йде відділ швайцарів закутих в панцирі й шеломи, дальше урядники двора в різнобарвних строях з ознаками свого уряду. Відтак несуть на подушці тіяру і папські мітри, — дальше довгі ряди єпископів, патріархів і кардиналів. Високо понад головами народу видніє стаття Папи. Його несуть на *sedia gestatoria*, — одягненого в папську мантию, з дорогою мітрою на голові. Серед оплесків і окликів він посувається поволи, розділяючи на всі сторони благословення. По Його боках йдуть рядом швайцари, з великанськими мечами при рамени. Понад ним знова хвилюють дорогі матерії бальдахіму і могутні вахлярі зі струсєвих пер. Похід замикають архімандрити і генерали монаших чинів і проча сторожа швайцарська. Він посувається попри довгі, барвні ряди численно заступленої гвардії вельмож, якої шеломи і витягнені шаблі грають в промінях сонця срібно-золотими блєсками, а з окликами вірних мішаються і товаришать йому звуки тріумфального маршу *Loughi ogo*, що ллються із срібних труб папських сурмачів.

Похід зближається до мети. Св. Отець сходить з лектики, засідає на троні, приймає заяву послушенства і вірності від церковних достойників, уділяє апостольське благословення і зачинає збиратися на Службу Божу. Хор тимчасом співає час девятий.

Перед відходом походу до престола папський церемонієр, тричі приклякаючи, тричі бере зі срібної вази жмуток вати переповненої спіртом, кладе на тарілочці прикріпленій верху посріблюваного металєвого дручка, який держить один з асисті, і палить, говорячи голосно: „*Pater sancie, sic transit gloria mundi*“

По „*Confiteor*“ св. Отець засідає у стіл престола на „*Sedia gestatoria*“ і ту відбувається чин коронації. При торжєственних молитвах кардинали вкладають на Нього „Палієм“. Відтак Папа входить на трон і ту приймає послїдню чолобитню від достойників Церкви. Кардинали цілують ногу і руку, св. Отець підіймає їх, горне до грудєй, даючи поцілуй мира; патріархи, архієпископи і єпископи цілують ногу і праве колно, архімандрити, що мають право носити мітру — лише ногу.

Апостола й Євангеліє по латині відспівали кардинали-діякони, по грецьки — діякон грецький.

Підчас „Вірую“ зачались приготування до „Жертвоування“ св. дарів. Розставлено богослужбну посуду. Папський закристіян виливає її вином. Подають три агні, кардинал-діакон дотикає двома з них берегів диска і чаші, подає закристіянови, а сей їх споживає звернений лицем до папи. Рівнож надпиває трошки вина зі золотих ампул.

Наблизилася велика хвиля — „свячення“. Замовкли хори, розлягся короткий, острий крик команди й в одну мить кількадесять шабель замиготіло в проміннях сонця: — гвардія вельмож спrezentувала зброю, над многотисячною товпою запанувала глибока тишина і лишень з льожі над присінком базиліки зачали розливатися срібні звуки ніжної преніжної мельодії Silveri-ого. — Христовий, Намісник клякає перед Тим, якого заступає, підносить Його сповитого в білі види високо, звертається на ліво, відтак півколесом на право. Довгі ряди стрійної гвардії вельмож спускають шаблі в діл, клякають на праве коліно й ударяють лівою рукою об золоті шеломи.

В подібний спосіб підносить й Чашу Крови Господньої. По „Агнче Божий“ папа відходить до свого трону. Слідує св. Причастіє. Кардинал-діакон бере дискос з освяченим Агнцем, замикає його золотою звізду з 12. рамен, показує народови для почитання і подає кардиналови-піддіяконови, що приймає св. Тайни клячучи. Сей обкриває руки і дискос пребогатим золотом мережаним, шовковим шалем і йде до трону. Св. Отець стрічає Його навколішки. Тимчасом кардинал-діакон, що клячав аж доки кардинал-піддіакон не стане перед папою, — бере чашу накриває покривцем, підносить для почитання і відходить до трону. Св. Отець приймає Його рівнож на колінах, потім встає і читає молитви перед св. Причастієм оточений кардиналами-присяжними; — префект церемоній здіймає звізду, а папа бере Агнця і говорить: „Господи я недостойний“..., відтак ломить його на половину й одною частию причащає. Опісля бере від кардинала-присяжного золоту цівочку і нею після старо грецького звичаю причащає Нсв. Кровію.

Слідує коротка хвиля глибокого совокуплення і благодарення. Потім папа ломить другу половину агнця і причащає кардиналів діаконів даючи їм поцілуй мира.

По св. Причастію папа умиває собі руки в золотій мидничці, яку тримає перед Ним князь асистент при апостольській столиці, — відходить до престолу й кінчить відправу.

По Службі Божій сходить зі ступнів престолу і сідає на *sedia gestatoria*, зближається кардинал архіпрезвітер Церкви св. Петра, й після старих традицій вручає папі шовковий, білий мішочок, золотом нашитий з 25. юліями (— монета вичеканена за Юлія II. — коло 50 центезимів) зі словами: „Beatissime Pater Capitulum et canonici huius sacrosanctae basilicae Sanctitati Vestrae offerunt consuetum presbyterium pro

missa bene cantata". Папа приймає і віддає їх кардиналови-діяконови.

Зближається одна з найвеличавіших хвиль торжества.

Похід рушає з місця, зі своїх трибун сходять члени дипломатичного тіла, старшина мальтанського ордену і римська аристократія, і йдуть перед конфесією. Лектика зі св. Отцем задержується перед гробом Князя Апостолів, її уміщують на підвисшенню, а по сходах входять кардинали. Відчитують відповідні молитви, відтак кардинал-піддіякон здіймає з голови мітру, а кардинал діякон вкладає тіяру зі словами: „Accipe tamen tribus coronis ornatam et scias te esse Patrem principum et regum, Rectorem Orbis in terra, Vicarium Salvatoris nostri Jesu Christi, cui et honor et gloria in saecula saeculorum, Amen“.

Папа встає, відмовляє звичайну формулу розрішення й уділяє апостольського благословення, а кардинал — перший діякон відчитує по латині, кардинал — другий діякон по італійськи Breve, в яким Його святість уділяє повного відпусту всім присутнім.

Заграли папські сурмачі, — величавий похід рушив з місця. Великанські розміри петрової базиліки загреміли могучим окликом: „Evviva il Papa“, „Evviva Pio decimo primo“. Сей оклик чести і синівського привязання відбивався від стовпів і склепінь Церкви, молився і стихав, то знова ріс, душав і гремів супроводжений невмовкаючими оплесками.

З базиліки вилягла поволи товпа перед св. Петра. Тисячі вийшли з Церкви, тисячі чекали вже перед нею. Число понад сто тисяч. Всі ще раз хотіли побачити Папу в оджах Його найвищого достоїнства на балконі св. Петра і ще раз прийняти Його благословення. Не довго чекали. Розвішено знаний багровий килим і — незабаром увійшли на льюжу наперед кардинали, опісля папський хрестоносець й асиста, а відтак папа в архірейськiм строю і тіярі. І ще раз Він поблагословив своїх дітей, — і ще раз вони прийняли Його серед ознак чести і привязання і — шезли в широкіх дверях льюжі барвні строї папської свити, а товпа спровола зачала розпливатися бічними улицями.

Очевидець.

О. Гліб В.

Церковне питання в Росії*).

(З російського рукопису переклав о. В. Кузьма).

ВСТУП.

Вже чотири роки нема Росії, є тільки російське питання. З упадком великої держави російське ім'я стало для одних предметом ненависти і погорди, для других співчуття та жалю часто й обидного. А стало воно для когось небудь предметом любови? Для католицької церкви — для неї — російський народ був завсідги, а тимбільше тепер предметом святої, самовідреченої християнської любови. Для Ньї сто мільонів душ бажаючих вічного спасення, величезна територія, на котрій її задача не виповнена.

Церков, розуміється, не може (разом з нами) оплакувати погибшу великодержавність Росії і навсегда утрачену можливість прогресу. Но вона не може не бажати мира в тій стороні, куда вона має нести Христову правду і Євангеліє спасення.

Католицька Церков не може не бажати російському народови привернення людської державности і бажає його зовсім безкорисно і свято, як свята і безкорисна є ціль, назначена їй Богом, в Росії. В відношенню до погибшої Росії Церков завсідги шукала не того, що людське, а того, що Боже, і Росіяни були для Ньї завсідги блудними синами, котрих належить привернути під батьківський покров — в обняття любячої матери. Так було давно, так є й тепер, і як що для сього світа, для міжнародних торговців і спекулянтів людською кровію і душами Росія не існує, то для св. католицької Церкви вона є і мусить бути.

Недалекий вже час, коли справедливий гнів Божий заміниться в милосердя, і серед народів Росії буде можлива робота лічучої і спасаючої християнської любови. Ми мусимо готовитись до дуже обильної жатви. Ми навіть не сумніваємось, що дуже многі бажають можности потрудитись на новій ниві ведені найідеальнішими мотивами, однак уважаємо своїм обовязком упередити їх про дещо скорше, чим вони вступлять на землю свого післаництва.

В Росії будуть вони мати діло з народами, які мають свою стару релігійну культуру, з котрою познакомитись конче треба завчасу. Російський народ по небувалім його униженню буде дуже чуткий і вдачний за всяку прояву християнської любови, но рівночасно буде крайно підозріваю-

*) Отся розвідка небавом буде випечатана, на англійській та французькій мові.

чим до всього того, що приходить з заходу, якого він уважає політичним винувником свого нещастя, за всю ту рівнодушність своїх колишніх союзників до його терпіння в неволі узурпаторської влади „совітів“. Чужосторонці, на долю котрих паде щасливий жереб апостольства в Росії, мусять дуже уважно і обережно підходити до змученої народної душі. Любов, чистий намір, св. канонічний послух і душпастирська второпність тут дуже потрібна. На жаль між нашими західними братами, бажаючими потрудитись на нашій ниві, многі є такі, що Божу славу підчиняють предвзятій ідеології тісно зв'язаній з їх національними симпатіями і антипатіями. Хоч далекі ми від того, щоб підозрівати їх „*bonam fidem*“, або, щоб вони не знали, що значить „*sensire cum Ecclesia*“, всеж таки беручи на увагу важність переживаємого моменту для близької будучини католицької Церкви, як також і то, що в ділі навернення Росії не сміє бути нічого випадкового, ми вважаємо кінцевим виступити в обороні декотрих керівлячих Церквою принципів, а рівночасно освітити поле будучої діяльності наших читачів. Надіємось, що при Божій допомозі, сей маленький наш труд допоможе не повторити давних, а виминути нових ощибок.

I.

Крім просвіченого вірою розума і волі в життю християнина не меншу роль сповняє чувство. Подібно як в нашій зложеній естві дух і матерія знаходяться в нерозривній взаємності, так чисто духовні акти релігії і т. зв. релігійну емоцію можна порівняти з двома колами на одній осі. Внїшній культ є зовсім невіддільний від правдивої релігії і Церков, як і старозавітна синагога від першого дня свого існування мала певні форми богопочинання так особенного як і загального — як жертву Пресв. Евхаристії, св. Тайни, установлені самим Господом, а крім того загальні молитви, благословення, освячення, заклинання з різними символічними церемоніями. Символічні дії виражали релігійне чуття і в свою чергу впливали на нього зображаючи зміст внутрішніх актів розума і ефектів волі. Вкоротці кристалізуються в Церкві постійні форми загального культу в літургічних текстах, церемоніях і священних одягах. Та кристалізація в зависимости від місцевих умов, обичаїв, другорядних апостольських передань і ділань харизматиків переходить не всюди однаково. Богом установлена сутність безкровної Жертви і св. Тайн осталась незмінною в цілій католицькій Церкві, як незмінною і всюди однаковою є св. катол. віра, в той час коли літургічні тексти, одяги і церемонії оказують ся вельми ріжнообразні. Так повстали в Церкві різні обради.

Коли процес кристалізації культових форм приходить

до кінця, церковна власть кінцево їх ограничає і частинне творення прикорочує. Санкціоновані Церквою обряди займають собою св. Евхаристію Тайни, благословлення і освящення і всі загально літургічні молитви і священодії, не говорячи вже о св. Жертві і Тайнах ділаючих „ex opere operato“. Всяка публична молитва Церкви є молитва самого Христа Первосвященника і силою того „communicativum gratiae“, а реальн-невіддільний від неї обряд є „instrumentum gratiae communicativum ex opere operantis Ecclesiae vel quod est idem Christi Pontificis“.

Обряд як збір всіх об'явів зовнішнього культу в даній продинокій Церкві є середовищем (milieu), в котрім образується ціле психофізичне істество християнина від уродження аж до смерті. З надзвичайним благодатним впливом на душу, ділає рівночасно обряд своєю симфонічністю на ум і чуття і збуджує в суб'єкті релігійну емоцію і розполює його на ділання Благодати. Зрозуміло отже, чому то люди інстинктивно ідентифікують віру з тим обрядом, в яким вони Церквою про неї були обучені, в яким приймали тайни, одержували небесні ласки, словом: з котрим був зв'язаний їх особистий релігійний досвід. Обряд глибоко проникає ціле життя християнина і всі його особисті релігійні практики. Весь загальний і домашний бит проникнутий обрядом — імена, празники, пости, піврелігійні старинні обичаї і т. д.

Обряд впливає на душу вірних без їх активної участі в священодії. Це потверджується практикою майже загальною — для великої більшості вірних публичне богослуження являється якби атмосферою їх особистої молитви, участь же їх в публичній молитві з їх сторони знаходиться часто пасивною. — Звичайно ніхто не подає реплік „от лица народа“. Ніхто навіть не силується зрозуміти священні пісні, но лучність слів церковного язика, мельодій і священодійств сама собою впливає на душі, їх розполює і притягає до Бога і роздумувати про Нього. Тим то почасти можна пояснити волю Церкви, щоб літургічним язиком обов'язково був язик мертвий. Бо „instrumentum gratiae“ ділає на нас не тому, що ми розуміємо і подаємо репліки, але „ex sese“. Це не наше „opus“ а „opus operantis“ Церкви цілої як такої.

Зрозуміло отже, чому то критики і їм співчуваючі так усилено домагаються літургії на живім народнім язичі — бо знай, що вона для них не оруддя ласки, іно, що вони хочуть раціоналізувати загальну молитву*). І справедливо — поза катол. Церквою обряд перестає бути „instrumentum gratiae“ (per se), бо там Ecclesia non operatur, а загальна молитва стає частинною молитвою даної групи людей.

Маса на стільки прив'язана до свого обряду, що зви-

*) На нашу думку автор тут односторонній. Редак.

чайно не відділяє його від віри і зрада обряду рівносильна зраді віри. Релігійність має глибоко емоціональна — в ній звичайна психологія товпи, де чуття неуклінно перемагає розсудок. В масах релігійно некультурних пристрасть до свого обряду так сильна, що її можна назвати свого рода шовінізмом.

Уважаємо необхідним пояснити, що ми розуміємо під релігійною, або вірнійше, католицькою культурністю. Отся культурність, по нашій гадці, передовсім не залежить від образования або соціальної рівнини і заключається в уміреності релігійного сенсуалізму, в перевазі благодатного розума над емоцією. Як в тілі здорового католицького образования душі і правдивого співділання благодати св. Духа вона дає нам „habere sensum Christi“, „sensus catholicum“. Як примір для пояснення нашої гадки, наведемо наше особисте неоднократне спостереження. Коли прийдеш відправляти Бож. Літургію по східному обряду в латинській Церкві в Росії, то присутні латинники не скривають свого негодування, явно показують легковаження св. Тайн і підозрівають своїх священників о відступлення від віри за те, що допустили „уніята“ до свого олтаря. І не менше тим що всі дуже добре знають про існування Унії і чують на зовсім зрозумілім їм язичі грімку молитву за папу, за їх єпископа і форму освячення. В французьких і німецьких церковних провінціях запитали ми щось зовсім протилежного. — Люди, котрі перед тим ніколи нічого не чули про існування східних обрядів, не розуміючи ні однісенького слова з проголошуваних молитов, побожно на колінах молились через цілу Літургію (щоби не опустити моменту освячення). Вони розуміли, що як їх священник раз допустив даного священника до свого олтаря — то певно сей послідний є католик.

В першій случаю маємо діло з католицькою некультурною товпою, в другій з культурною.

В першій случаю „обрядовий шовінізм“ попихає людей на поступки розходячіся з логікою, а навіть на богогультство, в другій ми видимо здорову логіку і католицьку побожність. Нема сумніву, що задачею нашої пастирської служби є зробити всіх наших вірних католицько-культурними людьми т. є. правдиво побожними добрими католиками. Некультурність католицьких має завдячуєсь виключно духовенству, яке не дбає про правдиву освіту своєї пастви, а чваниться силою релігійного чуття, і думає що іменно вона, без особливих старань з його сторони, охоронить вірних перед єресями і роздорами.

II.

В буллі „*Orientalium Dignitas Ecclesiarum*“ папа Лев XIII. називає різнообрядність в Церкві лучшим її украшен-

ням і безперечним доказом католицизму. Всесвітній збір віруючих Церков складає не лиш з осібників, але й цілих народів, націй і культур. Благодать не нищить, а усовершенує природу; а поділ людства на раси, народи і культури є ділом природи; благодать освячує і усовершенує всі індивідуалізуючі їх додатні черти. Ми бачимо, що різні народи дали нам різні типи святих, внесли різнородні темпераменти в діяльне життя християнства, різні види дослідного богопізнання або містики, внесли свою артистичну і наукову творчість. Дві великі культури, які удостоїлись бути сучасниками Воплочення, грецька і римська, всі свої духові скарби: язик, філософію, правознавство, музику і плястичну штуку принесли католицькій Церкві і процвітаючи в Ній, видали дивні плоди богочестя і знання. В руках Церкви стали вони могучим оруддям цивілізації і просвіти наварених варвар. Всі сучасні нам європейські культури повстали під впливом одної чи другої з тих двох церковних культур. Живі до нині в Церкві стали вони настільки рідними для вихованих ними народів, що без нарушення національної фізіономії не можуть бути віднятими не тільки у народів, але навіть у поодиноких людей. Всім є звісною річчю, яку роль відіграла західна Церков у виобразуванні язиків не лиш романських, але також і германських і славянських, не горячи вже про науку, штуку, правознавство і психічний сформулюванні національних індивідуальностей. Аналогічну роль відіграла і греко-східна Церков в відношенні до належних їй народів. В оцінку тої речі ми на разі не входимо, про неї буде бесіда пізнійше, зазначаємо лиш той факт, о скільки східна Церков є основою духового обличчя і цивілізації культурних народів. Ті дві християнські культури дали своїм adeptам два взаємно себе доповнюючі аспекти християнства, один практичний, другий теоретичний — два світогляди — один більше правничий, другий більше містичний. Єще в глибині церковної старини вони виявились витворенням в одній католицькій Церкві двох першорядних обрядів — латинського і грецького, котрих сутєва ріжниця основує на ріжності однаково правовірних християнських світоглядів. Не можемо тут замітити, що та психологічна ріжниця була почасти причиною схизми. В кождім случаю нема сумніву про подвійну релігійну культуру, яка свою основу має не „*in iure humano*“ ані „*in iure divino positivo*“ лиш „*in iure naturae*“. Обряди, як його результат, є „*de iure ecclesiastico cum fundamento in iure divino naturali*“. Західний і східний обряд так є нероздільними, як ріжнообрядність національностей невіддільною є від людства.

Многі думають, що ріжнообрядність обрядів нарушує совершенну єдність Церкви і що східні обряди є „*malum necessarium*“. Ми теоретично, як ідеал, допускаємо єдність обряду Матери-Церкви в цілім світі — то була би „*unitas in*

uniformitate". Але, що вселенська Церков не може не мати своєї етнографії, уважаємо сей ідеал абсолютно недостижимим, як і привернення всього людства в один нарід. Се „*in alium necessarium*" треба уважати за „*tatus quo*" дійсної божественної економії і покірно примиритись бути може з меншим для декого ідеалом, но за се вповні реальним і божественним — *unitas in veritate*

Католицизм має подиву гідну власність об'єднувати і диференціювати. — Ми католики „*ab omni natione congregati*", представляємо собою один Божій нарід, а Церков — се Святий Інтернаціонал, вслід за тим ніщо так не співділає самоозначенню народів і розвою національних культур, як католицизм. Відосередочна і доосередочна сила людської природи тільки в католицькій Церкві наводить свою совершенну синтезу як що до одиниць, так що до цілих колективів.

Може хто нам закинути, що Римська Церков стремить до зєдинення обряду — доказом сего є розповсюдження Римського обряду на Заході на рахунок прочих західних обрядів, а се свідчить, що обряд є лише „*de iure humano*".

Се не збиває нашого твердження, бо :

1) В данім случаю Римська Церков стремить до зєдинення латинського обряду, якого підподільні мають характер більше частинний. На знищення галійського обряду були надто важні причини.

2) Римська Церков не нищить їх зовсім, а лиш ограничає їх поширення, для якого нема достаточної основи.

3) Ми зовсім не відмовляємо Церкві права робити се частинно „*ob melius bonum spirituale*". Де розходиться о другорядні закони природи (*ius naturae secundarium*), там Церков має то саме право, що держава. Анальогічною до сего є штучна денаціоналізація, за котру, як учить досвід, чи скорше чи пізнійше мститься природа.

Можна сказати, що латинський обряд, се обряд *de facto* вселенський, бо поширення віри в посліднім тисячліттю було виключно в нім і він поширений по цілім світі.

Ми не заперечуємо, що в очах більшости католицизм ідентифікуєсь з латинством, но зовсім не уважаємо се явище за нормальне в життю Церкви, як ненормальним є роздор східних патріархів від Центра католицької єдности. Латинський обряд поневолі грає ролю вселенського і треба признати, що ся примушена роля не все буває йому під силу, а се так безсумнівне як то, що роздор Сходу не споміг, але перешкодив поширенню католицизму. Східний обряд приймає принципіально в свій обсяг місцеві язики і за те стаєсь більше еластичним для пропаганди, чим латинський. Великі народи Азії — Китайці, Инди і др., горді на свою давню культуру, далеко скорше приймуть католицьку віру в формі східного обряду, котрий скоро, легко і законно

ассимілюєсь з їх культурно-релігійним побутом. Доказом сего незвичайний успіх Несторіянства в Індії, Тибеті і Китаю, куди зайшов він в середніх віках. Ересь не мала коріння і благодати і тому так скоро погинула, як скоро зацвіла, но скорість і легкість її поширення треба приписати східньому обрядови Несторіян. Крім сього треба згадати китайські обряди оо. Єзуїтів і то незначне в порівнянні поширення католицизму в Азії тепер, без згляду на мученичу кров і геройські зусилля місіонарів на протязі кількох віків. Крім того латинський обряд не зовсім вселенський, бо в католицькій Церкві є кільканайцять мільонів вірних східного обряду. На цілій стороні бувшої російської імперії т. є. на більшій часті Європейського і Азійського континента розповсюджений греко-словянський обряд. Розповсюджений він російською Церквою, котра тут насильством, там правдивою любов'ю на протязі тисяч літ хрестила поган. Якби не було, а маємо понад сто мільонів людей визнаючих християнство з греко-славянським обрядом. Оживлений зєдиненням з Римом і наділений ласкою обряд сей може стати колись „*bonum necessarium*“ Церкви і навести до Христа всю Азію.

Отже, по крайній мірі „*a posteriori*“, повинні ми прийняти як правду, що католицизм не то саме, що латинство і що воно як таке є поліритуалістичне. З ідеєю ідентичности ми повинні усильно боротись, як з ложною і антикатолицькою. Приймаючи якунебудь участь в наверненню східних народів ми повинні виражати ідею поліритуалізму, як інтегральну часть католицької науки про Церков і відкинувши геть всі наші особисті почування, відмовитись від шкідливої мрії розширення латинства на Церковнім Сході.

Не дивлячись на декотрі, на наш погляд, сумні факти в роді латинізації Греків Архіпелягу, ми в жаднім случаю не допускаємо підозріння, що в Римській Церкві скриваються тенденції до латинізації східних народів. Є досить багато всім звісних документів св. Престола, які стверджують противне. Сі документи можна назвати документами канонічно-пастирського передання Церкви. Ошибки і надужиття, що спричинили їх появу, походили або з непорозуміння духа католицизма або зі злосливого непослуху латинізуючих на Церковнім Сході діячів. Тих, що видали сі документи, великих первосвящеників, ми ніяк не можемо підозрівати о нещирість або опортунізм, хочби нам і видавалось, що деколи „*potestas coactiva*“ Церкви недосить енергічно примінялась. Ми свято віримо і ні на хвилинку не сумніваємось, що св. Апостольський Престол ніколи не видасть такого акту, який би хоч частинно нищив східні обряди. Се розійшлобись в основі з численним образом його дійств і церковним прагматизмом, котрий вимагає все більшого розвитку.

а в виду сучасних обставин, виявлення вкінці так ідеологічно, як і практично відношення католицизму до Сходу.

Латинський обряд займає в Церкві привілейне становище як обряд Церкви-Матери, а по друге як обряд, який безпереривно жив і розвивався в протязі посліднього тисячліття разом з життям Церкви, котра була zarazом і його життям. По третє він має більше чисельне першенство перед східними, а се ясно з попереднього представлення. В принципі однак, як „*instrumentum gratiae*“ як „*cultus publicus Dei*“, він не має абсолютно жадного першенства перед Східними обрядами.

Церков очідає повного воскресення східних обрядів не лиш ізза спасення душ загрязших в роздорі, але і ізза себе самої, щоб заясніти в повнім блеску свого католицизму.

Католицизм-єдинство віри і наука під верховним пастирством наслідника св. Петра з різнообрядністю давних апостольських обрядів — ось наука св. Римської Церкви, ясно висказана Львом XIII і всіми тими папами, котрі вірно виступали в обороні давних обичаїв і привілеїв східних Церков. Добрий католик обовязаний „*sensire cum Ecclesia*“, „*Sensus Ecclesiae*“ є „*sensus*“ св. Духа-Правди, що пробуває в Ній і руководить Нею. „*Intentio Ecclesiae*“ є „*intentio ipsius Christi*“, її невидимої Голови і Первосвященника. Кожний католик занятий наверненням східних безперечно повинен пам'ятати, що його діяльність лиш тоді буде успішною і благородною, як що буде „*secundum intentionem Ecclesiae*“. Хто спасає поодинокі душі проти церковним правам, а навіть против наміренням, може дуже легко зашкодити спасенню тих мас, котрі Церков має привести в сврю загороду. Наша місіонарська робота не сміє в нічім розходитись зі словами і мислями Риму, щоби ті, котрих належить єще привести до Єдинства, не мали жадного права закинути нам (а ізза нас Святійшим Намісникам Христовим) ложі і лукавства. „*Ne via veritatis per vos blasphemetur*“.

Із всього сказаного може читач віднесе вражіння, що ми вдираємось в отверті двері і „*per longum et latum*“ доказуємось, що всім давно знане. Вже чуємо від декотрих оклик: „*Daemonium habes, quis quaerit te interficere*“?! Хто хоче нищити твої східні обряди? — Все-ж бо як найкрасше — *filii Abrahae sumus* і нікому з нас жадного діла до твого Сходу! — Так — може й бути, що лучше, що вам тепер нема діла до нашого Сходу, но пам'ятайте, що колинебудь за Божою помічю вам буде до нього діло, то прийдесь вам числитись з тим, що нами написано.

(Дальше буде).

Др. Д. Дорожиський.

Вибір Папи.

В давніх часах вибір папи відбувався в той сам спосіб, як інших єпископів, т. є. через доохрестних єпископів і римське духовенство, в присутності народу, котрий свідчив о гідности вибраного. А що первісно не було еще усталених форм, то і діялися нераз при виборах надужиття, особливо зі сторони світської власти, римських цісарів, а від IX. в. володітелів франконських і німецьких; різні сторонництва, а навіть поодинокі родини вельможів також обмежали свободу виборів.

Щоби усунути всякі впливи світських чинників на ту чисто церковну справу і запевнити Церкві повну свободу при виборі свого верховного Настоятеля, старалися папи вже від найдавніших часів означити спосіб того вибору і назначали кари на тих, що вводили роздор або обмежали свободу вибору. Так на пр. папа Симмахій на синоді римським р. 499 заборонив всяких переговорів в справі наслідника еще за життя папи; Стефан III на синоді римським р. 769, щоби усунути вплив сторонництв, виключив співучасть народу в виборі; Николай II. на син. лятеранеським р. 1059, передав вибір головнo кардиналам¹⁾; Александр III на третім соборі лятеранеським р. 1179 застеріг вибір виключно кардиналам з тим, що до важности вибору потреба дві третих голосів²⁾; Григорій X на другім соборі ліонським р. 1274 установив конкляве, в котрім кардинали, вибираючи папу, мали вести дуже строге життя³⁾; Климентій V. 1311 признав право вибору також цензурованим кардиналам; Юлій II. 1506 проголосив неважність вибору при помочи симонії; Григорій XV. 1621 ввів тайне голосованне; Пій IX. 1871 виключив всякий вплив власти світської і подав близші постанови що до місця і способу конкляве; Лев XIII. 1882 установив норми при виборі з конечности, т. зн. без конкляве⁴⁾; Пій X. 1904 усунув т. зв. „*vetō*“, на основі котрого деякі католицькі держави могли виклісчати з числа вибраних немилих собі кандидатів до папської тіяри⁵⁾.

Кондифікації висше наведених приписів о виборі папи довершив Пій X. в конституції „*Vacante Sede Apostolica*“ з 25 грудня 1904, котра зістала уміщена в додатку до нового Кодексу права канонічного, і становить обовязуюче

1) С. 1. D. 23.

2) С. 6. De elect. I. 6.

3) С. 3. De elect. I. 6. in VI.

4) Конституція „*Praedecessores Nostri*“.

5) Конституція „*Commissum Nobis*“ і „*Vacante Sede Apostolica*“.

нині право, на котре покликаються канони кодексу (кан. 160, 241, 262, 2330).

1. П р а в о в и б о р у. Право вибирати мають виключно лиш кардинали, креовані папою в консисторії, хоч би на котрім з них тяжила цензура екскомуніки, суспензії або інтердикту; не мають однак того права ті, котрих імена не були єще проголошені на консисторії (т. зв. *in res iure резервовані*), канонічно зложені, як і ті, що за згодою папи зреклися свого достоїнства. Вибираним може бути кождий нееретик, котрого вибору не противиться ніяка перепона права Божого; виключені тому є нехрещені, жінчини і симоністи (задля симонії права Божого*).

Всі кардинали, управнені до вибору і повідомлені о опорожненню Апост. Престола, обов'язані, о скільки не є здержані законною перепonoю, удатися сейчас до місця вибору нового Наслідника св. Петра. Присутні при смерті папи кардинали мають ждати на неприсутних лиш десять днів, в часі котрих відправляються похоронні Богослуження за помершого; одинадцятого же дня мають сейчас вступити до конкляве і приступити до справи вибору. Хто тому за конови не повинувався би, впадає тим самим в кару екскомуніки.

2. К о н к л я в е. Конкляве єсть то замкненне виборців разом з конклявістами, т. є. з службою, урядниками і помічниками, в призначене до того забудованне під як найострійшим відокремленням від внішнього світа. Кождий кардинал має вдоволитися услугою двох духовних або світських, або одного духовного і одного світського; лиш немічним і тяжко недужим може бути за згодою більшости св. Колегії доданий єще третій. Конклявісти пралати не можуть бути споріднені або посвячені в першій або другій степені з кардиналами; о тім, як і о їх гідности мають пересвідчитися до того уповаженні кардинали (т. зв. депутати) перед входом до конкляве, а відтак єще раз пильно се перевірити по вході.

Як довго триває конкляве, ніхто з нього вийти не може. Если би хто з кардиналів не хотів ввійти до конкляве або ввійшовши без явної причини недуги, ствердженої заприсяженими лікарями і подверженої більшою частию кардиналів, вийшов з конкляве, не може уже більше бути допущений до дальшого вибору; если же був приневолений по причині слабости опустити конкляве, може повернути, если хоче, по повороті до здобровя або і перед тим.

Також конклявісти і всі прочі usługуючі не можуть вийти з конкляве, хіба з причини тяжкої, заприсяженими

*) Не на основі отже закона, а практики вибирають від р. 1389 лиш кардиналів, а від р. 1523 лиш народности італійської.

лікарями ствердженої слабости і за згодю кардиналів депутатів, но до конкляве не вільно їм вже вернути і на їх місце в хвилі їх виходу мають вийти інші. Так само на случай смерти якого кардинала в конкляве його конклявісти мають сейчас опустити конкляве, і до услуг другого кардинала в тім самім конкляве не можуть бути прийняті.

Крім прислуги кардиналів належать до конклявістів: захристіян св. Палати Апост. з одним або більше (після добромління св. Колегії) духовними помічниками; магістри церемонії не більше як шість; один секретар св. Колегії, один монах до слухання сповіди, два лікарі, один хирург, один кухар з одним або двома помічниками, як і всі інші слуги, котрих однак число не може бути більше, як сего вимагає конечна потреба.

Так кардинали, як конклявісти мають день або два дні перед входом до конкляве зобов'язатися присягою, що захищують тайну о тім всім, що відноситься до вибору папи, як і о тім, що діється в конкляве. Хто нарушив би сей закон прямо або непрямо, словом або письмом, знаком або яким небудь иным способом, стягає на себе тим самим кару екскомуніки, від котрої його ніхто, хиба в хвилі смерти, не може розрішити крім папи. Під тою самою карою екскомуніки заборонено кардиналам виявляти перед прислугою, конклявістами або перед кимнебудь все те, що відноситься прямо або непрямо до голосовання, як також то, що діялося або що рішено в конгрегаціях кардиналів перед або в часі конкляве. До строгого заховання тайни обов'язані кардинали і всі конклявісти також по виборі нового папи, хиба що тойже звільнить їх від присяги і уділить їм на се виразного розрішення.

3. Вхід до конкляве. По відправленню похоронних Богослужень, т. є. одинадцятого дня по смерті папи, сходяться кардинали в церкві св. Петра, де декан св. Колегії або один з старших кардиналів відправляє Службу Б. о призначення св. Духа, почім котрийсь з пралатів або инший з учених мужів держить бесіду, в котрій завзиває кардиналів, щоби вони, відложивши всі справи приватні і маючи перед очима лиш одного Бога, постаралися по можности як найскорше вибрати відповідного і спосібного Пастиря для св. Римської і вселенської Церкви.

По Богослуженню сейчас рано або вечером тогож дня відбувається вхід до конкляве. Один з церемонієрів несе вперед папський хрест, а за ним ідуть кардинали, потім пралати; перед хрестом прислуга кардиналів і півці пісні „Царю небесний“. В такім порядку входять до конкляве, а прибувши до каплиці, декан кардиналів говорить молитву: „Господи сердцевідче всіх“, почім відчитуються висше згадані три конституції папські о виборі папи, а кардинали складають присягу на заховання постанов тих конституцій і на

додержанні тайни в справі вибору. По короткій бесіді і візванню декана, щоби вибір перевести належито і законно, відходять кардинали до своїх жеребом їм призначених келій, а всі конклявісти складають присягу на додержання тайни в руки префекта церемонієрів або секретара св. Колегії. Того самого дня мають зложити присягу в руки декана і присутності всіх кардиналів пралат-настоятель папського Дому, маршалок конкляве і пралати, котрим повірена зістала сторожа в конкляве.

Вкінці на третій голос дзвінка, даний на приказ декана кардиналів, по віддаленню всіх, що не належать до конкляве, замикається конкляве звні і звнутр, а ключі передаються кардиналови камерарієви, магістрови церемоній і пралатам сторожам. Відтак три кардинали з кардиналом камерарієм і магістром церемоній обходять з запаленими свічами всі кути і закутки конкляве в цілі розслідування, чи не позістав хто з тих, котрим заборонено знаходитися в конкляве. А щоби хто з чужих не скрився межи конклявістами, то всі конклявісти мають зібратися в каплиці, звідки по провіренню їх ідентичности поодинокі віддаляються.

4. К л я в з у р а в к о н к л я в е. Кардинали депутати (на час) обов'язані самі або через других осматрювати келії кардиналів і інші місця в конкляве і старанно провірювати, щоби клявзура конкляве не зістала яким-небудь способом нарушена. А если би щось такого случилось, то виновники мають бути прогнані з конкляве і покарані тяжкими карами будучого папи. З хвилию замкнення конкляве нікому з тих, що позістали в конкляве, не вільно говорити з кардиналами, хиба в присутності пралатів, котрим повірена сторожа в конкляве, і то бесідою для них зрозумілою. А если би хто тайно ввійшов до конкляве, стається тим самим позбавленим всякої почести, степеня, уряду і посади. Так само не вільно нікому пересилати яких небудь письм і друків тим, що знаходяться в конкляве (також кардиналам), як також не вільно замкненим в конкляве пересилати письм і друків поза конкляве, хиба по провіренню через секретара св. Колегії і пралатів, котрим повірена сторожа в конкляве. А вже рішучо всім заборонено пересилати щоденні або періодичні газети; хто в тим провинився би, підпадає тим самим карі екскомуніки.

5. Ф о р м а в и б о р у. Слідуючого дня рано, по замкненню конкляве попередньої ночі, на голос дзвінка, збираються присутні кардинали, неперешкоджені недугою, в означеній каплиці, де по вислуханню Служби Б., св. Причастію і по молитві „Царю небесний“ мають приступити сейчас до справи вибору. Вибір може відбутися лиш в тро-який спосіб: через ніби вдохновенне, через компроміс або через голосованне; вибір переведений не в один з тих трех способів, був би неважний.

(Докінченне буде).

Ю. Й. Скрутенъ ЧСВВ

Акція против унії і уніятів.

(Докінчення).

З наведених причин і статтю D-r W. уважати треба необ'єктивною, помотаною, а в своїх висновках проти-уніятською.

Отсій польській акції вислугується за границею „Kath. Kirchenzeitung“. У ч. 35 із 1. IX. 1921. і ч. 36 із 7. IX. 1921. помістила вона статтю п. з. „Die „Orientfrage“ der Kirche“ загадочного „Missionsfreund a“. Свої міркування починає поїздкою Митрополита А. Шептицького до Риму, західної Європи і Америки, тому що — по думці автора — з нею вирішує питання церковної унії на перший план, звертаючи увагу на себе тих католиків, що мешкають далеко від тзв. „Сходу“ й досіль мало що або й зовсім нічого не знали про схизматиків. Не перечить, що Митрополит належить до найбільших личностей вселенської церкви і має добрі наміри. Однак заходить питання, чи ті, до котрих він звертається, є в змозі порозуміти його великі концепції, його всі частини світа обіймаючі плани, та чи теж часом обставини не ставлять таких перепон, що й їх перемога оказується покищо виключеною. Місієйні круги вічного міста, маючи за собою неприємні досвіди многих віків, ставляться супротив „орієнталів“ вельми скептично. Великий російський світ, що до тепер не відгрівав при тім ніякої ролі, робить більшу надію, бо справа тут з молодими, прасильними й здоровими народами. На перед заінтересування вибивається тепер „російський світ“ (!) себто Україна, бо тут відкриваються для церкви великі виднокруги. І упадок царату і приманююча сила зі сторони Риму і вироблена переслідуваннями совітської влади податність та нахил у населення до церковної єдності, враз із придушеною дотеперішною гордістю — це все гарні просвітки.

Після цього вступу стаття має чотири відділи, котрі переповім коротенько. Перша частина присвячена українському питанню в його відношенню до уністичних змагань. Все сказане обраховане на неопитних у тій речі читачів, тож тенденція й ворожість автора дозволила собі побудати. Маємо тут і „інтересний“ виклад про слово Україна, український з точки філософської, лінгвістичної й церковно-політичної. Маємо замітку про знаний херсонський церковний з'їзд і цікавий коментар до нього. Маємо „догматичне“ опрєдєлення автора про відсутність „спільного знаменника“ в церквах не латинського обряду. Маємо йогож проречисте віщування та тему розбиття єдності що найменше для славянських племен в межах грецького обряду через „руське загорільство“ (durch die ruthenischen Heissporne) з додатко-

вим поясненням: „Wenn sie nämlich die Liturgie „ukrainisieren“, d. h. die von ihnen eigenmächtig und grundlos als „ukrainisch“ bezeichnete heutige ruthenische Sprache in Anwendung bringen, hört die Einheit auf“. Що більше, уня прислужиться тоді нікому іншому тільки схизмі. Маємо теж заподані автором факти, що підтримують його вискази, а це: два випадки, що мали мати місце в мурах укр. римської колегії, один факт взятий із автопсії й ще один, як кінцевий рефрен „сумної“ аргументації, на котрий глядів 1914. рік в хвилі приходу Москалів. Кінчить сю частину професорським, глибоким висновком, котрий наводжу дословно: „Es wäre also verfehlt, auf das poliisch kulturelle Schlagwort „Ukrainismus“ als Mittel zur Union allzu grosse Hoffnungen zu gründen“.

Провідна думка другої частини така: о много численніший та завдяки своїм прикметам відповідніший елемент на провідництво є великоросіянізм. І тут вкладає автор плян могилівського архієпископа Роппа. Отже для російської інтелігенції лишається тільки обряд латинський, бо про церкву грецького обряду вона не хоче нічого знати. Тож знова новий авторів торжественний афоризм: „Es wäre also verfehlt, die gebildete russische Welt in eine griechisch-unierte Kierchengemeinschaft einreihen zu wollen“. Що до широких мас люду, то вони поділяться. На областях, де слідний значніший вплив латинського обряду, там поволи цей обряд возьме верх, якщо прийметься за головну норму засаду „рівне право для всіх“. За те на широких просторах властивої Росії ліпші вигляди має грецький обряд. Але вище згаданий архієпископ має на це інший плян апостолювання. Плянє він введення одностайної юрисдикції, а піля цього построєння перков для обох обрядів. Священиків не святиться для цього чи того обряду, але попросту на священика. Такі священики можуть відправляти Сл. Божу в обох обрядах, а також і інші тайни справувати в міру потреби й бажання вірних. Так напр. сьогодні священик може благословити супругів після лат. обряду, завтра правити похоронні обряди після грецького, то знов позавтра хрестити після рубрик латинського обряду, а ще іншого дня заосмотрювати хорого в грецькім. За тим пляном заявляється автор статті й впевняє, що його зовсім добре можна погодити з пляном Митр. А. Шептицького, хоч робить злобну увагу, що плян архієпископа Роппа має то за собою, що є послідовніший і має на оці виключно релігійний бік справи.

Слідуючі дві частини присвячені історії й справам нашої церкви поза океаном. Перша з них а трета з ряду обговорює нашу церкву в Сполучених Державах. Щоби мати воду на свій млин чіпився автор історії іменування, правління й діяльності єпископа С. Ортинського, показуючи на нім, що й там в Америці мусить примінитися засаду: „Keine doppelte Jurisdiktion“. Вистарчить, якщо не латинські

обряди мають свої церкви, щоби в них могли їх виконувати; хтож з них цього не бажає, може підійнятися цілковито місцевого, латинського обряду. Такою має бути теж і думка тамошнього єпископату, чого доказом, що до нині нема там наслідника єпископа Ортинського.

Коротенька четверта частина присвячена нашій церкві в Канаді й Бразилії. І в Канаді, твердить автор, задержання осібної юрисдикції, якою від самого початку наділено єпископа Н. Будку, більше коштує, чим приносить користи. В Бразилії, думає автор, „Русинів“ не багато, а хочаб і рахувалось їх на сотки тисячі, то такої велике питання, чи булоб доцільно, заводити окреме єпископство. Тамошній єпископат заздрісний на свою юрисдикцію і кожного єпископа, що не належав би до їхньої єрархії, уважав би за зайду-влізливця. Бразилійський уряд, на випадок покликання Римом до життя „руської“ національної церкви, уважав би це зашахуванням односторонності своєї держави. А що й там Українці входять у супружчі звязи з тамошніми, то бразилійська мати не радо бачилаб своїх дітей в тім обряді, в яким подається причастіє під двома видами. Схизматицька пропаганда там уже не так страшна. Нема вже щедрого й могутчого царату, а схизматицька церква й там терпить на туюж, що й уніятська, дідичну хибу: обі бажають закласти національні церкви там, де бракує національних передпосилок.

Посі автор згаданої статті.

Цейже сольноградський тижневник помістив небавком і другу статтю п. з. „Gedanken zum Velehrader Kongress (Nr. 47. з дня 24. XI. 1921.). Підписав її теж „Missionsfreund“. Редакція застерігається, що загадочний автор не є Поляком. — І ми думаємо, що він не Поляк, але безперечно польонофіл, котрий від довшого часу сидить між Поляками й наскрізь перенявся їхніми орієнтаціями. Догадуються навіть, що він єзуїт, замешкалий у Кракові, професор одного з богословських предметів. Та менша річ — авторство, цікавіше, це що він боронить, що пропагує.

Авторови, видіється, вельми припала до серця справді „широко закроєна та нова“ розвязка східного питання, яку подав єпископ Ропп. Під смак отже цієї розвязки написав автор свої міркування з нагоди велеградського зїзду. Теоретично-ідеальному поняттю придав лише свої особисті упередження, котрі тут і там ярко кидаються у вічі. По його думці висока й шляхотна ідея злуки церков, яку пропагують учасники Велеградського конгресу, звихнена зза через це, що каже респектувати східний обряд і його як рівноважну органічну цілість бажає поставити поруч другої рівноважної цілоти, яку творить латинський обряд. Цей ідеї по думці автора не зреалізується, тому треба ступити на инший шлях. Конкретно представляє собі він ось так: Прав-

дивий апостол має мати тільки один згляд на оці — себто спасення душі. Якщо котрий схизматик, просвічений Божою ласкою, переконається, що його церков не то що відчимхнена в'д правдивої Христової церкви, але й обтяжена мно-кратними блудами, так має обовязок покинути її. Като-лицький же священик, цей слуга апостольського уряду, має обовязок прийняти його до правдивої церкви. Цеж має ста-тись сейчас. Перший сейчас мусить піти дорогою, на ко-трій спасе свою душу, а другий негайно мусить допомогти йому найти цей путь. Подальші питання, чи й коли відлу-чена частна церква як цілість рішиться повернути до єд-ности, це побічна справа. Кінець кінців — прецінь церква, навіть і загальна, єствує для спасення людей. А практичне життя чейже завсіди складається з поєдинчих випадків. Якщо добре розв'яжеться в сі поєдинчі випадки, роз-в'язалось теж добре загал-цілість випадків.

Отсе авторова провідна думка й біля неї групує все сказане. В основі нічого не противиться, щоб на неї пого-дитися. Але так на поквапці сформоловану програму бажати вмовити в других, у загал — це що найменше смішне. Яким робом хтонебудь з нас приходить нехтувати тількилітню традицію, тільки світлих та знаменних висказів Христових намісників, хто управнений перекручувати містичне значіння обрядів?... А до якої грізної, непотішної дійсности дово-дить така програма? Доказом нехай будуть слова самого автора, коли на однім місці виражається, що люд був уже-раз одурений у своїй вірі, „eben weil sie (die Massen des Volkes) in der unieren Kirche waren, die auf diese Lebens-fragen (розуміє тут примат, непомильність судовласть і т. п.) nicht die notwendige Sorgfalt verwendet“. Або в иншій місці описує конкретний випадок: „Якщо мешканці сповістять, що бажують стати католиками, так Поляки вирубають іко-ностаси, а в церкві замість образу Богородиці (з 2 роз-мірами) уставляють свої статуї (о 3 розмірах). А це — на-всякий випадок — ніякий гріх проти католицької віри“.

Стаття писана досить їдко, але що не маю на цілі її переповідати чи опрокидати, бо була вже заподана в „Н и-ві“ (XVII. 35), лишаю все проче на далі. Звертаю тільки увагу, що як нею, так і попередною зроблено крок напе-ред — відібрати достойність унії, уніятam та нашому обрядови.

Натякнені мною напрямки й пляни не спорадичні, але завдяки тенденційній літературі поширюються широко між польською суспільністю. Можна сказати, що мало хто інак-ше думає. Кинений відповідними людьми клич, зробив уже в цілих масах немов окрему польську душу, коли йде мова про питання, яке обговорюємо. Тож супроти такого явища, що й не треба переконувати когонебудь з нас, що наш вплив маліє і буде маліти далі, якщо не буде реакції. Не-

кажу реакції впертої, неслухної, але реакції, котра рівняється святому ревнуванню. Якщо вони — сусіди наведеними в горі раціями загрівають себе до велитенського діла й в дійсності поривають ними маси за собою, то чиж ті самі спонуки трикрат не сильніше промовляють у користь нашої місії на Схід? Наші рації для того діла безперечно сильніші, ясніші і простіші. Бо — щоби не говорити багато — в широких верствах російського та українського народу римокатол. релігія є ідентична з польською народністю, а Поляки — особливо по останній війні — там зненавиджені (як то самі польські газети признають). Чи отже удасться Полякам з якимсь поважним вислідом навертати Схід не лиш на католицизм, але й відразу на польську національність?

о. Др. Теодозій Галущинський ЧСВВ.

Значіння св. письма в проповідництві.

(9. Дальше.)

Як вожд по славно віднесеній побіді та по упокоренню ворогів все віддає своєму цареві, так Христос поконавши страшних ворогів Божого царства всіх неначе приводить до Отця кажучи: „Ото все покорене...“ (ст. 27.). — Тоді то скінчиться Царство Христове на землі, оскільки воно воююче і вже не треба буде більше Йому піддержувати та покріпляти своїх вірних, ані поборювати ворогів, бо вони лежати будуть під Його ногами, але в єдності з Отцем і Духом св. буде головою церкви торжествуючої: а тоді „Бог буде все у всім“ (ст. 29).

Цей прекрасний образ царської величності Ісуса Христа є разом найсильнішим доказом воскресення. Сесю правду відтак скріпляє еще двома доказами. Один бере з практики перших християн приймати хрещення в імені померших, (ст. 29), в другім покликує на великі труди і терпіння апостольської праці.¹⁾ Цілий цей уступ кінчить короткою але сильною заохотою:

„Не дайтеся обманювати, злі розмови псують добрі обичаї. Претверезіться праведно і не грішіть. Бо деякі не знають Бога. На сором вам кажу“.

¹⁾ Що значило приймати хрещення в імені померших, знали се Коринтійці, до котрих зверталося послання, однак вже многим Отцям церкви сеся практика була незвістна й неясна. Найвиразнійше о тім еще говорить Тертуліан: „In tantum stabilem et ratam vult ostendere resurrectionem mortuorum, ut exemplum dei eorum, qui tam securi erant de futura resurrectione, ut etiam pro mortuis baptisarentur“ (Contra Marcionem V. 10).

Під зглядом реторичним в особливий спосіб визначається друге послання св. Павла до Коринтян. Ціле послання є певного рода обороною апостола, котру перепроваджує з такою красномовністю, що під тим зглядом кладуть її на рівні з бесідю Демостена: „Про вінець“¹⁾

Нема, можна сказати, для провідника тяжшого й прикрішого завдання, як боронити себе перед клеветами ворогів. Однак майже кожний ревний душпастир знаходиться в такім прикрім положенню, бо ложними очернюваннями підривати між вірними довіря до їхніх пастирів, се звичайне оружје в руках ворогів церкви. Не дивно, що св. апостолови Павлови часто приходило ставати у власній обороні. А кожний раз ділає се з такою покорою, мудрістю та зручністю, кожний бачить, що не ходило йому о власну особу, тільки о добро й спасення поручених йому вірних.

З огляду отже і на вагу предмету як також на найгарнійший може взір краснорічivosti св. Павла, перейдемо трохи уважнійше й докладнійше полемічну частину другого послання до коринтян X₁ XII₁₋₁₅).

Є се, як сам апостол каже його особисте „напiмнення“, котрого метою має бути не що инше як добро християнської громади в Коринті (XII₁₋₁₉). Св. Павло надіючись в короткім часі особисто до них прибути, наміряє поправити і упередження і спосіб заховання вірних. Одних бажає вирвати з під лихого і гіршучого впливу юдаїстів, а упрямих привести до покаєння і поправи. (X, 1—6).

„Я сам Павло наминаю вас лагідністю і тихістю Христовою, я, що в очі є вправді смирний між вами, а не будучи між вами, смілий проти вас. Прошу ж однак, щоб я будучи між вами не потребував оказувати смілости з тою рішучістю, якою думаю виступити проти деяких, котрі осуджують нас як таких, що ходимо по тілу. Так, сим ходимо в тілі, але не по тілу ведемо боротьбу. Бо збруя нашої боротьби не тілесна але сильна у Службі Божій на зруйновання твердинь. Тим чином руйнуємо ми підступні помисли і всяку висоту, що повстає проти пізнання Божого і беремо в полон кожний розум під послух Христа і є готові підстати всякий непослух, коли сповниться ваш послух“.

По сім вступі виступає вперед рішучо проти юдаїстів, котрі, користаючи з його довшої неприсутности, клеветами підривали у вірних його апостольську повагу. Св. Павло зриває з лица ворогів лицемірну маску і на ясне світло правди виводить їх самолюбні заміри, перехвалки, насильства, інтриги, очернення і підозріння, які вони поширяли проти його апостольської повновласности.²⁾ (X₇—₁₈).

¹⁾ R. Cornely, *Introductio* 3 III. p. 418. Cf. S. Augustinus: *Doctr. christ.* IV. 12—14. M. 34.94.

²⁾ F. S. Gutzjahr, *der zweite Brief an Korinther*, S. 697.

„Ви на внішне дивитесь? Коли хто певний себе, що він Христовий, нехай також подумає у собі, що як він Христовий, так і ми Христові, бо коли я ще більше хвалитися буду нашою властю, котру Господь дав нам на збудовання, а не на ваше зруйнування, то се не вийде мені на сором. Не хочу, щоб здавалося, неначе вас лякаю посланнями. Послання, як кажуть (мої противники), важкі і кріпкі, а присутність тіла немічна і слово нікчемне. Такий нехай з тим числиться: що «кі ми є словом у посланнях в неї присутності, точно такими будемо й ділом в присутності. Ні, ми не відважуємося, причислити себе до певних людей або й рівнатися з ними, що все лий самі себе поручають. Бо такі, що міряють самі себе собою і прирівнюють самі себе зі собою, є нерозумні. Та ми не можемо хвалитися надмірно, а по мірі обсягу ділання що нам відмірив Бог, щоб ми дійшли аж до вас. Ми бо не протягаємося над міру як ті, що вас недосягають, бо в проповіданню євангелія Христового ми дійсно дійшли до вас. Ми не хвалимося без міри чужими трудами, а маємо надію, що як зросте ваша віра, звеличимося з вами по нашому обсягови далеко більше, іменно коли понесемо євангеліє в дальші сторони від вас, не требуючи величатися чужим полем ділання з огляду на вже довершену працю. Хто ж хвалиться, в Господі нехай хвалиться. Бо не той є достойний, хто сам себе хвалить, а кого Бог хвалить“.

В протиставленню до своїх ворогів, людей гордих, що привлашують собі овочі чужої праці, св. Павло представляє тепер свою вірність у апостольському покликанню, безкористну а Богом повірену йому працю, а відтак з переймаючою майже щирістю вичисляє свої особисті прикмети Христового слуги, котрих вороги нічо не є в силі протиставити. (XI, 1—15).

„Коби то ви потерпіли трохи мому нерозумові! А й потерпіть мені! Бо я ревную про вас, ревністю Божою, заручити вас одному мужови, щоби представити вас Христови чистою дівою. Та боюся, щоб як змій знів Еву своїм лукавством, так і не попсувалися ваші думки від простоти і святости, що в Христі. Бо коли той, хто приходить, іншого Ісуса проповідує, котрого ми не проповідали, або коли приймає іншого Духа котрого не прийняли, або інше євангеліє, котрого ви не одержали, то ви терпіли ти справедливо.¹⁾

Думаю, що я нічим не остав позаду найвизначніших апостолів. Бо я хоч неук словом, та не розумом, але у всім ми знані всюди між вами. Чи я згрішив упокоряючи себе, щоби вивисшити вас, тим що даром проповідав вам євангеліє? Інші церкви я ограбив, приймаючи за плату, щоби вам служити. Коли однак до вас прийшов, то терпів недостаток, щоби нікому не був я тягарем; бо мій недостаток доповнили брати, що приймали з Македонії. І у всім я беріг себе, щоби не бути вам тягарем і на будуче буду берегтися. По правді Христовій, що в мені: моєї похвали в тій річі не відіймуть від мене в Ахайських сторонах. Чому? Тому, що вас не любив? Бог знає! А що роблю, те й робитиму, щоби вітати притоку тим, що хотять її, щоби вони, у чім хваляться, знайшлися так як і ми. Бо того рода люди є ложними апостолами, підступними робітниками, що беруть на себе вид апо-

¹⁾ Се ціле речення є іронічне. Тільки в одноким случаю не мав би апостол нічо проти заховання Коринтян і не було би причини до журби, а то коли би ті, що вдерлися між них, проповідали якогось більшого Ісуса, або за їх посередництвом одержали висшого Духа, або подали їм доскональше євангеліє, тоді правдиво Коринтянці могли б їм терпіти між собою, а журба апостола була би безосновна — F. S. Gutjahr, der zweite Brief an die Korinther. S. 726.

столів Христових. І не дивно. Бо сам сатана бере на себе вид ангела світлого. Не велика отже річ, коли й його слуги прикидаються наче слуги праведности. Їх кінець буде відповідати їхнім ділам".

Тепер приходить апостолови найтяжша справа, бо уважає за кінечне говорити про свої особисті прикмети. Тимчасом щойно сказав (Х. 12—17), що всяка самохвальба є нерозумом та боїться, щоб і його тепер не взяли за безумного, хочай до сего склонюють його найчистіші мотиви. Тому зачинає покірною просьбою і певного рода оправданням, чому тепер мусить говорити те, що йому виходить на похвалу. (XI, 16—29).

"Знов скажу: нехай ніхто не вважає мене безумним. Коли ж ні, то хоч прийміть мене як безумного, щоби й я троха похвалився. Що говорю, не говорю по Господі, але як в безумстві, у сім случаю похвали."

Тому, що многи хваляться по тілу то й я буду хвалитися. Ви радо терпите безумних, бо ж ви второпні люди. Ви терпите, коли вас хто поневолює, коли хто обідає, коли хто обдирає, коли хто величаєся, коли хто бе вас по лиці. На сором вам говорю, бо ви тому нас обезцінюєте, неначе ми були за слабі. Однак задля чого хто (з них) відважуєся так сміло виступати, в безумстві говорю, осміляюся і я. Вони Євреї? і я. Вони Ізраїльтяни? і я.

Вони сім'я Авраамове? і я. Вони слуги Христові? нерозумно говорю, я більше. В трудах премного, у в'язницях пребогато, в ранах без міри, при смерті почасти. Від жидів пять рази прийняв я по сорок б з одного, тричі палицями бито мене, раз каменювано мене, тричі корабель розбився зі мною, ніч і день перебув в морській глибині. В подорожах часто, в небезпеках на ріках, в небезпеках від розбійників, в небезпеках від земляків, в небезпеках від чужих, в небезпеках у місті, в небезпеках в пустині, в небезпеках на морі, в небезпеках між ложними братами, у труді і нужді, часто в неспанню, в голоді і жаді, часто в постах, в холоді і вогні, крім того що осторонь, щоденна мені оліка й журба про всі церкви. Хто знемагає, а я не знемагаю? Хто соблазнівся, а я не розпалююся?"

Так в'яснив апостол все, що могло вийти йому на похвалу. До сего однак примусили його вороги і він говорив неначе в безумстві. Тепер однак по правді хвалитися буде, але в немочах своїх. Притім запевняє свою правдомовність, покликуючи на свідки самого Бога і тим переходить до кінцевого уступу сеї часті, де говорить з правдиво покірним серцем про свої надприродні даровання. (XI, 30—XII 10).

"Коли треба хвалитися, то моєю немочію буду хвалитися. Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, що є благословенний по віки, знає, що не говорю неправди. В Дамаску намісник царя Арети стеріг місто Дамаскан, хочая мене спіймати, і віконцем в коші спущено мене по мурі і я втік з його рук."

¹⁾ Апостол знова з іронією кладе перед очі Коринтянам, як то вони без найменшого опору дозволяють на такі надужитя ложним учителям, за те його обезцінюють, що він їх правдивий степ і апостол не уміє так з ними поступати й тим чином не заслугує у них на пошану. F. S. Outjahr, der zwiete Brief an die Korinther, S. 740

Треба похвалитися, хоч се не користуватися, та я перейду до видіння і об'явленя Господніх. Знаю чоловіка в Христі, котрий перед чотирнадцятьма літами, чи в тілі, не знаю, чи без тіла, не знаю, Бог знає, був взятий до третього неба. І знаю такого чоловіка, чи в тілі, чи без тіла, не знаю, Бог знає, що був взятий до раю і чув невисказані слова, котрих годі чужим висказати. Таким буду хвалитися, собою ж не буду хвалитися, не буду безумний, бо правду скажу. Та здержуся, щоб хтось не подумав про мене більше над те, що бачить в мені, або що чує від мене і щоб я надзвичайними об'явленнями не величався. Ізза того, щоб я не величався, дано мені жало в тіло, ангела сатани, бити мене в лице, щоб я не величався. Тимчасові я про нього Господа, щоб від мене відступив. І сказав мені: Доволі з тебе моєї ласки, бо (моя) сила в немочі усовершенується. Для того найрадше величаюся більше моїми немочами, щоб всіли ася в мене сила Христова. Тому й маю уподобання в немочах, в досорах, в бідах, в переслідуваннях, в тіснотах задля Христа. Бо коли я неміцний, тоді я сильний".

До сего місця мав св. Павло на оці головні своїх противників, а тепер звертається прямо до читачів, виказуючи, як неоправдане було їхнє поступовання. Вони є виною, що він мусів говорити про себе. Чейже не учинив їм ніякої кривди, ані не сказав їм меншої печальности і любови як іншим церквам. Правда, одно можуть йому закинути, що ніколи нічого не жадав від них ані не брав. Нехай отже простять йому сесю „кривду“. Однак і на будучи є рішечивий, коли третій раз прийде до них, не бути для нікого тягарем. (XII, 21—25).

„Я став безумним: ви мене до сего приневолювали. Бо ви повинні мене хвалити. Та ж я нічим не гірший від найвизначніших апостолів, хоч я нічим. Та й зягав апостола діялися між вами в усіх терпіннях, в усіх чудах і силах. Бо ще є у чім покривджено би вас перед іншими церквами, хіба те, що я сам не був для вас тягарем? Простіть мені сию кривду! Се в третє готов я прийти до вас і не буду вам тягарем. Бо не діти мають збирати містком родичам, але родичі дітям. Я дуже радо жертвуватиму і сам пожертвуюся за ваші душі, хоча чим більше я вас люблю-би, ви менше любили-би мене“.

З розмислом взяли ми обширніше під розвагу сю полемічну частину другого послання св. Павла до Коринтян, а то з огляду на предмет і форму. Нема тяжшого предмету в провідництві як оборона власної особи, але й не знайдемо більше великодушного а zarazом покорнішого і в так риторичній формі, переведеного сего предмету, як в тім посланню у св. Павла. Навіть найбільше упереджений читач мусить прийти до переконання, що повисші слова диктували великому апостолови не, кажу, звичайна любов власна, не-оправдане впрочім право оборони перед ложними та злобними клеветами, але одиноко і виключно апостольська ревність о спасення Богом повірених йому душ і глибокій біль зраненої батьківської любови зглядом тих, котрих він привів до пізнання Христа. Ізза того в цілїм уступі не найдем ні одного слова огірчення, ні одного місця, котре зражувало-би вибух непоміркованої пристрасти, но все тут

спокійне, пориваюче душу й серце, порушаюче майже до сліз.

Не диво що й успіх послання був великий. Від тої пори ні послання ні діяння апостолів не згадують вже більше про дальші негодовання в Коринті. Так бодай на довгий час сповнилося бужання апостола, яке висказав при кінці свого послання:

„Наконець, брати, радуйтеся, звершайтеся, заохочуйтеся, будьте одної думки, мирно живіть, а Бог любови й мира буде з вами“ (XIII, 11).

Подібно можна перейти всі послання св. Павла, що однак виходилоби поза межі наміреної праці. Все таки треба признати, що знання посланій Павлових для проповідника є необхідним. У кождім листі є щось нового, щось оригінального. До Колосян відзиваєся з повагою апостола народів та з полетом пророків. В настирських посланнях бере верх спокійний тон поучення. В листі д. Филимона бачиться ширу бесіду приятеля і батька, а в інших посланнях ті прикмети переплітаються відповідно до потреби. Всюди бе сіда апостола визначається силою, теплом, огнем. Він благає, напоминає, ганить, грозить, потішає, час від часу вириваються з його душі слова зворушаючої любови й ніжності, котрі хиба найти еще можна в материнськім серцю.

Хотяй в посланнях Павлових, особливо в посланню до Римлян, є деякі місця тяжкі до зрозуміння, як се вже запримітив св. апостол Петро, загалом однак його спосіб говорення є простий і ясний, оживлений образним представленням та переноснями.¹⁾

Нехай тих кілька уваг вистарчить на виказання красномовности великого апостола народів.²⁾

Тим також кінчимо уступ про взори красномовности в св. письмі. Се мало головно і одиноко на меті звернути більшу увагу душпастирів і проповідників Божого слова на вартість, значіння, красу та невичерпані скарби, які знаходяться так обильні в св. письмі, а тимсамим заохотити до вчитування і ревного студійовання сеї правдивої книги життя й мудрости.

(Дальше буде).

¹⁾ S. Augustinus, de Doctr. christ. IV. 7.; Cf. Nikolaus Schleiermacher, Das kirchliche Predigtamt, S. 95.

²⁾ Хто бажає більше почитися в тім предметі, нехай візьме до рук св. Ів. Золотоустого гом. про звеличання св. Павла.

О. Др. Гавриїл Костельник.

Народна чи вселенська Церков?

(Дальше.)

Як зі всього піднесеного незбито виходить, релігію, яка в старинному світі була тісно злучена з національністю (не лиш у Жидів, але також у поганських народів), Христос зовсім відділив від національності, і зробив її вселюдською релігією. Одна й та сама (Христова) релігія має бути релігією всіх народів. „Дана мені всяка власть на небі і на землі. Ідїть отже, навчайте всі народи, хрестячи їх і т. д.“ (Мафт. 28, 18—20). У Марка: „Ідїть в увесь світ, і проповідайте Євангелію цілому сотворінню“ (16, 15) — тут навіть не згадуються „народи“, лиш „сотворіння“ (розуміється: розумне).

Апостоли під проводом св. Духа належно зрозуміли вселюдський характер Христової релігії, і по кільканайцятьох літах потрібної для сього ферментації, на апостольському соборі проголосили, що ритуальний закон Мойсея християн (з поганства) не обов'язує: „подобалося Духови святому й нам не накладати на вас більше тягару, крім сього конечного...“ (Діян. 15, 28) А се св. Петро так узасаднює: „Бог, котрий знає серця, засвідчив їм (поганам), даючи їм Духа святого, як і нам, і не зробив ніякої різниці між нами і ними, очистивши вірою їх серця“ (Діян. 15, 8—9). „Тепер же кого спокушуєте Бога, щоби наложити ярмо на шию учеників, котрого ані наші вітці, ані ми не могли носити?“ (Діян. 15, 10).

Отся апостольська постанова була рішачою. Атже колиб ритуальний закон мав обов'язувати також християн, то релігія Христова осталась би так вузькою, як і жидівство, осталась би нерозривно злучена з жидівською народністю, і хто хотів би прийняти християнство, тим самим мусів би покинути свою народність і прийняти жидівську (як се було з жидівськими прозелітами). Христова релігія мала би в такому припадку неможливу до переведення задачу: всі народності перелити в жидівську народність. А через те вона була би засуджена на певну невдачу.

Та в дійсності Христова релігія, як се вже сказано, абстрагує від народности (народність се не релігійна річ), і власно в той спосіб оставляє вона кождому народови його власну народність, його власне природне лице.

Ап. Павло, сей спершу загорілий жидівський народовець, на вернений на християнство подрібно, систематично ясує різницю між жидівським а християнським становищем: „Бо не той, хто на яві є Жидом, і не те є обрізання, що на яві, на тілі; а котрий є в скритости Жидом, і обрізання

серця в душі, не по букві, котрого слава не від людей, а від Бога" (Римл. 2, 28—29) „В чому отже висшість Жидовина?... Що отже? Ми ліпші? Ніяк. Бо вже перш обжалували ми Жидів і Греків, що вони всі під гріхом, як написано" (Римл. 3, 1—9). „Бо нема різниці між Жидом а Греком, бо він є Господом усіх, багатий для всіх, що його призивають. Бо кождий, що призове ім'я Господнє, спасеться" (Римл. 10, 12—13.) „... скинувши з себе давнього чоловіка з його ділами, а одягнувшись у нового, що відновляється в пізнанню по образу того, що його сотворив, де нема поганина і Жида, обрізання і необрізання, варвара і скита, невільника і вільного, але все і у всьому Христове" (Колос. 3, 10—11).

Не треба думати, що такі заяви апостолів повставали лиш „отак собі". Певна річ, що Юдеохристіяни і тут і там і не раз і не два рази перли до того, щоби також в християнстві дати вираз своїм патріотичним національним почуванням, як се дословно й написане: „А деякі, що прийшли з Юдеї, навчали братів: Коли не обріжетеся по звичаю Мойсея, не можете спастися. Колиж повсталала немала суперечка Павла і Варнави з ними, постановили, щоби Павло і Варнава і деякі інші з них пішли до апостолів і старших в Єрусалимі ради сього питання" (Діян. 15, 1—2). Алеж становище Христової релігії самим Христом було так сильно зазначене, що апостоли, хоч і самі були Жидами, не могли „більше слухати людей, чим Бога".

І не могло инакше бути, бо діло Христове було „ділом Божим" (Діян. 5, 38—39), і мусіло удатися, мусіло піти в світ з таким характером, щоби з цілою певністю удалося. Атже вже в пророках було предсказане про Христа: „Ось дав я його за свідка народам, за вожда і за учителя народам" (Іс. 55, 4). „Я Господь покликав тебе в справедливості... і тому стерегти-му тебе, і дам тебе за завіт люду і за світло народам, щоби відчиняв очі сліпих, а виводив вязнів з тюрми і з дому вязниці тих, що сидять в темрях" (Іс. 42, 6—7),

Зі вселюдським стягом пішла у світ релігія Христова, вирвала життєдайну силу і творчість з лона національної жидівської релігії, і жидівство, яке в дохристовій епісї було духовим світлом між народами, тепер заkostenіло, а християнство стало преображувати світ, видаючи з себе світлих героїв святих ідей, могуче голошене і писане слово для людського духа, могучу силу, яка заєдно молода і свіжа.

*

*

*

Як се вияснено, Христос установив одну релігію для всіх людей, релігію наднаціональну, релі-

тію вселюдську, яка удомашнилася в світі тільки по величезних жертвах. Не тільки що Христос поніс смерть за сю релігію, але й нечисленні тисячі й тисячі його учеників.

Вже сам розум каже, що відповідно до єдності релігії Христос повинен був оснувати також одну, вселюдську, вселенську церков т. є. церковну організацію. В сій церкві на цілому світі може бути тільки одна верховна власть.

А воно так вдійсности і сталось. Христос ніде не говорить о своїх „ріжних церквах“, тільки о одній церкві. „А я тобі кажу, що ти єси Петро (т. є. скала), і на сій скалі збудую мою церкву, і ворота пекольні не переможуть її. І дам тобі ключі царства небесного, і що звяжеш на землі, буде звязане на небесах, а що розвяжеш на землі, буде розвязане на небесах“ (Мафт. 16, 18—20). Говорить тут Христос не лиш о одній своїй церкві, але також о одній особі, яка буде представляти найвищу власть в Христовій церкві. Тут висказана покищо тільки обітниця. А в Йоана 21, 15—18. отсю обітницю Христос здійснює: „сказав Ісус Симонови Петрови: Симоне Йонів, любиш мене більш, чим ті? Сказав йому: Так, Господи, ти знаєш, що люблю тебе. Сказав йому: Паси ягнята мої. Сказав йому знов в друге: Симоне Йонів, чи любиш мене? Сказав йому: Так Господи, ти знаєш, що люблю тебе. Сказав йому: Паси вівці мої. Сказав йому втретє: Симоне Йонів, чи любиш мене? Засумував Петро, що сказав йому в третє: Чи любиш мене? і сказав йому: Господи, ти все знаєш; ти знаєш, що люблю тебе. Сказав йому Ісус: Паси вівці мої“.

Не може бути ніякого сумніву, що Христос тут виславши Петра понад всіх інших апостолів. Петро любив Христа більш чим інші, і в нагороду за се дістав він від Христа більшу власть, чим інші апостоли. Після всіх льогічних законів, після всіх герменевтичних правил Христос тут дає Петрови ту найвищу в своїй церкві власть, яку йому обіцяв в Мафт. 16, 18—20. Заперечувати се — значить: не руководитись об'єктивними даними, лиш суб'єктивними мотивами. Алеж в той спосіб можна все на світі заперечити. Сам Христос називав себе пастирем („я пастир добрий...“), а своїх учеників вівцями. А тут у формі „пастирства“ дає власть Петрови над звичайними вірними (ягнята) і над їх настоятелями (вівці). Алеж власть, яку Христос дав першим настоятелям в своїй церковній організації, дав він їм не яко особам, але яко вічним представникам тої організації. „Дана мені всяка власть на небі і на землі. Ідіть отже, навчайте всі народи і т. д. І се я з вами по всідні до кінця віків“ (Мафт. 28, 19—20). Апостоли мали умерти, та їх наслідники

у власті мають жити „до кінця віків“, і з ними то Христос буде „до кінця віків“.

Ось так переконуємося, що Христос не тільки що установив одну, вселюдську релігію, але також установив одну церковну організацію, а найвищу владу віддав одній особі. Инакше й не могло бути.

Також се становище ясно понято зараз в апостольських часах. Ап. Петро виступає всюди яко „перший“ між апостолами. Він то в день Сошествія Духа Святого промовляє до народу ізраїльського, він проголошує рішення на апост. соборі, перший хрестить поган і т. д. Також для ученого Павла Петро є першим авторитетом в Христовій церкві: „Відтак по трох літах пішов я в Єрусалим, щоби побачитися з Петром, і замешкав у нього п'ятнадцять днів“ (Галат. 1, 18).

В часах апостольських ніщо не є більш противного, більш нечуваного, як „національна християнська церква“, як „національний незалежний патріарх“. Ми вже наводили, як вірні у важких речах не вдовольнялися навіть авторитетом таких апостолів, як Павло, а зверталися до найвищої влади, до того збору, де був Петро (Діян. 15, 1—2). Сю віру, се пересвідчення твердо ісповідують також представителі Христової релігії в перших віках християнських. В Нікейсько-Царгородському символі віри, який попереджує всі нинішні єретичні церкви, находимо найясніше висказану догму: „Вірую ... в єдиную, святую, соборную і апостольську церкву“. Мова тут о церкві т. є. о церковній організації. А ся мова така: Після науки Христа і його апостолів на цілому світі має бути лиш одна церква т. є. церковна організація (а що в одній організації може бути лиш одна найвища влада, се само собою ясне), ся церква має бути соборна т. є. вселюдська, вселенська. чи то по грецьки: католицька, має бути апостольська т. є. має вона безпереривно тривати від самих апостолів аж по кінець віків, має вона переховувати непорушену апостольську науку, має мати таку гієрархію, яка була за апостольських часів.

І дійсности єсть така одна, вселенська, апостольська церква Христова. Вона триває від апостольських часів безпереривно, вона так само, як апостоли, учить, що церква Христова має мати лиш одну найвищу владу, що має бути наднаціональна, вселюдська, вселенська-католицька. А всі єретичні церковні організації, які відорвалися від тої вселенської церкви, не мають ані ознаки єдності, ані ознаки соборности, ані ознаки апостольскости.

Щож отже? Хочби як се було неприємне для деяких християн, то на підставі св. письма і первісних традицій не

можна инакше твердити, як тільки так: що Христос і апостоли знають тільки одну вселенську церков, а не знають про якісь національні церкви.

III.

Що каже здоровий розум про національні церкви?

Хто Ісуса Христа признає за правдивого Бога, а його науку за правдиву божу науку, той послідовно мусить вгодитися на се, що 1) може бути тільки одна правдива Христова релігія, 2) тільки одна вселенська Христова церков, т. є. одна церковна християнська організація, з одною найвищою властю.

Коли Христос не є звичайним чоловіком, але Богом, коли він не тільки учив, як учать людські мудрці, але оснував свою церков, яка має тревати до кінця світа, і має в ній викладатись непопсута наука спасення, коли ані „одна йота“ з тої науки не сміє пропасти, то ясне, що для правдивого толковання (викладання) Христової науки не вистарчають звичайні природні людські сили (ученість, природний талан — тощо), але треба ще посідати надприродний дар — „дар непомильності“. А хтож посідає сей дар? Певна річ, що верховна власть у правдивій церкві Христовій мусить його посідати — инакше прешнь ціла церков Христова була би збудована на „піску“, а не на „скалі“. Алеж Христос вже заздалегідь голосив, що оснує свою церков на „скалі“.

Без того „дару непомильності“ Христова церков могла би виродитись, зійти на манівці, а так ціле діло Христове пропало би.

Нині є різні-преріжні християнські секти, які собі суперечать в найважніших річах. Льогіка каже, що науки всіх тих сект не можуть бути правдиві власно тому, що вони собі суперечать. Отже з того слідує, що „дару непомильності“ не дав Христос всім тим, котрі уважають себе Христовими учениками. Всі ті секти повстали по апостольських часах (знаємо авторів тих сект і вік, в котрому вони з'явилися). Алеж „дар непомильності“ мусів в правдивій церкві Христовій пробувати від самого початку, і мусів пробувати в ній через всі часи. Отже дар непомильності може бути лише в тій церкві, котра треває безпереривно від апостольських часів. Чи маємо тут розуміти „церков“ в партикулярному, льокальному значінню, як н. пр. церков єрусалимську, антиохійську, александрійську? Ні, бо ці церкви не були незалежні, автокефальні, але належали до вселенської церковної організації, в якій тільки одна власть в одній особі була найвища. А деж нам шукати за тою найвищою властю, за тою одною особою, яка сю власть посідає?

Ціла історія, ціла традиція вказують тільки на одно таке місце: на Рим, і тільки на одну особу: на наслідника св. Петра — на єпископа римського. Ціла старина однозгідно признає папі римському першенство в цілій Христовій церкві не титулом того, що Рим тоді був „центром світа“, але титулом того, що єпископи римські є наслідниками св. Петра.

Далеко пізнійше, бо аж в IX. століттю патріярхи царгородські стали претендувати о першенство в Христовій церкві (про се обширнійше скажемо в слідуячому розділі), алеж в Царгороді в часах апостольських не було навіть єпископського престола. А претендували вони о се першенство титулом „цїсарської власти“, бо від IV. століття тут, а не в Римі, резидували „римські“ цїсарі. Однак історія ясно виказала, що царгородські єпископи не посідали „дару непомильности“ (отже й не мали вони Христом даної найвисшої власти), бо кількох з них (як н. пр. Македонія, Несторія) вселенська церков Христова (ще перед східною схізмою) проголосила єретиками, та й нині се признають ті, що місто папи римського в літургії згадують царгородського патріярха. І папи, яко людські одиниці, не всі були похвальні; але — чиж се не диво? — ані оден з них за свою науку, де він виступав, яко голова церкви Христової, не був осуджений яко єретик. А прецінь наука католицької церкви не є якоюсь невязною збіркою сентенцій, але жєлізною системою — колиб отже не „дар непомильности“, то папи своєю наукою дуже легко могли би провинитись проти послїдовности тої жєлізної системи. А нагод до того в історії було дуже багато.

* * *

Як отже стоїть справа з національними автокефальними церквами? Форма національної автокефальної церкви 1) просто суперечить єдності найвисшої власти в церкві Христовій, як також 2) єдності церкви т. є. церковної організації, 3) а в наслідок сього єдність Христової релігії не може удержатися, 4) доводить до зісвітчення Христової релігії, 5) апотеозує національність, а тим доводить до поганства та до фарисейзму, проти якого Христос Господь так гостро виступав, 6) отже доводить до змарновання Христового діла.

Христос Господь, апостоли і перші християнські віки узнають тільки одну найвисшу власть в церкві і тільки одну соборну, вселенську церков. А засада національних христ. церков признає, що може бути стільки християнських незалежних церков, скільки є християнських народів, і стількиж

нависших церковних властей, скільки є незалежних церков. Ось найяскравіша суперечність. Та якже в такому виді могла би бути забезпечена єдність Христової науки? Чи може зрєктися того навіть теоритично? Се надто було би суперечне з св. письмом та з традицією перших віків. Православні богослови, щоби не допустити до сього, видумали загальмшуючу теорію, яка бодай позірно має ослаблювати значіння роздору між церквами. Ось ця теорія: „Головою церкви не є якийсь там чоловік, ані збір людей, але сам Христос“. Отже могло би здаватися, що так забезпечена єдність Христової релігії та чистота Його науки: Всі християнські церкви, хоч вони є автокефальні, незалежні, лучаться в єдність в Христі, який є основою і головою своєї церкви; а Христос сам пильнує, щоби в його церкві (яка складається з незалежних національних церков) викладалась чиста об'явлена наука. Ось в той спосіб, як здається, відпадає потреба шукати за „даром непомильності“ між людьми, які виступають як пастирі в Христовій церкві.

Алеж ціла та теорія є просто софістична, бо змішує невидимий світ з видимим, надприродний порядок з природним. Ніхто сього не заперечує, що Христос (по своїм вознесенню на небо) є невидимою головою своєї церкви. Алеж Христос, як невидима голова церкви, не сповнює тих природних функцій, які з природи річи мусять сповнюватись в кожному людському товаристві, а для яких конче мусить бути видима голова церкви. Христос не судив ані Арія, ані Несторія, ані Гуса, ані Лютера і т. д. що до їх науки, судили їх люди, які виступили як пастирі в Христовій церкві. Христос грішників не сповідає, людей не навчає — роблять се священники в імені Христа. І зовсім справедливо. Прецінь написане в св. євангелії: „Дана мені всяка власть на небі і на землі. Ідіть отже, навчайте всі народи... (Мафт. 28, 18). „Як ти (Отче) післав мене в світ, і я післав їх у світ“ (Йоан 17, 18). „Прийміть Духа святого; кому відпустите гріхи, відпустяться їм, а кому задержите, задержаться“ (Йоан, 20, 22–23).

Православна теорія „сам Христос є головою церкви — видимої голови в церкві Христовій нема“ в дійсности є інтрузом в православній теології, який іде в розріз з іншими догмами тої теології. Ця теорія послідовно домагається, яко свого кінцевого доповнення, або погляду безповпців (що Христос безпосередно просвічує всіх, які його шукають, — отже гієрархія в Христовій церкві злишна), або погляду Гуса (що членами Христової церкви є лиш ті християни, які не мають тяжкого гріха; отже св. тайни уділювані священником, який є в стані тяжкого гріха, є неважні). Коли голова церкви є невидима, то засада невидимости має бути послідовно переведена в цілому устрою церкви.

Православні признають діяконів, презвітерів, єпископів — отже різні степені видимої гієрархічної влади. Колиж вже раз признана засада видимої влади, то ясно річ, що конче треба признати й найвищу видиму владу в Христовій церкві, бо инакше гієрархія була би домом без даху.

Православні в дійсности признають найвищу владу в церкві — але тільки в практиці, бо тут дійсно годі без того обійтися. А та найвища влада, залежно від часу, місцевости та обставин, є різна: то вселенські собори (перших VII), то царгородський цар, то царгородський патріарх, то російський цар, то російський патріарх, то св. синод і т. д. Колиж ще возьмемо під увагу православну теорію про голову Христової церкви, то ясно виходить, що в православних тут щось пірвалось, що тут латанина хаос.

Про невидиму голову Христової церкви ніхто з християн не сумнівається, що вона посідає „силу непомильності“ — силу, а не дар. Тому тут і відпадає питання про „дар непомильності“. Як ми виказали, „дар непомильності“ мусить посідати видима найвища влада в Христовій церкві — та влада, яка в останній інстанції рішає: що є згідне з наукою Христа, а що ні? Який отже тут вихід для теології, яка признає засаду національних церков? Теоретично можливі є два виходи: 1) або твердити, що дар непомильності посідає кожда національна церква — тобто: її найвища видима влада (патріарх, чи синод — о форму не ходять); 2) або твердити, що дар непомильності посідає тільки вселенський собор. Алеж вже історія глузує з сдох тих гіпотез. На підставі вершої гіпотези кожду християнську секту, яку визнає більша частина якогось народу або підданих якоїсь держави (як н. пр. англіканізм, лютеранізм і т. д.), ми повинні би уважати правдивою церквою Христовою, а її науку правдивою Христовою наукою. А сеж логічний абсурд. Отже треба звужувати значіння сеї гіпотези в зміслі православних: не є правдивою наука кождої християнської автокефальної церкви, тільки тих христ. церков, які визнають чисту науку перших VII-ох вселенських соборів. Алеж в той спосіб перша гіпотеза насамперед домагається другої наведеної гіпотези, ако своєї основи, а своїм значінням перша гіпотеза суперечить другій — зносити її. Чомуж тільки в перших VII-ох віках мав би бути найвищою владою в церкві вселенський собор, а опісля вже ні? Де тут послідовність? Як узасаднити сю зміну в тяжкості життя-буття Христової церкви?

Або може друга гіпотеза має бути властива для національних церков? Що ж каже історія? Православні признають перших сім вселенських соборів (останній р. 787. в Нікеї) — себто: ті собори, які відбулися в часах, коли

схід ще не відорвався від заходу. А відколи східні церкви відорвались від заходу, і потворилися автокефальними (від 1054 р.), в тому довжезному часі не могли вони скликати ані одного вселенського собору. А міжтим католицька церков числить XX вселенських соборів (остатній 1869 р.). Де причина тих ріжниць — тої сили і живності католицької церкви, а безсилля та яловости православної церкви? Абстрагуючи від надприродности, можемо вказати на ось яку головну причину: катол. церков є одна, а православна — розбита на незалежні часті. І трудно, просто неможливо зібрати ті часті до купи, коли прещінь вже засада каже, що часті є незалежні. Де єдність в організації, там виходить заповідь від найвисшої влади, і всі підчинені мусять слухати, хоч се для них і тяжко приходило би. А де незалежність, там мотивом спільности може бути тільки наглядний спільний інтерес; алеж як погодити всі держави, нації, партії, щоби вони всі спільно ділали, коли їх інтереси перехрещуються? Вся біда тут якраз в тому, що „незалежна“ церков є незалежною, що одна незалежна церков не має ніякого права над другими, що всі незалежні церкви є між собою рівні. Припустім, що скликається загальний собор незалежних церков. Хай тільки одна з тих церков не візьме участі, або хай спротивиться рішенню собору, а вже все пропало. Атже вона „незалежна“, і загальний собор проти її волі не має ніякої влади над нею.

Щось такого в катол. церкві немислиме. Тут є одна голова церкви, яка посідає повноту влади, і її авторитет стоїть понад собором. Засада автокефальних національних церков є засадою, а не фактом. В її дусі всі християнські церкви мають право до сього, і повинні би перетворитися в автокефальні національні церкви. Уявіть собі той Вавилон! А цригадайте собі, що між тими народами вічні непорозуміння, антагонізми, війни — а в наслідок того психіка одного народу стремить до розділу на всіх лініях з ворожим собі народом. Чиж се не виражалось би також в релігії? З цілою певністю. Яким отже способом могла би удержуватись чиста Христова наука? Форма національних незалежних церков, як бачимо, доводить не тільки до розбиття єдності Христової церкви, але також до розбиття єдності Христової науки.

* * *

Форма національних незалежних церков доводить до зісвітчення Христової релігії, до відпаду від тих цілей, які Христос поставив на першому місці.

Вже сама та форма є зісвітченням. Ніщо дальшого Христови, як числитися в релігії зі світською властю, з на-

ціональними стремліннями та опініями — з „духом сього світа“, з „силою сього світа“. А форма автокефальних незалежних церков якраз „силу сього світа“ ставляє на перше місце: Колись ставляла вона на перше місце „царську власть“ (цезаропапизм), а тепер „народ“, „національність“. Поняття національних автокефальних церков виросло не з релігійної почви, але з тої, Богови і всьому надприродному ворожої, струї, яка в нових часах так сильна, а вона послідовно доводить до цілковитого відпаду від того, „що боже“, і звертається до того, „що земське“.

Зісвічення форми національних незалежних церков полягає вже в тому, що цілий уряд навчання та толкування Христової науки в ній так побудований, як коли б Христос був чоловіком, а не Богом. Чоловік, хоча б він був не знати як геніяльним, може тільки щось відкрити, і може оставити лиш таке завіщення: „Я се відкрив, а ви далі се розвивайте, досліджуйте, справджуйте — по своїм силам“. Тут буде зовсім природною річю, коли заснуються різні незалежні школи, товариства для поглиблення науки великого учителя. Сі школи можуть взаємно зноситися, але не мусять, і можуть бути в згоді, але не мусять — атжеж тут рішає тільки одна сила: природний талан. Можуть навіть ученики цілком відступити від науки свого учителя, бож учитель не був непомильним.

Та зовсім инакше справа стоїть з наукою Христа. Христос не відкривав правду, але дав її людям, приніс її з неба. Отже тут виключене, щоби хтось своїм таланом міг Учителя поправити, і тому природний талан не може тут бути рішаючим суддею. А вже в тому включається, що тут мусить панувати як найтісніша єдність думок; зноваж для сього необхідно потрібний оден авторитет, який буде рішати спори. А для сього одного авторитету, як ми бачили, форма національних незалежних церков не має ані місця, ані навіть узаasadнення. „Непомильний учительський уряд православної церкви є мертвий“, як каже Dr. Fr. Grives (Prav. slavi, Kroměříž 1921., стр. 35).

* * *

Народність се природний елемент, який ділить людство на різні групи. Як всі такі природні елементи (належать тут: расовість, кровна звязь, спільна традиція і т. д.), народність має величезне значіння в життю людства. Творчість в природному світі всюди обусловлюють дві противні сили, які взаємно диференціюються. І народність включає в собі такі дві противні сили — два противні напрями ділання. Народність ділить людство на групи, але членів поодиноких груп лучить в єдність. А такий поділ конечний для того, щоби народи могли взаємно кри-

тикуватися, випереджуватися, міряти свої сили, попадати то в гордість, то в пригноблення, і мріяти о красшій долі та стреміти до неї. Колиб не було різних національностей, людство було би убожше о цілу одну могучу гаму почувань і ділань. Але в людській природі панує таємна сила свободи, неопределення. Нерозумні сотворіння є невільникami своїх інстинктів, а чоловік не має визначених границь. Яко противенство до тої свободи даний нам розум, який повинен визначити вартість, місце і границі кожному життєвому елементови. Якеж місце треба визначити для національності? Чи може народність є найвисшою ціллю людського життя, найвисшою вартістю? Спробуйте се виразно ствердити, а зараз побачите, що спотикати-метеся на кождім кроці. Колиб народність була найвисшою вартістю чоловіка, то Поляк в Польщі, Німець в Німеччині, Француз у Франції і т. д. повинно би бути рівнозначне з чесним, праведним чоловіком. Отже Поляка в Польщі ніколи не можна би ставляти перед суд, хиба тільки за те одно, що він не є щирим Поляком. А колиб два народи воювали з собою, як н. пр. Французи і Німці, то Німець для Француза, а Француз для Німця було би рівнозначне з „діяволом“, отже треба би його вбивати без всякого милосердя.¹⁾ Ясно, що в такому припадку „народність“ поставлено би на місце „Бога“, а народні стремління на місце божих заповідей.

Однак кождий здорової природи чоловік ясно бачить, що воно в дійсности так не є, що народність годі поставити на найвисше місце. Найвисшою вартістю для людей є чесність, а не народність; а найвисші заповіді для людей є заповіді божі, а не національні стремління. Іншими словами: найбільшою святістю для чоловіка повинна бути звязь чоловіка з Абсолютом тобто з Богом, а не національна звязь. А як правда є понаднаціональна і понадрасова, як вона є одна й та сама для всіх людей, так і заповіді божі є понаднаціональні — бо Бог є лиш оден, і звязь з Богом не є привілеєм означеної народности, але зарівно всіх людей. Звязь чоловіка з Богом толкує і культивує релігія.

Виходить отже зі сказаного, що релігія повинна бути противенством до національностей: національність ділить людство на різні групи, релігія

¹⁾ Щось в роді того досвідчили ми підчас послідних воєн. Під російською властю Москаль був наче божком, під німецькою Німець, під нольською Поляк і т. д. — а прочі наче безправні живла. Та нема гіршого засліплення, гіршого пониження достоїнства чоловіка, як власно се. З таким самим правом (властиво безправям) також поодинокі суспільні стани, партії і т. д. можуть обожувати себе. Так в Росії комуністи обожують себе, а підчас війни військові деколи подібно поводитися супроти світських.

повинна (на висшому становищі) лучити всі народи. А для сеї цілі релігія має бути наднаціональна, вселюдська. Зноваж для сеї цілі, як ми про се переконались, церковна організація має бути соборна т. с. вселенська: одна організація на цілому світі з одною найвисшою властю.

Такою є правдива Христова релігія і церков. Не слід тут наводити всіх тих добродійств, якими Христова релігія обділила і обділяє людство. Для ілюстрації згадаємо лиш одно: Колиб всі ті народи, які брали участь у світовій війні, були поганами так, що й не знали би про християнську культуру, то перебіг і наслідки тої війни були би без порівняння страшніші. Переорана Картага, переораний Єрусалим можуть тут послужити яко взір того, що було би... Один святий Бог, одні заповіді божі, рівність людей, достоїнство чоловіка загалом, любов ближнього, те саме останнє призначення всіх людей, другий світ, суд божий і т. д. ось се все спиняло ворожі настрої, вирівнувало національні ріжниці, а се все елементи християнської релігії.

Певна річ, що не соціалізм, але Христова релігія покликає до сього, щоби вирівнувати всі природні ріжниці між людьми, і справляти їх у властиве їм русло. Найбільше лих в новочасній психіці се щораз то більше обмежування людського життя на землю. З поширюванням атеїзму земля стається *α і ω*, а її вартости найвисшими вартостями. Одні вибірають сю, другі иншу вартість: соціалісти утопійний „міжнародний рай на землі“, націоналісти (атеїсти) національність, і обожують ці вартости, роблять з них релігію. Алеж се „сліпі“, які знають тільки про „природу“. І годі їм дивуватися. „Видючі“, які ще не відпали духом від надприроди, якраз в таких обставинах повинні як найяскравіше акцентувати надприродне призначення чоловіка і вселюдську його сторону. Та на жаль „*garī sunt nantes in gurgite vasto*“ — чи се дійсно водний вир, чи вир політичної, національної сили, чи вир понять і стремлінь... Модерна натуралістична психоза захоплює також багатьох віруючих, а вони навіть не здають собі справи з того. Таку вже силу має „вир“. Сьому вирови уляг протестантизм, коли — ідучи за новочасними напрямками світської думки — з надприродности задержав тільки мінімум (лиш тайну хрещення), і коли церковну організацію проголосив річю виключно світського характеру. Тоді „держава“, „державна власть“ була суспільним ідолом, тому протестанти й голосили засаду „*cu ius regi, illius religio*“ Та колиб нині творився протестантизм, то він з цілою певністю заступав би засаду національних церков.

Націоналістичні християнські незадержані церкви — се жертви новочасного

натуралістичного виру. Засада тих церков обожує націоналізм, суцно його лучить з Христовою релігією. А з якої причини? Тільки тому, що нині у світі національна струя так могуча... Ось тим вже отверта брама для повороту до поганства, до фарисейзму. Та колиб Христос тої засади придержувався, то був би пристав до націоналістів-фарисейв, і фарисей не розп'яли би Його. Національна церков на кожному кроці мусить акцентувати національність, а національність се природний елемент. Так дух в національній церкві послідовно відпадати-ме від всього надприродного, і шкандибати-ме за чистим натуралізмом. Тому й не диво, що атеїсти дуже захвалюють сю форму. Вони річ добре розуміють.

Який висновок з того? Ось який: Коли маємо бути христіянами, акцентуймо наднаціональність Христової релігії і вселенність Христової церкви, а не даваймось обманювати, не даваймось на вуздочці водити „духови сього світа“. ¹⁾

* * *

Може хто схоче сперечатися, що в національній автокефальній церкві чистота Христової релігії ще не є загрожена націоналізмом, бо сей націоналізм не входить в догми сеї церкви, тільки становить розмеження найвисших церковних властей. Та ми властиво вже відповіли на се. А тут ще наведемо ясний примір для ілюстрації.

Що то значить „національна церков“, про се найкраще можемо переконатися з історії тих церков, які під тим прапором повстають перед нашими очима. Завважуємо, що давні православні автокефальні церкви не креувались на засаді націоналізму, тільки на засаді „незалежної державної власти“, бо в давних віках се було наймогутнішим суспільним виром, а не націоналізм. Пригляньмось чеській „народній церкві“. Вона ще не має ніяких сформулованих догм. Про її патріярха Фарського свідчать також декотрі з провідників чеської „народної церкви“, що він не вірить в божество Христа. А другий її єпископ, М. Павлік, на явному церковному конгресі (8. I. 1920) висказувався отак: „Тому не треба ще формуловати ніяких догм, бо чеський дух (!) вже знайде відповідну форму для виразу своїх релігійних почувань“ (гл. „Нива“ ч. 12. стр. 378. з р. 1921.). Виходить з того, що провідни-

¹⁾ Се не виключене, що також католицьку релігію можна надуживати яко „національну“ — в спеціальних обставинах. Славні з того Поляки (окружені православними та протестантами). Однак сього не можна покривати засадами католицької церкви.

ки чеської „народної церкви“ є властиво протестантами, модерністами чи щось такого — тільки не православними. А однак вони лучаться з православною сербською церквою (яка висвячує їх єпископів і т. д.). Чому? Тільки тому, бо так „чеському духови“ диктують національні мотиви.

Алеж „народна хорватська церква“ вже не хоче злучитися з сербською церквою. Чому? Бо національна струя тому противиться.

Річ ясна і проста. Коли вже раз є „національна церква“, то націоналізм зовсім послідовно бере верх.

* * *

Кожному християнинові нині треба пам'ятати про се, що живемо в часах грізної боротьби між невірством а вірою загалом, між натуралізмом а християнізмом. Всі інші релігійні боротьби зійшли на друге місце.

А в такому положенню всі щирі християне повинні злучитися в тісну єдність і взаємність. Іншими словами: всі щирі християне повинні нині творити одну вселенську церковну організацію. Лиш в той спосіб борба з невірством буде для нас лекша.

В нових часах буває так, що державна власть отверто переслідує Христову релігію (як н. пр. бувало у Франції, а тепер в Росії). Коли Христову релігію заступає одна, вселенська, могутча, з великим авторитетом організація, так з тим фактом державна власть, ворожа Христовій релігії, мусить більше числитися, чим з незалежною національною церквою. Так н. пр. нема сумніву, що доля християнської церкви в Росії в нинішніх часах була би лекша, колиб російська церков належала до Христ. вселенської церкви. Трудна боротьба з тим, якого ти притиснеш в його хаті, а на його оборону здіймається цілий світ.

То знов держава намагається захопити всю власть в церкві у свої руки, і користатись церквою яко средством до своїх дочасних цілей, через що Христова церков мала би відпасти від свого божого призначення. Отже приневолена церков боротись проти державної влади. А з яким успіхом може сю борбу вести національна церков, коли вона в цілости під силою й дохватом держави?

А до чогож стремить засада незалежних національних церков? До ціли безбожників. Вона хоче, щоб Христову церков розбити на незалежні часті, щоб ті часті осталися безсильні.

Який з того висновок для широго християнина? Не розлучатися, але злучатися християнським церквам!

(Дальше буде).

Петро Холм.

Церковне питання на підкарпатській Русі

(Докінчення).

По революції в 1918 р. на Підкарпатську Русь прилетіла хмара москвофілів різного покою та повела страшну боротьбу не лиш проти гр.-кат. віри, але й проти рідного слова. Щоби перервати ту культурну і національну єдність між Галицькою Україною а Підк. Русію, котра бодро почала промощувати собі шлях та щоби охолодити ті горячі симпатії, з якими усе населення відносилось до України, русофільські агітатори почали крайню брехливу і некультурну нагінку на все, що українське. Не лиш українська мова, але й місцевий говір найшовся на індексі. Многі батюшки почали богослуження правити на московський лад, вимовляючи старославянські слова по московськи, проповіді почали говорити на якійсь дивній мішанині старославянсько-московсько-українській, коли один з них говорив проповіді на місцевому говорі, обвинувачувано його о „українство“. До церковних православних шкіл приймають „учителів“ „істинно-руських“, котрих однак діти не розуміють, а з цілої науки користають хіба лиш тільки, що навчились соковитих московських лайок (клясичний примір Вел. Лучки), і страшно дбають про се, щоб — хорони Боже — не дістався до якої школи Українець, хоть би й православний. Взагалі русофільські проводирі стараються завести тут Росію, при чім до помочи стає їм невирішене ще й досі язикове питання (в двох гімназіях: Ужгороді і Мукачеві вже від давна навчання ведеться на московському язичі, а і до густської гімназії прийшло в останньому часі двоє руских, Москаль і Московка) та велика частина засліпленого в Росії чеського урядництва, головно з кругів легіонарських. Але сама маса православна говорить, як і говорила тим чистим карпаторуським говором, кождий докладно знає, що Москаль а Русин то не одно, і населення зове себе Русинами, руськими з виразним мягченням того с.

Православні агітатори, хочаки зискати темний і бідний народ для своєї національно-політичної програми, котра для нього була зовсім чужа і незрозуміла, пустилися на соціально-економічні експерименти, знаючи, що убогу масу народню тим найскорше за собою потягнуть. Обіцяли селянам, що, як перейдуть на православіє, то священникови треба буде платити 2 К від хижі на рік (то було з правила майже в кожному селі), що не треба буде давати коблини ні платити за треби.

Се населенню дуже „полюбилося“ і сільська біднота відразу пішла за тим кличем, бо передтим така коблина

придіром нераз таки справді давалася в знаки. Одначе со-
лодка обіцянка минулася, а прийшла правдива дійсність.
Православним батюшкам треба нераз далеко більше пла-
тити чим передше гр.-католицьким, а крім того що неділі
і свята мусять посилати в далеко віддалені села підводи
по священика, бо інакше не будуть мати богослуження. Се,
розуміється, не подобається тій вічно невдоволеній, наслід-
ком війни морально підупавшій, а роботою агітаторів роз-
політикованій селянській масі і вона витягає дальші консе-
квенції з тих кличів і програми, з якою підходять до неї
агітатори. Вона переходить на православіє вже не для того,
що священик мадяр чи мадярон і не для того, що каже собі
за все много платити (хоть в мотивах переходу гойкають
про се) і не робить сего з ніякого релігійного мотиву,
а переходить тому лише, щоби виломатися спід того ладу
і порядку, спід тих моральних обов'язків і законів, котрі на
неї вкладає гр.-кат. церква, щоби мати спромогу робити,
що забажає. Вона возьме собі і священика, але такого, який
її подобається і який прийме без застережень її примхи
і забаганки, такого, котрий буде підчинений її юрисдикції,
а не вона його. До того довели агітатори той добрий, чес-
ний народ. Забажали зробити його московським, а довели
до того, що зруйнували спокій і сусідську згоду по селах,
розполітикували селянську масу, висунули в її чоло сіль-
ських неробів, крикунів та мудрагелів, що терором ведуть
тоту масу щораз то глибше в пропасть, знищили той фун-
дамент, на котрому була оперта уся моральна структура,
усі моральні цінності села.

Не диво отже, що село, не маючи по переході свого
священика, живе як дике: до церкви цілими місяцями не
показується, бо православна за горами, за водами, а до гр.-
католицької не піде, не сповідається, живе невінчане а по-
хоронює їх звичайно якийсь селянин, заступник священика.
Не диво, що супроти такого релігійного ровгардіяшу по-
чинає поміж православними появлятися і ширитися секта
баїтистів і суботянків (Вел. Лучки, Горінчово, Бедевля).
Населення, що покинуло свою прадідну віру, не знайшло
в новій вірі спокою і вдоволення, воно попало радше
в якусь мороку, дістало — так би сказати — сильну горячку,
на зображення котрої слово „релігійна“ було би невистар-
чаюче і, аж коли та горячка впаде, можна сподіватися, що
населення відвернеться від нинішнього православ'я. Деякі по-
знаки вже нині мож видіти, бо в многих селах вже багато
є таких, що бажали би назад вернути до гр.-кат. церкви,
лиш що ще бояться або соромляться.

IV.

Положення гр.-кат. Церкви незавидне. Вона є предме-
том ненависти і наступів зі сторони православних агітаторів,

її, неознайомлені з відносинами, вважають заборолом мадяризації, що, розуміється, рішучого неслухне, бо гр.-кат. Церква є власне тим чинником, котрий зберіг широкі верстви простолюддя перед винародовленням тай змадяризованої інтелігенції вказувала все на її походження, а народ мимо її відчуження уважав її усе своєю інтелігенцією, своїми людьми. Тому сей закид кривдить гр.-кат. Церкву, бо як що духовенство було у своїй більшості і змадяризоване то не можна сього приписувати гр.-католицькій Церкві якотакій.

Попри те несправедливе кривдження і підозрівання о мадяронство, заповідаються Церкві і великі матеріальні шкоди, бо хоть часи революції минули, прийшла законна влада, настали мирні відносини, працюють суди і органи публичної безпеки, то в сфері релігії панує і на даліше право п'ястука, супроти чого і уряди густо-часто безсилі. Розагітовані і розбільшевичені православні одиниці, котрі свій більшевизм закривають православ'єм, счиняють нераз в селі такі розбої, супроводжувані нераз і кровопролиттєм, що в інтересі державного ладу повинні бути як найострійше покарані, тимчасом їх, коли й арештується, то по кількадемний в'язниці випускається звичайно на волю, а вони вертають на село як „мученики“ еще більше зухвалі, бо видять, що за дотеперішні насильства і безправства не стрінула еще нікого кара. Таким чином много церков і церковних мастків взяли православні в своє посідання, хоч би в даному селі остало еще много гр.-католиків, котрим вони правно належать, а Преосв. Папп мусить домагатися їхнього звороту дорогою судовою, судове ж поступовання звичайно дуже довго триває і нераз тяжко ті церкви і мастки навіть по правосильності судового розсуду назад дістати.

Положення гр.-католицького духовенства на загал тяжке. В урядах дивляться на нього з гори, з упередженням, в недовірям. Назву „мадярон“ пришивається кождому без ом'їмки, чим многих дуже кривдиться. Матеріально духовенство забезпечене, кождий парох має звичайно якусь землю, доходи епітрахидні та місячну державну платню 400—500 К. Коблини формально не було знесено, одначе на силу нігде не стягається, як се було давнійше, лиш буває вона утравильнювана обопільними договорами межи парохом а парохіянами, а непорозумінне під сим зглядом буває в деяких селах причиною переходу на православ'є. Правительство має щойно особним законом упорядувати справу коблини, а іменно має вона бути цілковито знесена, а духовенству має бути дане якесь винагородження в заміну за неї. Але відносно коблини духовенство взагалі держиться гідно і майже ніколи не допускає, щоби ізза сеї дрібниці наступив перехід.

Під зглядом національним духовенство дає багато до

бажання. Гр.-католицьке духовенство у своїй більшості поводить ся так, як би не виділо, що кругом нього твориться. Воно все ще не може пробудитися з того солодкого сну, до якого вколисав його зверхній блиск бувшої мадярської держави, не хоче скинути з себе оков, які вложила на нього мадярська культура, уважана ним чи не найбільшою і найціннішою в цілій Європі. Велика частина духовенства і досі не зорієнтувалася в витворенім світовою війною положенню, не зрозуміла духа нової доби, „не облеклась в нового чоловіка“, не стала ні крихітки національною. А національність гр.-кат. духовенства грає в цілому державному питанні найвизначнішу роль. Вона є ще й тепер найсильнішим козиром в руках православних агітаторів, вона є тим каменем преткновения, о котрий розбилися і в будучности розіб'ються всякі проби організації боротьби з православ'єм. Руськість гр.-кат. духовенства се „*conditio sine qua non*“ всякого почину в напрямі зліквідування православ'я. На жаль гр.-кат. духовенство в великій частині ще дуже далеко від того, щоб його мож назвати руським. Одні, то таки без обиняків кажуть, що вони Мадяри, при конскрипції в 1921 р. страшенно боронилися, щоб їх — хорони Господи — не записати Русинами, бо вони „не руські, а лиш гр. католицькі священники“, другі лиш про людське око вдають Русинів, а лише мала частина священників народовців готова на всякий труд для народу, охоча понести всякі жертви в обороні рідної віри. В духовному семінарі в Ужгороді панує чисто мадярський дух, для руської мови, руської культури, для любови всього, що рідне, там місця немає. Межи молодими богословами не видно найменших проблесків національного пробудження. Їх розговорною мовою є і на даліше мадярська і то не лиш в приватному житті, але нею розмовляють вони прилюдно і без сорому на згіршення оточення. І ще один тип витворився між гр.-кат. духовенством, а саме священники-русофіли. Стоять на становищі „єдінства рускаво народа“, рішають яzikове питання*), хоч самі не вміють добре говорити рідною мовою, ісповідують як найревнніше програму партії Гагатка і сп. і взагалі під політичним зглядом стоять на тій самій платформі, що провідники православ'я. І роблять се тогди, коли їх політичні одностуді викидають з парохій гр.-кат. священників, висвячують насильно церкви, пляново ладяться до заведення на цілій Під. Руси „святото православ'я“. Мовою рідною погорджують, бо тоюж мовою говорить бідний „вонячий Русин“, тому вони

*) Коли влада по довгих наукових дебатах рішила в літі 1921 ввести місцевий карпатурський говір як урядову мову до шкіл і урядів, майже всі ужгородські каноники видали торжественну заяву, в котрій протестують проти розбивання „рускаго“ народа, а висказались за тим, що літературною мовою на П. Р. може бути лиш „русскій“ язик з етимологічним правописом.

мусять мати іншу, котра би їх відріжнювала від того простолюддя, і коли тепер публична опінія вже не радо дивиться на малярську, то вони бодай прилюдно хочать уживати московської, бодай кілька слів та зворотів „істинно-руських“, бо справжньої московської мови при своєму лінивстві ніколи не навчаться.

Про народну роботу духовенства нічого й говорити. Воно до всякої роботи не політичної, а чисто культурної, просвітної не то, що не проявляє найменшого зацікавлення, але й ворожо ставиться до неї. По селах організуються читальні „Просвіти“. Місцеві священики ніяким чином не хочуть помочи при організації тих читалень, хоть до них відносно сього звертається в першій мірі з просьбою о поміч, деколи не хочать навіть в церкві оповістити народови про збори читальні то що, бо — мовляв — се просвіта „українська“, вони воліють бездільно і байдужно з заложеними руками сидіти і чекати, аж прийде православний агітатор „руський“, забере їм їхні овечки, а їх самих викине з парохії. Є, розуміється, і тут священики, котрі і до народної роботи беруться з любовію і запалом, але тих дуже мало і лиш межі старшими.

Про якусь плянову організацію боротьби з православ'єм покищо нічого не чути. З початком вересня відбулося зібрання делегатів від усього духовенства мукачівської дієцезії. Наради велися після кількох соток літ перший раз по руськи. Обговорювано положення гр.-кат. Церкви та зріст православія, а по зібранню удалася депутація до віце-губернатора з заявою льюальності гр.-кат. духовенства та протестувала проти терору православних. В недовзі по зібранню духовенства вибрався Преосвящ. Папп в візитаційну подорож по своїй дієцезії, на що гр.-кат. вірні від давна ждали. Відвідав майже усі важніші осередки, гр.-католицьке населення раділо, що виділо межі собою свого Архипастиря у ті страшні „дні скорби“, в часі, як терор православних найбільше шалів.*)

Відносно гр.-кат. інтелігенції, то вона вірно держиться гр.-кат. церкви. За виімкою кількох одиниць, що перейшли на православ'є, так учительство як і всі інші дикастерії світської інтелігенції міцно держаться прадідної віри. Селянство ще краще держиться головно в тих селах, котрими вже заволоділи православні. В котрім селі остав еще який гур-

*) Та поїздка Преосв. Паппа не подобалася розполітикованому і над міру політичному урядництву низших дикастерій, і воно своїм крайне некультурним і злочинним поступком знищило і ті невеличкі симпатії населення до урядництва. В Тересві зааранжувала фінансова сторожа дуже некультурну бучу, а в Густі організувало низше урядництво з місцевих православних формальну боївку, котра вигуками та камінням в сторону єпископа спровокувала бійку і лиш завдяки тактові гр.-кат. провідників удалося оминати кровопролиття.

ток греко-католиків, то він є виставлений на словні і чинні зневаги та всякі пакости зі сторони православних, бо визнавці нової віри інших аргументів не знають. І хоть в таких селах приходиться гр.-католикам не раз гірко терпіти, та все таки відважно і по геройськи держаться. Ба навіть в таких твердинях православля як Іза, Кошельово, Горінчово є много визнавців гр.-кат. віри, лиш зі страху перед пакостями православних визнають свою віру тихцем, потайки мов ті перші християни. Василіянський монастир в Бороняві і гр.-кат. парохіяльний уряд в Густі, як найблизші гр.-католицькі осередки серед православної повені могли би навести дуже много примірів такої геройської любови і признання до своєї віри. А і там де якесь село удалося агітаторам збаламутити та перейшло на православ'є, там мало є таких, хто би був справжнім православним. Лиш провідники є більше зацікавлені в новій вірі, а загал населення живе тим самим життям релігійним, що і перше, для нього віра не змінилася, змінився лиш священник. Не диво, що серед населення пробуджується після зрілої розваги туга за своєю давньою вірою, за своїми співами церковними (православні стараються внести інші напиви до церкви), за тим ладом і порядком, котрий передтим був в їх церковній організації, починаються поводи появляти одиниці, а то й цілі гурти, що переходять або бажають перейти назад до давньої віри. Перший примір дала Кушниця, за нею на то само заноситься в Салдобоши, Дубовім, Вільхівцях, Унігові і інших. Межи самими православними проводирами починається боротьба, самозванче зібрання православних делегатів в Буштині дня 1. марта 1922 р. показало, що в православній організації є вже два табори.

Се перші риси в незакінченій організації православля на Підкарпатській Русі, риси остільки знаменні, що так скоро появляються. Втихомирились хвилі революції, приходять мирні часи, ціле публичне життя вертає поводи до нормальних відносин, успокоюються поводи розбурхані пристрасти розполітизованого простолюддя, вертає спокій і лад, а се найтяжші вороги православного терору. Не диво, що під подувом законного ладу і порядку слабонькі стіни православної церкви починають хитатися. Ще лиш усильної праці гр.-католицького духовенства, а ті штучно і прихашцем зліплені стіни цілком розпадуться.

Примітка: Високоповажаному Автору Редакція на цьому місці висказує щире подяку за оті його совісно опрацьовані, інтересні інформації про церковне пагання на Підкарп. Україні.

Марійське Тов-о молоді.

Нова цінність на нашім народнім небозводі. Організація, яка на Заході має свою історію і може виказатися першорядними для церкви успіхами, у нас досі не спопуляризована. Доперва в послідних літах, коли крізь туман воєнного лихоліття починає продиратись надія кращих днів, стає воно яко важний співчинник в обнові суспільного ладу, в напрямі самих фундаментів суспільности, в виробленню характерів і сьвітогляду у молодого покоління. Недавно повстало у нас, бо 1918 р., а вже під його благодатним впливом лучиться наша молодь в ідейних стремліннях, як на провесні чула на теплий вітер природа будиться до нового життя.

Сліджу розвій цього молодого товариства від часу його заложення і своїми спостереженнями бажаю поділитися з читачами „Ниви“.

Наперед кілька уваг: що то є Марійські товариства і яка їх ціль? Марійські тов-а ріжняться від усіх релігійних стоваришень неодними моментами, які ставлять їх вище над усі інші і зближують у дечому хиба до так зв. „третіх чинів“. За найвищу ціль ставить собі Марійське тов-о станову досконалість (християнську) і становий а п о с т о л я т. Як орудник до цієї подвійної нерозлучної цілі служить з однієї сторони щира, дитиняча любов до Преч. Діви — з другої добір членів і органічна їх звязь. Вже ту впадає в очі ярка ріжниця. Звичайно інші стоваришення мають метою дати в руки вірних деякі орудники християнського життя і вдовольняються добрим християнським життям. В Мар. Тов-і на тім не кінець. В добре уладнанім Мар. Тов-і все веде до реалізації високої цілі. Тов-о є все зложене з однородних елементів, це є християн одного стану: урядовців, студентів, служниць і т. д. і те дає можливість зжиття зі собою, відчуваючи спільність інтересів. Членів приймає тільки по відбуттю хоч $\frac{1}{2}$ -річної проби. Скликує на часті (що тижня або що два) збори, дає в руки добру лектуру, веде до частого приймавання св. Тайн і т. д. Ширше про Мар. Тов-о написав у своєму часі о. Др. Маркевич ЧСВВ. (Нива 1913, серпень), забираючи голос в 350 літню річницю уродин Марійського Тов-а. За протяг трьох і пів століття Марійські Тов-а виказали так дивні успіхи в виробленню, усвяченню своїх членів і у всестороннім апостоліаті, що діждалися найвищих, повних одушевлення признань не тільки від першорядних мужів в історії, але також від намісників Христа. М. і. Пій Х. так широкоглядний, а при тім так відчуваючий сучасні потреби Церкви й людства назав Марійські Тов-а найбільшою своєю розрадою в усіх журбах — і заявив, що від Марійських Товариств сподіється відродження

суспільности та всього доброго на світі. Тії слова з так компетентних уст переважають тисячу інших висказів.

Під хвилю Марійські Тв-а обіймають сіттю цілу земську кулю й числять сотки тисяч а може й мільйони членів. Від Церкви вони наділені особливими привілеями, а їх розвоєві посвячують, так єпископи католицького світа, як також духовенство і світська інтелігенція свої зусилля і найкращі сили.

У нас на Україні вони повстали не скорше як 1616 р. В тім році великий наш Атаназій, Велямин Рутський, уже як митрополит І. вересня сам вписується до Марійського Тов-а *in conspectu nobis et bilium ad S. Barbaram Sclavoviae* і тогож року в місяці грудні Василяни одержують з Риму привілей закладати Марійські Тов-а.

В новітній добі закладає їх о. пралат Ізидор Дольницький, а затим знова, хоч на жаль, лише декуди, занялися тим ділом ОО. Василяни.

Властиве русло найшла собі ця благодатна акція в нашім народі доперва в послідніх літах. В маю 1918 р. повстає гурток молоді з найідейніших гімназійних учеників і закладає Марійське Т-во. Душею їх є о. Др. Йосафат Маркевич. Цілим серцем приятель молоді чоловік, що ціллю життя поставив собі — працю для молоді. І займається ньюю вже більше десятка літ. Знає її душу та її потреби. Щоби тим краще прийти їй з поміччю, студіює життя молоді за границею й ріжні її організації, між ними й організації Марійські. Його вибрало собі наше молоде Марійське т-во провідником. І хоч у нас католицька організація й католицька акція світських, — то область нова, де всьо, що так скажу, треба з нічого сотворити, то мусимо признати, що під його проводом наше Марійське Тов-о молоді виказало за цей короткий час незвичайні успіхи. Візьму лише під увагу ті успіхи, які можна вчитати з наших християнських органів („Поступ“, „Наш Приятель“, „Нива“, „Місіонар“).

Марійське Тов. молоді зачинає свою діяльність властиво 1920 р. Хоч заложене 1918 р. не могло зачати своєї діяльности, бо прийшов знаний переворот, опісля польсько-українська війна, облога Львова, вивезення Крехівських Василян, а з ними й провідника Тов-а, о. Др-а Маркевича. Доперва коли настали нормальніші відносини та спокійніший час, коли вернув о. М. з неволі, Тов-о зачинає свою діяльність. За ті два роки — за той короткий час життя, ми бачимо, що Марійське Тов-о:

1) Заснувало добірну бібліотеку для молоді середніх шкіл у Львові, яка числить понад 1500 томів і з якої до недавна користало дуже много учеників та учениць.

2) Розширило понад 100,000 примірників доброї лектури, в тім поважну частину релігійної для поглиблення релігійности.

3) Заклало окреме видавництво: „Д о б р а к н и ж к а“ (Львів, Содова, 4), яке зібрало много вибраних книжок свого і чужого накладу й поширює їх із великою енергією та рухливістю.

4) Видає два органи: „Поступ“ і „Наш Приятель“, якими дійшло в засаді до найвищої експанзії, обіймаючи своїм впливом шкільну молодіж від діточих літ аж до університету включно. Мимоходом кажучи оба органи, незвичайно уміло редаговані, і змістом своїм і формою перевищують усе, що на тім полі в нас появилось. Тож, коли зважимо, як трудно нині вдержати орган і яка доля стрічала всі студентські часописи, то мусимо Тов-у погратулювати.

5) Оснувало „С о ю з п р и я т е л ь в м о л о д і“, яке має нести, — хоча дотепер, що правда робить це дуже скупю, — матеріальну поміч, — який однак при нашій душпастирській допомозі мігби зробити діяльність Тов-а вповні безжурною про завтра та незвичайно успішною.

6) Згуртувало у своїх рядах не тільки до 1,000 молоді середних шкіл, але й кілька груп академіків і готується до центральної християнської організації всіх середних шкіл з осередком у Львові. Це видко м. і. з заклику львівських організацій („Поступ“ 1921. ч. 6 7) до молоді середних шкіл і з комунікатів студентського Секретаріату в „Ниві“.

Є це отже успіхи рідкі, модерні в найліпшім значінню цього слова й першорядні для будучности нашого народа.

Іменно Товариство розвиває свою діяльність саме в тих кругах, з яких має вийти майбутня інтелігенція, отже майбутні провідники цілого народа, що поведуть його або бездорожжями до погибелі, або ясним шляхом до правди й долі. Що значить свідомо християнська або ново-поганська інтелігенція, цього сумні а й трагічні докази мали ми в останніх десятих літ у різних народів світа.

Крім цього Марійське Тов-о спомагає й доповнює нашу душпастирську працю, якраз між цією частиною нашої суспільности, яка найменше підлягає благодатним впливам душпастирства (середньо-шкільна й академічна молодь) і де успіхи навіть совісної та вмілої душпастирської праці (катехитів) не приносять бажаних результатів. Деж із якої же школи або університету виходить по скінченню студій якийсь, свідомий людям гурт свідомих самостійних практикуючих християн? Як нам усім відомо, релігійність шкільної молоді, головно в вищих клясах при сучасних відносинах і сучаснім шкільнім системі, то правдивий душпастирський проблем, який трівогою о будучність народа повинен наповняти всіх добре мислячих людей.

До практичного й успішного рішення саме цього, відай найтруднішого проблему причинюється Марійське Товариство. Причинюється надзвичайними душпастирськими оруд-

ками: апостолятом преси й апостолятом організації.

І тому, по моему переконанню, належиться Марійському Тов-у від нас усіх душпастирів не тільки щира вдячність, але також енергічна інтензивна поміч і співпраця.

В таких підприємстві на початок безперечно потрібна є матеріальна поміч. На саме правильне видавання 2 органів мусить товариство видавати місячно — після моїх інформацій около 400,000 (!) Мп. А деж накладі різних друків, необхідних для живої акції, і т. п. А оплачення функціонарів, льокаль?

З дрібних студентських членських вкладок та передплат за свої органи Тов-о не розвине такої діяльності, якби хотіло й могло. Коли має бути центральна організація, як заповідається — і щоби ця організація повела успішно діло — по моему розумінню — потрібно ширшого апарату в центрі, але також потрібно і провінціональних центрів. І в провінціональних містах потрібно для цьої організації своїх бібліотек та відповідного апарату. Знаючи матеріальний стан нашої учащоїся молоді, не можу сподіватися, щоб вона змогла ті всі потреби покрити; противно в більшості випадків її ще треба буде прийти з поміччю.

Тому для придбання відповідних фондів пропоную слідуєчий спосіб, випробуваний уже деіноді, в часті в нас самимже Марійським Тов-ом:

1) Започаткуймо кожний по своїх парохіях так зв. „Дар для Марії“. Це є: виложивши теплим словом важність виховання молоді і діяльність Марійського товариства під прапором Марії, попросім вірних, щоб дали пр. від особи по 5 мп., а хто може то більше. Якби так справою занялося 50% нашого духовенства отже 1000 душпастирів, а в кожній парохії дало цю жертву по 5 мп., тільки 500 осіб, тоді малиби ми $1000 \times 500 \times 5 = 2\frac{1}{2}$ міліона. Такий малий дар не буде нікому трудний (на одну родину 15—25 мп.). Дар мігби зібрати сам священик по богослуженню тої самої неділі: а для тих, що не мають, другої неділі. Або одної неділі заповісти, а другої зібрати. За жертводавців можнаби заповісти й відправити молебен пр. там, де правиться молебен в 1. неділю місяця по богослуженню або панахиду за померших із їх родини. Висоту дару в кождім селі повинен опісля помістити „Наш Приятель“. Цього способу уживають інші народи і так дають спромогу студентству зорганізуватися на християнських основах. Пр. Чехи на „ніколаївський дар“ для студентів в р. 1920 зібрали 50,000 чes. К. то зн. $3\frac{1}{2}$ міліона мп. І такий дар повторяють кожного року.

2) Окремо від „Марійського Дару“, дещо пізніше треба запізнати вірних із „Марійським Союзом“ (Нива 1920 грудень). „Приятелі“ в Союзі платять 100 мп. річно, „Добродії“ 1000 мп. раз на все, а „Основники“ (Ктитори) 5,000 мп. Тут на мій погляд не треба просити, ні жебрати, тільки запізнати із Союзом, виложити його користи, звернути увагу на вічні Служби Божі і кількома словами заохотити до приступлення, беручи на себе висилку грошей до Львова (від тих що самі не схотять тим займитися). Товариство присилає кожному грамоту. Найби так в кождім селі знайшовся хоч один „Добродій“ а тільки 20 „Приятелів“, тоді маємо $1000 \times 1000 + 1000 \times 2000$, то це дало би знова 3 мільони Мп. Так в протягу короткого часу могли би ми дати відповідну поміч нашій молоді.

3) Поширюймо часопис „Наш Приятель“. При великім числі передплатників він не лише оплатиться, але міг би принести деякий дохід Марійському Т-ву. Це також злегшило б його журбу. Якби так знова тисячка нас приєднала 25—30 передплатників, а цеж чейже не трудно — і добре виховання молодого покоління, дітей наших заслугує на це, щоби сьвященик у тім згляді потрудився — то „Наш Приятель“ осягнув би 50 або і більше тисяч накладу. В моїй парохії розійшлося 100 примірників, з того 50 сталих передплатників.

Про иншу дрібнішу поміч тільки згадаю. Що пр. нам шкодить узяти до себе (для кольпортажі, чи по богослуженню в неділю чи свято чи в парохіяльній канцелярії) 25—30 книжочок виданих Товариством („Сердешна мати“, „Голос Ісуса“, „Малий Петрусь“ і т. п.) Се дало б нагоду парохіянам набути добру лектуру, а для Товариства принесло би знова кількадесят або й кількасот тисяч.

Кінчу цих кілька завваг. Грізні потреби наших часів, дбайливість про нашу будучність, ревність душпастирська і любов до Христа — повинні нас склонити, щоби не ждати й не відкладати й не спізнатися. Діяльність Марійського Товариства вважаю акцією під цю пору провидінням нам даною. Коли ми доросли, мусимо його підперти. І чим скорше прийдемо з поміччю, тим скорше уможлиavimo йому повний розвиток і благодатну діяльність.

о. Володимир Лиско.

О. Др Гавриїл Костельник

„Чесність з собою“.

(Роман В. Винниченка*).

Фільософи видумали новітний атеїзм — виспеціалізували його теорію. А що в теорії легко кожду річ зідеалізувати, то й фільософи, подвижники атеїзму, покористались тим „плюсом“ теорії, і зідеалізували атеїзм, представляючи його гідним провідником інтелігентної душі, найвищою мудростю, поступом, невинятком. За фільософами ідуть белетристичні писателі, які конкретизують атеїстичну ідеологію, фільософічній теорії дотворюють тіло — і шойно вони виявляють властивий зміст атеїзму. А сей зміст страшний! Він веде до повного заперечення людскости, до нігілізму. З чоловіка остається тільки аморальний звір; з людського товариства — стадо мішаних звірів. Се новочасна „зміна всіх вартостей“ (Nietzsche), „нова мораль“. Розуміється, що не кождий письменник, що покланяється атеїстичному Молохови, доходить до тої скрайности. А се з різних причин (які туг годі розбирати). До скрайности доходять ті, що за всяку ціну хочуть бути „чесні з собою“ — *creare mundum, fiat... veritas*. А властиво не так „*veritas*“ (правда), як „нова мораль“. „Повстає ціла фільософія нової моралі, автори і творці якої претендують на сміливість, оригінальність, новизну“ (Сергій Єфремов.**)

* * *

„Провідником того „нового слова“ на українському ґрунті виступив оден з найталановитших молодих письменників наших — Володимир Винниченко“ (Сергій Єфремов). На жаль! Пішов за російськими нігілістами, декадентами в повнім значінню слова.

Коли д. Єфремов писав свою студію „Літературний намул“, мав він на думці головню „Щаблі життя“ (песа) Винниченка, бо роман „Чесність з собою“ ще не був на світі. Заки приступимо до обговорювання роману „Чесність з собою“, вказаним буде піднести погляд і заміти д. Єфремова що до песи „Щаблі життя“. Ось відповідні уривки з його студії: „Що це таке — якась манія протитуцизма, чи крайнє моральне здичавіння?... Проте хай не забуває чи-

* Київ-Відень 1919. р. (X том „Творів“ В. Винниченка). Друковано 15.000 примірників.

** Сергій Єфремов: Літературний намул (з сучасного письменства). Київ 1908.

тач, що перед ним — творець „великих, широких щаблів“, на думку д. Винниченка“... (стр. 34.). „...бо хочби там що д. Винниченко говорив, а таки краще бути невдоволеним Сократом, ніж задоволеною свинею“ (39). „Герой песи, Мирон, як тип, нікуди не годиться, він наскрізь вигаданий: це просто манекен, який служить авторові тільки на те, аби приміряти на йому одержу власної моралі. Його устами говорить сам автор“... (22). „Розмова № 1 й — (даруйте за слово) проституція.. „Будьте чесними з собою, — проповідує Мирон іншим разом. — Можете одверто йти в баню і ресторан? так одверто і просто йдіть в публичний дом! Можете при всіх подати руку баньшику і лакею? Подайте так само і проститутці“ (26—27). „У Мирона є мати, яку він з доброго серця вбиває, і сестра-проститутка, якою він афішується“ (25). „грубо, безтактно, образливо і без потреби, так її рекомендує: „Моя сестра. По професії проститутка“ (34). Годі навіть в переповідженню всього наводити, бо стидно. Просимо читача вибачити й се, що мусимо навести. „Мирон, вибачте на слові, половий орган, що поглинув собою людину цілком і без остатку“ (62). „Досить розмов з песи д. Винниченка: надокучило. Воювати азбучними істинами, проти яких безнадійно виступає автор з так само азбучним, позиченими з прописів, тільки перелицьованим арсеналом аргументів — нудно і неприємно“ (50—51). „І гаснуть з чаду з того диму великі ідеали, святі пориви саможертви, любови і блимають натомість себелюбні, дрібненькі, егонцентричні теорії чесности для себе, малих діл, вузьких пориваннячок, брудної гульби“ (67). „Проте з „Щаблів життя“ вийшла річ і не художня і нікчемна з ідейного погляду“. (79). „Убожество — характерна прикмета як самого Мирона, так і тих, хто в Мироні бачить якогось нового чоловіка, зразок для життя“ (63).

„Живучи широким життям серед людей, в громаді, людина не тільки з собою повинна бути чесною — іще більше мусить вона дбати про чесність що до інших людей“ (57). „...їхні бажання, їхні вподобання, смаки і потреби розходяться з моїми. Який же вихід з цієї колізії? Д. Винниченко обходиться з питанням македонським способом: роби що хочеш, аби одверто, не ховаючись... бери „солодке“, тікай від обов'язків; не хочеться стару матір годувати, дай їй добру порцію морфії зажити. Це значить „бути чесним з собою“, як цю чесність розуміє Мирон“ (55). „І скажу — нічого дивного не буде — — — як який-небудь хлопчак із жовтими заїдами візьме собі за зразок Мирона й почне малпувати його безглузді вчинки, ховаючись під плащ протеста проти сучасної моралі. Що з цього може вийти — лишаю на здогад самому читачеві“ (66).

„І проте я особисто кожний новий твір д. Винниченка зустрічав не тільки з цікавістю, а й з якимсь острахом за цього талановитого письменника“ (20). „Пощастить йому, думалось мені, перемогти оту ваду й морально видисциплінувати себе — і наше письменство збагатиться не тільки на визначного письменника, але й на широкого гуманіста; не пощастить — то цей стихійнодужий талант може повернутись на руйнуючу роботу й годен буде наробити тут великої шкоди, як та розбурхана стихія, що поламала всі перетики, якими для добра людського її обставлено“ (22).

* * *

Отсі побоювання д. Єфремова на жаль сповнилися. Як на перекір пересторогам д. Єфремова Винниченко ще раз повторив виклад тої самої огидної „нової моралі“, з тою зміною, що в „Щаблях життя“ подав тільки уривковий начерк, а в романі „Чесність з собою“, як те вже сам заголовок свідчить, розвинув він свій виклад в доцільну, виразну синтезу. Тож і вибрав собі форму роману, щоб не бути так звязаним формальною стороною, як в драматичному творі. Той сам манекин Мирон з тою самою своєю сестрою і тут виступає яко головний герой — властиво речник.

„Чесність з собою“ се не дієвий (драматичний), але ідеологічний роман. Він наскрізь порнографічний, але та порнографія не так сенсуалістична, як аморальна. Ходить авторови передовсім о те, щоб читач затратив поняття про „гріх“. Всі особи служать авторови лиш на се, „щоби примірити на них одержу власної моралі“, як про Мирона (з „Щаблів життя“) висказується д. Єфремов. Виступають тут дві пари, які є властивими моторами цілого роману, а одна пара є контрастом супроти другої: Мирон і Дара, Тарас і Віра. Інші особи, як сестра Мирона Маруся, налогова проститутка і піячка; Оля, сестра Тараса; Сергій, муж Дари; Семен Васильович, батько Дари і Віри; Наталя, Петрусь і ин. — становлять тільки пасивне тло, на якому виступають головні мотори. Тільки перша пара (Мирон і Дара) вповні дозріла до „нової моралі“; друга пара (Тарас і Віра) вправді стремить до тої цілі, але нема в неї достаточних сил до замірів, і яко щось половичного, щось недостосованого, в собі суперечного, гине під колесами життя. Головний герой, Мирон, се аморальний цинік, якась потвора, „чиста худобина“, — на думку Винниченка: визволений чоловік, взір чоловіка „чесного з собою“. Говорячи, він чито загикується чито протягає деякі самозвук:

„Ну, на-а-що мені! Я й сам можу ходити по землі. Хто почуває себе цілком слабо, той підпори шукає. Я ж ще поки сам спробую.“ (196 стр.).

Мова тут про Бога та молитву. Мирон має якусь посаду в заводі (в фабриці), але його тут ніколи не видно. Він тільки навчає всіх і всюди про „чесність з собою“. Автор наводить лише три його діла, ось які: 1) Нічю Мирон ще з одним спільником „в машкарах і кашкетах“ з револьвером в руці рабує старому Семенови Васильовичови (поміщикови, батькови Дари та Віри) 1000 карбованців, „а другу (тисячку) великодушно дозволив лишити у себе“.

Се все зроблено так зручно, „з дуже ввічливим поклонником“, що обробований виражається про тих злодіїв: „Вони дуже милі та дбайливі люди“ (!). Атже се була тільки частинна „експропріяція“. Чи ж не наївне? 500 карб. Мирон віддав спільникови за поміч, а других 500 дав бідному недужому Тарасови, щоби той мав за що лікуватись. Се ніби „красша“ сторона Мирона — альтруїстична політура, в дійсности дуже наївно обдумана, і штучно Миронови причеплена. 2) Мирон (в часі коли любить в Дарі) знасилює Наталю.

— „А щож мені більше?... Ви казали, що без любови душ неможете віддатись... Я довів проти-явне й іду-у...“ „Наталю закрила лице руками й покрутила головою: — О, якіж ви гідкі!... Які гідкі... Як неблагородно, мерзостно...“ Мирон: „Хі-і-ба?... Вас тільки так і треба вчити... занадто вже надокучили ви мені... всі! Прощайте!“

Отже речник д. Винниченка не лиш вчить, але й зарозом дресує людей, щоб їм довести правдивости своєї „нової моралі“. 3) Мирон малює картину „рождіння життя з трупа“, яку однак все ховає під заслоною, щоб її ніхто не бачив, бо вона ще не викінчена.

Дара та Віра, поміщицькі доньки, з нудів життя шукають чогось нового, подразнюючого, і пустились плисти струєю соціалізму, слухаючи науки Мирона, і підкохуючись в ньому. З Віри кепська учениця. Грішить і грішить, але скрито, і дізнає опісля викидів совісти, не уміє бути „чесна з собою“. Вкінці відбирає собі життя, коли побачила, що Мирон любить Дару.

Дара „безмежно рідна“ Миронови. Добре поняла його науку. Вона замужна, але її муж ні до чого — ізза гріхів в молодости (чи чогось такого). Довший час Дара бореться з собою. Іде в готель, і тут здає іспит з „нової моралі“.

„Один раз неначе для того, щоб перевірити себе, другий раз виходить, неначе б то для того, щоб задовольнити себе, зробила“. „Приведіть мені мушину (до льокея говорять): Водите-ж ви до мужчин жінок. Ну, от так само приведіть мені мужчину. Я заплачу йому і вам“.

Старого, лисого „невеликого панка“ випрошує за двері:

„От що голубчику — старих та малп мені не треба. Мужчина повинен бути молодий і гарний. Розумієте?“

Приймила молодого, гарного студента.

„Ви мені потрібні, як мужчина. Розумієте?“ Дара все робить „одверто“, а студент червоніє, стидаєсь — він „не чесний з собою“. Вкінці Дара покидає свого мужа, і стає „жінкою“ Мирона.

Молодий Тарас, революціонер, невдоволений сучасним суспільним станом і сучасними людськими поглядами, чухотник, вічно невдоволений з себе, уважає себе подлим, незрівноважений, прочуває, що йому дійти там, де Мирон вже стоїть, але борикається з „нездоровим“ ідеалізмом, і лишається на половині дороги. Мирон вже цілий звір, „чистий“ звір, а Тарас лиш половичний звір, — людські пересуди не дозволяють йому дійти до мети. Тарас ще тільки шукає, вчиться, досвідчує. Любить у Вірі, випикує їй листи, повні „свяченого“ чару, але між тим (дослівно!) якась стара проститутка його зводить, і він, заплативши дань 23 копійки, вже реалістично дивиться на свій „ідеал“, зрозумівши, що усі такі ідеали се тільки сексуальні маячення.

„Прийшла з темряви жінка, брудна, негарна, й за 23 копійки забрала й занесла з собою мою світову скорботу, мої замаху на поезію, забрала „свячене“, і в мене вже нічого нема... От це ловко! От це добрий ляпас „вічний, Єдино-головний“ душі!“

Пристає до нігілістів, ладить бомбу, яка експлодує, і він гине. Тарас лежить мертвий у власній крові, Віра так само — а в тім моменті Дара безцеремонно покидає свого мужа, і пристає до Мирона. Мирон:

„З трупів наше життя родиться?“

Дара: — „Не ми їх зробили.. А коли-б і ми?.. Що ж? Сильне живе, слабе гине. Мертвих не воскресити. А деяких і воскрешати не треба... Е, чого там! От дивилась я на них. І горе їхнє якесь... трухляве... Чужі вони самі собі... Трупі? нехай трупи! З трупів виходить життя? Все одно, нехай звідки хоче виходить, аби життя! Жити хочу! жити, Мироне, робити, творити й руйнувати... Цілуй! На трупах цілуй! Міцно, радісно!“

„І яко мога швидче їдьмо звідсіля. Так? — Яко мога швидче! Нові місця, нові люди, все нове. К чорту старе! Годі. А тепер цілуй! Цілуй, мій ясний, цілуй скажено, несамовито, на злість всім трупам, всьому гнилому, брехливому, старечому. Цілуй!“

Такий кінець. Завішання гідне всіх жителів пустинь і лісів — левів, тигрів, вовків, лисів, гадюк і т. д., які не знають, що се брат, сестра, будуче, минуле, добре, зле... Лише одна в тому разяча недорічність: хто вже так ганебно топче цілу людську душу, той послідовно повинен би вичисись також людської мови, і стати дійсною звірюкою, а не лиш мальованою. Ось який чудовий виплід атеїзму!

Правду сказавши, не Винниченкови, лиш модерному атеїзмови, яко властивому авторови, треба приписати всі ті звирячі елюкубрації. Новітний атеїзм відчинив браму, що веде в пропасть, а його визнавці доходять по тій дорозі, де кому подобається. Можна тут розрізнити послідовних і непослідовних Винниченко хоче бути послідовним — не з любови до правди, лиш для оправдання свого розпусного життя. І ставляє квестію ясно та рішучо:

„Коли є душа, то є все: є й гріх і закон і злочинство і моральність... Правда? А коли нема? Га? Коли нема ніякої душі, що тоді?“ — „Тоді ж все брехня! Брехня! Все! Тоді нема ні гріха, ні моральности, тоді тільки тіло. Ніякої рідности душ, нічого“ (стр. 115).

Се говорить Тарас. Так дійсно квестія стоїть. Алеж прецінь годі в практичному життю обходитися без моральних вартостей. Щож отже? Ось тут розстайна дорога для атеїстів. Одні — ті, що боронять гуманність, культуру, традицію (до тих належить Єфремов) — не дозволяють з головної тези атеїзму висувати відповідного їй практичного заключення, оправдуючи се тим, що се було би руїною людскости, що практичне життя тому рішучо противне. Але як метафізично оправдати таку непослідовність? Тут знова розстайна дорога між атеїстами, і повстають школи, „їмженість числа“. Одні кажуть, що „теорія“ щось иншого, а практика щось иншого (слідкуючи за приміром Kant-a, котрий до зовсім инших висновків доходить через „*reine Vernunft*“, а до инших через „*praktische Vernunft*“). Інші загалом не хочуть здавати собі з того справи. І т. д.

Але ті, що „грішать“ сміливістю, не жахаються атеїзмови дати повне слово також в практичному життю. До тих пристає Винниченко — „Коли нема душі, то все брехня!“

Всі моральні погляди — злуда. Брехня кругом — „все брехня!“ Що отже остається? В науці агностицизм, в моральній сфері — повна сваволя. Мирон:

„Слухайте, що я вам кажу. Нема ніякої душі ні тіла. Все це дурниці. — Дурниці, любий, зайві, непотрібні. Ви страждаєте, це — важно, а решта тільки назви більш чи менш вдалі. Плюньте на їх. Покиньте“.. (117).

Остається отже тільки почування:

„Почуття, почуття життя є важно“... А коли так, то цілню життя бути лиш се, щоби добре почуватися, а способи, яких до сього ужиємо, стоять отвором всі можливі без ніякого „не вільно“.

В усьому треба зважати тільки на себе:

„Все є добре, що дає радість, і все є зле, що дає страждання“ (117).

Се вже старий кодифікатор новітнього атеїзму, Spinoza,

тими самими словами виповів: „Під добрим розумію усякий рід радості і все, що причиняється до неї, а головню се, що сповняє бажання, вже якенебудь воно було би; під злом розумію кожний рід смутку, а головню се, через що бажання ударемнюється“. *) Алеж ученик, Винниченко, ліпше по-няв атеїстичну „правду“, чим учитель, Spinoza укладав метафізику, вірив в розум, в науку. А Винниченко йде даліше (властиво: падає ще низше): Коли тільки „почуття життя важно“ — то тільки почуття, а решта — брехня.

„Залиште ріжним дегенератам, безнадійним виродкам займатись душами та містицизмами. Вам сором. Хай займаюься скиглінням та душевною метафізикою всякі ледацюги та ті, що вмірають від ледацтва та негідности. Це їх заспокоює та прикрашує у власних очах“ (118).

Нема моральности, є тільки сила життя (так, як у Spinoz-и); нема чесноти, є тільки вдоволення, почуття гармонійне.

Ось тут виступає властива наука Винниченка. „Чесність з собою — се нова мораль“ (28), вона „відкидає все, що каже мораль“ (28). Жий так, щоб у твоїм почуттю не на-ступав роздор, війна (грижа совісти, стид) — невдоволення з себе. Роби, що тільки хочеш, але не роби с'обі нічого з того, що робиш. Воюй сміло і отверто з старосвітськими „моральними“ пересудами, бож все тільки брехня. Ось се значить бути „чесним з собою“.

„Іди та роби, що хочеш, аби ти сама вірила, що добре робиш“. „Тиж мучишся більше від того, що сама вважаєш гидким те, що робиш. Коли гидко, то хоч умри, але не роби! Або коли робиш, то роби так, щоб і розум твій оправдав те, що робиш. А на других плюнь, забудь про те, що вони думають. Роби по своєму“ (55).

Теорія теорією. Так і тут. Додайте до неї „ductus rationis“, чим Spinoza воює, і воно виглядає не так страшно. Алеж Винниченко плює на „ductus rationis“, се для нього „дурниця“, для нього лиш „почуття важно“. І от виходить з того таке, що навіть атеїсти кричать: фє! погань! свинство!

„Чого перед собою брехати?... хм! пішла, узяла, привела... Ні для кого не соромно. Кожда, коли потреба є, хай пійде, візьме і приведе. Чи чоловік, чи жнка — все одн... Нічого злого в цьому нема“.

Ось так всю мудрість атеїзму визискано для утвердження „вільної любови“.

„Кохання — особиста справа кожного, і ніхто в цю справу втручатись не може“ (97). „Розпуста в надмірности, в чому б та надмірність не була, в шкодливости від неї“ (183). „Не ті, що легко дивляться на фізичні відносини, суть неморальні, але ті неморальні, для котрих в них весь жах, мораль і всі родинні відносини“ (186).

*) Spinoza: Ethices, Pars III. Prop. XXXIV. Schol.

Коли розум і наука „дурниці“, коли моральні закони є тільки химерою, коли тільки „почуття важно“, то логіка психологічна розвивається сама собою в тому напрямі, що ідеалом чоловіка стається „задоволена свиня“, а не „незадоволений Сократ“. Коли тільки „почуття важно“, то відпаде „душа“, а лишиться тільки „тіло“ (хоч се ніби тільки слово для Винниченка), бо почуття „тіла“ є більше разячі, як почуття „душі“. Між почуттями буде найважливіше те, яке найсильніше виступає і з найбільшою принадою. А се у зрілого чоловіка безперечно сексуальні пристрасти. Ось так то доходить до того, що Мирон, як д. Єфремов висловлюється, цілий перекидується в „половий орган без остатку“. Тільки се для нього „важно“, се зміст життя, а все проче „не важно“, „брехня“, „дурниці“ — все. Се „обурення тіла проти душі“ (220 стр.). Розуміється, що з таким самим правом для п'яниці буде тільки стан оп'яніння „важно“, для дитини тільки принадний смак солодощів, для кровопійця тирана тільки муки підбитих, і т. д. Після сеї „логіки почуття“ найвисшою нормою стається суб'єктивізм, крайній егоїзм — „Роби по своєму! Плюнь на інших!“ А вже в різних людей різні чуття виступають як найсильніші, а кождий має безоглядно йти за своїм власним чуттям. Так людство стає розбите на несучільні одиниці, між якими може панувати тільки „*bellum omnium contra omnes*“. Але чи ж такий „суспільний лад“ принесе щастя для загялу? Фільософи сього поколю, як Th. Hobbes та Spinoza, анатемізували такий „ідеал“. Після них „*bellum omnium contra omnes*“ („війна всіх проти всіх“) се був первісний, дикий стан людства, і власно тому, що так було зле, сформулювалось людство в держави, де вже є право, „мораль“... Але на те вони були фільософами! А поет-белетрист Винниченко фільософію залишає „різними легенера́там“ — для нього тільки „почуття життя важно“. Буде біда в „новій“ суспільності? Будуть трупи? Нехай собі!

„Цілуй...на злість всім трупам! З трупів наше життя родиться?... На трупах цілуй?“ — „Сильне живе, слабе гине!“

От і маєте. Жити, з чужих трупів своє життя ссати, має „право“ (бо має силу) тільки нова аристократія — аристократія розпустних, аморальних, „чистих звірів“.

Чуття має то до себе, що воно само виступає, розум тут ні при чому. Тому розум — „дурниця“ для засади „лиш почуття важно“. Розум кидає свій погляд на минувшину, на будуччину, на можливість, на загальність, і творить висшу синтезу в нашій свідомості. Чоловік, що живе „*ductu rationis*“ числиться з тим, що давно було й що не зараз прийде, і в наслідок тих вимог часто мусить те пер

поносити різні жертви, які прикро відбиваються в почуттях. А почуття? Для нього існує тільки момент! Нині воно таке, завтра інакше; тут таке, там (в іншому оточенні) інакше. Засада Винниченка каже: Жий тільки моментом! Біжи за приємним чуттям, змінюй місце і способи, аби тільки догодити чуттям!

„Все одно, нехай звідки хоче виходить (життя), аби життя! Життя хочу! Жити...“ „І якщо мога швидше їдьмо з відсіля — якщо мога швидше! Нові місця, нові люди, все нове!“

От і маєте синтезу життя після засади „тільки почуття життя важно“.

Се чиста — без найменшої пересадки — синтеза скотинячого життя. І коли ми Миронови давали епитет „чистий звір“, то се не із згидності тільки, але се вже сам Винниченко так формулує. Ось який найвисший ідеал Тараса:

„І ще з невагою говорять про тих, що не живуть духовним життям. „Як скотина...“ О, божевільні! Як би я хотів бути цією здоровою, вільною скотиною! Як би я хотів без цієї вищої душі качатись в траві, пити проміння сонця, з ревінням кидатись на ворога й любовно лизати своїх дитинчат! ...Нічого не думати, ні про які ваші душі, культури, моралі, брехливі, божевільні, чадні. Сонце, трава, вода, простір, вороги, подруга, дитинчата. О, проклята думка! Вона позбавила людину всіх цих благ! Вона зробилась його Богом і тюрмою, вона заволоділа, як підступний льокай, довірливим паном — тілом...“ (215—216).

Отже не людина, лиш скотина — се найвисший ідеал „нової моралі“. Дійсно: „О, якіж ви гидкі! Які гидкі! Як неблагородно, мерзостно!“ Та біда в тому, що чоловік не може стати скотиною, хоч і хоче. Ота нещаслива „душа“, яку Винниченко проклинає, губить ціле діло. Скотина живе тільки змістом чуття, й слідує за чуттям, алеж природа подбала для неї, щоб вона не виродилась, ставляючи їй норми інстинкту. Се правда, що скотина „здорова“, але не правда, що скотина „вільна“. Скотина не може переступити меж свого інстинкту, не може, ані чогось такого забагати собі: А чоловік на місце неможливого дресовника — інстинкту — дістав від природи автономну силу — душу з її розумом та свободою волею. І нема згори визначених границь для чоловіка. Коли отже чоловік хоче статися скотиною, то не станеться нею, тільки упавшим чоловіком, бо він не буде жити як скотина, сліпо придержуючись норм інстинкту, тільки тою вищою своєю силою, душею, визискувати ме висші вартости для досягнення низших вартостей — перлами годувати-ме свині. А „перли“ представляють людські труди і жертви, якими вони здобуті. „Проклята думка“ чи сяк, чи так володіти-ме, тільки не чиста, лиш

плюгава; не здорова, лиш хора. Буде се отже руїницька робота — руйнування суспільности, життя, душі — всього людського. Таких людей, що на гвалт хочуть статися скотиною, що проповідують декаденційну скотинячу мораль, хиба із милосердя треба би замкнути в заведенні для збожеволілих, а не щоб вони проводили в стремлінню до ідеалів життя. Певна річ, що ніхто з розумних людей не повірив би їм ані своїх дітей, ані свого майна, ані яко будь своєї справи. Вониж здібні тільки до того, щоб „на чужих трупах цілуватись, — на злість трупам“, і де вже нарobili лиха, щоби звідтак „як мога швидше“ втікали...

(Дальше буде).

Загальні Збори Т-ва св. Ап. Павла.

У Львові дня 7. III. 1922.

На Збори зіхалось знатне число (около 100) священиків, які представляли всі три наші єпархії, майже всі деканати. Збори отворив о. Юл. Дзерович, голова Т-ва. Привітавши присутних членів, завізвав їх віддати шану пам'яті бл. п. Св. Отця Венедикта XV, на які слова присутні повстали з місць, а відтак подав зміст чолобитні, яка від Зборів має бути вислана новому Папі Пієви XI. Збори одноголосного на се згодилися і всі присутні підписали для сеї цілі вже виготовлене письмо.

На председателя Зборів вибрано о. сов. Савойку, на секретаря о. Володимира Лиска, пароха Сасова. Слідував звіт з діяльності Виділу Т-ва за 1921. р.; звіт зі стану каси Т-ва; Звіт контрольної комісії. Уступаючому Виділові уділено абсолюторію.

З тих звітів подаємо отсі цифри; членів Т-ва в 1921 р., було 558, та членські вкладки оплатило лише 10% членів, тому стан каси в доходах представляв лише 40,673.70 мп. Ясне, що при таких засобах видавнича акція Т-ва неможлива. Започату на торічних заг. Зборах справу будови „Священничого Дому“ реферував о. Дзерович, і виказав, що сього року вплинуло на сю ціль 588,398.54 мп. За сю квоту не можна було приступити до закупна чи будови дому, тому комітет закупив лише парцелю за 309.318 мп. і в міру дальших впливів буде дальше вести сю акцію. З жалем треба ствердити, що загаль священиків не приступив до сеї акції з належним поспіхом та не з відповідними жертвами, даючи переважно лиш по 1000 мп. як спершу, так і тепер (але тому рік 1000 мп. представляло і доляр, а нині навіть не $\frac{1}{4}$ доляра). В справі звіту забірало голос кількох членів, спиноючися переважно над акцією закупна „Свящ. Дому“ та над матеріальним забезпеченням органу Т-ва „Ниви“. З черги наступив

реферат о. сов. Д. Лопатинського про відновлення життя Т-ва. Прелегент, змалювавши сумні наші теперішні церковні обставини та нашого Тов-а, виказує, що без о ж и в л е н о ї, сильної організації священників без єдності, карності і напруження цілої енергії не зможемо опертися ворожим філям, що бють на нас зі всіх сторін. Перед нами ділема: Або бути — або не бути. Ставить відповідні резолюції, які при кінці Зборів ухвалено. Реферат прийнято з повним узнанням.

Дискусія над рефератом оживлена; забирає голос більше членів, сходячи до різних, з темою звязаних, подробиць. О. прал. Куницький, основуючи свою промову на конкретних випадках, терпкими словами виказує брак карності та власної гідності у декотрих наших священників, які для власної вигідності виломлюються з одноцільної церковної і національної постави нашого духовенства. Радить рішучо поставитись до таких одиниць, бо нині такі часи, що тільки рішучість може нас зберегти перед пропастью. В обідовій порі Збори перервано. По обіді виголосив о. пр. Н. Левицький свій реферет о завданні нашого духовенства під теперішню хвилю. Реферат зробив велике вражіння і найшов загальне признание.

Спонтанічно порушено ще справу примусового цілібату, практикованого в одній з наших трьох єпархій, що на днях дало привід майже всім галицьким українським часописам то терпко, то войовничо, то часами навіть соблазняючо („Вперед“) розписуватися про се, через що витворюється під нинішню пору зовсім непожадана психічна атмосфера. Справа викликала живі і численні промови, Збори однозгідно заявили за відвічною традицією і законом в тій справі, а проти всякої довільності, бо така довільність могла би довести до небажаних наслідків (як н. пр. на Підкарпатській Україні протитрадиційні інновації єпископів, небавом виявилися просто фатальними).

Ухвалено слідуючі резолюції:

1) Зобов'язується всіх священників, щоб належали до Т-ва св. Павла.

2) Заводиться трійкову систему т. є. зобов'язується дотеперішніх членів, щоб приєднали в найкоротшій часі 3 нових членів.

3) Завзивається членів, щоб добровільно зголошувалися на деканальних відпоручників Т-ва. Відпоручники мають бути посередниками між членами а Виділом Т-ва. Їх подрібна чинність буде їм подана письменно.

4) Постановляється зривати товариські зносини з священниками, котрі виломлюються від одноцільного священничого фронту.

5) В справі метрик всі священники мають поступити однозгідно, придержуючись розпоряджень Ординаріятів.

6) Виділ видасть легітимації для всіх членів.

До нового Виділу вибрано:

На голову Т-ва о. сов. Д. Лопатинського; на членів: о. сов. Ю. Дзеровича, о. сов. Л. Лужницького, о. сов. Д. Садовського, о. сов. Ю. Дуткевича, о. сов. Дра Я. Левицького, о. Дра В. Лабу, о. Дра Г. Костельника; на заступників виділових: о. шамб. І. Алексевича, о. П. Кисіля, місторектора дух. сем., о. В. Кузьму.

До контрольної комісії:

о. сов. Ів. Туркевича, о. Ів. Новосада і о. Сем. Біленького.

По вичерпанню порядку председатель подякував попередньому голові і цілому виділові за їх труди й старання, і закрав Збори.

Учасник.

ПОСМЕРТНІ ВІСТІ.

† о. Антін Стельмах. Наша церковна нива, а з окрема богословська наука понесла велику втрату. Помер о. Антін Стельмах, завідатель Угорського, стрийського деканату, заледво у 32. році свого життя а в 8. р. священства. Мимо так короткого життя, до того переведеного серед воєнної хуртовини, лишив покійний о. Антін багату літературну спадщину. Та вже мабуть наша така щербата доля, що коли заясніє на нашім вбогім овиді богословської науки який ясний метеор, відлітає небавом у кращі країни не вечірнього світа. По покійнім Онуфрію Волянським, який мав закрій на великого полемічно-публіцистичного письменника о європейським розмаху, приходиться нам тепер оплакувати смерть не менше спосібного богослова о. Антона Стельмаха в так молодому віці.

Покійний о. Антін родився в р. 1889. в селі Володимирцях, журавенського деканату. Скінчивши народню школу у рідному селі перейшов він завдяки старанням місцевого пароха о. дек. Йосифа Логинського в стрийську гімназію, яку скінчив яко відзначаючий ученик. Вже яко ученик інтересувався покійний богословською наукою і як осьмак переложив з грецької мови своему катехиті як домашню лектуру розвідку св. Василя Великого: „О пожитку з читання поганських клясичних авторів“. Перейшовши на богословський факультет львівського університету вже яко питомець бере живу участь в співробітництві „Ниви“, де поміщує строго богословські статті, головно з області апологетики, які опісля Тов. св. Ап. Павла видає окремою книжкою п. з.: „Теїстичний світогляд а наші часи“, праця, яка свідчить о совісім муравельнім труді і великій начитаности молодого богослова. Рівнож як питомець, видає покійний в 1914 році

„Альманах українських Богословів“, в яким поміщує дві свої строго научні праці, а саме „Дійсність зовнішнього світа. З проблемів і теорії пізнання“ і „В передсвіті нової доби“. Так самі статті ученого питомця, як і добірні статті, поміщені і впорядковані Стельмахом приносять йому заслужену похвалу і славу за вложену у видавництво працю.

Оженившись з дочкою залізничного урядника Софією Герівною в Перемишлі, стає Стельмах спершу завідателем місточка Радехова а разом катехитом місцевої школи. Тут однак западає небавом на здоровлю, бо задля спалення церкви в р. 1914 мусів о. Антін відправляти всі богослуження в невеличкій, душній каплиці переробленій ним самим з приходської одної комнати. В році 1917 переходить на сотрудника до Перегинська, думаючи, що свіжий гірський воздух дасть полекшу його зболілим грудям. Та на жаль за острій воздух і тяжка праця в розлогім гірським приході гонять його на доли, і Стельмах біймає по смерті пок. патріота священика Льва Горалевича в 1919 році завідательство Угорського, в стрийським деканаті. Мимо тяжкої душпастирської праці та тяжкої грудної недуги не покидає він пера і в річнику „Ниви“ з минулого року поміщує довшу розвідку: „З метафізики розвою народів“, а крім того приладжує другу більшу, оригінальну працю: „О найсвятійшій Евхаристії“, яка однак на жаль, з причини великих коштів накладу лишилась доси в рукописи. Та мабуть ще не одна праця полишилась в його посмертній теці, бо Покійний не умів дармувати.

Покійний о. Антін був незвичайно лагідної вдачі, ангельської доброти та глибокої покори, і при довшім життю та сильнішим здоровлю безперечно був би приніс великий пожиток і хвалу українсько-богословській науці. Та і сей доробок, який Покійний по собі полишив, запише імя його на скрижалах історії української католицької церкви золотими буквами.

Вічна Память Тобі „рабе добрий і вірний!“ і спокій Твоїй праведній душі!

Юл. Дзерович.

† о. Алекс. Дуркот Трагічною смертю помер з початком лютого с. р. о. Алекс. Дуркот, парох в Явірках, новосандецького деканату на Лемківщині. Якраз дочекався по довгих стараннях красшої парохії в Сх. Галичині і вертаючи з подорожі, йшов пішком з Півничної горами до хати в товаристві свого парохіянина. Дорога була утяжлива — завалена снігами, а до того доскулювало зимно. Покійний утомився, а що занепадав на хоробу серця, нагло захорів на неї, і віддав Богу духа в гірській серед поля поставленій шопі. Був се священик „твердих“ переконань, однак людина чесна і примірний священик. На новочасні народні модії глядів так, як дивиться кождий розумний чоловік. Заєдно гово-

рив він: „я против води плисти не думаю; нині треба нам держати спільний фронт проти ворога“. — В. Й. П.

† о. Теофіль Качмарчик, парох в Більцаревій, грибівського деканату на Лемківщині, помер в половині лютого с. р., проживши 77 літ. — В. Й. П.

Зі світа.

Австрія. Католицькі організації в австрійських Німців представляються що до числа членів ось так: Zentralorganisation der Katholiken 170 000; Reichsbund der Katholischen Jugend 30 000; Christlich Deutscher Studentenbund 6.000; Christlicher Landarbeiterbund 38.000.

Америка. На посліднім конгресі протестантської Церкви в Бостоні сконстатовано, що понад 40.000 церков є без обслуги, а се робить 4 % зі загального числа парохій. Противно католицька Церков в Сполучених Державах має ви-старчаюче число священників. — В дієцезії C. vington завязався пресовий комітет зі спеціальною програмою. Кождий член комітету є обовязаний лично обійти певне число родин і приєднати їх до пренумерати бодай одго католицького часопису. Крім того комітет збирає через своїх членів по католицьких родинах книжки вже прочитані і передає їх далі.

Англія. Моральність поліпшилася значно в Англії, хоч в деяких державах вона сильно упадає. Найновіший звіт Заряду вязниць виказує далеко менше число вязнів, ніж перед війною. Сей звіт зазначає також, що тепер часто являєсь новий тип вязнів. Є се муштини і женщины з добрих родин, з бездоганною минувиною, добре ситуовані, які однак з легким серцем поповняють великі злочини. Автори звіту замічають, що утрата морального життя приходить у них звідси, що вони в часі війни заробляли великі гроші і через те навикли до вигідного й виставного життя; колиж тепер їх доходи дуже зменшилися, то вони хапаються недозволених середників, щоби лиш далі вести життя на тій самій стопі.

Іспанія. В столиці Бастилії Бургос відбувся на днях від 3—6 грудня 1921 р. перший іспанський місійний конгрес. Відбувся він з незвичайною пишністю завдяки великій со-вісности його організаторів, так що тамошний місійний орган не вагався виразитись про нього як про „найзначнішу подію в історії цього могучого ренесансу місійного, котрий дається відчутти серед усіх народів цілого світа“ (El Siglo, 1922, 15).

Німеччина. Нова програма Центра. Хотяя партія Центра числила вже перед війною понад 2 міліони людей,

то однак не мала вона добре спрецизованої програми. Її політика держалась ліній, що були начеркнені в р. 1871 на зїзді парляментарної фракції. Повоєнний переворот видвигнув потребу поставити ясну програму партій. Провізоричну програму уложено 21. листопада 1918 р. Там було сказано, що в сих днях повстає новий Центр, що без застережень признає демократичну народню державу (аж доси партія була монархістичною). Він буде зватися „християнсько-демократична народня партія“. Для уложеня дефінітивної програми вибрано на 3 зді 1920 р. осібну „програмову комісію“ зложено з 35 членів. Вона зачала свою діяльність в листопаді 1920 р. і предложила готову програму на посліднім Зїзді, що відбувся в половині січня 1921 р. Її прийнято одноголосно. Ся програма складаєсь з двох частей: перша обговорює основні правила; друга, значно більша, творить властиву програму, що займається діловою стороною завдань партії. В свій час отся нова програма Центра буде основніше обговорена в Ниві.

Югославія. Загребський „Kaiol. List“ (ч. 11. з. с. р.) обговорює болючу і грізну рану хорватської Церкви — тобто: недостачу молодого духовенства. „Що року“ — кажеться тут — „вмирає в нашій архієпархії звичайно около 20, а инколи й більше священників. Нема сумніву, що кожного року менше буде вмирати. А се тому, що молодого приросту, крім тих кількох богословів в семінарі, майже й нема. Так по кількох літах вже не буде кому вмирати в нашій архієпархії“. — „Щось понад 20 священників дотепер відпало від священ. звання, і посвятилось світському званню. — Тепер на всіх чотирох роках богослов. Факультету єсть тільки 21. богословів: на I. році 10, на II. р 3, на III. р. 6, на IV. р. 2. А се для архієпархії, що числить звиш міліон душ“. Дійсно сумні гороскопи, як кажеться в часописі „на жереб ставлена сама егзистенція хорватської Церкви“. Безпосередна причина сеї недостачі: політичні й соціяльні зміни. Кождий інтелігент нині легко може одержати посаду. А властива причина: дуже незначний процент між молодежю важиться рішитись на целібат, коли не заходить ніякий примус. А такі вибранці радше вступають до монастиря. Годиться зазначити, що греко-кат. епархія в Хорвації (Кріжевці) має аж забогато богословів, хоч її парохії в порівнанню з парохіями римо-кат. епархій є справжніми мізеріями. Правда, гр. кат. богослови реквіруються там головно з діточого дух. семінаря; алеж римо-кат. загребська архієпархія має аж два такі семінарі (в Пожезі і в Загребі), а клириків приймає вже від VII. гімн. кляси (так, що вони в семінарі кінчать VII. і VIII. гімн. клясу) — тай се слабо помагає.

НОВІ КНИЖКИ.

Bogoslovni Vestnik, ч. II. з 1922 (Ljubljana). Ва жнійші статті: Dr. Andrej Snoj — Старословянський переклад евангелій; Dr. Jos. Ujčić — Біблійні тексти про простительний гріх; Dr. P. Angelik Tomines O. F. M — Знання Христа-чоловіка після науки кард. Маффея зb Aquasparta; Dr. Greg. Rozman — Церковні закони про мішані подружжя.

Благовістник — духовна газета для Подкарпатських Русинов; виходить раз у місяць в обемі 1 арк. друку, Ужгород (ул. Капітульна 3). Передплата 10 ёк. річно. Приймали ми доси перші три числа з с. р. Зміст їх становлять головню статті, в яких приступним способом пояснюється католицькі правди супроти схизматиків, — що в нинішніх часах на підкарпатській Україні найпотрібнійше. Можемо висказати признання о. Авг. Волошинови, редакторови „Благовістника“ (та „Свободи“), що в тих тяжких часах так відважно а неструдимо бореться за католицьку віру та українську орієнтацію. На жаль на Підкарп. Україні мало таких борців, та нехай їм Бог допомагає!

Свята Служба Божа св. Отця нашого Іоана Золотоустою мовою українською. На українську мову з грецької переклав проф. Іван Огієнко. Стр. 95+80 стр. пояснень. Ціна 1000 мп. (хто замовляє книжку від автора, Tarnów, Hotel „Bristol“ № 6), платить лиш 850 мп. враз з пересилкою).

Про лінгвістичну вартість отсього переводу не будемо говорити, бо отся тема домагається спеціальної розвідки. Розуміється, ходить тут про поодинокі місця, вирази, віддання думки. Як Впов. перекладчик і сам наводить, ідеальний переклад богослужебних текстів, щоби його охотно приймив увесь загаль, не може бути твором одного чоловіка, але співпрацею многих і довшого часу. Всеж таки переклад проф. Огієнка останеться угольним каменем для дальшої перебудови й надбудови. Текст літургії видрукуваний церковними буквами, що безперечно є щасливою думкою, бо народня мова набирає так закраску незвичайности, величавости.

Незвичайно цінними є методи та пояснення поодиноких виразів, причинюються вони багато до належного зрозуміння тексту літургії. З того згляду варта, щоб наші священики набули собі той переклад.

Сей переклад має офіціальну апробату кремінецького єпископа Діонісія, в якій між иншими знаходяться такі слова: „На славу Святій Одноістотній, животворчій і неподільній Тройці і на користь Святій Православній Східній Апостольській Церкві дозволяю й благословляю видання друком цієї книги.... Нехай нарід Український щиро дякує Богові за дарування йому можливости приносити Господу жертву хвалення на рідній мові своїй, і нехай вірить він кріпко, що Господь прийме тепле моління його в надне

бесний свій жертівник, допоможе в земних недолях та скорботах". Оця апробата не є одинока в своїм роді. Православний єгзарх в Польщі, Георгій, висказався, що на українізацію богослужень треба згодити задля конкуренції з унітами. А як газети доносять, навіть московський патріарх Тихон згодився на се. Се нас, Українців-унітів, ставляє в неабияке положення. Caveant consules! Звісне нам, що деякі з наших навіть найвище поставлених церковних достойників найрадше би або воювати проти українізації богослужебної мови, або бодай мовчати про се. Розуміється, се не догма і не етика — се лиш прогноза що до будучности нашої Церкви. Але чи така прогноза влучна? Чи можна з нею получить приміром нашу місію на схід? Вдійсности з українізацією богослужебної мови вяжуться сотки найважніших для нас питань. Чи не виростуть нам філії понад голову, коли ми будемо непорушно стояти на тисячлітньому місці, коли не заходити-мемось, щоб примінитися до основно змінених обставин? Ще раз кажемо: caveant consules.

Думаємо, що становище, заняте в тій справі нашою „Нивою“, є можливо найобережніше, бо числиться з усіми факторами. Воно ж не є становищем одного чоловіка, але широкого загалу духовенства, що стверджене на кількох кратних загальних зборах Т-ва св. Ап. Павла. К.

Господа нашого Ісуса Христа святе Євангелє українською мовою. Львів—Винниця 1921. Накладом видавництва „Поділля“, волинського кооперативного видавництва. Видавець передрукував український переклад чотирох Євангелій Морачевського з четвертого видання з 1908 р., в якім були випечатані євангелія в славянській і українській мові. В новім виданні пропущено славянський текст, а зате поправлено дуже влучно переклад; менше підходячі вислови заступлено відповіднішими, та поправлено граматичнішки — хоча не всі — і правопись. Переклад гладкий і гарний, лиш в кількох місцях не зовсім вірний. Впрочім не пропускає переводчик ані титли ані йоти, переводить словянський текст дословно. — о. І. Р.

Євген Семака: Біблійна історія Старого Завіту. Видало видавництво „Поділля“. Львів—Винниця 1921.

Євген Семака: Біблійна історія Нового Завіту. Видало видавництво „Поділля“. Львів—Винниця 1921.

Се підручники до науки біблійної історії в народних школах на Волині, Поділля і Україні. Уложені справно, найвибагливіший педагог не може піднести проти них багато стійних замітків. Місцями лучаються менше щасливі вислови. В Старім Завіті стор. 14, говорить автор про жалобу жінки Пентефрія на Йосифа ось так: Лиха Єгиптянка наговорила Пентефрієви, що Йосиф залицається до неї.

В Новім Завіті вибрано найкращі уступи з св. євангелій; по виученню сего підручника вріжесь в душу дитини Божа стать нашого Спасителя нестертими буквами. о. І. Р.

Проф. І. Огієн о: Українська житомирська Євангелія 1571 року. Опис, аналіза мови і словник. стр. 72.

Поступ, Студентський Вістник, ч. 3. Зміст: К. Сосенко: Про містику гаїлок. — Й. Скрутень: Rabindranath Tagore. — Ор. Св. Мердін: Молодь серед непригожих умовин. — З м о л о д о ї н и в и: Р. Завадович: Рідній землі. — Я. Кралько: Усе проходить. — Меріям: І ти умерла. — Петро Ксен. Сосенко М.: Вона явилася їм. — В. Тимковиченко: Рядном похмурим. Ромі Шопин: Чудові сні. — Ана Мор: Чорно, душно. — П. С. М.: На чорно-золотій межі. — І. Л-о: Ранок. — Альфонс Доде: Облога Берліна. — Р. Завадович: Сон. Під ясним прапором. Зі студентського життя. Надіслано до Редакції.

Світло, місячний присвячений справам національного й суспільного виховання, ч. 1—3. Видає „Учительська громада“ (Львів, Чарнецького 24, II. пов.). Зміст: Від Редакції. *Михайло Галуцинський:* Українське шкільництво в польськiм освітленню. — *Леонід Білецький:* Софія Русова. — *Аркадій Животко:* Г. Пестальоці. — *Евген Сельський:* Суспільно-національна опіка над дітьми. — *Юліян Павликовський:* Взаімо-відносини кооперації до культурно-освітної праці в області загальної освіти і двигання сільсько-господарської культури. — *Рішард Мілер-Фрайенфельс:* Нові шляхи практичного знання душі. — *Омелян Терлецький:* Всеукраїнське виховання. — *Микола Паньчук:* Важна справа. — Критичні відзиви. — Хроніка. — Відозва в справі Шевченківського свята. — Бібліографія. — Вісти з Товариств („Просвіта“). — Вісти з Товариства „Учительська Громада“.

Наш приятель. Часопис для український дітей і шкільної молоді; Видає Марійське Т-во М лоді у Львові (Коперника 36). Лист 3. Зміст: Чом та наша Україна (поез.); З Карпат; Золоті слова Т. Шевченка; Намамега й Ватомілко; Громова рука; Христе, будь зі мною (поез.); Великий день; Працуй, ділай (поез.); Загадки.

Головні правила українського правопису. Видавництво „Рідна мова“ під редакцією проф. І. Огієнка. Стр. 30.

Тогож: Приєднання церкви української до московської в 1686 р. Нарис з історії. Видання II. Стр. 16.

Тогож: Православний молитовник для шкіл початкових мовою церковно-словянською й українською. Видання II. Стр. 63.

Всячина.

Старинна Чудотворна Ікона Божої Матери в Зарваниці перейшла також тяжке воєнне лихоліття. Підчас евакуації Зарваниці в 1915—1918 рр. ця ікона була перенесена до Підгаєць, і ту замурована в стіні підгаєцької церкви. Сим вправді уратовано її від рабунку і пожегу, але наражено на рівну небезпеку. Іменно вохкість, яка йшла два роки від муру, так подіلالа на гіпсовий ґрунт, на якому образ був намальований, що він зачав відставати від дошки, луштитись, а навіть обсипатись. Зарваницька церква в виду грозячої образи катастрофи була в правдивім клопоті, як сему лихови зарадити, бо тяжко було о чоловіка, щоб піднявся реставрації образу. За радою зверненося до Вп. Директора Д-ра Свенціцького. Він оглянув ікону на місці і поручив звісного художника Вп. П. Петра Холодного (професора політехн. інституту в Києві і міністра освіти У. Н. Р.) В часі від 7. XII. 21., 27. I. 1922. Вп. П. Холодний доконав важкого діла реставрації. Придержуючися строго правил консервації старинних ікон, ужив Вп. Пан Професор способу знаного при переносженню фресків і перевів сю відповідальну справу при великим вкладі труду, старанности, правдивого знання і незвичайного пієтизму так, що старинний і первісний облик ікони в нічім ненарушений, а ікона певно уратована, забезпечена і відновлена.

Поданою сю радісну вістку до відома ширшого загалу, позволяю собі виразити горячу подяку Вп. Директорови Дру Свенціцькому за ласкаву і цінну раду, а Вп. Пану Професорови П. Холодному заявити прилюдну і незабутню вдячність та як найбільш глибоку пошану, що так велично посвятив своє велике знання і незвичайний артизм для справи, що так дорога всім тим, котрим їм znana Чуд. Ікона Зарваницької Божої Матери.

о. Онуфрій Гайонський
завідатель парох. в Зарваниці.

Гуманна ухвала духовенства зарваницького деканату. За почином о. Декана ухвалено одноголосно на соборчику, що кождий новий парох, який прийде на парохію в тім деканаті і застане в своїй парохії вдовицю з сиротами, або самі незаосмотрені сироти по своїм попереднику, буде обовязаний до десяти літ відступати їм відповідну часть поля за невисокою заплаатою, та помагати їм натураліями. Інші душпастирські священники будуть давати датки на вдови, мешкаючі в деканаті, грішми і натураліями так, що видаток на удержанне наших вдовиць і сиріт буде рівномірно розложений і не спаде на нікого тягарем. Інші деканати певно підуть за тим гарним приміром, а оо. Декани вплинуть на своїх собратів — з окрема на молодших — щоби не жалу-

вали чорного хліба сиротам і вдовицям. Нехай спрацьовані робітники-душпастирі замикають очі з надією, що їх осирочена дружина і сироти найдуть захист і варстат до чесної праці.

о. І. Р.

Мушинський Деканат перемиської Епархії рішив відступати вдовам і сиротам по священниках свого деканату щорічно аж до кращого їх забезпечення дохід з винайму десятої часті ерекціональних ґрунтів. Буде се яка-така підмога, а на всякий случай краща від 1.200 Mk — з вдов. сир. фонду. На будову дому для вдів і сиріт священничих, зобов'язалися всі священники сего деканату складати річно найменше 1.000 Mk. аж до переведення наміру в діло.

Свящ. М. Д.

В Ч. 46. польської „Rzeczypospolitej“ уміщений фейлетон Д-ра Маріяна Буржинського під заг.: „Rozwój Drzewożytności polskiego“, в яким пише, що після краківських актів були в Кракові дереворитники уже в початках 16 віку, та що початково вироблювані були дереворити за границею прим. у Г. Ветора у Відні, котрого спільником був краківський друкар Мацей Шарфенберг. В р. 1491 однак, пише далше, друкований був в Кракові у Сьвятолка Фіолі „Осьмогласник св. Йоана Дамаскина“ містячий в собі дереворити вироблювані віроятно в Кракові.

Коли возьмемо під увагу книжку „Осьмогласник св. Йоана Дамаскина“, то бачимо, що се книга належна до нашого обряду і хоч друкована вона була в Кракові, дереворити в Кракові вироблювані бути не могли з причини, що, як сам автор сказав, дереворитники взялися в Кракові щойно з початком 16 ст. „Осьмогласник“ печатався р. 1491, отже одно століття скорше і дереворити малиб бути польського походження хіба тому, що книга друковалась в Кракові, як і не конче мав бути Поляком Мацей Шарфенберг за те, що в Кракові мешкав.

Далше пише др. М. Б.: Більшого розвою не досягнув польський дереворит, і протягом двох слідуєчих віків, бо дереворити уступали в тім часі що раз більше місця мідеритям. Тому 17 вік переказує нам не багато назвиск родимців дереворитників. І так пр. в Кракові працював в другій половині 17 в. дереворитник Яцко Ягіль — ві Львові же Єремія Доротей і монахи єреодіакон Георгій і А. Ілія, котрих дереворити украшають видане в р. 1670 у Львові українське Євангеліє.

Коли зважимо предмет, який украшався, що було ним українське Євангеліє, артистів, котрі украшали, що були ними монахи Єремія, Доротей, єреодіакон Георгій і А. Ілія, то назви їх і чин їх говорять як найвимовніше самі за себе, чи їх можна зачисляти до польських артистів?

В кінці пише др. М. Б.: Щойно в останніх літах під

впливом японської штуки і її краскових дереворитів разом в звязи з що раз більшим заінтересованнем, яке будить графічна штука, зачинають і польські артисти знова звертати до деревориту.

Вичислюючи польських артистів, вчисляє до них і Скочиліса, Панькевичча, Рубчака, котрих праці називає світлими, які прийняті уже через заграницю з захопленням.

Людей сих кождий з нас еще знає, і бачимо найнагляднійше, з якою правдомовністю Поляки до нас відносяться, називаючи їх Поляками хиба на основі, на якій беруться нашу Галичину називати „Mało olska“. Ходить їм самото о затиранне сліду за нами, мабуть для задокументовання братерства і рівноуправнення.

о. Є. Ц.

Прецінь міркуються. Кс. Ян Урбан перестерігає свою католицьку суспільність, щоби занадто не улягала публичній opinii, вироблюваній пресою, передусім коли жертвою падають представники церкви, як свої, так теж і чужі. Надто много та opinia нагрішила під цим оглядом, тож, після вислову автора, „не зашкодить мати себе перед нею на увазі“. Між жертвами так ої opinii подає знану святоюрську подію. Переповівши її коротенько після звідомлення Митроп. Орд., кінчить так: „Цього пояснення не опротестував ні один із наших денників, маємо отже право припускати, що воно є згідне з вислідами слідства. А якщо так, чому в ім'я правди не злагоджено гострого суду, що його виробила собі польська публична opinia про львівських українських священників, як покровителів комуністичних агітацій?“

Й. Скр.

Хто ще небезпечний? Тернопільський „Głos Polski“ вистежив нову небезпеку, якою грозять — кому ж як не Полякам? — наші добрі Сестри Служебниці. Про це розиisalась ця криклива летючка в ч. 50 з дня 1. XII. 1921. р. під страшним заголовком: „Agitatorki w habiatach“. Зайшло це з того, що одна-друга Сестра при нагоді розпродувала українським дітям, знані нашому духовенству, сьогорічні календарики видання „Доброї книжки“ й книжечку МТМолоді „Голос Ісуса“. Після конфіскації обох брошурок слідувала цензура підозрілих видань. Цензурували вельми освічені, а надівсе архікатолицькі панове, бо видали осуд, що вони „o bardzo podejrzaney treści“, а причислити їх треба до агітаційних брошур. Отже і фарса готова; Сестри — агітаторками „przeciw wszystkiemu co polskie“. Тож „nawet wobec zakonnic ruskich nalezy nam zachowac daleko idaca ostrozność“. — Гей люде, люде — кличемо — де ваші голови?

Й. Скр.

Над чим плачуть. 1. Єзуїтський експровінціал кс. Г. Гадух, щоби показати потребу священників, відкликується до народньої справи. По його думці така аргументація найлекше переконує, передусім коли її висвітлюється сучасними подіями. І от висвітлює її тим способом: „Чи оплакувалиб ми.

сьогодні в східній Малопольщі сотки тисяч Поляків безповоротно страчених для нашої латинської церкви й для нашої народности, якщо попри церкву стоявби в кожному селі хочаб малесенький костелок, а радше, якщо булоб бодай тільки священиків, щоби в кожному віддаленім селі, хоч раз у місяць Поляк побачив свого священика й почув польську мову й науку? А щож сказати про Литву й Білу Русь, або навіть про західно-південні окраїни? Якщо малиб ми там більше священичих „*pisarzewek*“, то чиж народний наш стан посідання, потерпівби був так тяжкі, так нераз неповертні шкоди? (*Wiara i Życie*. I. 161 сл.) Чимало думок, рефлексій та аплікацій тиснеться під перо. Так що з того? Про них тільки вільно думати. Але хоч і вільно булоб писати, на нічо воно не придалосяб. От біда, тай годі... Свого часу (24. III. 1921) навіть така наша „приятелька“ як „*Kath. kirchenzeitung*“ (Nr. 12. стр. 41) дивувалася, що польський єпископат не запротестував на зареквірування укр. дух. семинарів польськими властями, з яких малиб вийти укр. священики, котрі моглиб піти між иншим і на Волинь і на Підлісся і по таборах, де Українці не раз на місяць, але навіть раз на рік не бачуть свого священика, не чують української мови та проповіді...

2. Або знова инший „клопіт“ сусідів, котрий будь що будь може витиснути не одну слезу... Подаю без усяких додатків, прохаючи читачів отсих рядків самим їх поробити. Познанські „*Wiadomości dla duchowienstwa*“ (Nr. 12. грудень 1921) помістили на стр. 260 хронікарську записку: „*Znowa biskup i landczyk, a nie Polak*“, котру дослівно перекладаю. „Дивне *fałt* женеться за польським людом, що так часто мусить зводити боротьби о збереження матерньої мови — навіть із представниками Церкви. Так є тепер і в „клясичнім“ краю свободи, Америці. Народ утікав до Америки, щоб захоронитися від германізації через костел, від русифікації через церкву, від рутенізації через уніятську церкву, але й там в церковній області не находить справедливости. Оце новий примір. У чикагівській архієпархії Поляки займають чисельно друге місце й творять 49 лавою йдучих парохій. Архієпископом є Німець, *Mündelein*, помічником, Ірляндець, *Galick*. Мав бути тепер іменований і другий помічник. Роблено великі заходи, щоби другим суфраганом став Поляк. В цих заходах брав теж участь єпископ *rhode*. Однак побідили впливи нам ворожі й помічником саме тепер іменовано *Msgr. E. Nobau*, Ірляндця. Шанси польської народової церкви в Америці серед таких умовин справді мусять іти в гору!“

3. Над чим іще плачуть? Над вельми делікатною й ніжною справою, якою є — кольтонізація й парцеляція на „кресах“. Якто, питаєте, чи сокрушились уже й жалують за свій кривдячий поступок? Деж там. Прецінь „польський уряд не осквернився ніколи ніякими виїмковими, вивласнюю-

чими, виселяючими уставами, ніякими переслідуваннями руського живла в Східній Галичині" (Rzeczpospolita Nr. 18. з дня 20. I. ц. р. в статті Ір. Панненкової „Irlandja a wsch. Małopolska"). Отже під цим оглядом немаж за що жалувати й плакати. Плачуть, що парцеляція й кольтонізація на наших землях „bezplanowa", і „грозить польському станови посідання, зменшує чисельно Поляків на користь Русинів" і т. д. („Wieniec pszczółka". Nr. 5. з д. 29. I. 1922. 5). Так пише опран християнський, що прибрав собі мотто: „sprawiedliwość, prawdą i zgodą!" „Wszystko dla Chrystusa!"...

Й. С.

Голос братів Хорватів. В загребьським „Katol. List-i" (ч. 11. з с. р.) в статті під заголовком „Варшава осередком для праці за Унію?", яка є відповіддю на статтю одного Поляка, професора церковного права, поміщену у віденській газеті „Reichspost", читаємо між иншим таке: „Нема сумніву, що Польща сповняти-ме досить важну ролю також в церковній політиці на сході. Але що справа тичеться цілого словянського світа, бажаємо також і ми висказати свою думку у тій річі. Передовсім, що отся чисто духовна прція не сміє бути заслоною, ізза якої скривалися би чийнебудь імперіялістичні бажання поширювання на Схід. З тої причини здається нам, що роля Польщі буде при тому дуже відмінна від тої, яку в своїому зрозумілому патріотизмі бажав би призначити своїй вітчизні згаданий Поляк. Думка про релігійне зєднання має зблизити і може зєдинити Словян, а не ще більше відчужити їх між собою і підглибити роздор між ними. Тому мусимо заакцентувати браттям Полякам, щоб нічого не думали о поширюванню унії через латинський обряд. Ідея лат. обряду і польської народности так зрослися в б. російській Польщі, що народ, запитаний про релігію, відповідає: „Я Поляк", а запитаний про народність, каже: „Я католик". Нещаслива і шкідлива думка о одній церковній юрисдикції. — — — Не є щасливішими ні прочі сугестії, які видвигнув автор в статті у віденському часопису. З наведених причин ми енергічно усуваємо думку, щоб осередок катол. місійної праці що до Росії находився в Польщі, а найменше у Варшаві. Гарна унія, яка приходить з Варшави! сказав би кождий Українець і Москаль. Коли загалом покаже конечність, щоб той осередок був зовні Росії, то тоді отсеї ролі не може перейняти Варшава, яка знаходиться в острому конфлікті саме з унітською частю українського народу в Східній Галичині. Звісна річ, яку ствердив також славний о. Ратієгі, новий професор загребьського богослов. факультета, що Поляки служаться унією для поширювання польської народности. Доки Поляки не випорожнять Східної Галичини, Волині та Підлісся,

нехай зрезигнують з усякого бажання щодо Варшави як оередка майбутньої унії".

Хто любить бабратися в болоті, все знайде болото. „Gazeta Kość". ч. 6. з с. р. в статті „Nasi. unicy o Piusie XI." завдала собі труда (не маючи нічого іншого до роботи), і призбирала уривки зі статей, опублікованих в українських часописах з нагоди вибору нового папи, таї закладає отак собі з гестом: „Jaki cel mają tego rodzaju artykuły o Ojcu św? Czy przywódcom duchowym i duchownym „ukraińskim" zależy na tem, aby w szerokich kołach swego społeczeństwa podkopać autorytet Głowy kościoła". На це поперше відповідаємо, що ті самі Поляки дуже часто пишуть, що у нас суспільність загалом темна що до авторитету Голови церкви, бо прецінь „unicy księza" в тому не навчають її. От пишуть, як часом їм треба! По друге: інтелігентні Поляки повинні би знати, що наші українські часописи вже інстинктивно бояться всього, що приходить з Варшави, (а це дуже добре розуміють посторонні видці, як пр. Хорвати), та що теперішній св. Отець на своїм становищі у Варшаві спершу був односторонно про нас поінформований (пізніше се змінилось на нашу користь), отже була бодай яка така причина для „резерви". А по третє: в польських політичних часописах про ту саму особу можна було — в своїм часі — найти куди гірші вискази, як в наших політичних часописах. Так приміром вистарчить згадати перебіг сеймового засідання з дня 30. XI. 1920 року, на якому впали слова: „Nieleży oddać papieryu uwierzytelniające mons. Rattiemu, który przyjechał jako wysoki komisarz plebiscytowy — jeszcze jeden jakiś komisarz nad nami z Rzymu — a siedzi tu tylko po to, aby razem z Niemcami, katystami uprawiać politikę przeciw Polakom", вистарчить сконстатувати, що як папського нунція не допущено його на конференцію польського єпископату в Кракові, вистарчить пригадати цього рода закиди, що „mr. Ratti nie sprostował swemu zadaniu" („Dzienn. Ludowy" Nr. 302. з д. 1. XII. 1920), що дипломатія ватиканська „co do spraw polskich była przez ks. Rattiego systematycznie w błąd wprowadzana" („Gaz. Wieczorna" Nr. 5579. з д. 10. XII. 1920) і по тій причині „radikalne koła polskie na G. łasku postanowiły propagować ideę oddzielenia kościoła od państwa" („Gaz. Por. Nr. 5565. з д. 2. XII. 1920) і т. д. вистарчить сих кілька зразків, але шановна „Gazeta Kość" не бачить поліна у власному оці... Вона так наївна у своїй „любови" до нас, що вірить усяким газетярським сплетням. І так повторює вона звичну сплетню брукових польських газет: „Ale niepomieranie musiało zboleć każdego katolika, skoro się dowiedział, że lwowscy ojcowie świętojurscy odmówili udziału w asyście przy mszy św., którą na intencję nowoobranego Namiesznika Chrystusowego celebrował prepozyt kapi-

tulu mitr t Bielecki". Можемо їй подати до відома, що при тій нагоді відправлялась св. Літургія в катедрі св. Юра з такою самою торжественністю, як звичайно в таких нагодах (як н. пр. заупокійна св. Літургія за бл. п. Венедикта XV.), а ніяких „odmówień udziału w asyście“ не було. Вископреп. о. офіціал Білецький celebрував, о. крил. Яцковський та о. др. Галушинський, ректор дух. семінаря, були пристоящими; були два діячки, проповідник (др. Лаба), всі сповідальниці заняті бо се була неділя; о. прал. Куницький, яко парох, був церемонієром, о. прал. Войнаровський в сталях; о. мітрат Бачинський через цілу зиму ані разу не покидав свого мешкання задля недомагання, о. крил. Бобикевич недужий, о. пралат Пясецький адмініструє одну підмійську парохію, і там був в той час зайнятий; катехити заняті шкільним богослуженням — а деж страйкуючі? Лиш в уяві польських газет.

Що до дурних анонсів т. зв. „Священної каси“ з нагоди нею улаштованих вечерниць, то можемо заявити: 1) що „Свяш. Каса“ є молодим товариством, заснованим буквально одним священиком, отже не є ніяким представником загалу нашого духовенства; 2) що якраз задля тих анонсів духовенство (з виїмкою кількох, 3-4-ох) не брало участі в тих вечерницях; 3) що „Свяш. Каса“ мала канонічне доходження в справі тих анонсів, та виявилось, що їх автором був оден світський чоловік, зайнятий яко функціонер в тій касі.

Війна довкола метрикальної мови. З різних сторін доходять до нас відомости, що різні староства та магістрати вже зачали карами форсувати звісне розпорядженіє в справі метрикальної мови. Так пр. староство в Дрогобичі засудило о. Семена Круцька, пароха з Мединич, на 140 мп. кари або 3 дні арешту за писання метрик українською мовою. Львівський магістрат далеко щедріший бо засуджує на 10.000 мп. кари або 14 днів арешту (вже дістали такий засуд: парох при церкві св. Петра і Павла, адміністратор при церкві Успення Пр. Діви, і внесли рекурс, а адміністратор при Преобр. Церкви дістав щойно упімнення).

Цікава отся війна в католицькій Польщі, де змушується духовенство до поступків проти ординаріятських розпоряджень! Але де якась легальна основа? Чиж душпастирі є державними функціонерами — за 5-10 грайцарів місячно? А ще до того данина! А ще до того „w wolnej Polsce“! А ще до того в краю, якого так щедро наділюють „автономією“... Лиш одно дивне! чому то Варшава, коли вже так любить латинську мову, наказала православному духовенству вести метрики по польськи (а воно так знає по польськи, як і по чеськи)? А міжтим самі польські душпастирі навіть в самій Варшаві ще й до нині пишуть

метрики по російськи... От, біда з „kresami"! Абсорбують увагу, силу і весь розум. Але наше духовенство знає свій обов'язок і розум у нього ніякою гіпнозою не заабсорбований.

Дня 6. III. с. р. відбулися в Дрогобичі збори наших священників дрогобицького, бориславського і мединицького деканату, де ухвалено, підписано і відослано протести в справі метрикальних світських розпоряджень до староства в Дрогобичі та до львівського województwa. В протесті до староства знаходиться також сей уступ: „Рівночасно духовенство застерігається проти уживання в урядових письмах слів: „наказується, заказується, взивається“, які понижають наш стан і суспільне становище“.

Коли ходить о параграфи, на які покликується згадуване rozporządzenie, то ми зі своєї сторони можемо се подати:

1) Собор Тридентський (Сесія XXIV с. 1. de ref. matr.) узяв книги метрикальні за виключну власність церкви. Декрети надворні з 2 марта 1771 — 10. мая 1774, 22. лютого 1782, 15. січня і 21. червня 1787 узяли право власності церкви до книг метрикальних. Дальше ідучі декрети признали книги метрикальні лише за документи важні pro fide civili.

Ідучи за голосом сих декретів, Ординаріят, яко власть церковна, — є єдино управлений нормувати приписи дотичні книг метрикальних. Тим самим важним і міродайним остає для урядів парохіяльних розпорядження (перемиської) Еп. Консисторії з 20 жовтня 1917 р. ч. 7244 дотичне ведення метрик і кореспонденції так з властями церковними, як і світськими в українській мові. Австрійське правительство се розпорядження вповні акцептувало, а тимсамим упали всі дотепер існуючі приписи дотичні метрик і урядовання.

2) Розпорядження надв. кан. з 27 червня 1835 ч. 16406 велить, щоби свідки при вінчанню і хрестні родичі при хрещенню власноручними підписами справджували правдивість заповнених ними даних до впису метрикального. Декрет сей попускає свідкам доволі, в якій мові мають класти свої підписи. Годі вимагати, щоби вони всі розуміли латинську мову і своїми підписами стверджували дати списані в незрозумілій собі мові.

3) Що до розпорядження мін. спр. внутр. з дня 4. червня 1869 ч. 2354 — дотично уживання польської мови, яко урядової в внутрішній службі — воно зістало знесене звичаєм, який освячений довголітною практикою, стався законом — якого виказом є якраз наведення розпорядження Еп. Консисторії. Від десятків літ послуговувалось духовенство укр. мовою так в веденню метрик, як і кореспонденції так з властями церковними, як і світськими і в тійже мові отримувало відповіді так зі староства як і з намісництва. Пр. письмо староства в Дрогобичі до уряду парохіяльного

ч. 37770 з 16/12 1899 і ч. 74963 6IV. 1901. з власноручним підписом в укр. мові старости Бобжинського; письмо з намісництва ч. 21125 з 29.XI. 1899 і ч. 119152 з 2. III. 1901. з власноручним підписом в укр. мові Лось.

Годі нині відбирати нам права нашої мови набуті з великим трудом.

4) Староство не повинно забувати, що законодавство б. Австрії поставило рівнорядно уряди Староства і парохіяльні так, що староство не може і не сміє уживати в своїх письмах до урядів парохіяльних висказів як „приказуєсь“ „заказуєсь“.

Сих слів може уживати пан староста що найвисше до жандармерії чи поліції.

5) Впрочім перше Староство фактичними подіями, від 1919 р. навчило всіх в практиці ломати всі австрійські приписи — а передовсім закон з 7. мая 1874 §§ 29 д. н. н. ч 50 дотичний замикання і в'язнення духовних осіб і державних урядників. — *Інтересований.*

Реколекції для священників заходом Т-ва св. Апост. Павла відбудуться у Львові, в церкві духовного семінара в днях 24 (вечером) — 27 квітня с. р. Священники знайдуть приміщення і дістануть харч в дух. семінарі за оплатою 1000 мп. денно. Треба привести з собою 2 простирала та (для вигоди) ясьок.

На ціли Українського Краєвого Товариства охорони дітей і опіки над молодіжю у Львові зложили в місяці лютім ц. р. в марках польських: Ю. Шмериковський, Печеніжин 500; О. Онуферко за комітет в «ривім і Городенні 1000; Надрадник Онишкевич 1000; Др. Омелян Царевич, Тарнів 2.000; „Укр. Бесіда“, Львів 5.000; збірка дітей на забаві діточій дня 15. II. на „Бесіді“ у Львові 5.500; о. Йосиф Габець, Обертин 1.000; А. Боцюрків, Товсте 2.000; Михайлина Городинська, Стариска 1.000; о. парох Стефанович, Кути 7.000; М. К. 300; Ставропігійський Інститут у Львові 20.000; Укр. Запомоговий Комітет в Америці, Гемтремк Міч 187.500; тойсам другий раз 146.500; Фонд воєнних вдовиць і сиріт у Львові 50.000; Парохіяне в Карнежі Па Америка за посередництвом свого пароха о. Алекс. Пристая 132.000; Товариство „Згода“ в Гемтремк, Америка 26.110. — Всім жертводавцям складає отсим Товариство ширу подяку та просить і на будуче не забувати про голодуючі і бідні діти, якими то опікується, та слати датки до Тов. „Дністер“ у Львові.

Лікарський Порадник у всіх недугах людей Д-ра С. Дрималика, підписчики можуть одержати за доплатою на кожних 100 мп. 500 мп. на руки І. Свенціцького ул. Монахського 42, Львів. — В книгарнях по 750 мп.